

SPECIMEN E LITTERIS ORIENTALIBUS,

EXHIBENS

**DIVERSORUM SCRIPTORUM LOCOS DE REGIA APHTA
SIDARUM FAMILIA ET DE IBN-ABDUNO POETA,**

*EX MSS. CODICIBUS BIBLIOTHECAE LEIDENSIS EDITOS,
LATINE REDDITOS ET ANNOTATIONE ILLUSTRATOS,*

QUOD

ANNUENTE SUMMO NUMINE,

PRAESIDE VIRO CLARISSIMO

HENRICO ENGELINO WEIJERS,

Philos. Theor. Mag. Lit. Guiv. et Theol. Doct., Lit. Orient.

Prof. Ordin. et Legati Warneriani Interpretis;

DIE MARTIS XXV JUNII ANNI MDCCCXXXIX, HORA XII—I,

IN AUDITORIO MAJORI,

AD PUBLICAM DISCEPTATIONEM PROPNIT

MARINUS HOOGVLIET; *Medioburgensis,*

*S. Min. Cand., Adjutor Interpretis
Legati Warneriani.*

LUGDUNI BATAVORUM,

APUD S. & J. LUCHTMANS,

Academiae Typographos.

MDCCCXXXIX.

00078414

L. S.

Quinque fere sunt anni, ex quo Hamakerus, qui me linguae Arabicae rudimenta docuerat, postquam ipso duce varios scriptorum hujus gentis locos accuratius tractaveram, existimavit me non sine spe successus operi cuidam manum admovere posse, quod rite absolutum orbi erudito esset specimen ejus, quod jam in his literis praestare possem. Utilissimum et meae ipsius scientiae promovendae et ipsarum literarum incremento fore ratus, si materiam ad historiam spectantem sunsissem, perlustrandum mihi tradidit Codicum MSS. Bibliothecae nostrae trecentimum secundum, quo continentur partes quarta et quinta operis al-Khazradjii, cui titulus كتاب تاريخ الكفاية والاعلام فيمن ولي اليمن وسكنها من الاسلام, ut notarem e rebus in eo narratis eas, quae deesset libro Johannseni, *Historia Jemanae* inscripto maximamque partem excerpto ex opere, بغية المستفيد في اخبار مدينة زيد nomen habente; utque imprimis etiam rationem haberem eorum locorum, e quibus nostra regionis Jamanensis notitia augeri posset, quo Indicem Geographicum, a Johannseno operi suo adjunctum, supplerem.

Quamvis vero Codex ille, paginas habens trecentas octoginta quatuor, non ita male scriptus sit, lectio tamen ejus difficillima redditur eo, quod puncta diacritica in illo passim desunt, et saepissime quidem iis vocabulis, quibus maxime necessaria sunt, quin imo innumeris etiam in locis nominibus propriis; adeo ut, exceptis iis, ubi res traduntur in Johannseni opere etiam narratae, non nisi post diuturnam contextus considerationem statuere possem de eo quod legendum esset. Quae res summopere me retardavit, ita ut, cum Hamakerus inopinata morte opprimeretur, non multo plus quam centum ejus paginas legissem. Quamvis vero tum bene sentirem, quantum ad operis mei perfectionem defuturum esset, cum non amplius liceret virum illum et linguarum et historiae peritiâ copiosissime instructum de singulis, quae difficultates mihi objicerent, consulere, ne unum tamen momentum aut de omittendo literarum Arabicarum studio, aut de abjiciendo proposito specimen aliquod profectuum meorum edendi cogitavi. Tale quid enim si vel in naturam meam caderet, tamen quominus illud commissem, prohibuisset Wejjersius, in cujus disciplinam Hamakerus, aliis ipse rebus occupatus, anno ante ipsius mortem proximo me tradiderat. Ille vero, quâ est prudentiâ, jam tum perspiciebat, ad tale opus, quale hoc erat quod curis meis commendaverat Hamakerus, ita ut par est perficiendum longius requiri tempus, quam optandum esset praeteriturum, antequam viris doctis scripto quodam in lucem edito innotescerem. Quamobrem consilium mihi dedit haec in posterum potius differendi, interimque majorem temporis mei partem operi, cujus qualis esset ambitus jam ab initio certius esset et exploratius, impendendi. Tale fore mihi significavit, si Prolegomena conscriberem ad editionem carminis Ibn-

Abduni in interitum Aphtasidarum, ad quae rite componenda cum pertractandae mihi essent partes operum stilo ornatiore et sublimiore conscriptorum, egregiam mihi dari occasionem multo melius etiam, quam si historici cujusdam stili simplicioris partes ederem, ostendendi, quantum in ipsius linguae scientiâ profecissem. Quamvis autem non statim huic consilio obtemperaverim, non ita multo post, quam bene sese haberet, intelligens, in ea, quae apte carmini Ibn-Abduni praemitterentur, a Praeceptore jam conquistata, accuratius examinanda curam meam converti. Quam rem diu me tenuisse, nemini harum rerum linguaeque perito admirationem movere puto. Etenim cum mihi tractanda esset historia partis rerum, inter Arabes Hispanos eo tempore, quo eorum imperium in varia regna erat discissum, gestarum, per se patet, non adeo facile fuisse Regulorum, qui tum fuerunt, ambitiose facta bellaque investigare, praesertim cum a scriptoribus, quorum opera adeundi mihi fuit copia, saepius ea, quae ad caeterarum rerum gestarum causas melius intelligendas maximopere valuissent, fuerint omissa. Hanc tamen difficultatem ego, a disquisitionibus historicis minime abhorrens, non tantam esse putavi, quam alteram, in stilo auctorum, e quorum operibus ad historiam literariam Arabum illius temporis illustrandam locos eosque longiores edidi, positam. Tantopere enim a nostro cogitandi scribendique modo nostroque venustatis et elegantiae sensu discrepat tumida longaeque quaesita eorum ratio, ut quid compluribus locis voverint non nisi post iteratam lectionem considerationemque perspicere queas. Non possum vero non gratissimo animo agnoscere, quantopere hac in re me adjuverit Weijersius, etiam in id genus scriptis versatissimus. Ut enim levius illud taceam, cum in lectione Codicum saepe obscurissime scripto-

rum proutum se mihi ducem praebuisse; ego quum de pluribus locis diu cogitasset, nullamque satis commodam eorum explicationem reperiens, neque textum emendare ausus, ad longe quaesitum quid confugissem, ille verba corrupta esse iudicans, facillimâ conjecturâ ea in integrum restituit, viam mihi monstrans, quâ incedens ipse etiam artem criticam in hoc opere concinnando melius exercui. Quae praeterea de me meritis est Vir Clarissimus, memorare, vetat ejus gravitas, neque est hujus loci.

Jam vero, si opus, quod in publicam nunc lucem editurus sum, Viri docti et aequi consideratione suâ non indignum existimaverint, et, si vel magnam doctrinae copiam in eo non reperiant, hanc laudem mihi tribuerint, me res accurate tractasse, ab omni temeritate abstinuisse, linguaeque etiam puritati non infeliciter studuisse, satis mihi erit.

Scipsi die VIII Junii anni MDCCCXXXIX.

Cum nobis propositum sit ea componere, quae apte praemitterentur editioni, quae paratur, carminis celeberrimi poetae Ibn-Abdūni in flebilem illam cladem, quā deleta fuit familia regia Aphtasidarum: omnibus bene perpensis, ita rem agere visum est, ut primum de historiā familiae, cujus calamitas hoc poemate celebratur, exponamus; dein de ultimi ex hac familiā regis, Omaris al-Motawaccili in literas hominesque literatos meritis; quippe quae praecipua exstiterunt causa, cur tam egregio carmine nomen Aphtasidarum ad posteritatis memoriam propagatum fuerit; postremo ea referamus, quae de carminis auctore Ibn-Abdūno memoriae prodita reperimus.

CAPUT PRIMUM

HISTORIA FAMILIAE REGIAE APHTASIDARUM.

§. 1.

Historiae fontes.

Priusquam ad fata familiae Aphtasidarum exponenda accedamus, pauca sunt monenda de fontibus, e quibus ea, quae referemus, hausimus.

Maxima quidem pars eorum, quae constituunt narrationem hoc capite contentam, petita est ex operis Condei, cui in versione Germanicā titulus est *Geschichte der Herrschaft der Mauren in Spanien*, locis passim citandis, collatis cum iis quae habet Aschbachus in Tomo I. operis *Geschichte Spaniens und Portugals zur zeit der Herrschaft der Almoraviden und Almohaden*; at vero etiam nonnulla memoriā digna, quae nusquam alibi reperi, nobis praebuit Casirius, *Bibliothecae Arabico-Hispanae Escorialensis* Tomi prioris p. 64 et 65; Tomi alterius p. 41 et 42; p. 66 et 67, et p. 212 et 213. Au-

ctores, e quorum scriptis sua repetiit Casirius, sunt Abu-Bacr al-Kodhāi Ibno-l-Abbār, ex urbe Valentia oriundus (ابو بكر القضاعي بن الأبار البلسي) ¹, anno H. 658 mortuus ², qui de Aphasidis mentionem iniecit in opere suo, cui titulus est الحُلَّةُ السَّيرَاءُ ³ (cf. Casir. T. II. p. 30 et ⁴41); et Lisāno-d-dīn Mohammad ibn-Abdollāh ibno-l-Khatīb al-Kortobī ³, qui in operis, الحُكُلُ المرقومة, epitome quam Casirius Bibliothecae suae Arabico-Hispanae inseruit, de familia, cujus historia nobis tractanda est, haec habet. Vid. illius Operis T. II. p. 212.

وفي بَطْلِيُوسَ قَبْرِي ابن الافطس هو الحاجب المنصور ابو بكر محمّد بن عبد الله بن مسلمة أصله من تاجيب وكان أديبا جليلا من تواليفه الكتاب المسمى بالتذكرة في خمسين مجلداً وقال ابن حبان كان عبد الله أبوه من مكناسة ختم ساجور الفتنى ببطلبيوس وتغلب عليه ثم ورت ملكه المظفر ابا بكر محمّد (محمداً I.) ثم انتهى الى عمه ابنه وكان صبياً عند ما تغلب التتونية على رساء الطوائف بما هو معروف

Hujus loci verba وكان صبياً — sic vertit Casirius: «Eo (Mohammade Almo-dhaffero) mortuo principatus ad hujus filium Omarum, eorum ultimum et infelicissimum regem pervenit:» unde conjicio inter verba وكان et صبياً, quae sic, ut editum est, conjuncta, nullum sensum praebent idoneum, aliquid esse omissum, hoc modo restituendum:

وكان آخرهم فقتل صبياً

1) Conf. de hoc viro ejusque scriptis De-Rossii *Dizionario storico degli Autori Arabi* in v. *Kodai Abdalla o Abubecher, figlio di Alabar di Valenza* (p. 112 seq.).

2) Casirius hunc titulum vertit *Vestis Serica*; quod bene se haberet, si posterius vocabulum *sericum* significaret, et si praeterea hic scriptum esset حُلَّةُ السَّيرَاءُ. Collato autem Djauharii lexico, in quo legitur: والسَّيرَاءُ بِرْدٌ فِيهِ خُطُوطٌ صَبْرٌ, apparet vocem سبراء non materiam unde vestes fiant, sed ipsam aliquam vestem ornate factam, significare. Vocabula igitur الحُلَّةُ et السَّيرَاءُ hic per appositionem inter se conjuncta sunt.

3) Vita hujus viri, partim ab ipso partim ab Ibn-Khalduno conscripta, reperitur in Casirii Op. laud. T. II. p. 71b et seq. Mentio ejus facta est ab Hadji-Khal. in v. تاريخ في الاحاطة في غرناطة (ex ed. Flügel. T. I. n.º. 119). Ex utroque autem loco apparet, eum obiisse a. 776. Quare Herbelot. in v. *Lissan eddin* male annum dicit 626. Melius scripsit de eodem et dignissimus est qui conferatur, De-Rossi l. l. in v. *Catib (ebn) Mohamed ben Abdalla* (p. 54 seqq.). Opus vero illius, e quo Casirius excerpta ista dedit, ab Hadji-Khal. non commemoratum est, quamvis permulti libri idem nomen gerentes in ejus Lexico citati sint.

Utriusque cum al-Kodāji, tum Ibn-o-I-Khatibi narratio auctoritate nititur Ibn-Haijānis Cordubensis, historici celeberrimi 4.

Ceteroquin passim in notis, narrationi meae subjectis, errores complures, in quos Casarius incidit, notabo.

Ex auctoribus ineditis Ibn-Khaldūn in celebratissimo opere historico, كتاب العبر وديوان, المبتدأ والخبر, MSS. Bibl. Leidensis N. 1350 T. IV. f. 25 b in f. et 26 a, etiam caput habet inscriptum: اخبار ابن الافطس صاحب بطليوس من غرب الاندلس ومصير امره.

Est autem hoc caput hujusmodi:

ملك بطليوس من غرب الاندلس عند الفتنه واهتياجها ابو محمد عبد الله بن مسلمة التاجيبي المعروف بابن الافطس واستبد بها سنة احدى وستين واربعمائه فملك وولى من بعده ابنه المظفر ابو بكر واستفحل ملكه وكان من اعظم ملوك الطوائف وكانت بينه وبين ابن ذى النون حروب مذكورة وكذا مع ابن عباد بسبب ابن يحيى صاحب ليلة اعانه ابن عباد عليه فاستولى بسبب ذلك على كثير من ثغوره ومعاقله واعتصم المظفر ببطليوس بعد هزيمتين هلك فيهما خلف كثير وذلك سنة ثلاث واربعين ثم اُصلح بينهما ابن جهور وهلك للمظفر سنة ستين واربعمائه وتولى بعده ابنه المتوكل ثم حفص (ابو حفص sic est in Cod.; sed lege) عمر بن محمد المعروف بساجة (?) ولم يزل سلطانا بها الى ان قتله يوسف بن تاشفين امير المرابطين سنة تسع وثمانين واربعمائه وقتل معه اولاده اغراه به ابن عباد فلما تمكنت الاستراية من المتوكل خاطب الطاغية واستراج اليه مما دهمه وشعر به ابن عباد فكانت يوسف بن تاشفين واستحقت لمعاجلته قبل ان يتصل بالطاغية ويتصل بالثغر فاصد اليه السير ووافاه منه (lacuna est in Cod.) فقبض عليه وعلى بنيه فقتلهم يوم الاضحى حسبا نذكر في اخبارهم ورفاه ابن عبدون بقصيدته المشهورة وهى

(البسيط) الدهر يفجع بعد العين بالآثر فما البكاء على الأشباح والصور

4) Ibn-Haijanis, cujus nomen plene scriptum sonat حيان بن خلف ابن حسين

ابن حيان, apud Ibn-Khallicanem exstat vita, n°. 209, ex edit. Wüstenfeldii Fasc. II. p. 14.

Natus est a. 377; mortuus a. 469. Notissimum opus ejus illud est, quod titulum gerit

المقتبس في تاريخ علماء الاندلس

عَدَدٌ فِيهَا أَهْلُ الْبُكْيَاتِ وَمَنْ عَثَرَ بِهِ الزَّمَانُ بِمَا يُبْكِي الْجَمَادَ وَسَدَّكَرَ قَصْتَهُمْ فِي أَخْبَارِ لَمْتُونَةَ
وَفَتَحَهُمُ الْإِنْدَلِسَ وَاللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ وَيَحْكُمُ بِمَا يُرِيدُ ۝

In hoc autem loco nullus sensus aptus elici potest e verbis المعروف بساجة: cum autem Casirius l. c., T. II. p. 66, Omarem appellet patriâ Pacensem, puto apud Ibn-Khaldūnum etiam restituendum esse المَوْلُودُ بِسَاجَةَ: nomen enim urbis *Bejae*, quae a veteribus *Pax Julia* dicebatur, ab Arabibus scribitur بِسَاجَةَ. — Quomodo lacuna, quae est in Codice nostro inter verba منه ووفاءه et قبض, supplenda sit, certo dicere non ausim: fortasse hoc modo: من ووفاءه منه الامير سير بن ابي بكر; nisi etiam pro منه substituendum sit من, et legendum من عنده الامير سير بن ابي بكر: omnium autem optima locum emendandi ratio haec esse videtur, ut pro منه levi mutatione substituas عنه.

Locum autem hoc modo verto.

Imperio tenebat urbem Badajoci e parte occidentali. Hispaniae tempore perturbationis civilis et concitati ejus aestus Abū-Mohammad Abdollāh ibn-Masluma Todjābīta notus nomine Ibno-l-Aphtas (filii simii); absolutum autem hujus urbis imperium sibi arrogavit anno 461. Regnavit et imperium gessit post eum ejus filius al-Modhaffar Abu-Bacr: magni vero momenti fuit ejus imperium, fuitque e potentissimis inter Regulos, qui Hispaniae in varia regna distissae praefuerunt; et fuerunt inter eum et inter Ibn-Dhū-l-nūnum bella memoriae prodita; atque similiter (bellum gessit) cum Ibn-Abbādo propter Ibn-Jahjam, dominum Liblae: opem (enim) ei ferebat Ibn Abbādus contra eum, et potitus est hac occasione magnā parte locorum terris Christianorum confinium et castellorum, quae in ejus erant potestate. Confugit autem al-Modhaffar Badajocum ibique se defendit post duas clades, in quarum utraq̄ue multi homines perierunt. Hoc vero accidit anno 443. Deinde pacem inter eos composuit Ibn-Djahwar; et mortuus est al-Modhaffar anno 460. Imperium vero gessit post eum filius ejus al-Motawaccil Abū-Hafs (?) Omar Ibn-Mohammad, natys Pace Julia (?): neque desiit ibi imperare donec trucidavit eum Jūsoph ibn-Tāschiphūn Imperator Morabitarum anno 489 et trucidavit una cum eo filios ejus. Quam ad rem eum instigavit Ibn-Abbād. Postquam vero occupavit timor suspicionis plenus al-Motawaccilum, appellavit tyrannum (regem Christianorum), et sub ejus protectione sibi petiit requiem a malis, quae ipsi inciderant. Hoc autem ejus factum ad notitiam pervenit Ibn-Abbādi. Tum scripsit ad Jūsophum Ibn-Tāschiphūn eumque incitavit ut ad poenam ei infligendam properaret, priusquam ad tyrannum pervenisset et limites (imperii Moslemorum) attigisset. Iter vero ad eum paravit et pervenit ad eum a parte illius (ab illo missus) Imperator Sīr Ibn-Abī-Bacr (?). Tum comprehendit eum et filios ejus, et trucidavit eos die victimarum

sacrificii solennis; quemadmodum memorabimus in historiâ eorum. Carmen autem funebre in illum composuit Ibn-Abdūnus, quod est celeberrimum; ita autem sese habet:

Fortuna affligit (homines) post rem ipsam (calamitosam) vestigiis de re superstitibus: quid vero juvat deploratio formarum et imaginum? caet.

Enumeravit poeta in hoc carmine homines qui flebiles casus passi sunt et quos lapsare fecit fortuna; idque fecit eo modo (versibus tam egregie ad animum movendum compositis), ut lacrymas eliciat hominum durissimorum. Commemorabimus autem historiam eorum in narratione de rebus tribus Lamtūnae deque Hispaniâ ab iis expugnatâ. Deus vero facit id quod vult, ac tale iudicium profert, quale ipsi videtur.

Verba *اهل الكيات* ad literam significant gentem deplorationum, et ambiguum ergo sensum habent; possunt enim significare aut homines qui sortem suam acerbam deplorant; aut eos quorum calamitates alios ad commiserationem commovent, eorumque lacrymas excitant.

Quod attinet ad narrationem de rebus tribus Lamtūnae deque Hispaniâ ab iis expugnatâ, cui dicit Ibn Khaldūnus, se inserturum esse historiam Omaris et filiorum ejus; in quinque Tomis n. 1350 MSS. Bibl. nostrae nullum, quantum quidem mihi innotuit, hujus narrationis reperitur vestigiū. Verum in n. 1351 MSS., cujus 799 paginis prioribus pars continetur operis Ibn-Khaldūni, quae non habetur in quinque Tomis n. 1350; a pagina vero 800^a ad 820^{am} sive Codicis finem, eadem exstant quae reperiuntur in initio Tomi V. n. 1350; in eo igitur Codice p. 259 v. 4 a fine, haec paucissima tantum de Omaris interitu leguntur:

ثم عمد (سير بن ابي بكر) الى بطليوس وتقبض على صاحبها عمر بن الانطس فقتله
وبنيه يوم الاضحى سنة تسع وثمانين لما صبح عنده من مداخلتهم الطاغية وان يملكوه
مدينة بطليوس

Deinde se contulit (Sir ibn Abibacr) Badajocum, et comprehendit dominum ejus Omarem ibno-l-Aptas: et trucidavit eum et filios ejus die victimarum anno (4)89; ob id, quod ipsi constabat de societate, quam contraxerant cum Christianorum rege, et proposito urbem Badajocum in ejus potestatem tradendi.

Cum autem hic locus pauciora etiam de Omare contineat, quam is, quem supra edidi, alterutrum videtur statuendum: aut Ibn-Khaldūnum in animo quidem habuisse de Omaris clade uberius exponere, postea vero hoc suum consilium mutavisse illiusve oblitum esse; aut partem operis ejus, in quo promissis satisfecerit, in nostris exemplaribus esse omissam.

In annotatione ad narrationem meam de Imperio Aphasidarum passim alios etiam Ibn-Khaldūni locos afferam, qui ad nonnullas historiae horum temporum partes illustrandas

multum conferunt. Ibidem etiam de singulis, quae in locis jam editis memorantur, accuratius disputabimus.

Pauca etiam de Aphtasidis habet Abdolwāhid al-Marrācischi, MS. 546 (Catal. n. 1798 in p. 482) p. 70 vs. 3 a f. et sqq.⁵

5) [Utendum mihi hac oblatā opportunitate videtur nonnulla in medio ponendi, quibus Codex hic noster MS., et historicum opus quod continet, magis Lectori innotescat. Est enim hic liber maximā animadversione dignus, tum per argumentum quod eo tractatum est, tum imprimis per extremam ejus exemplorum paucitatem. Quantum equidem scio, in reliquis Europaeis Manuscriptorum Orientalium Bibliothecis non exstat, certe in Catalogis editis nulla ejus mentio facta est: Hadji-Khalifa in Lexico suo eum commemoravit quidem, sed paucissimis his verbis: *المعجب في أخبار أهل المغرب لعبد الواحد بن علي المراكشي*, itemque in *تاريخ* (conf. Herbelot, in *v. Tarikh Al-Magreb*): *والمعجب في أخبار أهل المغرب للمراكشي*: quae relationis exilitas manifesto indicare videtur, etiam doctissimum illum Bibliographum nunquam hunc librum vidisse, sed eum ita tantum, ut apud alios citatum reperisset, in suo Lexico nominasse. Ego jam inter primos quos cognovi Bibliothecae nostrae Codices Arabicos, hoc usus sum, et magnam statim de ejus pretio et utilitate opinionem concepi: quapropter cum totum attente perlustrassem, jam ante hos octo annos in *Specimine Critico* meo aliquot ex eo locos adducere potui, qui ad locos Ibn-Khakanis aut Ibn-Zaiduni, in quibus versarer, illustrandos juvarent. Auctorem ibi simpliciter *Abdolwahedum*, aut etiam *Abdolwahedium*, nuncupavi (vid. pag. 19; p. 45 et seqq. in annot. crit.; p. 92 in ann. 101; p. 104 in ann. 148; p. 113 et seqq. in ann. 159; p. 184 in ann. 326; et p. 189 in ann. 337), cum nunc illum aut *Abdolwahidi al-Marracischi*, aut simpliciter *Marracischi*, nomine citandum esse compere-rim. — Ut autem quod hic Lectori impertire visum sit, justo jam ordine procedat, primum de argumento ipsius libri exponam, et singula ejus capita quid contineant et quibus verbis inscripta sint notabo; tum asseram quae de Auctore ejusque aetate ex ipso hoc opere cognovi; ac denique nonnulla de nostro exemplo et de pretio ei statuendo adjiciam.

Inscriptio libri, ut in nostro Codice (hic paululum vetustate detrito, et recentiore manu restituto) offertur, haec est: *كتاب المعجب في تلخيص أخبار المغرب مما عني بجمعه* (sic lege: rec. illa manus hic male restituit *الشيخ الفقيه الكافي المتن الواظ المتفتن المفتن*). Titulus ille sic vertendus est: *Admirationem movens, qui continet compendiosam expositionem rerum in Magribo gestarum.*

Initium libri (in pag. 2a Codicis) sic sonat: *الحمد لله مفعلي الأمم وباعث الرتم وواهب*; *Laus Deo sit, qui evanescere facit gentes, et resuscitat in vitam ossa cariosa, et dat diversa scientiae genera, caet.* Ex his quoque tria prima vocabula, quae trita per vetustatem

وكان يملك النهر الذي من الجهة الشمالية من الاندلس وبعض المدن المجاورة لبحر
الاعظم ابن الافطس المتلقب بالمظفر ذهب عنى اسمه ثم كان له ابن اسمه عمر تكنى ابا

charta interierant, recentior manus restituit; quae autem post **الحكم** in primo versu adhuc
sequebantur, etiam plane exciderunt, nec deinde reparata sunt. Quare soleune quidem illud ex-
ordium, quod hic satis breve est, cum sex versibus absolvatur, porro missum faciam, et jam
in medio ponam quae statim post doxologiam sequuntur usque ad eum locum in quo Auctor
ad ipsum libri argumentum transiit (p. 2 med. — 4 init.): **تَوَلَّابَتْ** : وَعَبْدُ أَيُّهَا السَّيِّدُ الَّذِي تَوَلَّابَتْ :
عَلَى نِعْمَةٍ وَأَخَذَ بِضَعْفِي مِنْ حَضِيضِي الْفَقْرِ وَاللَّحْمُولِ اعْتِنَاؤُهُ وَكَرَمُهُ وَقَضَى إِحْسَانَهُ
الَّتِي وَمَحَبَّتَهُ الَّتِي حَبَلْتُ عَلَيْهَا بِأَنَّ النَّزَمَ مِنْ بَرِّهِ وَطَاعَتِهِ مَا أَنَا مُلْتَزِمَةٌ فَأَنْكَ سَأَلْتَنِي
بِرَوَاكِ اللَّهُ أَعْلَى الرَّتَبِ، كَمَا عَمَّرَ بِكَ أُنْدِيَةَ الْأَرَبِ، وَمَنَّاكَ مِنْ سَعَادَتِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
أَوْفَرِ الْقِسْمِ، كَمَا جَمَعَ لَكَ فَضِيلَتِي التَّدْبِيرِ وَالْقَلَمِ، أَمَلَاءُ أَرَايَ تَشْتَمِلُ عَلَيَّ بَعْضُ أَخْبَارِ
الْمَغْرِبِ وَهَيْبَتِهِ وَخُدُودِ أَقْطَارِهِ وَشَيْءٌ مِنْ سَيْرِ مَلُوكِهِ وَخُصُوصًا مَلُوكِ الْمُضَامِدَةِ بَنُو (بني 1.)
عَبْدِ الْمُؤْمِنِ مِنْ لُدُنِ ابْتِدَاءِ دَوْلَتِهِمْ إِلَى وَقْتِنَا هَذَا وَهُوَ سَنَةٌ أَحَدَى وَعِشْرِينَ وَسِتْ مِائَةً
وَأَنْ يَنْصَافَ إِلَى ذَلِكَ نُبْدَأُ مِنْ ذِكْرِ مَنْ لَقِبْتَهُ أَوْ لَقِيبْتَ مَنْ لَقِيبَهُ أَوْ رَوَيْتَ عَنْهُ بَوَجْهِ مَا
مِنْ وَجْهِ الرُّوَايَةِ مِنَ الشُّعْرَاءِ وَالْعُلَمَاءِ وَأَنْوَالِ أَهْلِ الْفَصْلِ فَلَمْ أَرِ بُدْأًا مِنْ أَسْعَافِكَ وَالْمَسَارَعَةِ
إِلَى مَا فِيهِ رِضَاكَ أَدَّ هِيَ الْغَايَةُ الَّتِي أَجْرَى إِلَيْهَا وَالْبَغِيَّةُ الَّتِي أَثَابَرْتُ أَبَدًا عَلَيْهَا وَلَوْ جُوبِ
طَاعَتِكَ عَلَيَّ مِنْ وَجْهِ يَكْثُرُ تَعْدَادُهَا فَاسْتَخَرْتُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فِيمَا نَدَيْتَنِي إِلَيْهِ وَأَسْتَعْنَيْتَهُ
وَأَعْتَمَدْتُ فِي كُلِّ ذَلِكَ عَلَيْهِ فَهُوَ الْمَوَاعِلُ وَالْمَلَجَأُ وَهُوَ حَسْبُنَا وَنَعْمَ الْوَكِيلُ هَذَا مَعَ أَنِّي
أَعْتَذِرُ إِلَى مَوْلَانَا فَسَخَّ اللَّهُ فِي مَدَّتِهِ مِنْ تَقْصِيرِ أَنْ وَقَعَ بِثَلَاثَةِ أَوْجُهٍ مِنَ الْأَعْدَارِ فَأَوْلَاهَا
ضَعْفَ عِبَادَةِ الْمَمْلُوكِ وَعَلَبَةَ انْعِيَّ عَلَيَّ طِبَاعَهُ فَمَهْمَا وَقَعَ فِي هَذَا الْأَمَلَاءِ مِنْ فُتُورِ لَفْظِ
أَوْ إِخْلَالِ بَسْرٍ فَهُوَ خَلِيفٌ بِذَلِكَ وَالْوَجْهُ الثَّانِي أَنَّهُ لَمْ يَضْحَكُنِي مِنْ كُتُبِ هَذَا الشَّانِ
شَيْءٌ أَعْتَمَدْتُ عَلَيْهِ وَأَجْعَلُهُ مُسْتَنْدًا كَمَا جَرَتْ عَادَةُ الْمُصْتَفِينَ وَأَمَّا دَوْلَةُ الْمُضَامِدَةِ خُصُوصًا
فَلَمْ يَقَعْ إِلَيَّ لِأَحَدٍ فِيهَا تَالِيْفٌ أَصْلًا خَلَا أَنِّي سَمِعْتُ أَنَّ بَعْضَ اصْحَابِنَا جَمَعَ أَخْبَارَهَا
وَأَعْتَمَدْتُ بِسَيْرِهَا وَهَذَا الْمَجْمُوعُ لَا أَعْرِفُهُ إِلَّا سَمَاعًا وَالْوَجْهُ الثَّلَاثُ أَنَّ مَحْفُوظَاتِي فِي
هَذَا الْوَقْتِ عَلَيَّ غَايَةُ الْاِخْتِلَالِ وَالتَّشْتِثُتِ أَوْجَبَتْ ذَلِكَ هَهُنَا تَزْدَحِمُ عَلَيَّ الْخَطَايِرُ
وَعُمُومٌ تَسْتَعْرِقُ الْفِكْرَ فَرَعْبَةُ الْمَمْلُوكِ الْأَهْمَقِ أَجْرَاءُ مَوْلَانَا أَيَّاهُ عَلَيَّ جَمِيلُ عَادَتِهِ وَحَمِيدُ

محمد تلقب بالمشوكل على الله كان يملك بطايوس وأعمالها وبأجرة وشنترين والأشبنونة
كان المظفر هذا احرس الناس على جمع علوم الادب خاصة من النحو واللغة والشعر وتوادر

خُلِقَ مِنَ التَّسَامُحِ وَالتَّغَاضِيِ لَا زَالَ مَجْدُهُ الْعَالِي يَرْفَعُ الْهِمَمَ، وَيَعْقِدُ الدَّمَمَ، وَيُؤْوِلُ
*His jam rite praemissis, o Domine cujus continua fuerunt in me collata bona, et cujus cura et generositasprehendit brachium meum (extulitque) ex duobus profundis paupertatis et obscuritatis, et cujus in me beneficentia, et amicitia supra quam montis instar solide structus sum, sanxerunt ut semper infixus essem in eâ erga te pietate et obedientiâ in quâ infixus sim! petisti a me — paret tibi Deus celsissimum dignitatis gradum, sicut per te frequentata reddidit conciliabula elegantis doctrinae (h. e. sicut per te elegantis doctrinae studia florere fecit), et donet tibi de utraq̃ue beatitate, vitae praesentis et futurae, largissimam portionem (animadvertete hîc formam pluralem قَسَمٌ, ductam a sing. قَسِمَةٌ; cujus tamen etiam in alio libro inedito exemplum offendi), sicut tibi conjunctam impertiit utramque dotem eminendi rerum administratione et calami usu (nempe, ut videtur, ad libros scribendos aut elegantes [scriptiones componendas]! — dictatum aliquot foliorum, quod exhiberet partem rerum in Magribo gestarum, et formam hujus mundi plagae, et terminos diversorum ejus tractuum; item aliquid de historiâ factisque Regum ejus, et peculiariter Regum e tribu Masmudae ortorum (magna illa Berberorum gens, e quibus orta erat regia familia Mowahhiditarum (المَوْحِدُونَ; vulge corrupto nomine *Atmohaden* dicti), nomen gerebat مَصْمُودَةٌ, unde Arabes suo more pluralem formam مَصَامِدَةٌ fecerunt, et jam etiam ab utraq̃ue formâ nomen relativum duxerunt, مَصْمُودِيٌّ et مَصَامِدِيٌّ), posterorum *Abdolmumani*, ab initio inde regni eorum ad hoc nostrum tempus, hoc est, ad annum 624; ac (porro petisti) ut adjungeretur istis aliqua mentio eorum, quos vidissem, aut quos qui vidissent vidissem, aut a quibus accepissem aliquid quod quoquam tradendi modo rursus aliis tradidissem, poetarum et eruditorum, et cujuslibet generis praeclarorum hominum. Nec fieri aliter posse judicavi, quam ut morem tibi gererem, et festinanter aggredere id in quo tua verteretur voluntas, cum haec meta sit ad quam curram, et res expedita in quâ mens mea semper infixâ sit, et quoniam necessario meum est tibi obedire, ob rationes quarum longa est enumeratio. Deum ergo O. M. oravi ut mihi faveret in (exsequendo) eo ad quod me vocasses, et auxilium Illius imploravi, et in totâ istâ re in Illo posui fiduciam meam: Ille enim est refugium tutumque asylum, et sufficit Ille nobis et egregius est rerum curator, — Hoc (praefandum habui), cui jam addo, me excusatum me velle Domino — amplitudinem constituat Deus in spatio vitae ejus — de defectu et errore, si acciderit, ob tres rationes quibus quis excusatione dignus sit. Quarum prima est, quod debilis sit servitus quam praestare queat famulus (ego), et quod praevaleat error in naturam ejus: quicquid ergo acciderit in hoc dictato aut languidae dictionis aut non continuatae (per me*

الاخبار وعيون التاريخ انتخب مما اجتمع له من ذلك كتابا كبيرا ترجمه باسمه على نحو الاختيارات للرحى وعيون الاخبار لابى محمد بن قتيبة جاء هذا الكتاب فى نحو من

moriae lapsum) rerum seriei, illud omne ad istam (meae naturae imbecillitatem) accommodatum est. Altera ratio haec est, quod nihil mecum habuerim e libris de hoc argumento, cui inniterer et quo tanquam loco cui me acclinarem uterer, sicut mos exstitit scriptorum: et quod peculiariter ad regiam familiam Masmuditarum attinet, de hac omnino nullius se mihi obtulit scriptum, praeterquam quod audiverim, aliquem ex notis nostris historiam illius familiae composuisse, et operam dedisse ejus rebus gestis (consignandis); verum hoc opus non nisi fama notum habeo. Ac tertia ratio est, quod res memoria meâ asservatae hoc quidem tempore summâ inminutione ac dispersu laborent: quod necessario provenit e curis quae densâ turbâ comprimunt animum, et e moeroribus qui totam submergunt cogitationem. Quod autem expetit famulus infimus (ego) est hoc, ut agat cum ipso Dominus secundum pulchram consuetudinem suam laudatamque indolem in clementiâ et in connivendo: utinam ne desinat excelsa ejus gloria elevare (hominum litteratorum) proposita, et nectere (cum illis) clientelas, et afferre beneficia, et frequentata reddere habitacula (h. e. efficere, ut multa se offerant specimina) munificentiae et generositatis. Totum hunc locum hîc exhibui et latine verti, ut ex eo Lectori appareret, quale potissimum argumentum hoc opere tractatum sit, et quam plane de suo omnia, quae illo contineantur, Auctor retulerit. Nec parvi enim momenti est scire, Mowahhiditarum praesertim historiam ita hîc scriptam offerri, ut nullus antiquioris auctoris liber in usum adhibitus sit, sed omnia ipsi Marracischio debeantur: quod cum ab unâ quidem parte errandi periculum auxerit, ab alterâ tamen etiam certiolem facit expectationem, fore ut multa hîc exstent nova et lectione dignissima. Mox autem videbis, longe abesse ut intra solius Magribi historiam Auctor se continuerit, cum magna pars libri in Hispaniâ rebus explicandis versetur, et ab hac quidem materiâ tractandâ initium factum sit. Caeterum plane ignoro, quis fuerit vir ille, cujus rogatu hanc historiam se scripsisse, Auctor hoc loco declarat: ex titulo ejus (مولانا et السيد) et ex magnificis ei tributis laudibus constat, eum in magno dignitatis gradu collocatum et insigniter liberalem fuisse erga viros doctrinae laude conspicuos; nomen vero ejus neque hîc additum vides, neque in alio libri loco proditum reperi: sine dubio gente fuit Hispanus, aut certe tum in Hispaniâ sedem habuit, cum Marracischius, quo tempore hoc opus componeret, etiam ipse (ut dein videbimus) in illâ regione habitaret.

فصل فى ذكر جزيرة الاندلس (in p. 4) Jam, statim post descripta verba, sequitur (in p. 4) *فصل فى ذكر جزيرة الاندلس* وحدثها quod caput his incipit verbis, quibus Auctor causam exponit, cur ab Hispaniâ describendâ, ejusque historiâ inde ab Arabum expugnatione adumbrandâ, hujus operis exordium faciat: *فأول ما يقع الابتداء به ذكر جزيرة الاندلس وتحدثها والتعريف بمدينها ونبت من اخبارها وسير ملوكها من لندن فتحها الى وقتنا هذا وهو سنة احدى وعشرين وست مائة ان هى كانت معتد المغرب الأقصى والمعتبرة منه والمنظور اليها*

عشرة أجزاء ضخمة وقفت على أكثره ترجمته المطبوع وكان لابنه المتوكل قدّم راسخة من صناعة النظم والنثر مع شجاعة مفردة وفروسية تامة وكان لا يُغيب الغزو ولا يُشغله عنه شيء

فيه وهي كانت كُرسى المملكة ومقرّ التدبير وأمّ قُرى تلك البلاد لم يزل هذا معروفاً من أمرها الى ان تغلب عليها يوسف بن تاشفين اللّمنوني فصارت اذذاك تبعاً لمراكش من بلاد العُدوة ثم تغلب عليها المصامدة بعده فاستمر الامر على ذلك الى وقتنا هذا. Vides, verba *et sequentia* significare: *cum illa (Hispania) fuerit columen Magribi Occidentalis, et terra quae cum observantiâ inde spectaretur* (8^{am} formam اعتبر, *cum curâ consideravit*, cum accus. pers. construi, arguit locus *Vitae Timuri* II. p. 324 vs. 9; hinc ergo etiam participium pass. معتبر (non act. معتبر, ut male habent Golius et Freytagius) significat *spectabili auctoritate virum*, ut in loco *Hist. Dynast.* p. 428 vs. 10), *et in quam ibi oculi conversi essent et fuit illa (olim, cum etiam tota Magribi regio ei subjecta esset) sedes Imperii, et locus ubi rerum administratio fixa esset, et caput cunctarum earum terrarum. Nec desit hoc agnitum esse de re ejus, caet.* Sequitur post adducta verba descriptio terminorum Hispaniae et diversarum ejus regionum, itemque urbium recensio in singulis sitarum.

In p. 8 transitur ad جزيرة الأندلس ولمع من تفصيل أخبارها وسيتم ملوكها
ذَكَرَ قَتْرَاجَ جَزِيرَةِ الْأَنْدَلُسِ وَلَمَعَ مِنْ تَفْصِيلِ أَحْبَارِهَا وَسَيَتَمُّ مَلُوكُهَا
ذَكَرُ خَبَرِ دُخُولِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَعَاوِيَةَ الْأَنْدَلُسِ (وَمَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْفَضْلَاءِ مِنْهَا وَمِنْ غَيْرِهَا
لَمَعَ، quae proprie micantem fulguris motum significat, hic figurate levem argumenti tactionem sive breve rerum specimen exprimit).
Hoc igitur specimen singillatim tractatae Hispanae regionis historiae post narratam expugnationem ejus ab Arabibus factam, sequentibus comprehensum est capitulis:

Pag. 12 ذَكَرُ مَنْ دَخَلَ الْأَنْدَلُسَ مِنَ التَّبَاعِيِّينَ.

Pag. 13 in fin. ذَكَرُ خَبَرِ دُخُولِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَعَاوِيَةَ الْأَنْدَلُسِ.

Pag. 15 وِلَايَةُ الْأَمِيرِ هِشَامِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ.

Pag. 16 وِلَايَةُ الْحَكَمِ بْنِ هِشَامِ الْمَلْقَبِ بِالرَّيْصِيِّ. Patet, hic in Cod. nostro post pag. 18

(desinentem in فقال), in cujus fine Auctor adhuc de Hacamo I. loquitur, aliquantas excidisse plagulas: nam in paginâ quae 18^{am} illam excipit et 19 signata est (hujus autem primum verbum etiam est فقال, quae sine dubio infelicissimae rei causa exstitit) ad 22^{am} usque sermo fit de Hacamo II., inter quem et Hacamum I. sex Reges intercesserunt, et quidem spatium 144 annorum, cum hic mortuus sit a. Hidjrae 206, ille regnum capessiverit a. 350. Post lacunam igitur illam, a p. 19—22, pars capituli de Hacamo II. sive Hacamo al-Mostansiro, initio mutili, offertur,

واتصلت مملكته الى ان قتله المرابطون اصحاب يوسف بن تاشفين وقتلوا ولديه الفضل والعباس صبورا ضربوا اعناقهم في عمرة سنة خمس وثمانين واربعمائة وكانت ايام بنى المظفر

Pag. 22 ولاية هشام المؤيد بن الحكم المستنصر.

Pag. 37 ولاية محمد بن هشام بن عبد الجبار المهدي.

Pag. 38 ولاية سليمان بن الحكم بن عبد الرحمن الناصر المتلقب بالملك المستعين بالله.

Pag. 47 init. ولاية علي بن حمود الناصر.

Pag. 47 in f. ولاية القاسم بن حمود المأمون.

Pag. 50 init. ولاية يحيى بن علي المعتلي.

Pag. 51 init. ولاية عبد الرحمن بن هشام المستظهم.

Pag. 52 in f. ولاية محمد بن عبد الرحمن المستكفي بالله.

Pag. 54 ولاية هشام المعتد بالله.

Pag. 56 ذكر أخبار الأندلس بعد انتقال الدعوة الأموية عنها ومن ملكها من الملوك In hoc autem capitulo, a p. 56—58 de *Djehwaridis* (الدولة الجهورية), Cordubae Regibus; a p. 58—67 de *Hasanidis* (الدولة الحسانية), Malacae Regibus, dictum est.

فصل يتضمن ذكر أحوال الأندلس بعد انقطاع الدعوة الاموية. Jam in p. 67 sequitur. عنها على الأجمال لا على التفصيل in quo Auctor summam et quam brevissime (ut ipsa jam inscriptio indicat) de iis exposuit Regulis, qui praeter Djehwaridas et Hasanidas, praeterque Abbadidas (de quibus inferius separatim dixit), calamitoso isto barbarum civilium tempore Hispaniae regnum inter se divisum tenuerunt. Hi, ut notum est, ab historicis ملوك الطوائف vocantur. Primum ergo hic de Sarakostae (Caesaraugustae) et Tortosae Dynastis (p. 68); tum de Toleti (p. 69); tum de Almeriae (p. 70); tum de Deniae (ibid.; conf. *Spec. Critici* mei p. 113); postremo etiam de tractu Christianorum ditioni confinis (التغر), hoc est, de Badajoci aliarumque urbium Dominis (p. 70 et seqq.), mentio facta est. Quod de ultimis his, nempe de Aftasidis, Auctor in medio posuit (p. 70 et 71), Hoegvlietus hic in textu edidit, idemque infra editurus est quae in sequentibus paginis, hac oblatâ oportunitate, de Ibn-Abduno, celebratissimo Aftasidarum poetâ, inserta sunt.

بمغرب الأندلس أعيادا ومواسم وكانوا ملجأ لاهل الآداب خلدت فيهم ولهم قصائد
شادت (اشادات 1) مآثرهم وأبقت على غير الدهر حميد ذكرهم ۞

In p. 83 Auctor separatim de Abbadidis, Hispalis Regibus, exponere instituit, his verbis usus: *وَأَنْ ذَكَرْنَا أَحْوَالَ مَلُوكِ الْأَنْدَلُسِ الْمُنْتَغَلِبِينَ عَلَيْهَا بَعْدَ انْفِئْتِنَةِ عَلَيَّ مَا شَرَطْنَا مِنْ* ; *الْإِجْمَالِ فَلَنَرْجِعَ إِلَى ذِكْرِ مَمْلَكَةِ أَشْبِيلِيَّةٍ خُصُوصًا مِنْ جَزِيرَةِ الْأَنْدَلُسِ وَذَكَرَ مَنْ مَلَكَهَا* et *jam paucis dixit (in p. 84 seq.) de primo ex istâ familiâ Dynastâ, أبو القسم محمد بن أسعيل*, *ابن عباد اللخمي ۞*

In p. 85 incipit sectio inscripta *بأله العبادي*, quae octo paginas implet.

Hanc excipit in p. 93 longum caput de *عبد المعتمد على الله*, quod ad pag. usque 156 pertinet, et praeter res gestas diversosque casus hujus pro istâ aetate clari et nobilis Regis (cujus vitam etiam Ibn-Khallican scripsit, n°. 697), multa quoque continet de viris litteratis et poetis qui tunc floruerunt, et liberalissimo Motamidi favore gavisii sunt, ut de Abdoldjalilo ibn-Wahbun (pag. 94 seqq.), de Abulwalido ibn-Zaidun (p. 97 seqq.), de Abubacro ibn-Ammar (p. 102 seqq.), caeteris.

In p. 156 brevis expositio sequitur istius temporis, quo, postquam Motamidus regno pulsus erat, totam Hispaniam, quam Christiani nondum recuperassent, suae ditioni subjectam tenuerunt Morabitae (المرابطون), hoc est, Jusofus ibn-Taschifin (conf. Ibn-Khall. n°. 854) ejusque posterii, qui tamen mox, exorto validissimo Mowahhiditarum imperio, ab his potestate sunt exuti, et Hispaniae quoque possessione victoribus cedere debuerunt.

Jam tandem igitur, post hanc longiorem introductionem, ad id quod rei caput esset, Auctor transiens, in p. 176 de ortu et initiis familiae regiae Masmuditarum, sive Mowahhiditarum, dicere incipit, et in sequentibus eandem materiam persecutus, copiose res gestas singulorum Regum enarravit, plurimaque protulit animadversione dignissima, quibus olim adhibitis haec historiae pars, jam satis bene in editis libris et praesertim ab Aschbacho tractata, adhuc sine dubio illustrari, et partim rectius partim enucleatius proponi poterit. Hic ergo sequentia capita offeruntur:

Pag. 176. *وَذَكَرَ قِيَامَ مُحَمَّدِ بْنِ تَوَمَرَاتِ الْمَتْسَمِيِّ بِالْمَهْدِيِّ*. Cujus vita etiam apud Ibn-Khallicanem exstat, n° 699.

Pag. 193. *فَذَكَرَ وَايَةَ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ*. De hoc quoque Ibn-Khallican scripsit, n° 419: vid. Wüstenfeldii edit. Fasc. IV. p. 114 = 110. Marracischius autem longe copiosius de ejus vita rebusque gestis exposuit, et inter haec etiam de filiis et Veziris ejus (p. 198), itemque de Kadhiis ejus sive Judicibus (p. 201), mentionem injecit.

Pag. 238. *وَذَكَرَ وَايَةَ أَبِي يَعْقُوبَ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ وَمَا يَتَعَلَّقُ بِهَا*. Vid. Ibn-Khallic.

Loca autem terris Christianorum confinia a parte Hispaniae Septentrionali et urbes nonnullas oceano atlantico vicinas imperio tenebat. Ibno-l-Aptas, cognomine

n° 855. Hic vero inter alia separatis sectionibus, de corporis formâ animique habitu ejus (صفحة أبي يعقوب, p. 239), de Veziris, Scribis, Cubiculario, filiisque ejus (p. 248), ac de Kadhiis ejus (p. 249), dictum est.

Pag. 268. ذكر ولاية أبي يوسف يعقوب بن يوسف بن عبد المومنين. Vid. Ibn-Khall. n° 839. Etiam hujus صفحة (p. 268), أولاد (p. 269), وزراء (ibid.), كتاب et حجاب (p. 270), itemque قضاة (p. 271), separatim commemorati sunt.

Pag. 321. ذكر ولاية أبي عبد الله محمد بن أبي يوسف أمير المومنين. Ut praecedentium, ita de hujus quoque صفحة et أولاد ووزراء (p. 322 seqq.), de ejus كتاب et حجاب (p. 326), et de ejus قضاة (p. 327), peculiaris mentio facta est.

Pag. 338. ذكر ولاية أبي يعقوب يوسف بن محمد. De hoc in ipso initio sequentia retulit Auctor: كانت ولادته في صدر سؤال من سنة أربع وتسعين وخميس مائة قبل وفاة جدّه يوسف (أبي يوسف 1) بأربعة أشهر بويج له وسنه يومئذ ست عشرة سنة لا أعلم له ولدًا لحداثة سنه ثم اتصل بى في شهر سنة إحدى وعشرين وستمائة أن يوسف هذا توفي في أحد الشهرين من سؤال أو ذى القعدة (من adde) سنة عشرين فكانت مدة ولايته من يوم بويج له وذلك لأحد عشر يومًا خلكت من شعبان من سنة عشم وستمائة الهى ان توفي كما ذكر في التاريخ المذكور عشرة أعوام وشهرين. In sequentibus etiam hujus Regis صفحة et وزراء (p. 339), كتاب et قاض, حجاب (p. 340), separatim commemorati sunt; ac tandem in p. 345 his verbis transitus factus est ad pauca de illo Rege addenda, qui uno anno antequam Auctor hunc librum componeret, Magribi et Hispaniae imperium adeptus fuisset: ثم اتصل بى في هذه السنة وهى سنة إحدى وعشرين وستمائة أن أبا يعقوب أمير المومنين توفي في أحد الشهرين من سؤال أو ذى القعدة من سنة عشرين وستمائة ولم يبلغنى كيفية وفاته فأضطرب الامم واشراب (الأمراء وأشرف) الناس للخلاف ثم ذكر لى ان عامتهم ومعلمهم اجتمعوا على تقديم السيد الاجل ابي محمد عبد العزيز بن أمير المومنين ابي يعقوب يوسف بن أمير المومنين ابي محمد عبد

al-Modhaffar (a Deo victoriâ donatus), *cujus proprium nomen memoriae meae excidit. Deinde fuit ei filius, nomine Omar, qui praenomen habuit Abū-Moham-*

المومن بن علي. De hoc igitur Abu-Mohammade Abdolazizo hîc nonnulla, a p. 345 usque ad initium p. 348, adjecta sunt, ex quibus apparet, certe Auctorem libri putasse, tum cum ipse haec scriberet, eum Regem adhuc vivere et imperium in Marochii urbe tenere; constat tamen, eum eodem illo anno (421) jam imperio motum interfectumque esse, et successorem habuisse Abu-Mohammadem Abdollahum, filium Jakubi-ibn-Jusof, itaque ipsius ex fratre nepotem.

Jam in p. 348 Auctor brevi epilogo concludit narrationem suam de Mowahhiditis, sic incipiens: هذا تلخيص التعريف باخبار دولة المصامدة من اول قيام أمرهم وهو سنة خمس عشرة وخمس مائة الى وقتنا هذا وهو سنة احدى وعشرين وستمائة فذلك مائة سنة وست سنين على الاجمال لا على التفصيل الخ

In p. 349 et seqq. nonnulla adjecta sunt, ad eandem regiam familiam spectantia, quae mediae narrationi minus apte inseri potuerant. Hoc caput inscriptum est: جامع سيم; المصامدة وأخبارهم وقبائلهم وأحوالهم في طعنهم وإقامتهم (p. 349—351) hîc de *decem Sociis* Mohammadis ibn-Tumart al-Mahdii, dynastiae auctoris, fit mentio, qui peculiari nomine الجماعة dicerentur; tum (p. 352—356) sequitur sectio memorabilis de diversis tribubus Berberorum, Mowahhiditarum imperio parentibus (ذكر قبائل); et denique capitulum (p. 356—359), quo de ritibus et caerimoniis, quas festo die Veneris observarent, expositum est (صحة أحوالهم في إقامة الجماعة).

Atque hîc igitur finem scribendi facere Marracischius potuisset; verum jam, rogatu ejusdem illius viri principis, in cujus gratiam hoc opus composuerat, nonnulla ei appendicis loco subjunxit, quae unice ad geographiam regionum, de quibus egerat, Magribi nempe et Hispaniae, pertinent. Ad hanc quidem rem his verbis (in p. 360) transiit: وهذا أصلحك الله منتهى ما بلغ من أخبار المغرب وسير ملوكه ووزرائهم وكتائبهم وما تعلق بذلك حسب الاستطاعة — وقد رسم مولانا جرس الله مآجده أن يضاف الى هذا التصنيف ذكر أقاليم المغرب وتعيين مدنه وتخليد ما بينها من المراحل عددا من لدن برقة الى سوس الأقصى وذكر جزيرة اندلس وما يملكه المسلمون من مدنها على ما تقدم الخ
Quas partes jam sic implevit, ut primum

madis, et cognomen accepit al-Motawaccili ala-llāh (in Deo fiduciam ponentis). Imperabat ille Badajoco et terrae tractui ei adjacenti, item Evorae, Santarino et

Pag. 361—369 praecipuas aquilonaris Africae urbes, inde a Barkā usque ad Suso-l-aksam, in littore maris silas; tum

Pag. 369—377 earundem regionum urbes a littore maris remotas, commemoraverit, singularumque intervalla accurate notaverit; porro, ut

Pag. 377 et seq. dederit مَعَادِنُ الْفِضَّةِ وَالْحَدِيدِ وَالْكِبْرَيْتِ وَالرِّصَاصِ وَذَكَرَ مَا بِالْمَغْرِبِ مِنْ مَعَادِنِ الْفِضَّةِ وَالْحَدِيدِ وَالْكِبْرَيْتِ وَالرِّصَاصِ وَذَكَرَ مَا بِالْمَغْرِبِ مِنْ مَعَادِنِ الْفِضَّةِ وَالْحَدِيدِ وَالْكِبْرَيْتِ وَالرِّصَاصِ وَذَكَرَ مَا بِالْمَغْرِبِ مِنْ مَعَادِنِ الْفِضَّةِ وَالْحَدِيدِ وَالْكِبْرَيْتِ وَالرِّصَاصِ (in cujus capituli fine (p. 378) etiam paucis verbis de metallorum fodinis, quae in Hispaniā reperiuntur, fit mentio); itemque

Pag. 378 et seq. ذَكَرَ اسْمَاءَ الْأَنْهَارِ الْعِظَامِ الَّتِي بِالْمَغْرِبِ; et denique ut

Pag. 380—390 in f., paucis de Hispaniā geographiā exposuerit in capite inscripto: ذَكَرَ جَزِيرَةَ الْأَنْدَلُسِ وَأَسْمَاءَ مَدَنِيَّهَا وَأَنْهَارِهَا (ex quo in *Spec. Critico* meo, p. 92 in ann. 101, locum de *Valentiā* edidi); quo capite absoluto, in p. 391 brevissimā clausulā librum finivit.

Postquam sic totius operis argumentum Lectori in conspectum dedimus, restat ut etiam ea impertiamus, quae de Auctoris vitā et aetate compererimus, et nonnulla addamus quae ad descriptionem nostri exempli spectent.

De tempore quo hic Marracischiis vixerit, jam constare potest e compluribus locis, quos supra ex hoc opere descripsi: nempe ex iis, in quibus ipse iterum iterumque testatur, se illud composuisse anno Arabum 621. Eadem res etiam confirmatur et accuratissime definitur in subscriptione libri, quae in nostro Codice sic se habet, et quam non dubitamus ab ipso *primi* exempli scribā profectam esse: وَكَانَ الْفَرَاغُ مِنْ هَذَا الْأَمَلَاءِ يَوْمَ السَّبْتِ لَيْسَتْ بَقِيَّةٌ مِنْ جُمَادَى : الْأَخْرَةَ مِنْ سَنَةِ أَحَدَى وَعِشْرِينَ وَسِتَّمِائَةَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الْخَالِقِ الْوَالِدِ الْغَنِيِّ الْوَالْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَالِدِ الْغَنِيِّ الْوَالْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَالِدِ الْغَنِيِّ (unde igitur liquet, fere medio illo anno librum absolutum fuisse. His autem, quae per se adhuc exilia sunt, nihil quidem addere potuissem ad aetatem vitamque hujus viri, de quo nullam apud alios scriptores mentionem factam vidi, illustrandam, nisi in hoc ipso ejus opere locum notabilem deprehendissem, in quo de se loquatur, paucisque verbis suam ipse vitam adumbret. Exstat is in Capite de urbibus Magribi, a littore maris remotis (p. 369—377), in quo, de urbe Marochii referens, haec adjecit (p. 376): وَبِهَذِهِ الْمَدِينَةِ أَعْتَنِي مَرَاكِشُ مَسْفُطِ رَأْسِي وَهِيَ أَوْلُ أَرْضِ مَسْ جِدْدِي تَرَابِهَا وَكَانَ مَوْلِدِي بِهَا لِسَبْعِ خَلْوَنٍ مِنْ رَبِيعِ الْآخِرِ سَنَةِ أَحَدَى وَثَمَانِينَ وَخَمْسِ مِائَةٍ فِي أَوَّلِ أَيَّامِ أَبِي يُوْسُفَ يَعْقُوبَ بْنِ يُوْسُفَ بْنِ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ ابْنِ عَلِيٍّ ثُمَّ قُصِدْتُ عَنْهَا وَأَنَا ابْنُ تِسْعَةِ أَهْوَامٍ إِلَى مَدِينَةِ فَاسَ فَلَمْ أَزَلْ بِهَا إِلَى أَنْ

*Lisbonae. Nemo autem mortalium studiosior fuit quam hic al-Modhaffar conqui-
rendi scripta, in quibus disciplinae ad vitae elegantiam facientes tractantur, im-*

قرأت القرآن وجودته ورويته عن جماعة كانوا هنالك مبرزين في علم القرآن والنحو ثم
عدت الى مراكش فلم ازل مترددا بين هاتين المدينتين ثم عبرت الى جزيرة الاندلس في
اول سنة ثلث وستمائة فادركت بها جماعة من الفضلاء من اهل كل شان فلم احصل بحمد
الله من ذلك كله الا معرفة اسمائهم وموالدهم ووفياتهم (ووفياتهم (non dubito, Auctorem dictasse
وعلمهم وانفردوا دوني بكل فضيلة ولا مانع لهما اعطى الله ولا معطي لهما منع يختص
برحمته من يشاء وهو ذو الفضل العظيم. *Et in hac urbe, Marochium dico, locus est in
quem caput meum (e matris utero) procidit, primaque haec terra est, cujus humum tetigit cutis
mea: natus in ea sum die 7° mensis Rabii posterioris, anno 584, initio regni Abu-Jusofi Ja'kubi
ibn-Jusof ibn-Abdolmuhan ibn-Ali. Deinde secessi ex ea, cum puer essem novem annorum,
ad urbem Fezzae, nec desii hic esse, donec didiceram recitare Koranum, singulaque ejus verba
justo modo pronuntiata clare efferre, eumque tradere aliis ut legendus esset auctoritate pluri-
morum, qui ibi principes essent in scientia Korani et syntaxeos. Tum redii Marochium, nec
desii ultro citroque commeari inter has duas urbes. Postea trajeci in Hispaniam, initio
anni 603, et in hac terra vidi plurimos excellentes viros ex omni generis vitae hominibus;
nec acquirere mihi per laudatam Dei gratiam ex omni isto (usu) aliud potui, quam cogni-
tionem nominum eorum, temporisque quo nati sint et obierint, et disciplinarum quibus operam
dederint: et vero in omni excellentiae genere adeo singulares erant, ut equidem ab eorum laude
longe abfuerim: nemo autem id quod Deus dat, prohibere, aut quod Deus prohibet, dare
potest: Ille quem vult peculiari sua gratia beat; Ille summam benefaciendi virtute est praedi-
tus. Ex hoc igitur loco, ut jam supra (p. 9 vs. 8 a f.) verbo attigi, constare videtur, Mar-
racischium, cum hunc librum scriberet (a. 621), in Hispaniam habitasse.*

Quod jam postremo ad nostrum hujus operis exemplum attinet, scriptum hoc est in
charta gossypina, cujus subflavus color aetatem satis remotam arguit. Ipse quidem librarius
tempus quo hunc Codicem absolverit, non notavit, nec igitur certi quid de ea re pronun-
tiare possumus. Quae aliis manibus in ultimo folio adscripta sunt, nihil fere aliud probant,
nisi multos hunc librum legisse, et inter hos unum (quo tempore Codex jam recentiore charta
agglutinata reparatus erat) anno Arabum 1003 (Chr. 1594 et 1595), alium anno 1005. Una
tamen ex his annotationibus summe est notabilis, quae in ipsa charta vetusta a latere subscri-
ptionis libri (supra, p. 15 vs. 11 a f., in medio positae) reperitur, et difficilior lectu haec offert:

بلغ قراءة وتصحيحها على جامعه بتاريخ السادس والعشرين من جمادى الآخرة سنة احدى
وعشرين وستمائة, *ad finem pervenit (scriba) praelegendi (hujus libri) auctori suo illiusque
menda ex hujus ore corrigendi, die 26° mensis Djomadade posterioris, anno 624.* Quae verba si

primis vero ea, in quibus de grammaticâ exponitur, aut vocabulorum illustrantur potestates: item quibus carmina traduntur, ac singularia facta, et praeicipuae hi-

ad scribam *nostrî* exempli referenda essent, evidenter probarent, hoc omnium primum esse: nam ex ipsâ libri subscriptione apparet, Auctorem ejus *dictandi* finem fecisse cum *sex adhuc noctes de mense Djomadâ posteriore restarent*, ergo *die istius mensis 23°*: tribus igitur sequentibus diebus dictatum librum a scribâ sibi praelegi jusserit, ut menda ab hoc commissa corrigeret. Verum quominus credamus, adeo venerabilem esse *nostrî* Codicis aetatem, non quidem externus ejus habitus, sed menda quibus non caret, obstare videntur: quare vix dubitandum est, quin haec annotatio, reverâ ex *primo* exemplo oriunda, hîc jam pridem a quopiam, sive memoriae tantum causâ, sive ad fucum faciendum emtori, sit addita. — In primo folio, sub operis titulo (a nobis supra descripto, in p. 6), etiam annotatio exstat, sed quae ab *ipso*, ut videtur, Codicis scribâ exarata est. Tota quidem non amplius legi potest, quoniam finis ejus, partim per chartae vetustatem, et partim etiam per agglutinatam aliam chartam, plane interiit; quae vero servata sunt, evidentissime ostendunt, hîc ipsius Marracischii verba (sine dubio e primo folio *antiquioris* Codicis descripta) offerri, nomina prodentis illustrissimorum virorum, qui se audiissent hunc librum in scholis suis explicantem; ex quibus alii quidem totum librum audiissent, alii tantum partem ejus. Arabica verba, omissis nomi-

nibus, sic sonant: قال الشيخ الفقيه العالم الحافظ مكيبى الدين ابو محمد عبد الواحد

ابن على جامع هذا الكتاب سمع على جميع هذا التلخيص الذى جمعته فى اخبار المغرب مولانا الفقيه الامام الفاضل الوزير — و — وسمع بعضه الامير الخ

Folia *nostrî* exempli sunt quadruplicata minora, estque orientali more compactum et corio rubro involutum: exaratum, est caractere نسخى, et quidem majoribus perspicuisque litteris et manu constantissimâ: in quaque paginâ 15 versus scripti sunt, totusque liber nunc constat paginis 391, quarum singulis unus e nostratibus suum numerum adscripsit. Aliquot folia excidisse inter p. 18 et 19, jam supra dixi (p. 10 in f.); apparet autem ex ligaturae habitu, tum cum hoc involucri Codex indueretur, ista folia jam abfuisse: unde etiam is, qui paginarum numerum notavit, defectum illum non vidit. Magna pars libri aut per vetustatem, aut etiam per corrodes et perforantes vermes, nonnihil jacturae passa est, praesertim vero ejus initium et finis. Quare jam pridem (conf. superioris p. vs. 7 a f.) possessori alicui necessarium visum est, trita folia recentiore chartâ agglutinandâ resarcire, et obscurata aut plane perditâ vocabula restituere: quod passim imperite ab eo factum esse, plusquam uno exemplo posset probari. — Caeterum, quod ad internam hujus exempli bonitatem attinet, multae quidem paginae, si solae *litterae* spectantur, omni mendo vacant et ex hoc uno Codice bene perfecteque edi possent; at non desunt tamen etiam loci, in quibus evidentissima menda se offerant, quae nonnunquam facillimâ conjecturâ corrigi queant: qualia inprimis in carminibus, passim huic operi insertis, offenduntur. De *vocalibus* autem, ab ipso scriba, ut atramenti color indicat, additis, et quidem copiosissime, non aequè in bonam partem judicamus, cum sac-

storiae partes. Ex hujus generis scriptis, ipsius jussu conquisitis, selegit magnum opus quod suo nomine vocavit. Est illud ejusdem speciei, ad quam pertinent Loci Selecti ar-Rauhî ⁶ et Praecipuae inter res gestas Abū-Mohammadis ibn-Kotaibae ⁷. Quae reperiuntur hujus syntagmatis exemplaria decem constant spissis voluminibus;

pissime minus accurate se habeant, et sive per linguae usum sive per loci sententiam probari non possint. In margine paginarum, modo ipsius librarii, modo recentiore manu, nonnulla adscripta sunt, quae plerumque aut ad mendosa vocabula corrigenda, aut ad ea quae omissa erant supplenda, spectant.

Longioris annotationis hic finis esset, nisi unam adhuc rem cum Lectore communicandam haberem. Nempe, aliquot hujus operis paginas jam ante hos 48 annos editas esse in libro, cui titulum: *Abulfedae tabulae quaedam geographicae et alia ejusdem argumenti specimen: e Codd. Biblioth. Leidensis nunc primum arabice edidit Frid. Theod. Rinck.* Lipsiae 1791. 8°. 171 pag. (conf. Schnurreri *Biblioth. Arab.*, ed. 2^{ae}, p. 127 seqq.). In hoc igitur libro Rinckius, sub n°. XV (a pag. 156—171), duas Marracischii operis particulas vulgavit, alteram paucis versibus constantem, quae in fine capituli inscripti ذكر ما بالمغرب من الفضة الخ (Ms. nostri p. 377 seq.) offertur, et de metallorum fodinis *Hispanis* agit; alteram aliquanto majorem, nempe integrum caput ultimum, inscriptum ذكر جزيرة الأندلس (MS. p. 380—390). Hos locos ex solo nostro Codice, quem Leidae cum aliquamdiu commoraretur cognoverat, totumque se descripsisse in praefatione dicit (quod quidem apographon ubi nunc servetur, si adhuc supersit, plane nescio), Rinckius edidit, nullâ aut versione aut annotatione additâ, nec plura etiam de auctore et de operis argumento praefatus, quam illum anno Hidjrae 581 natum fuisse, hoc exhibere Arabum, Africam et Hispaniam tenentium, historiam, brevemque geographicam utriusque regionis descriptionem. Codicem quoque non accuratissime ubique expressit, sed passim aut omisit vocabula, aut quae in illo bene scripta sunt imprudenter mendis corrupit. — Decem annis post, aliud opusculum prodiit, Germanice scriptum, hoc titulo: *Des Marockaners Abdulvahed (sic) Tenimi Fragmente über Spanien. Aus dem Arabischen übersetzt von Jo. Chr. Gust. Karsten.* Rostock, 1801 (4°. 27 pag.). In hoc parvo libello (quem etiam Schnurrerus nominavit, l. l. p. 128) Auctor duos tantum locos illos, a Rinckio Arabice editos, nullo adhibito Codice MS., in Germanicum sermonem convertit (p. 7—16), et his annotationem, praecipue ad geographicam spectantem, subjunxit. H. E. W.]

6) De اختيارات الروحي nulla apud Hadji-Khalifam fit mentio, nec scio etiam quis vir ille sit qui hic simpliciter relativo nomine الروحي indicetur. De hoc autem sequentia offert liber الروحي بالفتح والسكون ومهملة الي الروح بن القاسم قُلت والى روحة: Sojutii: نَبّ اللّيبان قرية بقميران.

7) Liber Ibn-Kotaibae, الاخبار عيون inscriptus, ab Hadji-Khal. commemoratus est,

fere semper iis inscriptus est titulus al-Modhaffari⁸. Hujus autem filio al-Motawaccilo firmus erat pes (h. e. magna peritia) quod ad artem carminum pangendorum et oratione soluta scribendi attinet; quae facultas in illo juncta erat fortitudini modum excedenti et arti equestri omnibus numeris absolutae: neque intermisit unquam expeditiones in hostes suscipere, nec quidquam ab illa re eum detinere poterat. Duravit illius regnum ad illud tempus usque, quo eum violenta morte interfecerunt Morābitae, Jūsophi ibn-Tāschiphīni milites, una cum duobus ejus filiis al-Phadhlo et al-Abbāso. Colla eorum amputarunt initio anni 485. Fuerunt autem dies familiae regiae Modhaffaridarum in parte Hispaniae occidentali festi et conventibus solennibus dicati⁹, erantque illi refugium viris elegantia praestantibus: ad memoriam posteritatis pervenerunt carmina tum ab iis, tum ab aliis de iis composita, quae altis laudibus celebrarunt virtutes eorum, et per annorum decursum laudatam eorum famam superstitem servarunt.

Quae hunc locum in Codice proxime sequuntur, ad Ibn-Abdūnum spectantia, infra referemus, cum ad Caput tertium pervenerimus.

Jam vero ad exponenda ea, quae e variorum historicorum relationibus inter se comparatis de historia familiae Aphtasidarum constare videantur, transeamus.

§. 2.

Narratio de rebus Aphtasidarum.

Origo familiae repetenda est e tribu Tadjib vel Todjib (تجيب¹⁰), e qua etiam

8) Hadji-Khal. in v. المطرفي etiam de hoc opere mentionem injecit. Vid. quoque D'Herbelot in voce Modhafferi.

9) Non adeo significatur his verbis, hoc tempus fuisse maxime prosperum; sed potius familiam illam regiam viris doctis, et imprimis poetis, insigniter fuisse, iisque occasionem praebuisse opera sua in publicam lucem proferendi. Arabibus enim veteribus in more erat diebus festis et nundinis solennibus (مواسم) eloquentiae et artis poeticae certamina habere.

10) Conf. locus Ibn-Khall. in fine vitae Ibno-s-Saigi (n. 681): والنجاجيبى بضم الناء المثناة من فوقها وقتناكها وكسر اللجيم وسكون الياء المثناة من تحتها وبعدها الياء الموحدة هذه النسبة الى تجيب وهى أم عدي وسعد ابنتى أشرس بن شبيب بن السكون نُسب : ولدها اليها وهى تجيب بنت ثوثان بن سليم بن مدحج : Item Kamus. in voce جاب : التجيبى لب اللباب Tum etiam تجيب بن كندة بطن وينت ذوثان بن سليم

oriundi erant domini Tortosae et Huescae, regesque Caesaraugustae¹¹, Majores Abdal-

: تَجْيِيبِ Itemque Lex. Geogr. in التَّجْيِيبِي الِى تَجْيِيبِ قَبِيلَةَ مِنْ كَنْدَةَ وَمَكَلَّةَ بِمَصْرَ : تَجْيِيبِ اسْمُ أَبِي قَبِيلَةَ مِنْ كَبِيرَةَ مَكَلَّةَ بِمَصْرَ (quae verba inde a من sic emendanda videntur : من كَنْدَةَ كَبِيرَةَ وَمَكَلَّةَ بِمَصْرَ : Praeterea cf. Hamāsae p. 94 vs. ult.

- 11) De dominis Huescae cf. Conde Tom. II. p. 12 vs. 14, et p. 23 vs. 4. Prior locus ex altero explicandus et emendandus est, adeo ut hoc modo rem tibi proponas: Mohammedem ibn-Jahja, praefectum Huescae, Valentiam se contulisse et ab hujus urbis domino, Abdo'lazizo Abu'lhasano, filio Abdorrahmani, filii celebri illius Hadjibi al-Mansuri Mohammadis ibn Abi-Amir (Conde T. II. p. 11 vs. 21, et p. 12 vs. 16), benigne et humaniter fuisse exceptum: quin imo hunc duas e filiabus suis, alteram nomine *Borixam* (بَرِيْشَةَ) Abu'lahwaso Mano, alteram Abu-Otbae Samidae, utrique Mohammadis ibn-Jahjae filiis, nuptum dedisse: postea vero a domino Almeriae heredem institutum praefecturam hujus urbis genero suo Mano Abu'lahwaso tradidisse. — Imperium Caesaraugustae duo gesserunt reges e tribu Tadjib oriundi, Mondhir ibn-Jahja et filius ejus Jahja ibn-Mondhir al-Modhaffar: Errare enim Condeum, qui p. 13 vs. 7 tradit, Huditas, e quorum familiā oriundus erat Solaiman ibn-Ahmad vel ibn-Mohammad, qui Jahjae al-Modhaffaro imperium Caesaraugustae eripuit, ad idem genus ad quod Abdollahum ibn-al-Aptas, pertinuisse; eundemque T. II. p. 22 rerum gestarum seriem non bene proponere, manifesto apparet ex relatione Ibn-Khalduni, qui MS. 1350 T. V. p. 27 b haec habet in capite cui titulus: *الخبر عن بني هود ملوك سرقسطة من الطوائف صارت اليهم من بني هاشم وما كان من أوليتهم ومصائر أمورهم*: *Narratio de filiis Hudi, regibus Caesaraugustae (unius) ex agminibus (e variis partibus, in quas discissi erant Arabes Hispani); pervenit vero (haec urbs) in eorum potestatem a filiis Haschimi (i. e. cum antea filiis Haschimi paruisset); et de iis, quae acciderunt, tum ad primordia (regni) eorum, tum ad exitum rerum eorum, spectantia*: كان مُنْذِرُ بْنُ مُطْرِفِ بْنِ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ هَاشِمِ التَّجْيِيبِيِّ صَاحِبِ الشَّعْرِ الْأَعْلَى ابْنَ مَنصُورِ وَعَبْدِ الرَّحْمَانَ (وَأَبْنُ مَنصُورٍ عَبْدُ الرَّحْمَانَ leg. مُنَافِسَهُ عَنِ الْأَمَارَةِ وَالرِّيَاسَةِ وَكَانَتْ دَارَ أَمَارَتِهِ سَرْقِسطَةَ وَلَمَّا بُويعَ الْمَهْدِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ وَانْتَقَصَ أَمْرُ الْعَامَرِيِّينَ وَجَاءَتْ فِتْنَةُ الْبُرَيْرِ كَانَ مَعَ الْمُسْتَعْبِينَ حَتَّى قَتَلَ هِشَامَ (هَشَامًا leg. مَوْلَاهُ فَامْتَعَصَ لِدَالِكِ وَفَارَقَهُ وَبَايَعَ الْمُرَوَّانِيَّ لِلْمُرْتَضَى (الْمُرْتَضَى leg. مَعَ مَجَاهِدٍ وَمَنْ اجْتَمَعَ إِلَيْهِ مِنَ الْمَوَالِي وَالْعَامَرِيِّينَ وَزَحَفُوا إِلَى غَرْنَاطَةَ فَلَقِبَهُمْ زَاوِيُ بْنُ زَيْرِي وَهَزَمَهُمْ ثُمَّ ارْتَابُوا

lahi ibn-Maslamae, regum Aphasidarum primi, videntur in Africae urbe Micnāsa domici-

بالمترضى ووضَعوا عليه من قتله مع حيران بالمرية واستبدَّ مُنذِرٌ هذا بسرقسطة والشَّعْرِي
وتلقب بالمنصور وعقد ما بين طاغية جليقية وِبْرشَلونة وبينه وهلك سنة اربع عشرة وولى
ابنه وتلقب المظفر (quod ad accusat. quocum constr. est تلقب, conf. Aboulf. Ann. III. 62;
IV. 144) وكان ابو أَيُّوب سليمان بن محمد بن هود الجذامى من اهل تَسْبِيهِم مستبداً (IV. 144)
بمدينة تطيلة ولبيها منذ اول الفتننة وجدَّهم هود هو الداخِل الاندلس وتَسْبِيهِم الرَازِي
الى سالم مولى ابي حُدَيْقَةَ قال هود بن عبد الله بن موسى بن سالم وقيل هو من
وَد روح بن رباح فتغلب سليمان على المظفر يحيى بن المنذر وقتله سنة احدى
وثلاثين وملك سرقسطة والشَّعْرِي الاعلى

Erat Mondhir ibn-Motrif ibn Jahja ibn-Abdorrahman ibn-Mohammad ibn-Haschim, Tadjibita, dominus Limitis (imperii Arabum in Hispaniā) superioris, eratque Ibn-Mansur Abdorrahman (Cf. Conde T. I. p. 552—556, et Aschbach Geschichte der Ommajjaden in Spanien, T. II. p. 246—250) aemulus ejus in imperio et principatu appetendo. Sedes imperii illius erat Caesaraugusta. Postquam autem Khalifa salutatus erat al-Mahdi Mohammad ibn-Abdoldjabbar et finem ceperat res Amiridarum et locum habuit seditio Berberorum (Conde l. c. p. 554—560; Aschbach l. c. p. 248—258), stabat a parte al-Mostaini (Solaimanis ibn-al-Hacam ibn-Solaiman ibn-an-Nasir; Conde l. c. p. 560 vs. 5), donec occidit Hischamum, dominum suum (Conde l. c. p. 576 vs. 10; Aschbach l. c. p. 267). Propter istud vero facinus iram concepit et partes ejus reliquit ac Khalifam salutavit Marwanitam al-Mortadhium una cum Modjahido iisque qui ad eum convenerant ex libertis et Amiridis (Conde l. c. p. 590; imprimis vero conferendus locus Roderici Toletani, citatus ab Aschbacho l. c. p. 276 n. 2). Progressi autem sunt versus Granatam; et obviam iis venit Zawi ibn-Zairi et fugavit eos. Deinde suspectus iis factus est al-Mortadhi, et subornarunt contra eum aliquem qui eum trucidavit, cum Hairane, Almeriae. Arrogavit vero hicce Mondhir sibi absolutum imperium Caesaraugustae et Limitis; et cognomen accepit al-Mansuri (qui a Deo auxilium accipit): et firmo foedere secum conjunxit tyrannum Galiciae et Barcelonae; mortem vero obiit anno [4]44 atque tum imperium suscepit filius ejus, qui cognomen al-Modhaffari accepit. Abu-Aijub autem Solaiman ibn-Mohammad ibn-Hud Djodhamita, ex eorum numero qui illorum gentilitium nomen (Tadjibitarum) gerebant, imperium absolutum sibi arrogavit in urbe Tudelae; praecerat ei ab initio inde perturbationis civilis. Avus autem eorum Hud est ille, qui primus ex hac familia in Hispaniam venit. Deducit autem genus illius ar-Razi a Salimo liberto Abu-Hodhaifae, his verbis usus: Hud ibn-Abdollah ibn-Musa ibn-Salim. Ab aliis vero dicitur: est ille e posteris Rauhi ibn-Rabah. Superavit autem Solaiman al-Modhaffarum Jahjam ibn-al-Mondhir et occidit eum anno 33 et imperavit Caesaraugustae et Limiti Superiori. Ex genealogiā igitur hoc loco relatā satis apparet, longe diversam esse originem familiae Tadjibitarum a genere

Huditarum. Huditae enim pertinebant ad tribum Djoelhamitarum, ex Amro ibn-Saba oriundam; Tadjibitae vero partem constituebant Cinditarum, qui ad posteros Cahlani ibn-Saba referendi sunt. Cf. Pococke *Spec. Hist. Ar.*, ed. 2^{ae}, p. 42 vs. 16 cum p. 45 vs. 16. Si autem bene interpretatus sum verba *من أهل تسيهم*, ita ut iis significetur, Abu-Ajjubum Solaimanein ibn-Hud, quoniam ad ministros Tadjibitarum, regum Caesaraugustae, pertinebat, eorum etiam nomine gentilicio appellatum fuisse, quemadmodum familiae Amiridarum clientes et liberti *العالمريون* dicuntur; facile in hac appellatione causam reperis, cur historicorum nonnulli Huditas Tadjibitarum genti accensuerint. Quod vero attinet ad ceteras res in loco Ibn-Khalduni memoratas, imprimis animadvertendum est id, quod in eo narratur de al-Mortadhio unâ cum Hairane in urbe Almeriâ occiso. E Condei nempe relatione, T. I. p. 592, apparet Hairanem, Khalifae Hischami olim Hadjibum, virum qui magnas partes egit in rebus his turbulentis temporibus gestis, anno jam H. 408 (occisus autem est al-Mortadhî anno 413). ab Alio ibn-Hammud Idrisita in ipsâ urbe Almeriâ, postquam deditione in ejus venisset potestatem, fuisse trucidatum. Et sane, cum duo praeter hunc, de quo agimus, adsint loci, quibus Ibn-Khaldun de caede al-Mortadhii sermonem injiciat, in neutro tamen refert, aut eum unâ cum Hairane, aut Almeriae fuisse occisum. Prior horum locorum reperitur T. V. a p. 20 A. vs. ult. ad 20 B. vs. 2, ubi haec leguntur: *وزحفوا الى غرناطة وبها زارى بن زيرى فلقبهم وقبض جمعهم وكانوا قد قدموا على بيئته وخشوا عواقب تمكنه لما بلوا من صرامته فانهزموا عنه يوم المصاف ودسوا عليه من قتل غلبه*

Et progressi sunt Granatam; ibi vero erat Zawi ibn Zairi, qui obviam illis processit, Cepitque (Abdorrahman) illorum agmina (in aciem adducens); illi autem, quamvis eo venissent ut eum Khalifam salutassent, nunc tamen reformidabant effectus quos tandem habitura esset potestas, quam exercebat, propter id quod experti erant de ejus excandescentiâ; quare fugâ eum reliquerunt die proelii (de مَصَاف conf. Ham. ad Wakid. p. 107), et subornarunt contra eum aliquem qui eum occidit violenter. Alter locus occurrit p. 21 B. vs. 6 a f. in capite inscripto وزحفوا (الموالي العالمريون) به (بالمرتضى) والخبر عن دولة بنى حمود الى غرناطة وبها زارى بن زيرى فخرج للقائهم ثم احسوا من صرامة المرتضى وقوة شكيمته ما حذرهم سوء المغيبة منه فخذلوه وانهمزوا امام زارى وعساكرة ثم دسوا من اغتيال المرتضى كما ذكرناه

Et progressi sunt (liberti familiae Amiridarum) cum eo (al-Mortadhio) Granatam; ibi vero erat Zawi ibn-Zairi, isque obviam iis exiit. Deinde senserunt de iracundiâ al-Mortadhii et vehementiâ ejus in tuendis suis juribus id quod eos admonebat sibi cavere, ne ab eo malus sibi pararetur exitus. Perfide igitur contra eum egerunt et in fugam se converterunt ante Zawiwm ejusque exercitum. Deinde subornarunt aliquem, qui perdidit al-Mortadhium, quemadmo-

niâ, nempe in loco الْبَلُوطِ dicto, propè Oretum¹³.

Hic igitur Abdallâh ibn-Maslama, quamvis ignobili loco natus¹⁴, ingenii dotibus excellens, ad notitiam pervenit Sabûri, praefecti Badajoci et provinciae ei adjacentis¹⁵. Qui quidem praeclarâ juvenis indole perspectâ, Meridâe eum praefecit; neque ullam

- 13) Haec habet Lexicon Geographicum in voce الْبَلُوطِ : ناحية الْبَلُوطِ فَحْصُ الثَّبَاتِ فَحْصُ الْبَلُوطِ نَاحِيَةٌ بِالْأَنْدَلُسِ تَتَّصِلُ بِحُورِ أُرْبُطِ (بِحُورِ أُرْبُطِ. leg. بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْقِبْلَةِ وَسَهْلُهُ مَنَظْمٌ بِجِبَالِ مَنَاهَا جَبَلُ الْبِرَّانِسِ وَفِيهِ مَعَادِنُ الرَّيْبِيفِ وَمِنْهَا يُكَمَلُ إِلَى جَمِيعِ الْبِلَادِ وَفِيهِ الرَّنْجَجُورُ الَّذِي لَا تَظْهَرُ لَهُ وَقْعَةٌ الْبَلُوطِ بِصُقْلِيَّةِ ۞

Al-Ballut — (ita plane pronuntiatum, ut vocabulum quod quercum significat) — Phahso'ol-ballut (locus habitatus quercubus consitus) est tractus in Hispaniâ contiguus terrae depressae in quâ situm est Oretum, inter occidentem et meridiem: planities vero ejus adjuncta est montibus, in quibus est Mons Baranos (Marianus). Sunt autem eo loco fodinae argenti vivi, ex quibus deportatur in omnes regiones. Reperitur etiam ibi cinnabaris cujus similis nusquam alibi exstat: et (quercus nomine etiam appellatur) castellum al-Ballut in Sicilia.

Hoc autem loco considerato, nonnullis non improbabile videbitur, Abdollahum appellatum fuisse الْمَكْنَسَى ab eo castello مَكْنَسَا in provinciâ Meridâe sito, quod commemorat L. G. Id enim fortasse pertinuisse ad tractum Phahso'olballut, qui non ita procul etiam a Meridâ situs est, ita ut censendum esset, familiam Abdollahi hanc arcem tenuisse eumque in eâ natum esse. Cum vero hoc repugnet iis, quae narrantur de Abdollaho nullo generis splendore claro, statui tamen potest, parentes ejus ad arcis territorii incolae pertinuisse.

- 14) Quod Casirius, qui Tomi II. p. 66 refert, Abdollahum nullo generis splendore clarum, et p. 212, nullâ parentum laude commendabilem fuisse, eum p. 41 genere clarum appellat, significare videtur, eum ad tribum originis pure Arabicae pertinuisse.
- 15) Memoratur hic Sabur apud Condeum T. I. p. 457 vs. 1 a fin., p. 485 vs. 12, p. 489 vs. 6 a fin., et T. II. p. 12 vs. 24 seqq. Cf. etiam Cl. Weijersii *Specim. Crit.* p. 74 in ann. 39, qui conjecit, ab hoc Saburo, qui origine erat Persa, nomen habere قَصْرُ الْفَارِسِيِّ, cujus mentio occurrit in loco Ibn-Zeiduni, ejusdem *Spec.* p. 22 vs. 1. Ceteroquin apud nullum alium historicum praeterquam in loco Ibn-Khatibi (apud Casirium T. II. p. 212), quem paragrapho praecedente edidi, memoratum reperi cognomen Saburi الْفَتَى. Si lectio bene se habet, illud significat liberalem, generosum animo. Verum magna me tenet suspicio, الْفَتَى corruptum esse ex الْفَارِسِيِّ vel الْفَرَسِيِّ. Graviter etiam erravit Casirius, cum T. II. p. 41 scriberet, Saburum Khalifae Aegyptii al-Mostansiri, qui ab anno 427 ad 487 imperium tenuit, fuisse libertum. Causa erroris in eo quaerenda est, quod al-Hacam Khalifa Hispanus, in cujus aulâ versatus est Saburus, aequè atque ille Fatimida, al-Mostansiri nomen gerebat.

postea majoris momenti perfecit rem nisi cognitâ ejus sententiâ ¹⁶. Cum autem Sabûrus, rebus in Hispaniâ jam turbatis, moreretur, Abdollâhi tutelae liberos suos commisit; ille vero beneficiorum, quae a patre ipsorum in se essent collata, immemor, ambitione re-
gnandique cupidine abreptus provinciâ eos expulit et imperium sibi arrogavit ¹⁷.

Quum de tempore, quo Abdollâh imperium capessiverit, in historicorum libris, quos quidem adire potui, nihil traditum reperiatur, incertum etiam est, an hoc locum jam habuerit ante annum 400, quo relatum invenimus, ex occidentali Hispaniae parte exercitus missos fuisse ut auxilium ferrent Solaimâno al-Mostainbillah ¹⁸. Videntur igitur, qui tunc temporis hanc Hispaniae partem tenebant, imperio Mohammadis al-Mahdiji, a quo Khalifam legitimum Hischâmum occisum esse putarent, se submittere recusantes, Solaimâno militum praetorianorum praefecto se adjunxisse, ut de regno usurpato eum deturbarent ¹⁹. Ad mortem vero Solaimâni usque partibus ejus fideliter addicti manserunt: proelio enim quo ille victus est, paulo ante eam anno 407 commisso, adfuerunt etiam auxilia ex occidente Hispaniae ²⁰. Imprimis Solaimân eos sibi devinxerat, imperium hereditarium in terrae tractus quibus praerant iis tribuendo ²¹: in iis vero in quos hoc beneficium contulit, memoratur etiam Ibno-I-Aphtas ²² de quo agimus: ita ut certum sit eum, si minus antea, ultimis certe Solaimâni temporibus imperium Badajoci gessisse.

16) Non ausim tamen cum Casirio affirmare, Abdollahum Saburi fuisse Vezirum (T. II. p. 213) vel ei fuisse a secretis (p. 212). Veziri quidem munus tum demum eum gessisse statui potest, si Sabur jam absolutum imperium Badajoci sibi arrogavit: id quod eum fecisse colligeres e narratione Casirii (T. II. p. 66.) qui Lusitaniae Regem eum appellat. Ceterorum vero historicorum relationibus id repugnat.

17) Sic solus rem proponit Casirius (T. II. p. 66): ceteri historici de Saburi liberis ne verbo quidem mentionem injiciunt.

18) Conde T. I. p. 562 vs. 17, p. 563 vs. 12 a f.

19) De his cf. Conde, T. I. p. 554—560.

20) Cf. Conde, T. I. p. 584.

21) Cf. Conde, l. c. p. 577 vs. 15.

22) Cf. Murphy, citatus ab Aschbacho T. II. p. 269 n. 33, et Ibn-Khaldun T. IV. p. 20A. vs. 10,

ubi haec leguntur: وَظَنَّ الْمُسْتَعِينُ أَنْ قَدْ اسْتَحْكَمَ أَمْرَهُ وَتَوَثَّيْتِ الْبُرَابِيرَةَ وَالْعَبِيدَ عَلِيًّا
الاعمال فوَلَّوْا الْمَدِينَةَ الْعَظِيمَةَ وَتَقَلَّدُوا الْأَعْمَالَ الْوَالِئَةَ مِثْلَ بَدَائِسِ بْنِ حَبُوسٍ فِي غِرْنَاطَةَ
وَمُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبُرْزَالِيَّ فِي قَرْمُونَةَ وَأَبُو (وَأَبِي. leg.) نُورِ بْنِ أَبِي قَمْرَةَ الْبَيْهَقِيِّ فِي
رَنْدَةَ وَفُلُوحَ الدَّمَشْقِيِّ فِي أَرْكَشَ وَخَزْرُونَ بْنَ عَبْدِوَنَ فِي شَرِيشَ وَغَيْرِهِمْ وَافْتَرَقَ شَمْلُ
الْجَمَاعَةِ بِالْأَنْدَلُسِ وَصَارَ الْمَلِكُ طِبَوَاتِقًا فِي أَحْرَبِينَ مِنْ أَهْلِ الدَّوْلَةِ مِثْلَ ابْنِ عِيَادَ
بِأَسْبَنْبِيلَةَ وَأَبْنِ الْأَفْطَسِ بِيْطَلِيُوسَ الْخِمْ

Minime mirandum est provinciarum praefectos, qui Solaimāni partes fuerant secuti, ne post ejus quidem necem Alio ibn-Hammūd Idrisītae, quamvis se a Khalifā Hischāmo regni heredem esse institutum prae se ferenti, obedientiam praestitisse, sed avidę occasionem sibi oblatam arripuisse absolutum terrae tractuum, quibus praecerant, imperium sibi arrogandi. Inter eos autem, qui se Khalifae Cordubensis dominio subtraxerunt, fuisse etiam Abdollāhum ibno-l-Aphtas, diserte quidem ab historicis non traditur, verum satis inde apparere puto, quod in eorum numero etiam commemoretur praefectus (والى) Meridae, quam urbem quoque imperio suo complectebantur Badajoci domini. Regni absoluti igitur Aphtasidarum initium probabiliter statuendum est ab anno H. 407 (C. 1016) ²³.

Regium titulum assumpsit Abdollāh ibno-l-Aphtas, atque simul cognomen al-Mansūri ei datum est ²⁴. Non effūgit vero increscens ejus potentia aciem al-Motadhidi ibn-Abbād regis Hispalis, viri ambitiosissimi et regni sui fines extendendi cupidissimi. Post annum igitur 418, cum pacem cum Mohammade ibn-Abdollāh Birzālita, Carmonae domino, composuisset, belli adversus Aphtasidam suscipiendi socium eum assumpsit. Copiis suis praefecit filium Ismailum. Obviam iis venit cum exercitu Mohammad, postea al-Modhaffar cognominatus, Abdollāhi filiū. In fugam autem versi sunt regis Badajoci milites, ipseque Mohammad a Birzālita captus est; post aliquod vero temporis spatium libertati restitutus ²⁵.

Et putavit Solaiman firmatum esse regnum suum; et irruerunt Berberi et servi in provincias; et praefecti fuerunt urbibus magnis et imperium acceperunt provinciarum ampliarum; veluti Badis ibn-Habus Granatae et Mohammad ibn-Abdollah al-Birzali Carmonae et Abu-Nur ibn-Abi-Korra al-Jaforani Rondae et Nouh ad-Damri Arcosi, et Khazrun (?) ibn-Abdun Scharischae (Xeresi) aliique; et discissa est societas Moslemorum in Hispania, et exstitit regnum in varias partes distractum inter alios etiam (quam Berberos istos) ex dynastiae (Omāijadarum) ministris; veluti Ibn-Abbadum Hispali et Ibno-l-Aphtasum Badajoci.

23) Cf. Conde, T. I. p. 587, ubi male dicitur Alius die 13° Djomadae alterius anni 408 Khalifa fuisse proclamatus, cum tamen p. 586 narretur die octavo Moharrami anni 407 Cordubam intrasse et Solaimanum mortē affecisse; nulla autem excogitari posset ratio, cur post annum et quod excurrit demum Khalifatus honores sibi assumsisset: bene igitur hunc errorem evitavit Aschbachus, scribens T. II. p. 275, utramque rem anno 407 locum habuisse.

24) Hoc ejus cognomen causa exstitit erroris gravissimi, quem reperimus in loco Ibn-Khalduni de regibus Badajoci praecedente paragrapho edito; ubi dicitur Abdollah ibno-l-Aphtas absolutum Badajoci imperium sibi arrogasse anno H. 461, cum tamen eodem loco narretur illius filius et successor Mohammad al-Modhaffar anno 460 mortem obiisse. Verum confudit is qui scripsit verba وأربعمائة — واستيد (quae non ab Ibn-Khalduno sed a librario quodam profecta esse puto) Abdollahum cum ejus nepote Jahja, Omaris al-Motawaccili fratre, qui itidem المنصور cognomen gessit et reverā anno 461 regnum accepit.

25) Apud neminem alium haec reperiuntur nisi apud Ibn-Khaldunum duobus locis se invicem

Ab alieno tamen imperio immunem se servavit Abdollāh: neque etiam curavit epistolas, quibus Ibn-Djahwar, qui post discessum Hischāmi, ultimi ex Omaijadis Khalifae, anno

illustrantibus: alter reperitur in *الخبر عن بني عباد ملوك اشبيلية وغرب الاندلس* وعن *من تغلبوا عليه من ملوك الطوائف* (T. IV. p. 24 A vs. 4):

ثم تحارب مع عبد الله الافطس. (ابن الافطس. leg.) صاحب بطليوس وأغزاه ابنه اسماعيل في عسكرة ومعه محمد بن عبد الله البرزالي فلقبه المظفر ابن الافطس فهزماه وأسير المظفر اسمه البرزالي الى ان اطلقه بعد حين

Deinde bellum gessit (al-Motadhidus) cum Abdollaho ibno-l-Aphtas domino Badajoci; et ad expeditionem contra illum suscipiendam misit filium suum Ismailum cum exercitibus suis; eum autem comitabatur Mohammad ibn-Abdollah Birzalita; et obviam ei venit al-Modhaffar Aphtasida. In fugam vero eum converterunt et captus est al-Modhaffar; cepit eum Birzalita (eumque in vinculis retinuit), donec eum dimisit aliquanto interjecto temporis spatio.

De tempore quo haec locum habuerunt, aliquā ex parte certiores nos reddit alter locus, qui reperitur T. V. p. 28 B. in *الخبر عن بني برزالي* (in libro الباب لسب البرزالي, in v. احدى بطون دم وما كان لهم من الملك بقرمونة واعمالها (برزالية) بالاندلس أيام الطوائف واولية ذلك ومصاهرة

وكانت بينه (محمد بن عبد الله البرزالي) وبين المعتضد بن عباد حرب وظاهر عليه يحيى بن علي بن حمود في منازلة اشبيلية سنة ثمان عشرة (ثمانى عشرة leg.) ثم اتفق مع ابن عباد بعدها وظاهرة على عبد الله بن الافطس وكانت بينهما حرب كانت الديرة (الدائرة leg.) فيها على ابن الافطس وتخصل ابنه المظفر قائد العسكر في قبضة محمد بن عبد الله بن اسحاق الى ان من عليه بعد ذلك واطلقه

Et fuit inter eum (Mohammadem ibn-Abdollah Birzalitam) et al-Motadhidum ibn-Abbad bellum, et auxilium tulit contra eum Jahjae ibn-Ali-ibn-Hammud cum oppugnaret Hispalin anno (4)88. Deinde societatem iniiit cum Ibn-Abbado post hoc (bellum) et auxilium ei tulit contra Abdollahum ibno-l-Aphtas: et fuit inter eos bellum, in quo victus est Aphtasida; et pervenit filius ejus al-Modhaffar dux exercitus in potestatem Mohammadis ibn-Abdollah ibn-Ishak, donec benignitate erga eum usus est eumque liberum dimisit.

De expeditione Jahjae ibn-Ali contra Hispalin susceptā, quae exitialis ei exstitit, cf. Conde, T. I. p. 608—610, ubi narratur Idrisita occisus esse septimo die Moharrami anni 417, cum in loco ibn-Khalduni referatur anno adhuc 418 Hispalin oppugnasse. Idem historicus in capite de Hammuditis refert, Jahjam al-Motalium, de quo agimus, anno demum 429 fuisse occisum.

H. 422 imperium Cordubae susceperat, ut obedientia a provinciarum praefectis sibi praestaretur, postulabat. -Imo tam parum earum rationem habuit, ut brevi post filium, Mohammedem successorem designaret ²⁶.

ثم نقص أهل قرطبة طاعة المعتلى سنة : Ibi enim legimus (T. IV. p. 22 A vs. 7 a fine) : سبع عشرة وصرفوا عامله عليهم ابن عطف وبايعوا للمعتلى اخى المرتضى ثم خلعوه كما ذكرنا فى خبره واستبد بامر قرطبة الوزير جهور بن محمد كما نذكره فى اخبار ملوك الطوائف واقام المعتلى بتاجهم ويردد (بوجهتهم يردد leg.) العساكر لحصارهم الى ان اتفقت الكافة على اسلام المدائن والحصون له فعلا سلطانته واستبد امره وظاهره محمد ابن عبد الله البرزالي على امره فنزل عنده بقرمونة يحاصم منها ابن عباد باشبيلية الى ان هلك سنة تسع وعشرين بمداخلة ابن عباد للبرزالي فى اغتياله فركب المعتلى يجمل اغرات (يحميل على غزاة leg.) على معسكره بقرمونة من جنود ابن عباد وقد اكنوا له فكبا به فرسه وقتل وتولى قتله محمد بن عبد الله البرزالي وانقطعت دولة بنى حمون بقرطبة ٥

Deinde violavit populus Cordubensis obsequium al-Motalii (Jahjae ibn-Ali) anno (4)57: et expulerunt eum qui ab illo ipsis erat praefectus, Ibn-Itafum: et Khalifam salutarunt al-Motamidum (quem Condeus appellat Almotad, p. 610) fratrem al-Mortadii; deinde eum imperio privarunt sicuti commemoravimus in historia ejus, et absolutum Cordubae imperium sibi arrogavit Djahwar ibn-Mohammad Vezirus, quemadmodum commemorabimus in historiis regulorum; et conimoratus est al-Motali in eorum tractu, identidem exercitus reducens ut eos obsideret, donec omnes consenserunt de urbibus et castellis ei tradendis. Atte tum se extulit ejus dominatus et absolutum fuit ejus imperium. Auxilium ei ferebat Mohanmad ibn-Abdollah Birzalita in re ipsius; castraque sua posuit apud eum Carmonae, obsidione premens ex ea Ibn-Abbadum Hispali versantem, donec interiit anno (4)29 cum Ibn-Abbadus Birzalitam eo adduxisset ut eum perderet. Cum enim equo veheretur al-Motali, impetum faciens in copias quae invaserant castra ipsius Carmonae posita, ex exercitu Ibn-Abbadi, (insidias autem ei struxerant), equus ejus una cum eo concidit, et occisus est; caedi vero ejus praererat Mohanmad ibn-Abdollah Birzalita et finem cepit regnum Hammuditarum Cordubae.

In ceteris quidem major fortasse ibn-Khalduno, quippe accuratius res proponenti, quam Condeo, fides habenda. Necem vero Jahjae minime anno demum 429 accidisse, rerum gestarum series satis docet. Verum error chronologicus inde repetendus est, quod ibn-Khaldun cladem Jahjae ibn-Hammud Idrisitae confudit cum alio proelio, in quo Idrisitae Malagae domini exercitus a Mohammede fugatus est, quodque eo ipso anno 429 locum habuit. Vid. Aschbach, *Gesch. Sp. und Port. zur zeit. der Herrschaft der Almoraviden und Almohaden*, p. 38.

26) Cf. Conde, T. II. p. 6 vs. 5, et p. 13 vs. 1.

Non diu post hanc successoris designationem ²⁷ (quo verò anno non traditum reperi) mortem etiam obiit Abdollah: Ejus vero filius Abū-Bacr Mohamamad, quamquam regni initio a ceteris Moslemorum in Hispaniā Regibus non vexabatur, eo graviore clade a Christianis fuit affectus. Ferdinandus enim I, Castiliae, Leonis, Galliciae et Asturiae rex, anno circiter p. Chr. n. 1037²⁸ (Hidjrae fere 428) partem septentrionalem regionum, quae hodie Portugalliae nomen gerunt, invasit, multasque ibi urbes et arces expugnavit. Cum autem bene perspiceret Badajoci dominus, ad cujus dominium hi etiam tractus pertinerent, se Christianorum copiis parem non esse, tributum iis pendere satius duxit, quam totum regnum in discrimen adducere ²⁹.

Quamquam igitur hac ex parte Aphtasidae potestas erat imminuta, potentissimis tamen Moslimorum Hispanorum Regulis etiam nunc erat accensendus. Verum maximum periculum ceterorum principum Moslimorum omnium libertati minitabatur in dies increscens potentia Abūlhasani Jahjae ibn-Dhūl-nūn, ab anno inde 429 Toleti regis. Hic enim ab equitibus etiam Castilianis, quos conduxerat, adjutus ³⁰, vehementer premebat Mohammadem ibn-Djahwar, regem Cordubae. Diversis jam proeliis Cordubenses fugaverat, multasque urbes in eorum regni limitibus sitas occupaverat, atque eo adduxerat rem, ut exercitus Mohammadis non amplius aperto Marte Toletanos aggredi auderet. Cum igitur rex Cordubensis perspexisset, se Toleti regi parem non esse, amicitiam et auxilium regum vicinorum petiit. Convertit se ad Mohammadem ibn-Abbād, Hispalis Regem, et Mohammadem de quo agimus, Badajoci dominum; agnovit eos absolutos terrae tractuum quos tenebant dominos, rogavitque ut secum regis Toletani violentiae se opponerent, quae non sibi tantum, sed omnibus etiam Moslimorum Regibus servitutem portenderet. Cum autem Ibn-Abbād, bello, quod cum Idrisitis gerebat, occupatus, declararet a se non multum auxilii esse sperandum, Aphtasida contra copias suas liberaliter Cordubensi obtulit, et epistolis missis regi Hispalensi persuasit, ut cum ipso et Mohammade ibn-Djahwar foedere se conjungeret ad impetum regis Toletani coercendum. Ibn-Abbād vero pro-

27) Cf. Casirius T. II. p. 42. »Morti demum proximus, (Abdalla) Mohamedo filio, qui Almoz-
»pherus nuncupatus est, regnum obtulit.»

28) Hoc fere tempore Ferdinandi expeditionem locum habuisse, apparet ex duobus Aschbachi locis inter se collatis. Narrat enim in libro *Geschichte Spaniens und Portugals zur Zeit der Herrschaft der Almoraviden und Almohaden*, T. I. pag. 18, sagittarium, a quo occisus erat Alphonsus V, decimo post hanc caedem anno, in urbe *Viscvo* a Christianis, qui eam Ferdinando duce expugnassent, fuisse trucidatum; Tomi autem II. operis *Geschichte der Qmaijden in Spanien*, pag. 308, refert Alphonsum fuisse occisum die 13° Maji anni 1027.

29) Cf. Aschbach *Gesch. Sp. und Portugals zur zeit der Herrschaft der Almorav. und Almoh.* T. I. p. 8 et 9.

30) Cf. Aschbach, l. c. p. 46 vs. 71 a f.

pterea tantum eo se adduci patiebatur, quod sic sibi potentiam augendi et confirmandi occasionem dari existimaret; nihil autem talis consilii Regi Badajoci tribuendum. Ut autem foedus feriretur, anno 443 Vezirum Aijubum ibn-Amir ibn-Jahja Jahsobitam ³¹ Hispalin

- 31) Praeter locum, ubi res, quas narramus, traduntur in Condei opere, adhuc hicce Aijub memoratur T. II. p. 17 vs. 11 a f.: ubi refertur ejus etiam fortitudine fuisse effectum, ut Ibn-Abbadus reges Malagae, Granatae et Cordubae, qui in ita societate bello ipsum petissent, fugaverit terrisque suis expulerit: Aijubum vero, meritorum suorum in regem Hispalensem sibi conscium, tantos sibi sumsisse animos, ut urbibus Huelbae et Saltiso, quibus esset praefectus, ita imperaret, quasi a nullius penderet imperio. Si igitur haec bene se habent, statuendum est, Aijubum huncce postea Ibn-Abbadi partes reliquisse, et ad Badajoci regem transiisse. At verosimillimum est scriptorem, a quo sua repetierit Condeus, confudisse Aijubum cum Abdolazizo al-Bacri, inter cujus in Abbadidas merita Casirius T. II. p. 46 col. 1 etiam refert, illo duce Mohammadem ibn-Abdallah Carmonae principem bello fuisse superatum. Obiter observo, in Casirii loco citato, in verbis: »Ejusdem consilio et »operâ Almotamedi filius, Abadus nuncupatus, Cordubae constituitur rex” pro *Almotamedi filius* substituendum videri *Almotamedi pater*: Cf. Conde T. II. p. 37. Quod vero ad confusionem Aijubi al-Jahsobi cum Abdolazizo al-Bacri attinet, similis rei exemplum reperitur in ejusdem operis T. I. p. 614 vs. 15, ubi Abdolazizi filius dicitur nomen gessisse Obeidalae ben Abdelaziz el-Yahsehi, cum tamen pater ejusdem paginae vs. 20 appelletur Abdelaziz el-Becrui. Nomen autem patronymicum al-Jahsobi sine dubio minime competit Abdolazizo, qui ceteris omnibus Condei locis et apud Ibn-Khaldunum etiam, loco mox afferendo, nomen gerit Bacritae. Jahsobitae enim originem trahunt a Jahsobo filio Malici. Cf. locus ex Historiâ Granatensi apud Casirium T. II. p. 252. Erat autem hic Malicus, ut videtur, Cinanae filius, a quo etiam originem trahere بنو فراس leguntur in Pocockii *S. H. A.* p. 50 vs. 9 et 16: alter enim Malicus, qui commemoratur ejusdem pag. vs. 21, unum tantummodo habuit filium, فهير, dictum. Cf. Abulfadai Exc. ad calcem operis cit. p. 488 vs. 7 a f.
- Duplex vero exstitit tribus Bacritarum: quarum una originem repetebat a Bacro ibn-Wajil (cf. l. c. p. 47 vs. 10), altera ab Abd-Manaho Malici, Jahsobi patris, fratre (cf. ibid. p. 50 vs. 11). Cum igitur inter se nimis differant familiae Jahsobitarum et Bacritarum, quam ut viro ad alterutram earum pertinenti nomen patronymicum alterius tribui possit; manifesto apparet, Condeum hic etiam errorem commisisse et filium Abdolazizi Bacritae cum filiis Jahjae Jahsobitae, quoniam in eodem Hispaniae tractu imperium exercerent, confudisse. Cum igitur hujus erroris collatione suspicio confirmari videatur, in loco, de quo agimus, etiam de Aijubo Jahsobita immerito mentionem injici; ex alterâ tamen parte observandum, Condei narrationem fortasse defendi posse collato loco Ibn Khalduni T. IV. p. 24 B. vs. 11, ubi haec leguntur: بيلة تاج الدين ابو العباس احمد بن يحيى

in foedus reciperentur. Petitioni eorum, ut fratri gratificaretur et honori familiae suae consulere, calculum suum adiecit legatus Badajocensis. At obstitit rex Hispalensis, declaravitque eos jure imperio suo esse subjectos eorumque potestatem a se pendere. Quamquam igitur hac de re inter principes non convenit, nihilominus foedus, quo mutuum sibi contra Toletani regis violentiam defensionem pollicerentur, priore Rabio hujus anni sanciverunt.

Ut autem rex Badajoci magnam sui exercitus partem miserat in territorium Cordubense, cui se adjunxerant copiae equestres dominorum Liblae, Huelbae et Ocsonobae, Ibn-Abbad occasionem sibi oblatam vidit, imperii sui fines adjectis iis urbibus, quarum praefectos absolutum sibi imperium petiisse supra commemoravimus, extendendi. Ipse enim majorem exercitus sui partem, in quantum nempe bello, quod cum Idrisita Malagae domino gerebat, non erat occupatus, quingentis tantum equitibus Cordubam missis, secum retinuerat. Misit igitur selectam equitum manum, cui filium suum, qui postea in regnum ei successit, Mohammedem al-Motamidum praefecerat, ut urbes istas in suam redigeret potestatem. Primum vero ille copiis suis pressit Mohammedem, dominum Liblae, qui quidem fugam Cordubam se proripuit, quo facto Abbādida Liblā potitus est. Cum autem urbibus Huelbā et Saltiso expugnandis esset occupatus, interim Liblae imperium sibi arrogasse videtur Mohammadis ibn-Jahja e fratre nepos, Phath ibn-Khalph ibn-Jahja: huic vero bellum intulisse Aphtasida Mohammad al-Modhaffar, cujus scribimus historiam, ut jura patrum contra nepotis arrogantiam defenderet. - Cui se opposuit Hispalis princeps, non tam ut Phatho Liblae dominium constaret, quamvis id prae se tulisse videatur, verum potius metu ductus, ne imperium hujus terrae tractus, quem regno suo adjungere uterque jamdiu in votis habuisset, cum Aphtasida communicare cogeretur. Res bene cessit Hispalensibus: multa loca munita et castella, regis Badajoci dominio subiecta, expugnauerunt, et post duas clades, in quarum utraque magna pars copiarum caesi, al-Modhaffarum, qui ipse dux erat exercitus, Badajocum confugere coegerunt. Ne vero amplius etiam in se invicem saevirent, prohibuit sapiens regis Cordubensis consilium, quo iis persuasit, ut considerantes, quanti momenti his imprimis temporibus esset Moslimorum Hispanorum concordia, pacem inter se componerent³². Quod tamen non impedit Abbādidam, quominus Santamariae etiam dominum imperio privaret³³: quin imo anno jam 445 ipse ille, cujus causam paulo ante susceperat, Phath ibn-Khalf, urbem Liblam ei tradere coactus est.

32) Sic puto historiae seriem, collatis iis, quae narrat Condeus, T. II. p. 28—32, cum Ibn-Khaldunī locis, quos in §. superiore et in annotatione proxime praecedente attuli, constituentiam esse.

33) Cf. Condei relatio T. II. p. 32, cum iis, quae habet Ibn-Khaldunus l. cit. vs. 7 sqq.; quae-

Non videtur post hoc tempus Mohammad al-Modhaffar in rebus Hispanis magnas partes egisse, cum potentia ejus ab Hispalis rege esset depressa. Certe ab historicis nihil amplius de eo memoratur, nisi ejus copias, cum Hispalensium et Cordubensium exercitibus conjunctas, variâ fortunâ adversus regem Toletanum pugnasse³⁴. Neque etiam prohibere potuit ea, quae al-Motadhidas postea ut potentiam suam augeter machinatus est feliciterque perfecit. Praeterea anno etiam 1064 (H. 455) a rege Ferdinando post obsidionem sedecim mensium urbs Coïmbra ei fuit erepta atque denuo tributum ei impositum³⁵. Aliquantum autem lenimenti calamitati ejus attulit, quod reges Christianorum post Ferdinandi mortem, quae paulo post die 27 Decembris anni proxime sequentis 1065 accidit, mutuis discordiis impedirentur, quominus Moslimis molestiam crearent. Majus vero fortasse solatium ei attulerunt literarum studia, quae summopere diligebat. Testis hujus elegantis viri doctrinae fuit opus, in quo singularia facta et praecipuas historiae partes retulit, et de quo mentionem facit Abdolwâhid al-Marrâcisci; atque, siquidem Ibno-l-Khatibi narratio in loco, quem §. praecedente ex Casirii Bibliothecâ Arabico-

que proxime excipiunt ea, quae de Abdolazizo Bacrita imperio privato in ann. 22 attulimus: ثم سارت (عساکرة. add. vid.) الى شلب وبها المظفر ابو الاصبع عيسى بن القاضي ابي بكر محمد بن سعيد بن مزين ثار بها سنة تسع عشرة ومات سنة ثنتين واربعين فسار اليها المعتضد وملكها من يد ابنة ونقل اليها المعتضد فنزلها واتخذها دار امارة ثم سار الى شنترية وبها المعتضد محمد بن سعيد بن هارون فانخلع له عنها سنة تسع وثلاثين وأضافها للمعتضد. Deinde profecti sunt ejus (al-Motadhidi) exercitus Xilben; in eâ vero urbe erat al-Modhaffar Abu-l-Asbag Isa filius Judicis Abu-Bacri Mohammadis ibn-Said ibn-Mozain; qui in eâ seditionem excitavit anno 439 et mortuus est anno 442. Profectus autem est eam versus al-Motadhidas, eamque cepit e manu (eripuit dominio) filii ejus: et in eam transigrare jussit al-Motamidum. Ille vero domicilium suum ibi posuit eamque fecit imperii sedem. Deinde profectus est Santamariam; in eâ vero urbe erat al-Motasim Mohammad ibn-Said ibn-Harun; qui ab eo imperio privatus est anno 439. Ille vero eam tribuit al-Motamido.

Nescio autem, quo factum sit, ut Ibn-Khaldun, cujus ipsa narrationis series declarare videtur, Santamariam ab al-Motadhido tum demum fuisse occupatam, cum jam Huelbam, Saltisum et Xilben in suam redegisset potestatem (id quod imprimis indicat particula ^{ثم}, a quâ narratio de al-Motasimo imperio privato incipit), tamen narraverit, anno jam 439 hanc rem locum habuisse. Equidem nisi certum, at verosimillimum esse puto, Condei, anno 444 hoc accidisse tradentis, narrationem bene se habere.

34) Cf. Aschbach, l. c. p. 48.

35) Cf. Aschbach, l. c. p. 15.

Hispanā transscripsi, bene se habet, etiam ejus scriptum, التذكرة (*commemoratio*) ap-
pellatum, quinquaginta voluminibus constans ³⁶.

Mortuus est al-Modhaffar anno H. 460. Successit ei filius ejus Jahja, qui cognomen
al-Mansūri sibi assumpsit. Neque tamen jam ab initio secura regni possessio ei obtigit.
Noluit enim ipsius auctoritati se submittere ejus frater Abū-Mohammad Omar, cui eorum
pater Evorae et provinciae circumjacentis praefecturam commiserat ³⁷. Videtur autem
absolutum hujus terrae tractus imperium affectasse. Haec vero fratrum discordia in
causā fuit, cur rex Badajoci regis Toletani violentiae, Emirum Valentiae imperio pri-
vantis et in dies majores animos sumentis, se opponere nequiverit ³⁸. Tantopere autem
hi principes a se invicem erant alienati, ut ne tum quidem, cum non amplius apertā ini-
micitiam se invicem peterent, ita plane concordia inter eos fuerit restituta, ut nullus su-
spicioni et delatorum calumniis locus relinqueretur ³⁹.

Maximopere autem his temporibus crevit potentia Mohammadis al-Motamidi, regis
Hispalensis, ab anno inde 461 patris al-Motadhidi successoris. Imprimis vero in id erat
intentus, ut regnum Toletanum everteret, cum sibi persuasum haberet, si ab hac parte
nihil ipsi esset metuendum, non adeo difficile fore, cetera Moslimorum regna, quae et
viribus essent inferiora et undique hostibus circumdata, sibi subjicere. Ut haec res
bene sibi cederet, necesse esse intelligebat Alphonsum, Castiliae Leonis et Galliciae regem,

36) Ex nomine effiores, illud argumenti fuisse historici; nulla autem ceteroquin de hoc opere apud
Hadji-Khalifam mentio occurrit, quamvis permulti libri, idem nomen gerentes, in ejus Lexico
citati sint. Per memoriae errorem Casirius, T. II. p. 41, hoc opus Abdollaho, al-Modhaffari
patri, tribuit.

37) Narrat Casirius ex auctoritate al-Kodhajji (T. II. p. 41) »Omarum Baezae Praetorem a pa-
»tre fuisse creatum." Pro Baezâ sine dubio reponendum est *Beja*; in errorem vero in-
ductus est Casirius eo, quod nomen urbis Arabice scribitur باجة. Quamvis autem a vero-
similitudine minime abhorreat, urbem Bejam, ab Evorâ non ita procul distantem, praefe-
cturae, Omaris curae demandatae, fuisse adjunctam; fortasse tamen hic etiam Casirio, sive
per ipsius negligentiam, sive Codicis quo usus est vitio, accidit, ut pro الممولود بباجة
male legerit المولى بباجة. Cf. ea, quae conjecimus de verbis المعروف بباجة in loco Ibn-
Khalduni, quem §. praecedente edidi. In eodem vero illo Ibn-Khalduni loco valde dubito,
an recte se habeat praenomen Abu-Hafs, Omaro tributum, cum alibi semper ut كنية
ejus memoretur *Abu-Mohammad*.

38) Cf. Conde, l. c. p. 44; Aschbach, l. c. p. 52. Fortasse haec al-Modhaffari filiorum discordia etiam
effecit, ut anno demum 461 Jahja regnum accepisse narretur. Cf. ann. 24.

39) Apparet hoc ex loco Ibn-Khakanis, quem Capite secundo editurus sum.

foedere cum rege Toletano conjunctum, ad suas partes perducere. Ille vero, immemor se quondam regno profugum a Toleti rege al-Mamūno, Jahjae al-Kādir-billāhi avo ⁴⁰, hospitaliter fuisse exceptum, cum al-Motamido foedere se conjunxit et arma sua contra Toletum convertit. Nemo autem e principibus Moslimis auxilium Toletanis ferre poterat, nisi rex Badajoci, ceteris domi aliis bellis occupatis. Ab hoc igitur opem petiit Toleti rex; neque repulsam tulit. Celeriter cum exercitu ad eum profectus est ipse Jahja al-Mansūr. Cum autem Alphonsus nunc eo tantum consilio in territorium Toletanum irruisset, ut agros devastaret et urbem arcesque circumjacentes commeatu privaret, satius duxit in praesenti ad regni sui fines reverti, quam cum Aptsidā proelium committere. Hic vero hunc Alphonsi abitum, ut videtur, metui tribuens, necesse non duxit amplius in vicinā Toleti commorari, et in regnum rediens, urbem Meridam intravit, ut paulisper ibi ab itineris molestiā requiesceret. Cum autem in hac urbe versaretur, repentinā morte oppressus est anno H. 473 (C. 1082).

Magnum sui desiderium reliquit apud gentem Badajocensem, quam imperio egregie gesto sibi devinxerat. Cum filium non relinqueret, regnum pervenit ad fratrem ejus natu minorem Omarem al-Motawaccilum. Laudant historici hujus principis fortitudinem bellicam, cujus in juventute jam specimina dederat, non minus quam justitiam et humanitatem ⁴¹. Praefecturam Eyorae, quam ipse fratre vivente tenuerat, tradidit filio suo al-Abbāso ⁴². Meridam vero alii ex filiis suis, al-Phadlo ⁴³ dicto, commisit: uter-

40) Jahjam al-Mamuni fuisse nepotem, non vero filium, quemadmodum narratur a Condeo, T. II. p. 55 vs. 3 a f., apparet e loco Ibn-Khalduni in capite inscripto: الخبير عن بني ذي النون ملوك طليطلة من الشجر الجوفى وتصاريف امورهم ومصائر احوالهم. *Narratio de filiis Dhu-l-nuni regibus Toleti e limite septentrionali et conversionibus status eorum et exitu rerum eorum*, T. IV. pag. 26 B. vs. 17, ubi Jahjam appellat بن اسماعيل بن القادير يحيى بن الامون يحيى بن ذي النون. Cf. etiam Aschbach, l. c. p. 55 vs. 4 a f.

41) De Omaris humanitate mentionem etiam facit Casirius T. II. p. 41 his verbis: »Saevitiam »summā humanitate, ac mirā comitate simulabat: adeo ut nemo tam humilis esset, cui non »ad eum aditus pateret:» quibus significari videtur, eum non minus humanum se praeuisse iis, qui opem implorandi causā ipsum adirent, quam severum adversus eos, qui scelus aliquod commisissent. Minus bene igitur Casirius *saevitiae* vocabulo usus est, cum scribere debuisset *severitatem*. Verbum vero *simulare* adhibuit significatione *aequandi*, quā apud veteres etiam poetas Latinos nonnunquam usurpatur, qui tamen solent cum *dativo*, non cum *ablativo* illud construere.

42) Apud Condeum, p. 64 vs. 3 et 6, male scriptum est *Zabora* loco *Jabora*.

43) Apud Condeum, l. c. vs. 11, typhothetae errore legitur *Alfadad*.

que vero praestantiâ ingenii et morum patri erat similis ⁴⁴.

• Non diu vero pace et securitate frui Omari licuit. Alphonsus enim, qui per quinque annos identidem expeditionibus susceptis Toletanos fatigaverat, agros eorum ferro flammisque devastaverat arcesque complures occupaverat, tandem anno H. 477 ipsam Tolêtî urbem obsidione cinxit. A nemine autem alio auxilium sperare rex Toleti poterat, nisi ab Omare. Cujus igitur etiam opem imploravit; neque is, quamvis ne ipsius quidem regnum ab omni parte tutum esset, cum Hispalis rex bello eum peteret, licitum esse putavit auxilia denegare, imprimis cum de salute ageretur urbis, quae praecipuum esset Moslimorum contra Christianorum vim munimentum. Misit igitur filium suum al-Phadlum, Meridae praefectum, cum exercitu, ut Toletum obsidione liberaret. At vero Alphonsi copiis suas; numero inferiores, opponendo non tantum nihil lucratus est, verum etiam plus uno proelio victus tandem re infectâ Meridam redire coactus est. Ab hoc autem inde tempore prudentioribus non amplius dubium erat, quin omnibus Moslimorum in Hispaniâ regnis ruina immineret, quam ipsi sibi mutuis discordiis et ambitione suâ praeparassent ⁴⁵.

Non diu etiam post Toletum Alphonso tradere coactus est Jahja al-Kadir. Die 27 Moharrami anni 478 (25 Maji 1085 p. C. n.) Christianorum rex urbem intravit. Minime autem eâ in potestatem suam redactâ contentus fuit: contra utramque Tagi ripam occupavit: in terras etiam Badajoci regi subjectas partem exercitus misit. Jam sero etiam rex Hispalis intellexit id, quod antea ambitione occoecatus considerare neglexerat, Alphonsum non minora animo agitare, quam totam illam Hispaniae partem, quam Moslimi tenebant, suae dominationi subijcere. Literis igitur scriptis victorem movere conabatur, ne amplius regni fines extenderet. Nullam vero ille hujus admonitionis rationem habuit; quin imo, postquam auxilia, quae ad Abbâdidam miserat ut regem Granatensem oppugnarent, ad eum redierant, quid animo volveret aperuit et omnibus Moslimorum regibus bellum indixit. Nec multum moratus, non tantum Caesar-Augustam bello pressit, verum etiam exercitus partem Coriam versus direxit, eamque regi Badajocensi, quamquam fortiter ei sese opponenti, eripuit: quae res ad majores etiam angustias Omarem redegit, cum haec urbs firmissimâ arce esset munita, ex quâ in totam regionem circumjacentem prospectus pateret, ita ut is, qui eam teneret, nullo

44) Praeter Condeum, l. cit., cf. Aschbach, l. cit. p. 60 et 61.

45) Quae in hunc sensum monuit Judex Abu-Walidus (substituendum est Abu-l-Walidus) Pa-censis, legantur ap. Condeum p. 66. Est autem nomen integrum hujus viri, cujus laudes etiam celebravit Ibn-Khakan in initio tertiae partis operis sui, الفقيه القاضي أبو الوليد

سليمان بن خلف الباجي

negotio agros vicinos incursionibus infestare, eorumque incolas continuis terroribus vexare posset ⁴⁶. Neque hic substitit Christianorum exercitus, verum in regionem etiam Hispalensem, quin imo ad oram Hispaniae meridionalem penetravit.

Paulo vero antequam eo processerat Alphonso audacia, Ibn-Abbādus, perspicuus unicum tantummodo remedium afflictis Moslimorum rebus superesse, ut nempe sepositis inuis inimicitias arctissime secum invicem se conjungerent et de communi causā consilium inirent, quo unanimiter saluti suae prospicerent, literis missis principes Arabum Hispanorum rogavit, ut legatos prudentiā politicā praestantes ad se Hispalin mitterent, qui de periculo, quod omnibus immineret, iisque quae ad id avertendum essent accommodata, sermones conferrent ⁴⁷. Rogatui ejus obtemperatum fuit: inter ceteros Badajoci rex etiam legatum suum misit, Judicem Abū-Ishākum ibn-Mokānā ⁴⁸. Deliberatione autem institutā decretum est, opem Jūsufi ibn-Tāschifīn, Imperatoris Morabitarum, qui anno praecedente urbe Ceblā expugnatā Magribum pacaverat, implorare, atque ab eo petere, ut Islamismi defensionem susciperet et ad Christianorum insolentiā reprimendam cum exercitu in Hispaniam trajiceret ⁴⁹. Nemo autem aptior videbatur literis quae ad Jūsufum mitterentur stilo eleganti et ad animum ejus conciliandum accommodato componendis, quam Aphtasida Omar al-Motawaccil. Ejus igitur curae haec res fuit commissa. Legati autem, qui epistolam, quam Omar nomine omnium principum Moslimorum scripserat, ad Jūsufum perferebant, bene et comiter quidem ab eo fuerunt ex-

46) Vide, quae Omar ipse ad Jusufum ben-Taschifin de hac urbe ab Alphonso expugnatā scripsit, apud Condeum T. II. p. 108 vs. 16 ad p. 109 vs. 4.

47) Scribit Aschbach, l. c. p. 74, duō istiusmodi consilia habita fuisse, prius nempe Hispalī, Cordubae alterum. Cum vero de altero illo consilio ne verbum quidem in Condei historiā, quamvis de conventu Hispalensi duobus locis, p. 72 et a p. 97 vs. 3 a fine ad p. 99, mentionem faciat, reperiatur; suspicor minus accurate Aschbachum, virum ceteroquin accuratae historiam tractandi rationis laude conspicuum, inspexisse alterum locum: ibi enim a p. 97 vs. 3 a f. ad p. 98 vs. 5 narratur hujus consilii convocandi auctor al-Motamidō fuisse *Abū Walid al Bagī* (idem quem in ann. 35 commemoravi), tunc temporis *Cordubae* Judicis manere fungens; fieri autem potuit, ut haec *Cordubae* mentio historico erroris causa exstiterit.

48) أبو إسحاق ابن مَقَانَا. Sic scribendum esse, non vero Abu Ishag ben Mokina, ut legitur apud Condeum p. 72 vs. 13, aut Aben-Mocama, ut appellatur ibid. p. 185 vs. 6, apparet ex loco Ibn-Khakanis infra edendo.

49) Narrat Condeus, l. c. p. 73 vs. 5, hac occasione Ibn-Abbadum, ut animum al-Motawaccili, quem etiam nunc paulo ante bello petisset, sibi reconciliaret, unam e filiabus ejus, pulchritudinis laude praestantibus, in matrimonium expetivisse. Non tamen memorat, utrum Omar huic petitioni annuerit, nec ne.

cepti et auxilii promissione erecti; verum, cum huic promissio non statim satisfaceret, interim rex Alphonsus Moslimos bello premere perrexit, et Badajoci imprimis rex armorum ejus vim expertus est. Cum igitur, ut jam narravimus, Coriam etiam expugnasset, epistolam ad Omarem scripsit Christianorum Imperator, atque minis additis postulavit, ut se dominum agnosceret sibi que tributum penderet. Neque tamen Omar imperatis obtemperavit, verum, quâ erat animi constantiâ, literis elegantibus pariter, ac fiduciae ejus in Deo positae et fortitudinis, verbis insolentibus minime commovendae, testibus Alphonso respondit. Simul vero intellexit, se non diu victori resistere posse, nisi auxilium sibi veniret. Alteram igitur epistolam ad Jūsofum scripsit, quâ eum admoneret, ne suum in Hispaniam iter diutius procrastinaret ⁵⁰.

Postquam autem rex Hispalensis etiam primum literis scriptis, deinde vero ipse ad Jūsofum profectus rogasset, ne auxilii missio amplius differretur, atque Morabitae, ut al-Djazira al-Hadhra sibi in possessionem traderetur petenti, esset obtemperatum; tandem anno 479 cum exercitu in Hispaniam trajecit Lamtūnidarum Imperator. Cum ceteris regibus ad al-Djaziram appellentem excepit Omar al-Motawaccilus, in cujus etiam terras Jūsofus, postquam per hebdomadem Hispali manserat, exercitum suum direxit, quoniam contra eam imprimis Hispaniae partem Christiani vim suam converterant. Quare Aphtasidae etiam cura com meatu ceterorumque exercitui necessariorum fuit commissa. Ut igitur his prospiceret, fratrem suum al-Mostansirum praemisit, qui alimenta jumentaque militum usui compararet ⁵¹. Copias deinde suas Moslimorum exercitui adjunxit, et in proelio ad Zalacam, planitiem Badajoco vicinam, commisso fortiter pugnavit, quamquam victoriae laus Morabitis debetur et Ibn-Abbâdus ceterorum Imperatorum Hi-

50) Utraque epistola, tam ea, quam ad Alphonsum, quam altera illa, quam ad Jusofum misit Omar, reperiuntur in Condei operis T. II. p. 103 ad 109; Rerum autem seriem ita proposui, ut apud Condeum referuntur: a cujus narratione miror Aschbachum in hac historiae parte recessisse. Ille enim l. c. p. 73 vs. 10 refert, Coriam ab Alphonso fuisse expugnatam, antequam Omar nomine ceterorum etiam in Hispaniâ principum Moslimorum epistolam suam priorem ad Jusofum scripserit: cum ex epistolae ejus alterius loco quem in ann. 46 jam citavi, appareat id post demum accidisse. Fortasse Aschbachus putavit, epistolam quam Condeus totam descripsit esse eam, quam nomine omnium regum Moslimorum composuit al-Motawaccilus, cum tamen tum ex argumento, quod quidem in calamitate etiam universorum Arabum Hispanorum, peculiariter tamen in ipsius Omaris regni angustiâ describendam versetur, tum ex commemoratione ejus, qui epistolam ad Jusofum perlaturus erat, quem scribit unum e suis ipsius esse ministris, ceteros legatos ne uno quidem verbo memorans, satis appareat, eum suo tantum nomine hanc epistolam scripsisse.

51) Cf. Conde, l. c. p. 131 vs. 8 a fine.

spanorum gloriam prudentiâ militari et fortitudine, quas hac occasione praestitit, longe superavit ⁵².

Magnâ jam clade affecti erant Christiani; quin imo, si Moslimi hoc ipso tempore conjunctis viribus eos aggredi potuissent, totum eorum imperium in discrimen fuisset adductum. Verum paulo post Jūsufus ibn-Tāschifin, nuntio de morte filii Abū-Bacri Seïri, quem rebus praefecerat Africanis, accepto, Marochium rediit, supremo exercitus Morabitarum in Hispaniâ duce constituto Sîro ibn-Abi-Bacr. Hicce imperator aliquâ saltem ex parte terrorem qui Christianos fugatos occupaverat, Moslimorum causae utilem reddere studuit. Rege enim Badajocensi comite fines ditionis Galliciensis invasit et regiones arcesque quasdam a Christianis occupatas recuperavit ⁵³. Ceteroquin vero nihil auxilii Moslimis Hispanis attulit, ne Ibn-Abbādo quidem; quapropter ille, cum Alphonsum iterum exercitum comparasset, cui multi etiā e Franciâ et Normanniâ equites se adjunxissent, denuo ad Jūsufum opem ejus implorandi causâ profectus est. Ille vero hactenus saltem ei obsecutus est, ut anno 481 in Hispaniam rediret. Omnibus quidem Hispaniae Emīris edixit, ut copias suas cum ipsius exercitu conjungerent; inter eos autem, qui ad eum venerunt, non memoratur Omar al-Motawaccil ⁵⁴. Nisi hujus rei causa in eo quaerenda sit, quod sui ipsius regni fines tuendo occupatus impediretur, quominus in Lorcae regionem, ubi tum bellum gereretur, se conferret; verosimilitudine non caret suspicio, jam tum eum intellexisse, Morabitam non tantum Islamismi defendendi causâ in Hispaniam venisse, verum hanc etiam regionem ditioni suae adjicere velle. Jam ab initio certe videtur Jūsufus, quamvis simulandi artem egregie callens, nonnulla sibi permisisse, e quibus quid animo ageret prudentioribus fieret apertum ⁵⁵. Plura vero etiā, quam ceteri Hispaniae reges, de ejus consiliis intelligere poterat Omar, cum comitaretur Sirum imperatorem, quem, ut-

52) Omnino in majus Omaris laudes auxit Casirius, qui T. II p. 41 haec de eo habet: »In proelio »Zalacensi adversus Alphonsum regem commisso, Josepho ben Taschphin Imperatore, animi »fortitudinem et rei militaris scientiam *prae ceteris regibus* exhibuit;” cum e contrario nimium etiam dicere videatur Condeus, p. 149 vs. 12 scribens, neminem Emirorum Hispanorum in hac pugna laude dignum se praestitisse excepto Ibn-Abbado. Fortasse res ita intelligenda est, *solius regis Hispanensis* constantiâ fuisse effectum, ut ea pars copiarum, quae Moslimis Hispanis constabat quaeque subito Christianorum impetu perterrita fugam ceperat, gradum sisteret et ad exercitum se reciperet (cf. Conde l. c. p. 140 ad 144), licet ceteroquin etiam Omar fortiter se gesserit.

53) Cf. Conde, p. 153 vs. 18.

54) Cf. Conde, l. c. p. 160.

55) Cf. Conde, l. c. p. 163 vs. 4 a f.

pote virum vafrum et versutum, in Hispania reliquisset Tāschifini filius, ut de conditione regionis populūque ipsum redderet certiore⁵⁶.

Eo facilius rem sibi cessuram sensit Jūsufus, quod populus Hispanus a dominatione Regulorum, qui oppressione et exactionibus ipsos vexarent, liberari vehementer cuperet; quibus de causis etiam querelas suas ad eum retulerunt viri prudentiā politicā excellentes⁵⁷. Praetextum autem, quo iis, ad quae ambitio ipsum incitaret, aliquem iustitiae colorem adaspergeret, ei praebebat id, de quo certior erat factus, Hispaniae Emiros metu Morabitarum eo esse adductos, ut clam cum rege Alphonso societatem iniissent. Cum igitur anno 483 rursus in Hispaniam trajecisset, primum regem Granatensem, Abdollāhū ibn-Balkīn ibn-Badis, imperio privavit et in Africae litus traduxit. Cum autem fama ferret, Abdollāhū sponte suā ditionem suam cum aliis terris in Africā sitis permutasse, reges Hispalis et Badajoci, quamvis quid rei esset, bene intelligentes, legatos ad Jūsufum miserunt, qui Granatam imperio ejus additam ei gratularentur, reverā autem eo consilio, ut rerum statum accuratius examinarent. Illi vero ne ad praesentiam quidem Jūsofi fuerunt admissi, ita ut, cum non amplius dubium esset Morabitarum regem omnibus Hispaniae Emiris esse infestum, moesti ad dominos redirent iisque annunciarent non multum salutis sibi a Jūsifo esse sperandum⁵⁸.

56) Cf. Conde, l. c. p. 153 vs. 22.

57) De his retulit Ibn-Khaldunus, T. IV. p. 24 B. vs. ultimo: ثم طلب الفقهاء بالاندلس من يوسف بن تاشفين رفع المكوس والظلمات عنهم فتقدم بذلك الى ملوك الطوائف فاجابوه بالامتنان حتى اذا رجع من بلادهم رجعوا الى حالهم وهو خلال ذلك يريدون عسكرة للجهاد ثم اجاز اليهم وخلص جميعهم وتقلعهم الى العدة واستولى على الاندلس كما ياتي ذكره في اخباره ۵

Deinde petierunt jurisperiti in Hispaniā a Jusofu ibn-Taschifin, ut levaretur onus tributorum et oppressionum, ne amplius eos premeret. Primum igitur hoc jussit Hispaniae regulos; illique annuerunt ei, promittentes se imperata facturos; donec, postquam redierat e regionibus eorum, redierunt ad conditionem (agendi rationem) suam priorem, cum ille interim identidem exercitus suos ad bellum sacrum gerendum reduceret. Deinde ad eos trajecit omnesque imperio privavit et in litus Africanum eos transportavit; potitusque est Hispaniā, ut commemorabitur in ejus historia.

58) Cf. Conde, l. c. p. 166. Longe aliter rem proponit Casirius, T. II. p. 66 scribens: »Is (Omar al-Motawaccil) Josepho ben Tashino urbem Granatam obsessuro se comitem adjunxit, anno Egirae 483, cujus inde potentiam pertimescens, furtim ex acie recessit.« Nescio, quid huic narrationi, et rerum his temporibus conditioni et ceterorum historicorum relationibus repugnanti, ansam praebuerit.

Nec diu Jūsufus propositum suum exsequi distulit. Ipse in Africam rediens negotium Hispalis et Badajoci regna occupandi tradidit Siro ibn-Abi-Bacr. Quod ille strenue peregit. Postquam igitur Hispalis ei esset dedita, et Morabitaë 22° vel secundum alios 19° die mensis Radjabi anni 484 hanc urbem intravissent, jam Badajoci regnum erat expugnandum. Ibn-Abbādus vero regno spoliatus, ne sors Aphtasidæ suâ esset mollior, etiam nunc ut videtur antequam in Africae oram erat translatus, epistolâ scriptâ Jūsfo nuntiavit id quod ad notitiâ suam pervenerat, Omarem cum Alphonso, Galliciae rege, foedus fecisse et in eo esse, ut regno suo toto Christianis tradito ad eos confugeret: quare eum monebat, ut quam citissime exercitu misso eum impediret, quominus hoc propositum exsequeretur. Quo nuntio accepto, Rex Morabitarum tantâ irâ in Omarem exarsit, ut expresso mandato Siro injungeret, vilâ non minus quam regno eum privare⁵⁹. Eo minus autem Abbādidaë agendi ratio est excusanda, quod ipse etiam Alphonsi contra Morabitarum vim auxilium expetiverat⁶⁰.

Ex regione igitur Hispalensi occidentem versus exercitum suum direxit Siro ibn-Abi-Bacr. Neque admodum difficile ei fuit urbes arcesque quae ad Aphtasidæ imperium pertinebant expugnare. Rumor enim in populo percrebruerat, oraculum quoddam ferre, Hispaniaë Reges a principe Africano imperio privatum iri. Adeo autem firmiter fides huic vaticinio habita Arabum Hispanorum animis inhaerebat, ut vanam operam putarent Morabitis se opponere facileque iis cederent⁶¹. Postquam vero jam Evoram, Lisbonam (Ulyssiponam), et Santarinum⁶², cui urbi praefectus erat filius Omaris Naïmod-daula (نَعِيمُ الدَّوْلَةِ), h. e. *voluptas imperii*), deditione cepisset, et ante Badajocum, in quâ urbe ipse erat rex, castra posuisset Morabitarum imperator, proelium commisit cum exercitu Badajocensi, cui praecerant al-Phadlus et al-Abbâsus, al-Motawaccidi filii. Fugati sunt Hispani, et ambo eorum duces, postquam fortissime se defenderant, multaue vulnera acceperant, a suis relictî, in victoris potestatem pervenerunt.

Jam Badajocincolae, obsidionis pertaesi⁶³ et exercitûs fugâ perterriti, Omarem in-

59) Conferatur locus Ibn-Khalduni de Aphtasidis, cum verbis Condei l. c. p. 184 vs. 11 a fine.

60) Cf. Conde, l. c. p. 171 vs. 12 a f.

61) Inter causas, quae esseerunt, ut Omar a suis non melius sit defensus, fortasse etiam referendum, eorum animos ab eo fuisse abalienatos oppressionibus, quas a Veziro ejus Iâno-Hadramijo pertulerant, quasque populi animos a se avertisse scribit Omar in epistolâ, quam ad eum misit, postquam munere privatus in gratiam cum rege redire ipsiusque animum sibi reconciliare studerat. Vide locum Ibn-Khakani, quem infra editurus sum.

62) De Ulyssiponâ et Santarino facili negotio a Morabitis occupatis solus ex Ibn-Khatibo refert Casirius, T. II. p. 66.

63) Casirius T. II. p. 41 refert, obsidionem Badajoci *diuturnam* fuisse, quod nescio, an ejus solius auctoritate non pro certo et explorato accipiendum sit.

vitum, quippe qui satis diu adhuc se defendere potuisset, coegerunt ut urbem Morabitis traderet. Suâ sponte vero Sîrus ibn-Âbi-Bacr, intelligens se vi non facile urbe munitissimâ potiturum, Omari omnibusque qui ad familiam ejus pertinebant vitae bonorumque securitatem obtulit. Vix autem cum omnibus suis ex urbe discesserat Aphtasida, cum Morabitarum imperator equitum turmam emitteret, qui vitâ eum privarent. Non procul a Badajoco ⁶⁴ eum assecuti sunt et unâ cum duobus filiis al-Phadlo et al-Abbâso, qui paulo ante ei erant redditi, perfide hastarum ictibus trucidarunt ⁶⁵.

64) Uno ab urbe Badajoz milliari, ut scribit Casirius T. II. p. 41.

65) Multa minus accurate de Omaris nece scribit Casirius. T. II. enim p. 41 tradit, eum in carcerem conjectum flagrisque caesum gladio interfectum fuisse; exstare quoque in Codice, de quo eo loco refert, ut-Kodhaiji opus continente, non inepta carmina, quae Almtuakelus, quum in vinculis esset, de calamitate sua conscripsit; pag. vero 66; Almoraviditarum Imperatorem eum, urbe captâ, una cum filiis in publica vincula conjecisse, mox, publicatis bonis, e carcere eductum eorum interfectis filiis crudelissimae necis supplicio mactasse. Omnia autem ea, quae refert de Omare in carcerem conjecto et mox inde educto, repetenda sunt ex perversâ interpretatione formulae قَتَلَ صَبْرًا, quam Lexicographi explicant *vinculus est et deinde e vinculis dimissus ut occideretur*. Casirius de vinculis publicis eam accipiendam esse putavit, cum tamen de omnibus iis adhibeatur, qui non in proelio sese defendentes occiduntur, sed postquam in victoris potestatem pervenerint, inermes vitâ priventur. Fortasse e simili errore orta est narratio ejusdem Casirii referentis, al-Motawaccilum flagris caesum et dein gladio interfectum fuisse: videtur enim opiatus fuisse, hoc significare formulam صَرِبَ عُنُقَهُ

Quod ad bonorum publicationem attinet, intelligimus ex ceterorum historicorum relatione, eam post Omaris demum mortem locum habuisse, cum illi bonorum vitaeque securitas esset promissa, antequam Badajocum relinqueret. Cum autem carcere non fuerit detentus, non potuit etiam ibi carmina de calamitate suâ conscribere. Fortasse carmina, quae al-Kodhaiji operis loco quo de hac historiae parte agat contineantur, sunt ipsum illud quod Ibn-Abdunus in Omaris exitum composuit, aliaque breviora aliorum poetarum idem argumentum tractantia: nisi statuendum sit Omarem, cum in urbe Badajoco jam teneretur obsessus, carmina pepigisse, in quibus de calamitate suâ quereretur, hisque ab al-Kodhaijo praemissam fuisse formulam حَصَرَ حَصْرًا، قَالَ وَقَدْ حَوَّصِرَ، قَالَ فِي مُحَاصَرَتِهِ non attendens, de vinculis publicis acceperit, cum prima species in universum significet aliquem ad angustiam redigere, prohibere et retinere ne quid faciat. Haec unum cum recte memorasse, in loco T. II. p. 66, al-Motawaccili filios coram eo interfectos fuisse, apparet ex loco Ibn-Khakani mox edendo, in quo refertur Omarem ipsum petiisse ut filii sui morte afficerentur, antequam ipse necaretur, sperantem, Deum sibi dolorem, quem excitaturus ipsi esset eorum interitus, in computum relaturum, ejusque ratione habitâ partem peccatorum remissurum.

Restat, ut videamus de tempore, quo exstincta fuerit gloria familiae Aphtasidarum. At vero hac de re maximopere inter se discrepant historicorum relationes. In Condei enim opere, T. II. p. 184, memoratur Omarem trucidatum fuisse die Saturni 17° Saphari anni H. 487 (C. 1094). Eodem etiam die hoc accidisse referre Casirium T. II. p. 41 certum puto; cum sine dubio typhothetae errori sit tribuendum, quod loco 17 diei mensis Saphari, ibi scriptus sit 7; idem vero Casirius, l. c. p. 213, narrat Omarem regno et vita privatum esse anno Egirae 487, feria 7, die 2 mensis Moharrami. In locis autem Ibn-Khaldūni, quos §. praecedente attulimus, Omaris nex narratur locum habuisse die sacrificii solennis, sive decimo mensis Dhū-l-Hiddjæ, anni 489. A ceteris omnibus rursus discrepat Abdolvāhid al-Marrācischi, referens Omarem fuisse occisum initio anni 485.

Non certo definire ausim, quaenam ex his relationibus prae ceteris fidem mereatur. Si vero mihi sententia est dicenda de eo, quaenam sit probabilior, primum observo, minimum pondus esse tribuendum narrationi Ibn-Khaldūni, cum in expositione eorum, quae Morabitae in Hispaniā gesserunt, temporum ordinem saepius invertat. Duo tantum hujus rei afferam exempla: utrumque petitum est ex eā operis historici parte, quae continetur MS. 1351. Ejus igitur pag. 258 vs. 3, ceterorum auctorum relationibus convenienter narratur, Jūsofum ibn-Tāschifin anno 479 primā vice in Hispaniam trajecisse; mox autem vs. 4 sic pergit Ibn-Khaldūnus: *وجمع ابن أدونش ملك الجلالة أمم النصرانية بقشتالة ولقى المرابطين بالذلالة (بالزلاقة 1) من نواحي بطليوس وكان للمسلمين عليه ليوم (اليوم 1) المشهور سنة احدى وثمانين ثم رجع الى مراکش* *Et collegit filius Alphonsi, rex Galliciae, gentes Christianorum in Castiliā, et obviam factus est Morabitae ad Zalācam, quae pertinet ad regionem Badajocensem; fuitque inclytum illud proelium, quo Moslimi victoriam ab eo reportarunt, anno 481. Dein rediit (Jūsofus) Marochium.* Vides igitur, ibi narrari pugnam Zalācensem anno demum 481 commissam fuisse, quod rerum seriei omnino refragatur. Confudit autem Ibn-Khaldūnus expeditionem anno 479 a Jūsofo susceptam cum ea, quam suscepit anno 481, cum secundā vice in Hispaniam trajecisset. Quod autem duo haec itinera non distinxit, aliquā ex parte ansam dedit alteri errori, quem in temporum ordine referendo commisit. Ejusdem enim pag. vs. 7 a fine sqq. narrat, Jūsofum secundā vice in Hispaniam venisse anno 486, atque tum Granatam occupasse, et Siro ibn-Abi-Bacr Hispalis expugnandae negotium demandasse; mox vero sibi ipse obloquitur, p. 259 vs. 7 a fine referens, anno jam 484 Hispalin in Morabitarum manus venisse. Nequaquam igitur auctoritate solius scriptoris, qui tam parum temporum ordinis rationem habuerit, repugnante ceterorum historicorum omnium testimonio, pro explorato accipiendum est, anno demum 489 Badajocum fuisse expugnatum et Omarem trucidatum. Quin imo, quo diutius rem considero, eo magis verosimile mihi videtur, Abdolvāhidum al-Marrācischiū vera narrare,

cum scribat haec jam initio anni 485 locum habuisse. Nulla enim excogitari potest ratio, cur tam diu demum post Hispalis expugnationem, quae ad finem mensis Radjabi anni 484 jam acciderit, contra Badajocum arma sua converterit Sirus, quam statuendum foret hoc factum esse si, prouti a Condeo et Casirio narratur, anno 487 Omar fuerit trucidatus. Nullam enim aliam expeditionem interim suscepit Sirus ibn-Abi-Bacr: urbium Almeriae enim, Deniae et Valentiae expugnationi, quas annis 484 et 485 occuparunt Morabitae, non ille praefuit, verum Dāūd ibn-Ajischa: cf. Conde p. 175—182: neque etiam tam difficilem Morabitis fuisse regni Badajocensis expugnationem, ut multum temporis eā consumtum sit, ex iis quae supra retulimus satis apparet. Videntur omnino sex vel septem menses, qui a fine Radjabi anni 484 ad initium Moharrami vel medium Sapharum anni 485 effluerunt, satis fuisse longum temporis spatium, ut eo omnia illa accidere potuerint, quae historici de Aphasidarum dynastiae ultimis fatis memoriae prodiderunt. Quod autem ad diem attinet, quo Omar trucidatus sit, vidimus Ibn-Khaldūnum scribere, eum fuisse diem sacrificii solennis. Duplex causa excogitari potest, quae effecerit, ut ille tunc rem locum habuisse putaret. Vel cum aliā re simili, quae eo die locum habuerit, eam confudit⁶⁶; vel in carmine quodam diem, quo Omar extinctus est, cum die quo victimae in festo Meccano immolantur, comparatum invenit,

66) Fieri potest, errori Ibn-Khalduni, quod ad diem quo Omaris ejusque filiorum caedes acciderit, ansam dedisse ea, quae narrantur Condei T. I. p. 431—436: nempe, Abdollahum filium Abdorrahmani III., Khalifae Hispani, contra vitam fratris al-Hacami patris successoris designati conspirasse; sibi imperium arrogare voluisse; consiliis autem ad effectum perducendis constituisse *diem victimarum*; hujus vero conjurationis notitiam imprudentiā ipsius illius Ibn-Abdilbarri, qui praecipuus Abdollahi ad hoc facinus hortator fuerat, ad Abdorrahmanum pervenisse; quem, ubi a filio comperisset, cujusnam, maxime consiliis esset inductus ut fratri vitam patrique imperium eripere conaretur, Ibn-Abdilbarri eo ipso die, quo res Hispanas subvertere in animo habuerat, trucidari jussisse; hunc vero nocte antequam supplicium de eo sumendum esset, ipsum sibi manus intulisse; quo ipso tempore, vel ut alii referunt paulo post, etiam Abdollahum fuisse occisum. Cum autem non desuerint, quibus principis illius sors commiserationem moveret (cf. l. c. ann. ad p. 433), facile nonnulli Omaris calamitatem cum eā, quā ille fuit affectus, comparare potuerunt et deinde utramque historiam confundentes in opinionem erroneam induci, etiam *regem Badajoci* die victimarum fuisse occisum. Quin imo a verosimilitudine non abhorret, cum ex quorundam historicorum relatione Abdollahus anno trecentesimo tricesimo *nono* morti sit traditus (cf. l. c. ann. ad p. 436), hanc causam existisse, cur Ibn-Khaldunus eo fuerit adductus, ut tradat necem Omaris anno quadringentesimo octogesimo *nono* locum habuisse. *Die* quoque *victimarum* anni 400 Mohamad al-Mahdi jussu legitimi Khalifae Hishami, cujus regnum usurpaverat, quemque vitā privare voluerat, mortis supplicio affectus est: cf. Conde l. c. p. 567 sq.; quae res etiam errori Ibn-Khalduni ansam praebere potuit,

quippe qui succedat diebus novem mensis Dhū-l-hiddjæ prioribus, conventibus solennibus dicatis, quibuscum poeta comparavisset tempus regni Aphtasidarum. Nescio vero, quo factum sit, ut Casirius, cum in hoc sibi constet, ut utroque quem attuli loco referat feriã septimã Omarem fuisse occisum, altero, secus ac priore, die 2 Moharrami hoc accidisse narret. Tutissimum vero videtur omnibus bene consideratis statuere decimum septimum diem mensis Saphari anni 485 Omari fuisse fatalem.

Filium Omaris Naïmo-d-daulam, Santarini quondam praefectum, brevi post patris necem al-Mithemæ, quæ urbs (si quidem de urbe cogitandum sit) ubinam sita fuerit, ignoro, carcere fuisse inclusum, narrat Condeus, l. c. p. 185 vs. 9 a f. sqq. Quæ autem deinde refert de Abū-Bacro ibno-l-Kobtorna, juvenem regium visitante, ex eadem narratione videntur fluxisse, quæ reperitur in Ibn-Khakanis operis capite de Omare al-Motawaccilo. mox edendo: ex quo loco primum apparet viri, cujus auctoritate hæc narrantur, nomen non fuisse *Aben Zarfon*, sed Ibn-Zarkūn (أَبْنُ زَرْقُونٍ); tum etiam, filium Omaris, cujus cognomen esset Naïmo-d-daula, nomen proprium habuisse Sa'di (سَعْدِ).

Haec sunt, quæ de Aphtasidarum historiã apud historicos, quos consulere potui, reperi. Ex quibus apparet, hanc familiam, quamquam per aliquod temporis spatium non ignobilem locum inter Hispaniæ principes tenuit, non tanti tamen in rebus politicis fuisse momenti, ut ejus nomen propterea ad posteritatis memoriam tam egregio carmine, quale ab Arabibus semper habitum est poëma, quo Ibn-Abdūnus ejus calamitatem deflevit, fuisset propagatum, nisi viros doctos summo in honore habuissent et beneficiis cumulassent. Verum præterea non tantum Mohammad al-Modhaffar, sed imprimis etiam filius ejus Omar, ipsi strenue et summo animi ardore colebant studia literarum. Quod autem majus etiam est, erat Omar vir excellentis ingenii, ita ut et solutã et ligatã oratione egregia facundiae ejus exstent specimina. Omnino igitur ad institutum nostrum pertinere videtur, singulatim de *Omare al-Motawaccilo*, viro docto hominumque literarum fautore, exponere, ut et intelligatur quid Ibn-Abdūnum ad carmen suum componendum moverit, et mentibus nostris adspectabile quodammodo fiat, in quorumnam hominum circulis versans ingenii dotes colere ei licuerit.

CAPUT SECUNDUM,

DE OMARE AL-MOTAWACCILO; VIRO DOCTO HOMINUMQUE
LITERATORUM FAUTORE.

Nolo hic ea repetere, quae de Omaris in literas amore legi possunt in opere Condei, a pag. 184 vs. 6 a f. ad pag. 185 vs. 11 a f. Libenter vero cum orbe erudito communicarem textum Arabicum epistolae, quam al-Motawaccilus ad Jūsufum ibn-Tāschifin, illiusque, quam ad Alphonsum scripsit, quarum versionem idem Condeus exhibuit; sed in nullo Codicum Manuscriptorum, qui in Bibliothecā nostrā publicā asservantur, illas reperimus descriptas.

Satis tamen multa elegantis Omaris doctrinae nobis praebent specimina ea, quae de eo habentur in opere Ibn-Khākānis. Quare jam statim hic describimus integrum caput, quo de hoc principe egit, quodque in primā operis parte statim excipit ea, quibus merita literaria principum Hispalensium, al-Motamidi-alallah et ar-Rādhi-billah, celebravit.

Continetur autem Codice MS. Leidensi, quem Cl. Weijers, cum Specimen suum Criticum ederet, in usus suos jam adhibuit et p. 11 seq. descripsit, a pagina 18 a ad 23 a; et altero illo, quem post editum demum Specimen in Bibliothecae thesauris reperit (in Catalogo n. 1002 notato), a pag. Tomi prioris 59 ad 77. Posteriorem Codicem literā A., priorem B., designabo.

المتوكل على الله ابو محمد عمر بن المظفر رحمه الله ملك جند الكتائب والجنود ،
وعقد اللوية والبنود “ وامر الايام فانتشرت ، وضافت بكعبته الامال واعتمرت “ الى نسن
وفصاحه ، ورُحِب جناب لسوافد وساحه “ ونظم ^a بيزري بالدر النظيم ، ونشئ تسرى رقتة
سرى النسيم “ وايام كاتها من حُسْنها جمع ، وليال كان فيها على الأتس حضور ومجتبع “
راقت اشراقا وتبليجا ، وسالت مكارمه فيها ^b أنهارا وخلجا “ الى أن عدت ^c الايام عليه

a) B. + شعر

b) — B.

c) B. غارت.

بمعهود العُدوان ، ودبت إليه ديببها لصاحب d الايوان ، وانبرت اليه انبرأها لابس زهيم وراء
 عمان e ، فأرغمت فيه للمجد معطسا ، ورماه صرف الحادثات مقرطسا f ، فدجت أيامه
 المشقة ، وذوت غصونه المورقة ، ونقل هو وابناه ، الى حيث أمر لهم الدهر جناه ، فامضى
 عليهم حد الخسام حكمه ، وانغد فيهم جور الايام ظلمه ، بحيث لم يعطف g عليهم
 الا جوانح الليل ، ولم يقف h لديهم الا بوارح الويل ، ولم يجب استغاثتهم i الا عواء
 الدئاب ، أو صدى i يتسعر به الاكتتاب k ، فرويت الارض من دماتهم ، وتعطلت المنابر من
 اسمائهم ، وعاد صوح ملكهم عاثما l ، واقامت عليه النجوم m ماثما n ، فخرروا على
 الثرى بدورا ، وسعروا بالجرى صدورا ، وغدوا صرعى تسفى عليهم الشمال ، وينتفى o منهم
 الآمال ، ماجدلين على وجه الارض ، معقرين الى يوم النشور والعرض ، قد توشدوا التراب
 بدلا من الأرائك ، وتصرجوا p بالدماء بعد التضمخ بالمسك الصاتك ، وغدا مضرهم من
 نجيعهم وارس الجلباب ، غير أنس الجنباب ، لا يطفح الا سبع أو ثعب ، ولا يرمقه q
 الا تخيل للقواء مذيب r ، وصارت فى لحومهم للسباع ولاثم ، وعلى دماتهم من النسور
 جوائم ، وطال ما وردوا للمنى مناهل ، ووجدوا s الديار بها أو اهل ، وركبوا الجياد وجنبوها ،
 وشهدوا الأعيان فربوها ، وركمت أوامرهم بطون المهاري ، وتحكمت بواترهم t فى السلى
 والمفارق ، وطوقت مواهبهم الاعناق ، وغصت u مهانتهم الجفون والاحداق ، فمزقوا وما
 حضرهم أنيس ، ولا اذهب ايكاشهم v تأنيس ، وبنوا لم w يطلب لهم يتار ، ولا انتظم شملهم
 بعد الانتثار ، اخبرنى احد قاتليه انه رغب فى تقديم ولديه بين يديه ليختسبها عند
 ربه ، ويكسبهما x حسنة يمحو بها بعض ذنبه ، وكانا كوكبى رئاسته ، ووارثى نفاسته ،
 فتقدما للخيام ، وطلعا من ثنيتيه بدرق تمام ، وبدا منها من السجلد ، فى ذلك
 الموطن z الأنكد ، ما حير قاتلها ، وستر عنه مقاتلها ، ثم أمر عليها غداره a ، وساق

- d) B. الصاحب. e) A. pro his duobus voc. واعبان. f) A. مقرطسا. g) B. تعطف
 et mox تقف. h) B. استغاثهم. i) A. pro his 2 voc. وصدى. k) B. pro his 3 voc.
 يستعيد به نار الاكتتاب. l) B. عاثما. m) B. pro his 2 voc. النجوم عليه.
 n) In utroque Cod. est ماثما. o) B. وينتفى. p) B. وتدرجوا. q) A. ترمقه.
 r) B. pro his 2 voc. للقلوب مذيب. s) B. ووجدوا. t) B. بواترهم. u) In A.
 legitur vel غصت in B. أعصت. v) B. ايكاشهم. w) B. ولم. x) B.
 ويكتسبها. y) B. تمكوا. z) B. الموطن ظن. a) B. غداره.

أرّدى الى تمامها سراره “ وقام المتوكل عند صرعتها ، مختبلاً من نوعتها “ ليصلى وقد
أفرط في ملامه ، وتشطط في كلامه ، واختلط افتتاحه بسلامه “ فبادره بأسنتهم في الصلاة ،
وناعشوه مناهشة الطير لقتيل b الفلاة “ حتى خرّلاً لسجوده c ، واستلقى لغير هجوده c ،
وهي الايام هذه شيمها d ، نسي وان همت بالأحسان ديبها d ، افقرت شعب ودان ، وعقرت
ملك غمدان “ وأظفرت الحمام بعبد الممدان “ وفقرت عن مكنس رامة طباءه e ، ورمت
بسطام بن قيس على الآله ، ومزقت أبنى بدر بجفر آلباه f ، وقد رفاعم الوزير ابو محمد
ابن عبدون عظيم ملكهم ، ونظيم سلّهم “ بقصيدة اشتملت على كل ملك قتل ، وأشار الى
من غدر منهم وخنل g “ تكبيرها السامع ، ويعتبر بها السامع “ وهي
(البسيطة) * الدهر يفتح بعد العين بالآخر فما البكاء على الاشباح والصور

الى اخر القصيدة

وأخبرنى الوزير ابو بكر بن القبطونة انه كان مسافراً h للمتوكل ان وافاه خبير بخروج احد
اهل يابرة i فاراً عن ابنه العباس ولحاقه بالمعتمد على الله فبينما هو يريد الوعيد ، ويبدى
فى ذلك ويعيد “ اذا بكتاب العباس قد وافاه ، يقسم انه ما أخرجه ولا نفاه “ ولا حملة
على ذلك الا البطم ، وانه كان له فى ذلك أرب او وطر “ فانما كانت k حاجة فى نفس
يعقوب قضاها ، وارادة اندها لمصافها “ فوقع على رقعته قبولى لتتصلك من نفوبك
موجب لجراتك عليها وعودتك اليها واتصل بى l ما كان من خروج فلان عنك ولم
تنتبث m فى امسه ولا تحققت صحيح خبره حتى n فر عن اهله ووطنه والعجالة من
التقصان وليس يحمّد o قبل النصح p بحران وهذا q الذى أوجبه أعجابك بامرك
وانفراك r يرأيك ومتى لم ترجع الى ما وعدت s به من نفسك وصدرت به كنبك فانا
والله أربح نفسى من شغيبك وان تكن الأخرى فهو لك الخط الأوفى فأختر لنفسك أى
الامرئين ترى t ان شاء الله u

- b) B. القتيل. c) A. هجود et deinceps لسجود. d) B. ديمتها et deinceps شيمتها.
- e) B. pro his 5 voc. رامة ضياء. f) B. البهّاه. g) B. واخنل.
- h) B. مسافراً. i) A. نايوة. k) A. انما كانت. l) — B. m) B. تنبث.
- n) B. حين. o) B. يحمل. p) in utroque Cod. est النصح. q) B. وهو. r) B. وابفاك.
- s) B. عودت. t) A. pro his 3 voc. فى أى الامرئين ما ترى. u) — haec 3 voc. in B.

وبلغه أنه ذُكر في مجلس أخيه يحيى ٧٠٧ بسوء فكتب إليه

(الطويل) فما w بالهم لا انعم الله بالهم
يُسيئون في القول جهلاً وصلّة
لئن كان حقاً h ما اذاعوا فلا مشت
ولم أَلَفْ اضيافى بوجه طلاقة
وكيف وراحي دَرَسْ كل غريبة
ولى خُلْفَ في السُّخْط كالشرى طعمه
فيا أيها الساقى اخاه على النوى
لننطفئ نارا أضرمت في نفوسنا
وقد كنت تُشكيني اذا جيتُ شاكيا
فيبادر السى الاولى والا فانسى

ينوطون x بى دما y وقد علموا قُضلى
وأنتى لأرجو z ان يسوءهم فعلى
الى غاية العلياء من بعدها رجلى
ولم امنح العافيين في زمن المنحلى
وورد التقى شتى وحرب العلى نُقلى
وعند الرضى أحلى جنا من جنا النخلى
كوسم القلى نهلاً رويدك بالعلى
فمثلى لا يقلى ومثلك لا يقلى
فقل لى لمن اشكو صنيعك بى قل لى b
سأشكوك يوم الحشر للحكم العدلى

وكان ابن الحصرمى وزيره فازدهى ، واقنعده السهى ، وعامل الناس اسوأ معاملة ، وعاطاهم e
المقابلة عوضاً من المجاملة ، واهبل الحال التى علقها به وناطها ، ودمرها عليه وما حاطها ،
ولما تجبر وعنى ، وأتى من ذلك ما اتى ، ظهر للمتوكل قبج افعاله ، واجتذابه d بالنجم
وانتعاله ، فاقعده عن رتبته ، وابعده عن خدمته ، فكتب اليه يستعطفه فراجع المتوكل
يا سيدى واكرم عددى ، الشاكى ما جنته يده لا يدي ، ومن اسأل الله التوثيق له فى
ذاته ان حرمه من e ذاتى ، قرأت f كتابك المتشكى فيه صدودى ، واعراضى عنك غاية
مجهودى ، ونعم فانى رايت الامر قد ضاع ، والادبار قد انتشر وداع g ، فاشفقت من
التلف h ، وعدلت الى ما يعقب ان شاء الله i بالخلف ، واقبلت استدفع k مواقع أنسى ،
وأشاهد ما صنعتك بنفسى ، فلم ار الا لجاجاً توسطتها ، وغبرات قد تورطتها ، فشمت عن

- v) Pro his 2 voc. in B. est المنصورى (المنصور 1). يحيى أخيه . w) A. ما . x) B. ينيطون .
y) A. داما . z) B. لأخش . a) B. منا . b) — in B. c) B. واعطاهم .
d) B. واجتذابه . e) B. فى . f) B. قرأت . g) B. وداع . h) B. التلف .
i) B. تعالى . k) B. استدفعت .

الساق للذئبها 1 ، وخدمت النفس بمحاجتها ، حتى خضت البحر الذي أدخلني إليك ،
 ووطئت 2 الساحل الذي كاد يبعثني عنه سعيك 3 ، “ فنفسك لم 4 ، وبسوء صنيعك لُد 5
 واعتصم 6 ، وأن متت بجميل اعتقاد ، ومأخض ودا 7 ، فانا مقر بغرة 8 ، معترف بقآه وكثرة ،
 ولكن كنت كالمثل شوي أخوك حتى إذا أنصبت زمد 9 وقد اطمعت في العدو 10 ، وركبت 11
 لأهل مصرى الاستكبار والعنوّ ، واستهنت بجيرانك ، وتوهمت ان المروّة التزام زهوك وتعظيم
 شانك 12 ، حتى أخرجت النفوس علىّ وعليك ، فانجذب 13 مكره ذلك اليك 14 ، ومع هذا
 فليس لك عندي الا حفظ الكاشية ، وإكرام الغاشية 15 ”

ولما كتب الوزير أبو بكر بن الفهريّة مع بنت الحصرى تآخر زفانها 16 تأخرا أرقه 17 ،
 وأورى حرقه 18 ، وانفق ان نهض المتوكل الى ارض الروم لمنازلة احد معانها وهو معه فاقام 19
 عليه الى ان قنحه ، ونهج له الظفر لا شعبه 20 وأوضحه 21 ، فصدر والفتنة قد انشبت اظفارها ،
 وأعلت أسنتها وشفارها 22 ، وأعطشت ليلها ، واجالت في عراضه خيلها 23 ، فكتب اليه
 ومملوكك قبل التهنة

(البسيط) يشكو اليك الذي تطونه أضلعه

بالحصرمية من هم وتسهيدي

فانسح لى السون من ايام وحشتيا

بالبييض قبل اختلاط a البييض والسود

فقال ابن ايمى اراد المشيب والشباب فقال هو والله ما اراد الا b الروم والزنج وكنا c باختلاطهم
 عن انتشارهم e فينا d وانبساطهم والله لأجمع بينهما قبل ان ينجر e بأسهم البنا f فيعود

1) B. للاجتهاد. 2) B. ووطيب. 3) A. فعلك. 4) Sic uterque Codex habet: reso-

nantiae causá potius legendum videtur in quartá formá ألم. 5) B. الذ. 6) A. بغرة ;

B. بسرة. 7) B. القدر. 8) A. وليست. 9) A. فاتحدثت. 10) B. inverso. ordine

وإقام. 11) B. وركبها. 12) B. pro his 2 voc. تأخر أرقه. 13) B. وأعطشت الكاشية

وكان. 14) B. اختلاط. 15) B. + اختلاط. 16) A. الطغار. 17) B. عريضه. 18) B. ا. اختلاط.

19) A. وانتشارهم. 20) A. فيها. 21) A. ينتجر. 22) A. اليهما. 23) A. اليهما.

e*) Uterque Codex pro his 2 voc. habet وانتشارهم.

الشباب مشيبا ، وترى الولدان شيبا “ وتُدخل g كل سلوة ، وتدخل h كل حبة “ وتكثر الاجاحات ، وتصبح الأعراس وهى مناحات i ، وعاقبت الفتنة عن k ذلك وشغلت ، وتوقدت عواذيتها واشتعلت “ فلم يتكلف l اعراسه m ، ولا جرت فى ميدان المنا n اعراسه “ ولما عقر o المتوكل وصرع ، وجرع من الردى ما جرع “ ارتدت آمال ابي بكر على أعقابها ، وانسابت p حيات الملمات من انقابها “ وانتهبت امواله ، وهنكت احواله “ وغدت منازلها وهى فرائد q ، وتراعى له ظل عزة r وهو زائل “ واستنسر s له البغات t ، وعدم المستصرخ المستغاث “ فقال يرثى المتوكل والفصل

(الطويل) تهاوت بى الدنيا ومرت u كلابها
 بأسرى وجرت بيض اقبالي النمل v
 فقلت لها عيى w جعار وجرى
 فلا عمر منى قريب ولا الفصل

ثم اعرس بها بعد والحال قد حف معينها ، وخف قطينها “ ورد شادها x ، وفقد عباها “ فاقام معها بين احوال مكربة y ، وآمال مضطربة “ الى ان جان حينها ، وبان بها رحيل المنايا ويئنها z “ وفيها يقول عندما عاقها عنه الحكام وعداها ، ولو افا عنه كما يئنى z* عن الروضة نداها “

(المتقارب) ادعها جموحا وصبرا حزوننا لقد جمع الكزن فيك الفنوننا
 ايا ماشيا فوقها لاهيا تميس a اختيلا وتنفد b لنا
 ترفع رجلك عنها زويدا ستجعل خدك فيها المصوننا
 فلا تسكنن لشرخ اماس قناتك ميبا وباء وسينا

1) A. على B. k) . ساحات A. i) . وينحل A. h) . وينحل A. . وينحل A. . وترجل B. g) .
 وانسلت B. p) . عبر B. o) . المثلا B. n) . اعراسه B. m) . يتكيف .
 r) B. pro his 2 voc. . ووصل in B. desunt : eorum loco scriptum est . وفرائد q) Verba .
 v) B. . وهو A. u) . البغاة B. t) . واستنصر B. واستنسر A. s) . عن طله
 z) In Cod. A. huic voci recentiore . مكومة B. y) . تمادها B. x) . غيئى A. w) .
 . وينقد B. b) . ييميس B. a) . ثنى B. z*) . بينه manu superscriptum est .

وَحَطَّ e على ورد كافرَتَيْك d
 ومما يثبَّت قسولى لديك
 مَصَابٍ حكى فى ابنة الحصرمى
 وأدغعه التَّشْبَابَ باوراقه
 وأنسى بها روضة f واقتبالا
 بمسك عذارَيْك لاما ونونا
 وربتما جَرَّ شان e شوونا
 مصاب صَبِيْرَة ادسى الجفونا
 وأدغعه التَّشْبَابَ غَصَا مَصُونَا
 وعيشا نصيِرا g وأنسا طرونا

واخبرنى الوزير ابو محمد بن عيدون ان الجَدَبَ توالى بِحَضْرَتِهِ حتى جَعَّت h مدانِبها i ،
 واغيرت جوانِبها i ، “ وعَرِدَ المَكَاءُ k فى غير روضة ، وخاص اليأس بالناس l اعظم خَوْضَة “
 وابدت الخمائلُ عُبُوسَهَا ، وشكنت للسماء الارضُ m بُوْسَهَا “ فاقلع المتوكِّل عن الشَّرَابِ n
 واللَّهْوِ ، ونزع مَلابِسَ الكَيْلَاءِ والزَّفْوِ “ واطهر الخشوع ، وأكثر الساجود والشُّكُوع “ الى ان
 غيِمَ الجَوِ ، وانسجم النَّوْ ، وصابه الغمام ، وترنمت P الحكام “ وسقرت الانوار ، وزهت
 النجاء والاعوار “ وانفق إن وصل ابو يوسف المغنى والارض قد ليست زخارفها ، ورقم الغمام
 مَطارِفها “ وتدابجت الغييطان والمربا ، وأرخت نَفحات الصبا “ والمتوكل ما قص q لتوبته
 ختاماً ، ولا نقص عن قلبه منها قنماً “ فكتب اليه

(المتقارب) الم ابو يوسف والمطرُ فيا ليت شعرى ما يُنتظرُ
 ولست بِأبٍ وانت الشهيد حضور r نديك فيمن حصر
 ولا مَطْلَعى وَسَطَ تلك السماء بين النجوم وبين القمر
 ورُكْضى فيها جِياذ المدام محثوثة s بسياط الوتر

فبعث اليه مكرابا وكتب معه t

(المتقارب) بعثت اليك جناحا فطر على خفية u من عيون البشر

- e) A. وحط. d) B. كافرَتَيْك. e) A. شال. f) In Cod. A. huic voci aliá manu super-
 scriptum est نصرة. g) A. نصرة. h) Sic est in B. ; A. habet حعب. i) B. مدانِبها
 et جوانِبها A. ; جوانِبها et مدانِبها. k) B. البكاء. l) B. pro his 2 voc. الناس بالياس
 m) B. pro his 2 voc. الارض للسماء. n) B. الشرب. o) B. وطاب. p) B. وترنما.
 q) A. قص. r) A. محصوراً. s) B. محثوثة. t) B. اليه. u) B. خفيته.

على ذلك v من إنتاج البروق . وفي ظليل من w نسيج الشجر
فحسبي ممن نأى جفوة x فمن غاب كان فدا من حصر

فوصل الى y القصة المطلة z على البطحاء ، المزينة بمنازل الروحا ، فاقام منها حيث قال a

(المبيد) في قباب حول نسكرة b عندها الزيتون قد ينعا

ومضى لهم من السرور يوم ما مر لدى رعين ، ولا تصور قبل عيونها لدى عين c ،
واخبرني انه سايمه الى شنترين ناصية ارض الاسلام ، السامية الدرى d والاعلام ، لا يروعه
صرف ، ولا يقرعه طرف ، لانها متوخرة المراتى ، ومعرفة e لمراتى . متمكنة الرواسى والقواعد ،
على f ضفة نهر استدار بها استدارة القلب بالساعد ، قد g اطلت على خمائلها اطلاق
العروس من منصتها ، واقتطعت فى الجو اكثر من حصتها ، فمروا بيليش h قاطر سالت به
جداؤه ، واختالت فيه خمائله i ، فما يجول الطرف منه k الا فى حديقته ، او بقعة انيقه ،
فتلقاهم ابن مقانا l قاضى حضرته m وانزلهم عنده ، واروى لهم بالميرة زنده ، وقدم طعاما ، واعتقد
قبوله منا وانعاما ، وعندما طعموا قعد القاضى بباب المجلس رقبيا لا يبرح ، وعين المتوكل
حياء منه لا تاجول ولا تمرح ، فخرج ابو محمد وقد ابرمه القاضى n بتثقبه o ، وحرمة راحة
رواحه ومقبيله ، فلقى p ابن حيرون منتظرا له ، وقد اعد لحلولة منزله ، فصار الى مجلس
قد ابتسمت فغور نواره ، وحجلت حدود ورده q من زواره ، وابدت صدور اباريقه اسرارها ،
وضمت عليه المحاسن ازرارها ، ولما حضر له وقت الأتس وحينه r ، وأرجت له رياحينه ،
وجه من يرقب المتوكل حتى يقوم جليسه ، وينزل موحشه لا انيسه ، فاقام رسوله وهو بمكانه

- v) In utroque Cod. est دليل . w) In margine Cod. A. ut varians lectio adscriptum est نسيم
السكر . x) B., ut videtur, pro his 2 voc. habet لنا (?) . y) — B. z) B. المطلة .
a) Addit A. عدى بن زيد بن الرقاع يصف مصنعا . b) B. نى سكرة . c) B. pro his
3 voc. عيونهم لعين . d) B. الدرا . e) B. ومعرفة . f) B. من . g) B. وقد .
h) In B. vox deest, spatio vacuo relicto; A. habet بدلش . i) Uterque C. خمائله . k) — A.
l) B. صانى . m) B. حضرته . n) — B. o) A. بتثقبه . p) B. فلقبيه .
q) Pro his 2 voc. A. حدوده . r) — B.

لا يريمه ، قد لازمه كأنه غريمه ، “ فما انفصل ، حتى ظن أن عارض الليل s قد نصل “ فلما علم أبو محمد بانفصاله بعث إلى المتوكل قطيع خمر وطبق ورد وكتب معهما

(الرجز) اليكها فاجتليها t منيرة
واقفة u بالباب لم ياذن لها
وقد خبا حتى الشهاب الثاقب
حتى وقد كاد ينام الحاجب
وبعضها من المئات v جامد
وبعضها من الحياء ذائب w

تقبلها رحمه الله x وكتب y

(الرجز) قد وصلت تلك التي زفتها . يكرا وقد شابت لها ذائب
فهب حتى تسترد ذاهبا من أنسنا إن استرد الذاهب

فركب إليه ونقل ما كان معه في المجلس وباتا ليلتهما لا يريمان السهر ، ولا يشيمان برقا
“ لا الكأس والرهر “

واخبرني ابن زرقون أنه حضر مجلس زاج ، ومكنس طباء z وأفراج “ وفيهم جماعة من
الوزراء منهم الوزير أبو بكر بن القبطرنة شيخ الفتوة ، ومعرض قتيباتها a المجلوة b ، ومعهم
سعد بن المتوكل وهو غلام ما نضا عنه الشباب برده ، ولا أدري c ياسمينته ولا ورده d “ وكان
الوزير أبو بكر وأخوه أبو محمد وأبو الحسن مختصين بالفضل أخيه e اختصاص الأنوار
بالكمام ، واللبات بالتمائم ، فتذاكروا f ففده ، وكيف شفا عليه الرمن حفته “ ووصفوا
صرعته ، وأوقدوا لوعته “ والمهدام قد رقت دمعته ، وشوقت لاحديته سمعه “ فهاج شاجوه ،
وبان طريته وهوه “ وأرسل مدامعه سجالا ، وقال ارتجالا “

(الكامل) يا سعد ساعدني ولست بخيلا
وأحبس علي دموع h عينك ساعة
وامئن بها خمرًا g تفيض همولا
وأبرد i بها مما ألم غليلا k
ان يصبح الفصل القتييل فرما l
أصبحت من وجدى به مقتولا

s) B. اليل. t) B. فاجتلتها. u) B. واقفة. v) Sic in B.; in A. est المخاف. w) B. فتيمانها. A. a) فتيمانها. B. ضياء. ضياء. z) A. ضبي. B. ضياء. x) Haec 2 voc. — B. ذاهب.
b) المملوة. c) B. أردى. d) B. pro his 2 voc. وورده. e) — B. f) B. فتذاكروا.
g) B. خمرًا. h) B. دمع. i) B. أبرد. k) B. الغليل. l) B. فأنما.

كم قد وقيتكم الحمام بمهاجتي وحميت شؤل علائكم معقولا

ومن كلامه الخمر ، ونثره المزرى m بالدّر ، ما كتب به الى المعتمد n شافعا وهو ما يسفر
لى أيدك الله وجه مطالعتك ، ولا يعقد p لى سبب مرسلتك ، الا واحد الزمان قد أقبل
بعد أعراضه ، وأمر خبل انتقاضه ، وارى المنى تلقى q السى عنائها ، وتذتى من يدي r
أحسانها ، فانك العباد الذى اعتدته جبلا ألون بحقوه ، ومتهلا أكرع فى صفوه ، ومعظما
أعاطيه ، بقسطه ، وأناجيه على شحطه ، ولما كان فلان إبقاه الله قد سبقت به ، المعرفة
القديمة ، وسلفت له u الأذمة الكريمة v ، وأتاني تناؤه عليك بالغيب w أرسلنا ، كأننا هب x
صبا او شمالا ، لومنى ان أعلمك y بمكانه من الانقطاع الى جهتك z ، والتحيز الى فتتك ،
وان أشفع له عندك شفاعتة حسنة أدرك معها لديك كرم الشفيع ، ويحوز بها منك شرف
العارفة والصنيع a ، وهى منة طوقته اياها ، وأطلعت بهروضتها b رياها c ، ثم أعترض عليه قبيها ،
وقد شهر ملكه لها ولنواحيها ، ويعيد d الله مجدك ان يكون ما وهبت مرتجعا ، او ما
أوليت منتزعا e ، وانا ارتقب لها الأسعاف والقبول ، كما يرتقب الظمان الورود والوصول ، وان
مننت اعزك f الله بالمراجعة الجميلة البديعة ، وقرنتها بأحوالك g المصونة الرفيعة ، اقتضيت
الشكر من شاكر ، كنور زاهر h وغمام باكر ، ان شاء الله تعالى

وكان ليلة مع i خواصه k للأنس معاطيا ، ولما جلس كالشمس مواظبا l ، وقد تفرغ للسروز ،
وتسوع عيشا يزرى بالأمم الغرور m ، والمنى قد أفصحت ورقها ، وأومض n برقها ، والسعد
تطلع o مخائله ، والمملك يبدو p زهوه وتخائله ، ان ورد عليه كتاب بدخول أشبونة فى
طاعته ، وانتظامها فى سللك جماعته ، فزاد فى مسرتة ، وبسط من أسرته ، واقبل على
خدماه ، وأسبل نداءه q على جلساه r ونداهه ، فقال له ابن خيرة s وكان يدلل بالشباب ،

- m) A. المزدرى. n) B. pro his 2 voc. للمعتمد. o) — B. p) B. pro his 2 voc. ولا يعر.
 q) A. يلقي. r) B. يد. s) B. أعطيه. t) B. له. u) A. معه. v) — B. w) A.
 pro his 2 voc. بالغيب عليك. x) B. هبت. y) A. أعلم. z) B. جانبك. a) B. pro
 hoc 1 voc. الرفيع والصنيع. b) A. بهروضها. c) B. وريها. d) B. ويعيد. e) A. مرتجعا.
 f) B. أيدك. g) A. بأحوالك. h) B. زهور. i) B. معه. k) B. خواصيه. l) B. واطيا.
 m) B. كلالمل الغرور. n) B. وأمض. o) A. يطلع. p) B.
 يبدوا. q) A. يداه. r) A. مجلسايه. s) A. خيرة.

وينزل منه ^٤ منزلة الأحاب ، لمن تولىها ^٥ فقال لك فقال ^٦ فكتب لى الآن بذلك فاستندنى
الرى والدوات ^٧ وكتب وما جف له قلم ، ولا توقف عنه كلم ^٨ . لم يسوغ ^٩ أولياء التعم
مثل الذى سوغتموه من التزام الطاعة ، والدخول فى نهج الجماعة ، ولذلك لا ألوكم ونفسي
فيكم نصحا فيمن أتخيره للنبابة عنى فى تدبيركم ، والقيام بالدقيق والحليل من أموركم
وقد وليت عليكم من لم أوثر ^{١٠} والله فيه دواعى التقريب ، على بواعث التجريب ، ولا موات
التخصيص ، على لوازم التماحيص ، وهو الوزير القائد ابو عبد الله بن خيرة ^{١١} ابنى ذرية ^{١٢}
وبعضى صحبه ، ونشأتى شبكة قرينه ، وقد رسمت له ^{١٣} من وجوه الدب والحماية ، ومعالم
الرفق والعناية ^{١٤} ، ما التزم الاستيفاء بجدته ، والوقوف بحدده عند جهده ، والمسؤول فى
عونه من لا عون الا من عنده ، ولن اعمقكم من حميد خصاله ، وسديد فعاله ، الا بما سيبدو
للعيان ^{١٥} ، ويتركو مع الامتحان ، ويفشوه من قبلكم ان شاء الله عز وجل ^{١٦} على كل
لسان ، وقد حدثت ^{١٧} له ان يكون لناشئكم ابا ، ولكهلمك ^{١٨} ابا ، ولذى التقويس والكبرة
ابنا ، ما اغنتموه ^{١٩} على هذا المراء ، ولزوم الأبعد ^{٢٠} الكواد ، وركوب الانقياد ، واما
من شق العصا ، وبان عن الطاعة منه المراء ^{٢١} والهوى ^{٢٢} ، فهو القصى منه ^{٢٣} ولو مت
اليه ^{٢٤} بالرحم الدنيا ، فكونوا له خير رعية بالسمع والطاعة فى جميع الاحوال ، يكن لكم
بالبهر والموالاة خير وال ، ان شاء الله تعالى

واخبرتنى الوزير الفقيه ابو أيوب ابن ابي أمية انه مر فى بعض ايامه برؤص مقتر المباسم ،
مغطر الرياح النواسم ، وقد ^{٢٥} صقل الربيع حورانه ، وانطق ^{٢٦} بليله وورشانه ، والحف غصونه
ببرودا مخضرة ، وجعل اشراقه للشمس صرة ^{٢٧} ، وازاهيره تنيه على الكواكب ، وتختال فى
خلع الغمام السواكب ، فارتاح الى الكون به بغية نهاره ، والتنعم بينفساجه وبهارة .

- f) — A. u) In Cod. A. margini adscriptum est واليهما ويكون واليهما B. vero post توليها
addit eadem illa verba : pro فقال لك ibid. habetur . فقال له أنت . v) A. + له . w) B.
عليكم . a) + B. نسوغ . z) A. كلام . y) B. الدوات والرى . x) B. inverso ordine . فاستدعى
b) + B. وهو . et pro ابني habet . c) A. ذرية . B. دريدة . d) — A. e) B. الرعاية .
f) B. لنعيان . g) B. ويشفوا . h) Haec 2 voc. — B. i) A. جددت . k) B. ولكاهلكم .
l) B. اغنتموه . m) — A. n) — A. o) B. والمراء . p) B. والنوى . q) B. عنه .
r) A. منه . s) B. قد . t) Uterque C. وانطلق . u) B. صرة .

فلما حصل من أنسه في وَسَطِ المَدَى ، عمد الي وَرَقَةٍ لكَرْتَبِ v قد بَلَّهَا التَّدَى “
وكتب فيها بَطْرَفَ غُصْنِ نَاعِمِ w ، يَسْتَدْعَى الوزيرَ ابا طالبِ اَبْنِ غانِمِ “ ، اخذ نَدَمائِهِ x ،
وَنَجَّحَ سَمَائِهِ “

(البسيط) أَقْبَلُ ابا طالبِ اَلينا واسْقَطَ سَقُوطِ y اَلندى عَلينا
فَنَحْنُ عَقْدٌ بَعِيرٌ وَسَطِي ما لم تكن حاضراً z لَدِينَا

ولما وافى العيْدُ a الذي لم يُقْرَعْ فِيهِ بِاسْمَائِهِمْ مَنْبَرٌ e ، ولا تَصَوَّحَ فِي نِوَاحِيهِ مِنْهُمْ b مَسْكٌ
ولا عَنَبَرٌ “ وطوتِ الفِصْلَ مَنبَتِهِ ، وتَعَطَّلتْ فِي ذَلِكَ المَوْسَمِ ثَنبَتَهُ c “ تَذَكَّرَ الوَيزيرَ اَبو
مَحمَدِ اَبْنِ القِبْطَرَنَةَ ايامَهُ مَعَهُ ، وتَصَوَّرَ اعيادَهُ وَجَمَعَهُ “ ، واشراقها بِجَلالَتِهِ ، وابْتهاجها بِعَلانَتِهِ d “
وَشَكَّرَ فِي سَقُوطِ النُّسورِ عَلِيهِمُ وَالْعُقْبَانَ ، وتَمَرَّيفَ الوَحوشِ لِجَسَمِهِ الَّذِي كانَ كَغُصْنِ
الْبانِ “ فقال

(الطويل) ابا الغصل لم اعجب لموتك انه هو الدهر لا يبقى عليه ولا الدهر
ولاكن لاسيناف مشين e عواصبا f اليك وكنت السيف حلينته التضم
ويا عجبنا لارض حيا g ملكتها ومث ولم يسترك من قعرها h سنم
قلبتك من عينى وقلبي صبابة توب الي قبر اذا لم يكن قبر
ساكني بهذا العيد بعدك فتية زفيرهم نظم ودمعهم نشر
تأمل هل يبيض وجهك طالعا ويسون i فى الحاظها العيد والقطر
ليرعك k متى مشف ذو حفيظة عليك اذا لم يرعك الذئب والنسر

تمت اخبار المتوكل رحمة الله عليه 1

v) A. اكريب. w) — A. x) B. ندمابه. y) Sic est in Cod. B. et in margine Cod. A.;
in hujus vero textu pro his 2 voc. est وَقَعُ وَقُوعٌ. z) A. حاضر. a) B. العيد. b) — A.
c) B. اثنتيه. d) A. بعلاة. e) A. in textu habet مصين; verum voci superscriptum est
مشين. f) A. عواصبا. g) A. حيين. h) A. بعضها. i) B. يسون. k) A. ليرعك.
1) Haec verba, Capitis fini in A. addita, in B. non habentur.

Interpretatio loci Ibn-Khakānis de Omare al-Motawaccilo.

Al-Motawaccil alā-llāh Abū-Mohammad Omar filius al-Modhaffari, cui Deus propitius sit, rex fuit qui colligebat equitum cohortes militumque legiones, et nodis constringebat vexilla minora et majora ¹: quaecunq̄ue ille vellēt, jubebat tempus, et hoc peragebat imperata; ejusque Cabam circumibat et visitabat multiplex aequalium spes ². Haec autem conditio fortunata in eo erat juncta cum oris facundiā orationisque perspicuitate non minus quam hospitalitate, quā in atrio areāque mediā aedium suarum iis qui eum adirent amplum concederet spatium ³. componebat enim carmina, quae in contemptum adducunt margaritas aptā serie junctas, et mollitiēs orationis ejus solutae ita procedit, ut spirat lenis aurae flatus ⁴. Erant autem dies ejus tales, quasi essent omnes e pulcherrimis eorum; et noctes tales, quasi in illis ipsam Familiaritatem oportuisset adesse et convenire (cum hominibus) ⁵: splendebant illae solis fulgore et aurorae nitore; et fluebant iis facta ejus generosa fluminibus et rivis ⁶: donec dies solitā hostilitate adversus eum usi sunt,

- 1) Significat auctor, Omarem exercitum bene dispositum habuisse, cujus partibus diversis minoribus aequē ac majoribus duces praeficeret. Quem enim militibus praeesse juberent, solebant ei reges vexillum tradere, cujus magnitudo diversa erat pro cohortis, cujus esset insigne, diverso numero. Tradebant autem illud complicatum nodisque constrictum, mox, ubi exercitus educeretur, explicandum.
- 2) Comparavit jam hunc locum Cl. Weijers cum eo, quem edidit Speciminis sui p. 20 vs. 4. Vide ejusdem Spec. p. 64 ann. 10, ubi satis ad figuratae dictionis vim explicandam dictum esse puto.
- 3) Memorat auctor, Omaris hospitalitatem laudans, *atrium* ut locum, ad quem primum perveniunt hospites, cum domum intrant; *cavaedium* vero, quoniam ibi ludis aliisque variis oblectamentis horas fallere solent Orientales: quibus etiam interesse quos hospitio excipiunt, per se patet.
- 4) De notione, hoc etiam loco verbo *سرى* tribuendā, vid. Cl. Weijers Spec. p. 86 ann. 74, et quod ad imaginem, hoc loco usurpatam, locus similis Haririi p. ۲۲۲ vs. 2.
- 5) Participium passivum *مكتنوع* hic ut nomen actionis positum est. Ceterum vides, auctorem significare *noctes tempore imperii Omaris laetis convivis et conventibus hominum familiaritate cum eo conjunctorum fuisse dicatas*.
- 6) Apparet ex hoc loco, nominis *خليج*, significatione *fluminis* usurpati, pluralem etiam esse *خليج*, qui in Freytagii Lexico tantum ei proprius esse dicitur, si *scutellam ligneam magnam vel navigii quoddam genus vel funem vel corpore tremente praeditum* significat.

et inopinato ei obrepserunt, ut quondam palatii domino ⁷, et eum aggressi sunt, ut Abū-Zohairum ultra Omanem ⁸. In arenam demerserunt in eo gloriae nasum ⁹, et petiit eum sagittis suis vicissitudo casuum fortunae, ita ut scopum feriret: tum vero tenebris obducti fuerunt dies ejus splendidi, et emarcuerunt rami ejus frondosi, et translatus fuit ille cum duobus filiis suis ad eum locum, ubi amarus suos fructus iis gustandos dedit tempus. Mox vero perfecit adversus eos acies gladii arbitrium suum,

7) صاحبُ الايوان، sive dominus Iwani, est nomen, quo saepius designantur Persarum reges e dynastiā Sasanidarum. Hic vero quisque intelligit de ultimo eorum Jezdedjerdo III. sermonem esse. Ceterum verbo دَبّ، clanculum obrepit in aliquem, utens non tam hoc vult Ibn-Khakan, subito malis oppressum fuisse Omarem, sed potius fortunae perfidiam pingit, quae amicitia simulata eo eum perduxerat, ut nihil nisi bona ab ipsa speraret; verum mox, ubi eum securum vidit et nihil tale expectantem, solita sua malitia in eum irruit et e gloriae sede in exitium eum deturbavit.

8) Si lectionem utriusque Codicis retineamus, mihi fatendum est, illum Abu-Zohairum, cujus infortunia hoc loco in exemplum adducuntur, mihi esse ignotum. At vero quamvis, nimiae in textu emendando audaciae suspicionem evitans, edidi لا بى زعيم، mihi tamen nullum fere est

dubium, quin legendum sit لا بى زعيم، et respexerit Ibn-Khakan ad ea quae referuntur ab Ibn-Nobatā in Rasmusseni Additam., p. ٣٤ vs. 5 a f. sqq. et vers. Lat. p. 32, notissimum nempe Kaisum Ibn-Zohair Absitam sub supremum vitae tempus in Omare, degisse, cujus regionis limitibus cum aliquando Asaditā quodam eum comitante exiisset, plantas, quae ipsi inopia presso cibum praeberent, quaerens nocte quādam frigidā fame enecatam percepisse nidorem carnis tostae, qui e tentoriis tribus cujusdam, quae in vicinia castra posuisset, ad nares ejus perveniret: cum vero gradum accelerans prope mansionem tribus pervenisset, prae animi magnitudine hospitalitatem petere dedignatum comiti dixisse فان

دوتكى وما تريد، (فاننا)، tibi per me facere licet id quod vis; equidem in hisce locis arenosis remanens expectabo eundem illum fortunae casum, qui incidit hominum aetatibus praeteritis; cum autem socius ejus rediret, ab hoc repertum fuisse sub arbore, cujus quaedam folia ut famem iis vescendo exstingueret decerpisset, jacentem, mox vero exspirasse. Hunc igitur miserabilem Kaisi exitum hoc loco significat Ibn-Khakan.

9) Significat, tantā gloriā conspicuum fuisse Omarem, ut fortuna, cum eum de excelsā conditione in exitium deturbaret, ipsam gloriā prostravisse censi possit. Ceterum quod ad locutionem nasum alicujus in arenam demergere, cfr. loci similes in Specimine Cl. Weijers p. 39 vs. 3 et p. 59 vs. 1.

et exsecuta est in eos oppressio dierum omnem suam injuriam ¹⁰; adeo ut nemo se ad eos inclinaret nisi costae noctis, nec quisquam apud eos subsisteret, nisi ferae sinistrae infortunium portendentes, neque ulla vox iis auxilium implorantibus responderet, nisi ululatus luporum, aut bubo cujus [flebili cantu] exardet animi tristitia ¹¹. Tum irrigabatur terra eorum sanguine, neque amplius a suggestibus sacris audiebantur honorifica eorum nomina ¹², et redditum est tempus matutinum regni eorum ut vespera sera, et instituerunt super illo (regno) sidera planctus; illi vero in humum ceciderunt, cum lunam plenam splendore suo referrent, et ardentem dolorem excitarunt in pectoribus; factique sunt prostrata cadavera, ita ut Aquilo pulverem in eos dispergeret, (omniumque, qui antea in iis fiduciam ponerent) spes ab iis recederet ¹³, projecti in terrae superficiem, pulvere foedati ad diem usque resurrectionis et apparitionis (coram Deo). Jam pro thronis decumbabant in humum, et sanguine erant infecti, cum antea moscho odoris fragrantis ¹⁴ copiose fuissent inuncti; locusque, ubi ceciderunt, e cruore eorum veste rubrâ tectus est, et hominum frequentiam destitutus, non veniente ad eum noctu nisi leone aut lupo, nec favente intuitu ad eum respiciente nisi coelo nubibus obducto, quod tamen (spem quam fecerat pluviae frustrans) colliquescere sinit deser-

10) In utroque Codice legitur **وانفذ**: facile quidem foret pro eo verbo substituere **وانفذ**, verum cum in eodem hoc capite nobis occurrat aliud etiam exemplum verbi **انفذ**, negligentiam quamdam scripti pro **انفذ**, hoc quoque loco illud retinendum censui.

11) Posset fortasse defendi lectio Codicis B., si statueres, **صدى** significare *vocis reciprocationem*; adeo ut locus esset vertendus (*non respondit iis nisi*) *vocis reciprocatio, cujus iterationem identidem petebat ignis tristitiae*. Decimam enim speciem verbi **عاد** non minus cum *genitivo, praecedente ب*, quam cum *accusativo, ejus rei cujus iterationem petis* construi posse, ex analogiam usitatissimi **استدعى** et similium verborum dubio vacare arbitror. Pingeretur igitur hoc loco *conditio hominis quem tristitia aculeis suis ad gemitus et opis implorationem stimulat, cujusque vocem echo repetit, illo, identidem querelas suas iterante, a circumjacentis regionis montibus et sylvis mox reciprocandas*. Verosimilius tamen puto, **يستعبد** e **يتسعر** esse corruptum, et vocem **نار** ante **الاکتئاب** explicationis causam esse additam ab aliquo, qui adhuc hanc lectionem in Codice suo reperisset; cum contra hujus additionis ratio idonea reddi non posset, si ab initio jam lectum fuisset **يستعبد**.

12) Verbo **تعطلت** utens significat auctor, *Omaris et filiorum ejus nomina, in precibus publicis et sacris suggestibus recitata, tanto iis decori fuisse, quanto sunt mulieri monilia sua*.

13) Respicitur hic ad illud quod antea de Omare dictum erat **واعتمت الآمال بكعبته**.

14) Proprie odoris adhaerentis, i. e. cujus odorem res quae semel eo imbutae sunt, non facile amittunt, sed diu servant.

tum (aestu sitique) ¹⁵; factaque sunt e carnibus eorum leonibus epula, et vultures circumvolitabant eorum sanguinem. Per longum autem tempus accedere iis licuerat ad loca aquationis votorum et invenerant domos ab his habitatas ¹⁶, et equis praestantibus vecti fuerant eosque a latere suo duxerant, et adfuerant festis eaque exornaverant ¹⁷: mandata eorum argumentum constituerant ejus, quod in parte diplomatum interiore erat scriptum ¹⁸, et penes gladios eorum acutos arbitrium fuerat sortis collarum et verticum: torquibus cinxerant dona eorum colla, et reverentia, quam incutiebant, depresserat palpebras et pupillas ¹⁹. Dein vero diro modo fuerunt lacerati, neque adfuit iis sodalis, neque alicujus amici praesentia effecit ut cessaret eorum solitudo, et discesserunt (e vitâ), dum nemo vindictam ob necem eorum peti curavit, neque coetus sociorum eorum rursus in unum congregatus est, postquam semel fuit dispersus.

Narravit mihi quidam ex occisoribus ejus, eum voluisse, ut duo filii sui sibi in mortem praemitterentur, ut in computum eos referret apud dominum suum ²⁰ et acquireret per eos (per mortem eorum) bonum opus ²¹, quo deleret partem peccatorum suorum, cum essent duae stellae lucentes imperii sui, et haeredes honoris in quo habebatur ²²,

- 15) Bonum etiam sensum praebet lectio Codicis B., qui pro للقلوب للقلوب: *hominum enim sitientium corda dici possunt prae pluviae diu expectatae desiderio colliquescere*. Verum minus probabile videtur¹, insolentius vocabulum قلوب e قلوب, quam hoc ex illo, corruptum esse.
- 16) Proponuntur vota sub imagine tribus quae ad aquam castra posuit; qui vero votorum suorum fit compos comparatur cum eo, cui ad aquationis loca patet aditus, quique tribum quaedam foedere est conjunctus ibi etiam nunc commorantem invenit; qui autem votis suis excidit, ei est similis qui aqua prohibetur, tribumque amicam movisse castra et alio profectam esse comperit.
- 17) Nempe ante aedes urbium stratis vel suspensis tapetis, floribus per viam sparsis rebusque similibus. Vid. Freytagii Lexicon in voce رينة⁵⁹.
- 18) Liberius verti: in textu proprie sic habetur: *scripturae notis insigniebant eorum mandata partes diplomatum interiores*. Vult: *et illi mandata dabant, suo arbitrio res ordinantes*.
- 19) I. e. *efficiebat, ut visum demitterent*.
- 20) De phrasi عند الله cf. Hamakerus ad Wakid., ann. p. 190; vis autem ejus semper, etiam in loco Abulfedae ibid. citato, haec est, quod *is, qui caro aliquo capite orbatus est, expectat sibi a Deo ob hujus orbationis dolorem et incommoda partem poenae peccatorum suorum remissum iri, aut aliquo bono se remuneratum fore*.
- 21) Sperabat enim fore ut pro dolore, quem pateretur, non minus quam pro bono quodam opere, quod fecisset, remunerationem acciperet.
- 22) Sic puto verba وَارْتَى نَفَاسَتِهِ esse vertenda: cum enim نَفَاسَةٌ, nomen act. a نَفَسٌ, proprie

Ante eum igitur mortem subierunt, et extulerunt se e clivo ejus in altum ut duae lunae plenae ²³, et apparuit tanta durities eorum in hoc loco angustissimo, ut obstupescerent faceret eorum occisorem, et loca, ubi letali vulnere laedi possent, visui illius obtegeret ²⁴. Dein attigit eos perfidia illius ²⁵, et exitium propulit plenam lunam eorum ad ultimam ejus noctem ²⁶. Constitit vero al-Motawacciltus cum prosternerentur, mentem habens alienatam praedolore ob sortem eorum, ut preces funderet; modum vero excessit in culpando (auctores calamitatis suae), et moderationem deseruit in verbis suis ²⁷, et confundebatur initium precum ejus cum salutatione (quae esse debuisset earum finis) ²⁸. Illi enim prope hastarum suarum cuspidibus eum petiverunt, cum precibus

significet pretiosum esse, hoc loco sermo est de honore et veneratione, quibus aequales Omarem prosequerentur, quaque fruituri fuissent etiam ejus filii, si patri in regnum succedere iis licuisset. Ceterum haec propterea hoc loco ab Ibn-Khakane memorantur, ut intelligatur quantum fuerit meritum illius infortunii, quod sustinere cogeretur miserabilis Badajoci Rex.

23) Hoc est: praeierunt illi ad mortem heroicam virtute, dum ille adhuc paulisper in clivo velut haerebat, nec montis verticem aequae cito tangebatur. Comparantur vero Omaris filii jamjam interficiendi cum duabus lunis plena luce nitentibus, verum quae mox decreturae sunt, et splendorem huncce amissurae.

24) Vult auctor, excellentiam et dignitatem, quae ex eorum ore vultuque elucesceret, tantam eos, quibus necem iis inferre esset imperatum, affectisse reverentiam, ut tangere eos reformidarent. Sin vero putas, tale quid his verbis inesse non posse, utpote quae omnino de fortitudine, quae se defenderent, sint accipienda, statuendum est, Ibn-Khakanem memoriae errorem commisisse, et ea, quae ei essent narrata de heroicam virtute, quam paucis ante diebus prodiderant, cum exercitu, cui praeessent, caeso fugatoque, soli aliquamdiu hostium impetui se opposuissent, donec graviter vulnerati in eorum manus pervenissent, confudisse cum iis, quae tum, quum morte fuerunt affecti, locum habuerunt. Ne enim memorem eos, quorum vires vulneribus paulo ante acceptis valde debilitatae fuisse censendae sint, quamvis vel maxime virtute heroicam excellerent, tamen non potuisse occisoris impetui resistere, saltem non probabile est, cum ab hostibus caperentur, arma, quibus uti potuissent, iis fuisse relicta. Conferantur, quae

Capite primo, pagg. 41 sq., retulimus. — Praeterea notandum, formam intensivam ^{أَنَّ} hinc vim habere repetitam a significatione verbi ^{أَنَّ} durus et augustus fuit, quod Lexicis addendum.

25) Proprie, effecit ut super eos transiret perfidia sua: posset vero etiam verti amaram iis reddidit perfidiam suam.

26) De significatione vocis ^{رَدَى} cf. Cl. Weijers Specim. p. 131 ann. 196.

27) Quinta species verbi ^{سَطَّ} Lexicis addenda est.

28) Edidi ^{أَخْتَلَطَ} in passivo, ut legitur in Cod. A., quoniam putavi octavae speciei verbi ^{خَلَطَ}

esset occupatus, et mordicus illas ejus corpori infixas tenuerunt, quemadmodum rostra unguisque infigunt aves cadaveri hominis occisi in deserto projecto ²⁹; donec tandem pronus cecidit, non vero Deum reverendi causâ, et decubuit, neque tamen ut grato somno frueretur. Haec vero est indoles dierum ³⁰; constanti naturae suae lege male faciunt, etiam si subinde de benefaciendo cogitent ³¹: ad paupertatem redegerunt tribum Waddâni ³², et pulvere obruerunt regnum Gomdâni ³³, atque effecerunt ut mors

activam etiam significationem tribui posse, cum per vim formae propriam *media* sit: in Lexico vero sola passiva significatio memoratur.

29) Liberius verti; proprie in textu legitur: *et momorderunt eum ut mordent aves occisum deserti.*

Ceterum tertia species verbi نَهَس Lexicis est addenda.

30) Est pronomen هـى ante الايام hoc loco مُضْمَرٌ مُفَسَّرٌ بِالْمُظَهَّرِ. Cf. Sacyi *Gramm. Arab.* T. II. p. 370 n. 637.

31) Liberius verti; proprie in textu legitur: *Haec est indoles dierum; perpetuae earum qualitates malefaciunt, etiamsi subinde de benefaciendo cogitent.*

32) De locis, quae nomen وَدَّانٍ gerunt, haec habentur in Lexico Geographico: وَدَّانٍ فَعْلَانٍ مِنْ

الْوَدِّ ثَلَاثَةٌ مَوَاضِعٌ أَحَدُهَا بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ قَرْيَةٌ جَامِعَةٌ فِي نَوَاحِي الْفُرْعِ بَيْنَهَا وَبَيْنَ هَرَسِي (هَرَسِي 1.) سِتَّةٌ أَمْيَالٌ وَبَيْنَهَا وَبَيْنَ الْأَبْوَاءِ نَاحِيَةٌ مِنْ ثَمَانِيَةِ أَمْيَالٍ قَرِيبٌ مِنَ الْجَحْفَةِ لَصْمَرَةَ وَعُغَارَ (وَعُغَارَ 1.) وَكِنَانَةَ وَوَدَّانَ أَيْضًا جَبَلٌ طَوِيلٌ بَيْنَ قَبِيلِ وَالْحَبِيلِيِّينَ وَوَدَّانَ أَيْضًا مَدِينَةٌ بَأَفْرِيْقِيَّةٍ فِي جَنُوبِهَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ زَوِيْلَةَ عَشْرَةَ أَيَّامٍ مِنْ جِهَةِ أَفْرِيْقِيَّةٍ وَلَهَا قَلْعَةٌ حَصِينَةٌ وَهِيَ مَدِينَتَانِ بَابِهِمَا أَحَدٌ

Waddan formae فَعْلَانٍ a radice وَدَّ nomen est trium locorum, quorum unus inter Meccam et Medinam situs est, pagus magno numero incolarum celebris in tractibus al-Phor'i (alius pagi); distat ab Harscha (clivo quodam) sex milliaribus, et ab al-Abwad (pago ad ditionem al-Phor'i pertinente) circiter octo; prope vero abest ab al-Djohfâ (pago alio quodam magno). Habitat a tribubus Dhamrâ, Gofaro et Kinanâ (cf. Pocockii Sp. H. A. p. 50, e quo loco apparet, Dhamram et Gofarum tribus minores fuisse communem originem e majore tribu Kinanâ trahentes, quare legendum esse puto وَدَّانٍ كِنَانَةَ):

Waddan vero etiam nomen est montis longi inter Phaidum et al-Djabalanum. Praeterea nomen Waddani gerit urbs in Afrikiae parte meridionali, quae a Zawilâ (de hac urbe vide locum al-Moschariki in Sacyi Chrestom. Ar. T. I. p. 496 et 497) decem distat diebus, a parte Afrikiae (hoc est, versus septentrionem): est ei castellum munitum; revera autem duae sunt urbes, quarum una tantum est porta.

Ut vero intelligere possimus, quisnam situs sit montis illius *Waddani*, quem secundo loco memorat Lexici Geographici auctor, hic adscribenda sunt quae sub vocibus فِيدٍ et الْحَبِيلَانِ

superaret Abdo-l-Madānum³⁴, et disperserunt a latibulo Ramae ejus dorcades³⁵, et conje-

(الكامل) مَنْ يَشْتَرِي مَتَى النَّهَارِ بِكَيْلَةٍ لَا قَرْيَ بَيْنَ نَجْمَيْهَا وَصَحَابِي

Non opus est ut totum hunc locum vertam. Tantummodo observandum, verba صاحب
بصقلية الديوان significare socium *Diwani in Sicilia*. Versus vero poetae Abu-l-Hasani Aliji
ibn-Ishak, quem virum neque ab Ibn-Khallicane neque ab alio, quem consulere potui,
auctore memoratum reperi, sic vertendus est:

Quis a me emet diem nocte, cujus astra a sociis meis distingui nequeunt (i. e. quā con-
sortio utar amicorum ut astra splendorum).

Eadem quae in Moschtariko de Waddano memorantur, habentur etiam quamquam brevius
in Kamuse sub radice وِدَان; ibi vero ad finem addantur etiam haec: وجبل طويل ورستانى
بسمرقند. Iste autem *mons longus, Waddan* etiam dictus, sine dubio non alius est, quam qui
in Lexico Geographico secundo loco memoratur; verba vero ورستانى بسمرقند sine dubio
errori sive auctoris sive librarii debentur, quorum alteruter ea quae alicubi, et fortasse in
ipso Moschtariko, reperiebat de loco وِدَان dicto, confudit cum iis quae de وِدَان ibidem com-
memorabantur. Illius enim, utpote *pagi in vicinia Samarkandae*, mentio locum Moschtariki,
quem attuli, proxime sequitur.

33) De arce Gomdano, antiquorum regum Jamanensium sede, cff. Pocockii Sp. H. A. p. 120,
Sacyi *Chrest. Ar.* T. III. p. 192 sq. ann. 18, et Cl. Hamakeri ann. ad Wakidaeum p. 111,
ubi in loci Kazwinensis versu 1° et 2° pro verbis كنان — ثلثة أميال substituendum كنان

ظلة إذا طلعت الشمس يرى على ما بينهما (بين السققين) ثلثة أميال. Ultimi
regum, qui in hac arce domicilium suum posuerunt, fuerunt Saiphus ibn-Dhi-Jazan ejusque filius
Ma'di-Carib, de quorum lautā conditione et tristi exitio cff. locus Abulfedae ad calcem Spec.
H. A. Pocockii, p. 505 et 506, et Schultensii Hist. Joctanidarum a p. 150 ad 156.

34) De Abdo-l-Madano cf. Hariri ed. Sac. p. oof. vs. 4 et scholion ad hunc locum a pag. cit.
vs. 10 a f. ad pag. sq. vs. 6. Ex iis autem quae ibi legimus apparet, virum illum *generis*
nobilitate conspicuum fuisse, opibus magnopere valuisse et in lautissima conditione versatum
fuisse; praeterea eum ad proavos Khalifarum Abbasidarum pertinuisse, cum mater et avia
Abu-l-Abbasi as-Saffah ab eo genus ducerent. Cum vero nihil peculiare de morte ejus
tradatur; hoc tantum, eum ut exemplum perfidiae, quā fortuna adversus eos, quibus maxime
favere videatur, utatur adducens, voluisse videtur Ibn Khakan, etiam hujus viri omnibus
bonis cumulatisimi prosperitatem constantem non fuisse, sed mortem omnia quae ejus sortem
desiderabilem redderent ei ademisse.

35) De loco رامة dicto haec habet Lexicon Geographicum in voce: طريق البصرة
رامة منزل فى طريف البصرة الى مكة وبعده بمحلة آخر ديار بنى تميم وهى هضبة وقيل جبل لبنى دارم ورامة ايضا
من قري بيت المقدس. Rama est mansio in via quae Basra Meccam ducit; distat autem

cegunt Bistāmum ibn-Kais in arborem al-Alāam⁸⁶, et laceraverunt utrumque Badrī filiū

spatio itineris unius diei; ultimus est locorum a Tamimitis habitatorum; est vero illa collis, vel, ut alii referunt, mons Darimitarum: alius vero locus etiam Ramae nomen gerit ad pagos circa Hierosolyma pertinens. Est autem hoc Ibn-Khakanis loco sermo de gravi calamitate quam incolae Ramae, ob laetam, quā antea fruebantur, conditionem dorcades dicti, passi fuerunt; ideoque dispiciendum est, an de Darimitis domicilio expulsis vel extirpatis aliquid ab auctoribus veterum Arabum historiam tradentibus commemoretur. Non dubium vero est, hic respici ad ea quae referuntur ab Hamzā Isfahanensi in Rasmusseni *Historiā praecipuorum Arabum Regnorum rerumque ab iis gestarum ante Islamismum*, p. 14 vs. 13, coll. p. 22 ann. x et p. 37 vs. 10, atque ab Ibn-Nobatā etiam in ejusdem Rasmusseni *Additamentis ad Hist. Ar. a. Islam.* textūs Ar. p. ٥٧ sq., versionis Latinae p. 51 sq. Eorum autem, quae his locis narrantur, inter se comparatorum summa huc redit: Sowaidum Darimitam occidisse fratrem natū minorem regis Lakhmitae Amri ibn-Hind, mox vero fugā Meccam se proripuisse; Amrum igitur cum hoc facinus ad notitiā ejus pervenisset, neque de ipso Sowaido supplicium sumere posset, soceri illius Zorarae Ibn Odos (cf. Ham. p. ٩٣٥; p. vero ٩٤٥ scribendi vitio,

ut videtur, legitur بن عدس), viri quem ceteroquin ad familiaritatem suam admiserat, uxorem praegnantem (maritus enim ejus, iram regis timens, aufugerat) crudelissimum in modum trucidasse: postquam vero Zorara ad Amrum rediisset, illique quomodo res se haberet exposuisset, tamen illum, quamvis agnoscentem eum culpā omnino vacare, poposcisse ut generum sibi adduceret; cumque is responderet se ignorare ubi ille esset, septem illius filios, Zorarae nepotes, sibi tradendos esse dixisse; quos etiam, ubi unā cum matre essent adducti, quamvis avi colulum prehensum tenerent, regis atrocissimi jussu fuisse occisos: illum vero, cujus vindictae cupiditati ne hoc quidem sufficeret, centum etiam alios Tamimitas, sive illi uno Baradjimitā excepto Darimitae fuerint (ut probabilius est traditurque ab Hamzā Isfahanensi et in Hamasā p. ٥٩ et ٧٨: cff. etiam *Prov. Ar.* ed. Freytag. p. 5. n. 6), sive Handhalitae (ut refertur ab Ibn-Nobata l. c. *Additam.*, coll. etiam p. ٥١ vs. 11 et p. 46), combussisse. Ramae igitur Dorcadum nomine significantur ab Ibn-Khakanē infelix Sowaidi Darimitae familia ejusque tribules longe a domicilio dispersi.

- 36) De Bistamo Ibn-Kais Kamusus in voce بستم بالکسر ابن قيس بن مسعود haec habet: Locus quem tractamus explicandus est comparatione duorum locorum Hamasae, p. ٢٨٢ vs. 14 sqq. et p. ٢٥٧ vs. 15 sqq., quorum posteriore carmen funebre reperitur, quod in eum composuit شمعلة بن الاخضر بن قبيصة بن المنذر بن ابي عتبة الصبي, priore vero aliud carmen, quo ضرار الصبي victoriam, quam tribules ejus de Schaibanitis reportaverant, cujusque causa praecipua erat caedes Bistami, celebravit. Ex utroque vero horum carminum, Ibn-Khakan verba quibus utitur repetere potuit, cum utriusque ultimi versūs prius hemistichium sit hujusmodi:

قَاتَرَ عَلَى الْأَلَاءِ لَمْ يُؤَسِّدْ

ad Djafro-l-Habātam ³⁷.

Deflevit eos Vezirus Abū-Mohammad Ibn-Abdūn, vir magni momenti in regno eorum et margarita filis eorum annexa, carmine quod complectitur omnes reges occisos, et indicat ex illis eos, qui perfide fuerunt tractati et insidiis circumventi. Magnificum vero illud censent aures (cujusque), et quicumque illud audit, utilem (de rerum humanarum inconstantia) accipit admonitionem. Est autem illud ejusmodi:

Tempus dolore affligit caet.

Narravit vero mihi Vezirus Abū-Bacr ibno-l-Kobtorna ³⁸, se unā cum al-Motawaccilo iter fecisse, cum ad eum perveniret nuntius, quemdam civium Evorensium descivisse fugientem a filio ipsius al-Abbāso ³⁹, et se recepisse ad al-Motamidum alā-llāh ⁴⁰. Dum vero ille repetitas minas loquebatur, et semel iterumque easdem jactabat objurgationes ⁴¹, ecce allata est al-Abbāsi epistola, quā addito juramento testaretur, se minime illum ad

Concidit (Bistamus, qui loco priore cum ariete magmen Schaibanitarum ducente fuerat comparatus) *in arborem speciei al-Alaae dictae, cum cervical ei non supponeretur.*

Plura de Bistami nece deque expeditione, quae ei fatalis exstitit, ex Nowairio referuntur a Rasmussenio in *Hist. praec. Ar. regn.* etc. p. 106 vs. 5 sqq., in quo opere etiam pagg. 103, 104. et 105 de aliis pugnis, quibus ille interfuit, exponitur. Male ibi *Bosthamus* appellatur.

37) De historia, ad quam haec loco respicitur, imprimis conferatur annotatio Cl. Hamakeri ad Specimen Cl. Weijers pagg. 107 ad 110.

38) Incertus sum de eo, quomodo hoc nomen pronuntiari debeat: القبطنة scribitur in capite, quo de hoc Abu-Bacro ejusque duobus fratribus agit Ibn-Khakan, in Tomo II. Cod. A.: in vita vero al-Motawaccili hoc nomen a recentiore manu punctis diacriticis hoc modo instructum est: القنطية; quae lectionis mutatio videtur facta esse ab aliquo, qui putaret sermonem esse

de filio mulieris ex urbe Alcantara oriundae: in MS. B. p. f. vs. 6 scribitur القبطنة, in

Cod. vero 639 p. 180—184, القبطنة. Memoratur hicce vir in Condei opere, praeterquam loco quem Capite primo jam citavi (p. 187), etiam p. 154 vs. 11, ubi narratur Hosainus Aben-Zerag (legendum autem est Aboulhosain ibn-Siradj) ei objecisse quod, cum proelium committeretur Zalacense, intra Badajoci muros remansisset.

39) Qui Evorae erat praefectus. Cf. Caput I. in p. 35.

40) Videtur hujus hominis fuga eo tempore accidisse, quo inter Omarem et Hispalis regem bellum gereretur; adeo ut, qui alterutrius dominio se subtrahere vellet, securus esse posset se ab altero benigne exceptum iri.

41) Secundam speciem verbi د, aequae ac primam, significare *reducere, iterata vice afferre*, in Freytagii Lexico non memoratur. De phrasi ابدأ واعد conf. etiam Ibn-Zaiduni Epist. edita a Reiskio, p. 4 vs. 6 a f.

rebellionem coëgisse aut expulisse; neque aliud quidquam ad emigrationem eum permovisse nisi petulantiam ⁴², ipsique eam rem expetitam fuisse aut necessariam: fuisse enim simpliciter desiderium in animo Jakūbi, cui satisfacisset ⁴³, et voluntatem, quam perfecisset et exsecutus esset ⁴⁴. Tum (ei) rescripsit al-Motawaccilus in ipsā, quam ad se miserat, chartā: Quod promptus esse soleo ad criminum te excusatum habendum, necessario efficit, ut ad ea fias audacior et denuo ea committas. Pervenit vero ad me id quod accidit de rebellionem alicujus contra te. Tu igitur satis temporis tibi non sumstisti ad rem ejus bene tractandam, neque certo de verā ejus conditione cognovisti, donec fugā reliquit familiam suam et domicilium suū: est autem festinatio ex iis, quae detrimentum afferunt ⁴⁵, neque bonum censetur morbi crisis locum habere, antequam aegrotus desudavit ⁴⁶. Hoc autem necessario consecutum est ex eo, quod tantopere tibi placet res tua, quodque tui solius sententiae rationem habes ⁴⁷. Quando vero

42) Significat al-Abbasus, *virum istum, nimis laxè habitum, tandem, omnis imperii pertaesum, alio se contulisse, ubi speraret se libertate nullis finibus circumscriptā usurum.*

43) Verba *فانما كانت حاجة في نفس يعقوب قضاها* repetita sunt. e Korani Surae 12 vs. 68. Itaque e loco Ibn-Khakanis efficere non potes, virum, de quo hic sermo est, Jakubi nomen gessisse.

44) De verbo *أنفذ* cf. ann. 10.

45) Est *نقصان* hoc loco nomen actionis verbi *نقص*, usurpati significatione *imminuendi, detrimento afficiendi.*

46) Proverbialis locutio, cujus sensum esse apparet, *in rebus nihil esse agendum, antequam plane tibi perspecta sit vera earum conditio.* Recessi a lectione utriusque Codicis, quoniam Lexica verbo tantum *نصح*, non vero item *نصح* significationem *sudandi*, quae hic omnino requiritur, tribuunt: fortasse tamen Codicum lectio bene se habet, si nempe ex eo, quod Lexicographi memorant, verbum *نصح* etiam significare *irrigare*, tuto elici possit, etiam *sudandi, sudore corpus suum vel lectum irrigandi* vim ei propriam fuisse; si vero hoc assumseris, fortasse statuere etiam potes, hac significatione nomen actionis ejus esse *نصح*: his enim punctis vocem hoc loco instruit Codex A.

47) Lectio Codicis B., qui pro *وانفرادك* habet *وابقاك*, cum nullum sensum commodum praebeat, e scripturae vitio orta videtur: quomodo vero illud ortum sit, is demum bene intelliget, qui tenuerit Codicem Mauritanico caractere scriptum et textum ejus ex alio, item Mauritanicis literis exarato, transscriptum esse. Notum autem est, literae *ف* in eo scripturae genere punctum subscribi, literae *ق* idem superscribi. Jam vero scriba punctum in voce *وانفرادك* literae *ف* subscriptum retulit ad secundam vocis literam; punctum vero huic superscriptum ad tertiam, ita ut jam legeretur *وابقراك*: fere autem non opus est dicere, in Codicibus negligenter scriptis saepe literam *ر* esse omissam, duasque literas *ك* pro unā *ك* a librariis habitas.

non redieris ad id, quod sponte tuâ promissisti, quodque in epistolis tuis scripsisti ⁴⁸, tum ego per Deum ipse mihi requiem parabo a tumultu, quem tu concitas. Sin vero contrarium locum obtinuerit, haec tibi erit felicitas omnibus numeris absoluta. Elige igitur tibi utrum ex his duobus magis placeat ⁴⁹, si quidem Deus (hoc) voluerit.

Cum ad eum esset perlatum, in consessu fratris sui Jahjae scelerati quid de se commemorari; haec ad eum scripsit:

Quid est iis (minime vero laetam reddat Deus eorum conditionem!), quod sanguinis effusionem mihi affingunt ⁵⁰, cum tamen bene cognitum habeant, quam excellenti sim ingenio,

(Quodque) male de me loquuntur per ignorantiam et errorem ⁵¹, cum equidem spe-rem, malo eos affecturum id quod faciam?

Si verum est quod de me divulgant, non procedat ad summum (splendoris) fastigium post hoc ⁵² pes meus,

Neque detur mihi obviam ire hospitibus meis vultu hilari, aut donis ornare eos, qui (ad me accedant) beneficium captantes tempore sterilitatis ⁵³!

48) Proprie: *quocum processerunt (quod attulerunt) epistolae tuae.*

49) Cf. locutio similis *أَخْتَرُ أَيُّهُمَا شِئْتِ* Hamasae p. f. vs. 8 a f. Lectio Codicis A. e duabus

lectionibus, quarum una in MS. B. habetur, altera sic sonabat *أَخْتَرُ فِي الْأَمْرَيْنِ مَا تَرَى*, in unam conjunctis orta est.

50) Non dubitavi lectionem Codicis A. praeferre ei, quam habet Codex B., quamquam in Lexico quartae tantum formae verbi *نَاط* mediâ Waw, primae non item, ea tribuitur significatio, quae huic loco convenit. Cum enim nihil obstat, quominus etiam in primâ formâ significatio *appendendi ad attribuendum vel affingendum* sit translata, lectio Codicis B. ortum suum debere videtur librario, qui ad frequentiore usum lectionem primitivam conformare voluit.

51) Est hoc intelligendum de *erroneâ opinione, Omarem calumnias, quibus peteretur, non vindictaturum*; quae vero in altero hemistichio sequuntur, vel significant, *ejus inimicos ob vindictam, quam de iis ob injuriam illatam sumpturus esset, tristitiâ affectos fore*; vel accipienda sunt de *pudore et confusione eorum, quando calumnias ipsorum falsas esse apparuisset.*

52) Affixum femininum in *بَعْدَهَا مِنْ* referendum est ad substantivum e contextu subintelligendum, quale est *هَذِهِ السَّيِّئَةُ* vel simile. Cf. de Sacy *Gramm. Ar. 2^e partie* n. 819 et 820, p. 452 et 453.

53) Potest hoc vel proprie accipi de *tempore, quo magna est rerum ad victum necessariorum caritas*, vel de *eo, quo tam parvus est hominum liberalium numerus, ut illorum qui alieno auxilio indigeant aequae misera sit conditio, atque pauperum quando annonae penuria obtinet.*

Quomodo autem (fieri potuisset, ut tale quid committerem), cum vinum, quo utor, sit studium omnis rei quae singulari praestantiâ emineat; ad Dei vero timorem tanquam aquisitionis locum accedere odoratus meus⁵⁴, et certamen virtutum excelsarum bellaria quae potui meo adjungo.

Est vero mihi indoles, cujus, si irascor, gustus est amarus, ut colocynthidis; sin vero benevolentia (aliquem) complector, suaviores ea fert fructus, quam palmae.

Tu autem⁵⁵, qui propinas fratri tuo absentis pocula odii primâ vice, lente procedas ad propinationem alteram,

Ut extinguas ignem in animis nostris accensum: mihi (enim) similem non oportet odio haberi, neque decet virum, qualis tu es, odio (aliquem) prosequi.

Et antea quidem tu me querentem erigere solebas, cum venirem (ad te) querelas meas effundens; (nunc vero) dic mihi, apud quem querar de eo, quod mihi facis? dic mihi quaeso.

Festinanter ergo redi ad pristinum: sin vero minus, tum ego querar de te die congregationis (ad iudicium extremum) apud Judicem justum.

Erat autem Ibn-I-Hadhramius Vezirus ejus; ille vero superbia fuit elatus, et pro jumento sibi sumsit stellam ad Ursam majorem pertinentem⁵⁶. Indignissime tractabat homines, et pro benefactis turpia iis opprobria tribuebat: negligebat rem, quam ejus administrationi commiserat, illamque ei perdebat⁵⁷ neque tuebatur. Ut autem eo superbiae et insolentiae, quo pervenire ei licuit, processit, manifesta facta est al-Motawaccilo turpitudine actionum ejus, cumque Pleiadum sidus ad se traxisse e loco suo et pedibus

54) Quominus verba *وَرْدُ التَّقَى شَمِي* vertas: *et rosa timoris Dei est odoramentum meum*, obstat, quod formae *شَمِي* odoramenti, notio propria non est, cum tantummodo ut *nomen actionis* usurpari solet.

55) Jam ad fratrem Jahjam orationem convertit.

56) Proprie stellam obscuriorem in Ursae majoris astro; non aliam vero ob causam voce *الشَّهِي* hic utitur Ibn-Khakan, cum tantummodo stellam in altissimo coelo positam significare velit, quam ut rythmo vocabulum in *فِي* exiens requirenti satisfaciat. Intelligitur facile, hac imagine indicari, *magnos illum virum sibi animos sumsisse et alta quacvis petivisse*. Similem locum, ubi tamen non de *superbia*, verum de *excelsa*, ad quam Ibn-Zeidunus eVectus esset, dignitate sermo est, vide in Spec. Cl. Weijers p. 58 vs. ult.

57) Constructio secundae speciei verbi *دَم* cum accusativo rei, *quam perdas*, et genitivo praeced. *علي* ejus, cui rem corrupas, in Freytagii Lexico quidem memoratur, verum non satis perspicue.

conculcasse⁵⁸. Propterea privavit illum munere, illumque removit a ministerio suo: scripsit vero ille ad eum, ut animum ejus sibi reconciliaret. In hunc vero modum ei rescripsit al-Motawaccilus: O domine mi et nobilissimum e praesidiis meis⁵⁹, qui mecum quereris de re, quam tibi praeparavit tua ipsius manus, minime vero mea⁶⁰, cujusque, per se stantis, res Deum precor ut prospere cedere jubeat, siquidem a me te removit. Legi epistolam tuam, quâ continentur querelae, quod ego firmissimo proposito favorem meum tibi detraxi atque a te aversus sum. Ita est profecto. Vidi ego rem esse perditam, palamque factum esse et divulgatum, quam perverse sese haberet (regni administratio). Tum mihimet cavi ab interitu, et respexi ad id, quo rei conditio, annuente Deo, in melius mutaretur⁶¹, et coepi (Deum) rogare, ut averteret a me illos quibuscum familiaritatem colerem⁶², et propius ipse spectare, quid fecissem. Jam vero nihil videbam, nisi vastum mare, in quo medius versabar, et gurgites, in quos praeceps me conjeceram. Ac denudavi tibiam meam (ut aquas istas melius pervadere possem) ob magnam earum molem⁶³, et servivi animo meo secundum rectum ejus, quod in rebus sequi solet, institutum, donec pervasi mare, in quod me immiserat consilium tuum, et pedem posui in litore, a quo prope aberat ut removisset me studium tuum⁶⁴. Te ipsum igitur culpa et apud pravitatem factorum tuorum refugium et prae-

58) *Proprie tanquam soleam sibi induisse, vel (ratione habitâ significationis, in Lexico memoratae, pedestri itinere trajecit terram) pedibus per illud ivisse.* Ceterum cf. similis locus in Spec. Cl. Weijers p. 42 vs. 4 coll. p. 143 annot. 230.

59) Pronuntiavi عَدَدِي, quoniam in Codice A. his punctis vox instructa est. Ceteroquin etiam legi posset عَدَدِي أَكْرَمٌ, idque verti: *nobilissime eorum qui imperio meo accensentur.*

Apertum vero est, al-Motawaccilum Ibn-ol-Hadhramium *ironice* hoc titulo appellare.

60) *Proprie: qui mecum quereris de fructu, quem decerpit manus tua ipsius, minime vero mea.*

61) In verbis بِالْخَلْفِ — فَاشْفَقْتُ respicitur ad locutionem أَعْطَاكَ اللَّهُ خَلْفًا عَنْ تَلْفٍ, *exitio remoto Deus tibi (melius) quid ejus loco substituat.* Cf. Freytagii Lexicon in voce خَلْفٌ.

62) *Ne nimirum me distinerent res considerantem et intentâ curâ eas emendare studentem: nemini enim jam amplius, nisi mihi ipsi, fidem habebam.* Denominatione vero مَوَاقِعُ أَنْسِ فُلَانٍ videntur significari posse illi, *apud quos quis familiaritatem suam veluti collocat.*

63) Observandum est, nomen نَجْمَةٍ, cujus pluralis نَجْمٌ in proxime praecedentibus de ipsis maris vastis gurgitibus usurpatur, hîc in eâdem sententiâ diversâ significatione *ejus fluctuum magnae molis et copiae adhiberi.*

64) *I. e. perversâ tuâ agendî ratione et pravîs consiliis fere effecerâs, ut ego etiam ipse a rectâ viâ discederem, et mihi regnoque meo interitum pararem.*

sidium quaere. Sin vero favorem meum tibi conciliare studes, provocans ad pulchrum et constans animi propositum et amoris sinceritatem; ego quidem (libens) agnosco splendida ejus initia ⁶⁵, et confiteor tam minimam ejus partem quam maximam. Verum tu fuisti; ut in proverbio dicitur: Assavit frater tuus, donec, ut bene cocta fuit (caro), in cinerem (eam) dejecit ⁶⁶: effecisti, ut desiderium me vincendi fovere auderent hostes, et audacter superbiam tuam et injustitiam incolis urbis meae regiae ostentasti ⁶⁷; despexisti vicinos tuos, et opinatus es hoc demum esse virum te praestare, si perseverares in superbiâ tuâ et augeres magnificentiam conditionis tuae; donec animos (hominum) excitasti ad rebellionem contra me et contra te. Jam vero id quod in illa re ingratum est, translatum est in te ⁶⁸. Quae cum ita sint, non magis te curo, quam famulos meos, nec majore honore te afficio, quam servos ⁶⁹.

65) Iterum iterumque hunc locum consideranti probabile mihi visum est, pro غرة, quod in MS. A.

legitur, substituendum esse غرر: غرر enim, pluralis vocis غرة, et in universum *primum se prodentes rei alicujus partes* significare potest, et imprimis usurpatur de mensis diebus tribus prioribus. Significaret igitur his verbis al-Motawaccilus, se libenter agnoscere, *al-Hadhramium*, cum inter ministros regni sui *primum* eum recepisset, reverâ ostendisse se rem sibi commissam ex animo curare, et regi addictum fidelemque se praebuisse; huic autem initio minime respondisse modum, quo postea se gessisset. Sin vero lectionem Codicis B. praeferas, haec pronuntianda videtur بئسرة et locus vertendus ego q. l. a. id quod de hac (me olim) laetitia affecti.

66) Scripsi أنصبج, quoniam his punctis vox instruitur in Codice A.: subintelligendum est أللحتم vel simile quid. Manifestum vero est, hoc proverbium de eo dici, qui quod prius benefecerat dein per negligentiam et nequitiam perdidit. Est apud Meidan, n. 2232. Cf. Prov. Ar. ed. Freytag, p. 656 n. 72, ubi scribitur أنصبج.

67) لبئس, quod pro ركبت habet Cod. A., corruptum videtur ex aliâ lectione variante لبئس induisti. Notum vero est, Orientales virtutes et vitia, quibus quis deditus est, proponere solere sub imagine vestis, quâ indutus sit. Nolui tamen hanc lectionem pro ركبت in textu substituere, quoniam etiam fieri potest, ut ex eodem illo ركبت orta fuerit: nempe si, literâ ر deletâ et ك, quod saepissime factum, cum ل confusâ, ب longiore ductu fuerit scripta, ita ut ل post se habere videretur, ac denique unum punctum plus justo ei subscriptum sit.

68) Posset etiam defendi lectio Codicis A., si nempe pro فاتخذت substituas فاتخذت, tibi comparavisti id quod in illâ re ingratum est; verum hujus lectionis auctoritatem imminuit hoc, quod puncta tertiae vocis literae addita non primâ, sed recentiori quâdam manu adscripta sunt.

69) In Codice A. scribitur لا حظ - واكرام; quod si probayeris, ita defendere potes, ut sen-

Postquam vero desponsaverat sibi Vezirus Abū-Bacr Ibno-I-Kobtorna filiam Hadhra-
mitae ⁷⁰, procrastinatae sunt eorum nuptiae ⁷¹ morā quae illum insomnem reddebat et
ardorem (tristitiae) in illius animo excitabat. Accidit autem, ut proficisceretur al-Mo-
tawaccilus in regionem Romanorum ⁷², ut oppugnaret quamdam ejus arcem, illo regem
comitante. Obsessam vero eam tenuit, donec eam expugnavit, et apertam manifestamque
illi reddidit victoria viam ejus ⁷³. Rediit tum, ita se habens, ut infortunium infixisset (ejus
faciei) ungues suos, et exercuisset in eum cuspides hastarum suarum et acies gladio-
rum suorum, obscuramque reddidisset noctem suam, et circumegisset in aulis ejus equos
suos. Quapropter scripsit ad al-Motawaccilum: Servus tuus ⁷⁴ ante gratulationem

sum eo redire dicas: *nullus tibi honor a me habebitur, sed contemnam te, ut servos meos et
famulos.* Sic enim res, quae excipitur, non ejusdem est naturae, cujus est propositio gene-
ralis, unde excipitur, et nomen quod sequitur ⁷¹ in accusativo ponendum est. Cf. de Sacy
Gramm. Ar. 2e partie, n. 713 p. 406. Ceteroquin magis Grammaticae regulis convenit hoc
loco scribere ⁷² — ⁷³ *حفظ* — ⁷⁴ *واكرام*. Cf. *ibid.* n. 711 p. 405.

- 70) *كتب معها* sine dubio significat: *scripsit cum illā pactum nuptiale* (*il écrivit avec elle un con-
trat de mariage*): *الكتاب* enim nonnunquam significat *le contrat de mariage*, ut *Noctium mille
et unius*, ed. Habichti T. I. p. 40.
- 71) In Codice A. scribitur *زفاتها*: quod si assumimus, Vae formae verbi *أخر* activa significatio *re-
tardandi, differendi* tribuenda est, quam ei propriam esse fortasse etiam indicat *Lexicon*, cum
eam etiam explicet verbo *tardavit*, quod activā aequae ac passivā significatione accipi potest.
Subjectum orationis tum esset *al-Motawaccilus*.
- 72) Minus accurate mentem suam hic explicat Ibn-Khakan. Non enim profecto his verbis vo-
luit, Omarem in Italiam expeditionem suscepisse. Suspiciari vero quis posset, sermonem
esse de expeditione in fines regni Francici susceptā, adeo ut *Francos cum Romanis* confu-
derit. Statuendum tum esset, eum regi CaesarAugustae auxilio venisse; id vero nequaquam
verosimile est, cum per totum illud, quo imperium gessit, tempus otium ei fuisse non vi-
deatur, procul domo aliis bello pressis auxilium ferendi. Designat igitur auctor *Romanorum*
nomine *Christianos Hispanos*, quorum tamen regna non ex Romanorum imperii, verum e
Gothorum regni reliquiis originem suam duxerunt; id quod bene cognitum etiam habuerunt
Ibn-Khaldunus et al-Marracischius.
- 73) Nempe *viam, quā intrare eam (arcem) posset.* Nisi vertendum sit *viam suam*, i. e. *viam, quā
victoria incedit; quā quis assequi eam potest.*
- 74) Quod voci *ومملوكك* copula est praefixa, inde explicandum, quod in epistolā quaedam prae-
cesserant, qualia apud Arabes litterarum exordia constituere solent, nempe preces pro ejus,
ad quem scribitur, salute, quibuscum jam sequentia ope particulae *و* conjungerentur.

Ad te querelas suas defert de eo, quod complectuntur costae suae
 E curâ sollicitum ipsum habente et insomnem reddente ob puellam Hadhramitidem.
 Substituê igitur mihi pro nigris e diebus, quos illa in tristi solitudine transegit,
 Albos, antequam misceantur albi et nigri ⁷⁵.

(Cum rex hos versus legisset) dicebat Ibn-Aiman ⁷⁶: *albis et nigris* significat *senectutem et juventutem*. Tum al-Motawaccilus, per Deum, inquit, non alios significat nisi Romanos (albos) et Aethiopes (nigros), et improprie dicit eos misceri, cum velit eos inter nos se explicare et expandere ⁷⁷. Et, per Deum, prius quidem eos (matrimonio) jungam, quam vires Romanorum et Aethiopum ad nos trahantur ⁷⁸, et (prae metu hujus exercitûs) vegeta adolescentia convertatur in senectutem, videasque infantes capitancantie tecta habentes, omnisque turbetur ⁷⁹ animi tranquillitas, et quisque solvat vin-

75) Videtur lectio Cod. B., qui pro اختلاط habet اختلاس, ortum suum debere librario, qui, intelligens de *capillis canis et nigris in hominis capite inter se mixtis* sermonem esse, et eam formam verbi خلس de eâ re usurpari posse putans, cum ^{4a} significet *partim cano, partim alio capillo, utroque mixto, vestitum fuit (caput)*, hoc actionis nomen pro illo reposuit. Verum, hâc lectione assumptâ, perit ambiguitas, quam his verbis inesse debere e sequentibus apparet.

76) Quis ille sit, ignoro; sed ex ipso hoc loco constat, eum al-Motawaccili aequalem fuisse et apud hunc praesentem, cum ista afferretur epistola.

77) Cum lectio Codicum sensum idoneum non praebeat, non facile puto fore quemquam, qui de hujus loci emendandi necessitate dubitet. Jam vero, si pro وانتشارهم, prouti fecimus, substituâ عن انتشارهم, nulla superest difficultas. Simulat igitur al-Motawaccilus, se putare Abu-Bacrum a se petere, ut prius puellam desponsatam in matrimonium ducere ipsi liceat, quam Romani (quo nomine significari videntur *Christiani, vel Hispani, vel in universum Europae regionum Romanis quondam subjectarum incolae*), cum Aethiopibus conjuncti, terras Moslimorum Hispanorum invaderent, et exercitus suos in illis tractibus expanderent et explicarent.

78) Omnino hîc lectio Cod. B. praeferenda est. Si enim A. secutus legeres اليهما, statuendum esset, Omarem prae se ferre, Abu-Bacrum in versu, de cujus sensu hic sermo est, ei mînitari, nisi cito sibi permittat Hadhramitidem uxorem ducere, Romanos et Aethiopes, ut desponsatis auxilium ferant, conjunctâ vi eum aggressuros et coacturos ut matrimonium ineundi ipsis veniam dete quod et absurdum est, et si hoc loco significaretur, sine dubio dilucidius fuisset enuntiatum.

79) Proprie *intrinsecus corrumpatur*: nam passiva forma دُخِلَ, cujus propria vis est *intratum est ad illum*, sine dubio significat etiam *invasit eum corruptela*. Lectio, quam offert Codex B., وَقَرَّحِلُ, et abeat, discedat, etiam nihil habet cur spernatur.

culum, quo ejus amiculum super tibiis lumbisque alligatum est⁸⁰, multique exitio dentur, et convivia nuptialia convertantur in luctum planctumque⁸¹.

Quominus autem hoc matrimonio jungerentur, prohibuit infortunium, aliis (eum) rebus occupatum tenens: ignis enim injuriarum illius accensus fuit et exarsit, adeo ut opera dari non potuerit ordinandis conviviis ejus nuptialibus⁸², neque equis ejus currere licuerit in votorum stadio. Postquam vero letali vulnere affectus erat al-Motawaccilus et prostratus, et absorpserat ille eum exitii potum, quem absorpsit, repulsa fuit omnis Abu-Bacri spes, et prodierunt serpentes calamitatum e latebris suis⁸³, et directae fuerunt opes ejus, et laceratae ejus res, factique sunt gradus dignitatis ejus hospites (certa fixaque mansione carentes), et apparuit ei umbra potentiae suae ut umbra quae desinit esse⁸⁴. Ac milvus apud eum vulturis loco est habitus⁸⁵: deerat enim ei is, cujus opem et subsidium implorare solebat. Tum vero his versibus al-Motawaccilum et al-Phadlum deflevit:

80) I. e. *prae anxietate nemini tranquille sedere licebit: omnes vehemens animi commotio surgere cogit.*

81) Ex ultimis his verbis apparet, Omarem velle, si propterea tantum nuptias accelerare vellet Abu-Bacrus, quod metueret, si prope instaret ista Romanorum et Aethiopum in Moslimorum terras invasio, secure eas celebrandi copiam ipsi factam non fore; ei certe de hac re persuasum esse posse, ante se sponsam domum suam ducturum, quam expeditio illa locum esset habitura. Fieri autem potest, ut opinio tunc temporis in vulgus percrebruerit, aliquando, fortasse circa id tempus, quo jamjam locum esset habiturum judicium extremum, Romanos et Aethiopes simul Moslimos aggressuros et ad summam angustiam redacturos esse: ad quam opinionem respexerit al-Motawaccilus.

82) Si lectionem Cod. A. praefers, locum sic vertere debes: *adeo ut occasio ei non daretur definiendi, qualia forent convivia sua nuptialia.* E Castelli enim Lexico apparet, 5^{am} formam verbi كاف mediâ Je significare *certâ qualitate definita fuit res*, sicut 2^{am} *certâ qualitate definivit.*

83) Potes انقب hoc loco vertere, *vel vias inter montes, vel montium foramina.* Nihil enim obstat, quominus etiam nomini نقب^{٥٠٠}, cujus pluralis est انقب, ut colectivo, *foraminis* notionem, quae formae نقبة^{٥٠٠}, ut nomini unitatis, propria est, tribuas.

84) Utitur auctor imagine, petita ab homine, quem mediâ aestate sol meridianus adurit; cum de umbrâ, quae tempore matutino aliquid saltem refrigerationis ei praebebat, nihil fere supersit.

Cf. Freytagii Lexicon in vv. ظهيرة^{٥٠٠} et زائل^{٥٠٠}.

85) Non puto cuiquam dubium fore, quin hunc locum recte emendaverim. Vult: *in tam miseris jam erat rebus, ut levissimum auxilium pro re haberet maximi momenti.* Conf. de isto proverbio Meidan. n.º 9, ap. Freyt. p. 6 n.º 8; Schultensii edit. p. 283; Harir. ed. Sac. p. 55.

Obruit me cōcidens mundus, et abstulerunt canes ejus

Omnia quae habebam, et rapuerunt ova fortunae meae secundae formicae ⁸⁶.

Ego vero dixi iis: grassare hyēna et rape ⁸⁷:

Neque enim aut Omar mihi in propinquo est, aut al-Phadlus.

Deinde vero his praeterlapsis nuptias cum eā celebravit ⁸⁸, cum jam exaruisset ⁸⁹ sca-
turigo fortunae et pauci essent famuli ejus, et paucillum tantum aquarum ejus super-
esset, ad quod sitim extinguendi ergo accedi posset, et desiderarentur alta ejus aedifi-
cia ⁹⁰. Tum vixit cum eā, cum partim res adversae moerore eos afficerent, partim
spes incerta et vacillans eos lacerasset, donec adfuit uxori tempus suum letale et

86) Sub imagine canum et formicarum mundi significari homines rapaces, qui, cum potentiores ag-
gredi non valeant, fortunā adversā dejectos spolient bonis et vexent, sponte intelligitur.

87) De formā جَعَار cf. de Sacy *Grammaire Arabe* T. I. p. 432 n. 956. Proverbium عَيْثِي
جَعَار reperitur apud Meidanium n. 2857. Descripsi autem ea, quae ad illud annotavit Po-
cockius, cum locum quem tractamus plane illustrent: جَعَار عَيْثِي جَعَار. *Nomen est*
animalis. Ita dictum est لَكثرة جعرها (i. e. ob multam merdam, quam excernit).
Dictum poetae

(الطويل) فقلت لها عيثنى جعار وابشرى بلكم امرى لم يشهد اليوم ناصرة

Dixi ei, perde جعار, et lactare carne viri, cui hodie non est adjutor. Usurpavit hoc carmen
Abdollah Ebn-Zobair, cum ad eum muntiaretur caedes fratris sui, et rogasset: viditne talis
cum occideretur? et diceretur, non. Num talis? et diceretur: nec ille etc. العيثنى dicitur cum
lupus gregem discerpit, et ita hic puto usurpari (scil. q. d. fac quidvis mali, cum non sit
qui resistat): at auctor Kamusi in جعر dicit, eo modo dici quo جعار تيسى, cum ut futile
et falsum quid rejicitur.

88) Cum verbis بها أعرس conferatur phrasis in Lexico memorata بأفله أعرس, quae proprie
significat: una cum familiā vel uxore (vid. v. أهل n. 3) celebravit convivium nuptiale. Conf.
cum hoc loco locus in Hamakeri annot. ad Wakid. p. 70 vs. 9.

89) Postquam textus jam typis erat impressus, demum animadverti, in Cod. A. pro حف legi
جف, quae lectio sine dubio pro verā est habenda, quamobrem eam in versione meā ex-
pressi.

90) Imago etiam hic desumta est a tribu vitam Nomadicam agente, cujus castra posita sunt ad
scaturiginem aquā carentem, quaeque prae paupertate humilia tentoria incolit paucosque tan-
tum sibi habet famulos, cum antea bonorum omnium frueretur affluentia, in aedificiis habitaret
splendidis et multorum uteretur servitio.

abstulerunt eam fata ⁹¹. Ut autem mors illam ab eo averterat et separaverat, illamque ab eo removerat, ut ab horto amovetur ejus ros, protulit de eâ hoc carmen ⁹²:

O lacrymas non cohibendas, et patientiam non facilem! certe in te uno collegit tristitia diversas suas species ⁹³!

O tu, qui incedis super terram ⁹⁴, rebus ludicris occupatus, prae superbiâ corpus jactans, et prae membrorum flexibilitate eleganti habitu insignis,

Lento tantum gradu (propter obesitatem lumborum) pedem tuum ab eâ attollens,

91) Proprie: *et secum eam abstulit abitus fatorum eorumque discessus.*

92) Non confundendum est hoc carmen cum eo, quod in ipso uxoris funere cecinit Abu-Bacrus Ibno-I-Koborna, quodque retulit Ibn-Khakan in capite de Veziris filii al-Kobornae, Cod. A. T. II. p. 17 vs. 7 sqq. et Cod. B. p. 73 a. vs. 13 sqq., ubi haec leguntur:

وله (لابى بكم بن القبطنة) يبرئى زوجته ابنة الكصرمى

يا ربة القبر فوق القبر ذو حزن	يبرئى ^a له القبر من شجوه ومن شجن
تباينت فيك احوالى ^b اسى فمضى	الى لقائك صبى طالب الوسن
وخالف القلب فيك العين من كمد	فاسود بالغم وابيضت من الحزن

Ejus autem hoc est carmen, quo dolet uxorem suam defunctam filiam Hadhramitae:

O tu, quae hocce sepulcrum tenes, super sepulcrum est homo tristis, quocum (misericordiâ motum) dolet ipsum sepulcrum prae angore et moerore.

Ob discessum tuum diversissimi a se invicem facti sunt status mei (h. e. conditio mea hodierna multum diversa facta est a priori), prae tristitiâ, abiitque ad occursum tuum constantia mea, quaerens soporem (aeternum),

Et differt propter te facies cordis mei ab adspectu oculi mei prae dolore vehementi; illud enim prae angore nigrum, hic vero prae moerore albus est.

Secundi versus verbis الوسن — احوالى hoc significat poeta, *prae dolore constantiam se plane deseruisse, adeo ut impatienter optet morte cum uxore conjungi et sopore aeterno premi.*

In tertio versu cor dicitur *prae moerore nigrescere, nempe per flammam tristitiae, quae crematur; albedo oculi de ejus ardore plane extincto, vel lumine occoecato, accipienda.* Conf. Korani Surae 12 versus 84, cl. vsu 96.

93) In altero versus hemistichio se ipsum alloquitur poeta.

94) Affixum in فوقها referendum esse ad subintellectam vocem الارض^{عزم}, apparet e sequentis versus posteriore hemistichio.

a) B. يبيكى. b) Incertum est, utrum in B. legatur احوالى, an احوالى.

(mox) depones in eam genam tuam (ibi) recondendam ⁹⁵.

Neque fiduciam ponas in tenerâ juventute, quae efficit, ut spina dorsi tui. (in duas partes aequales) secet literas Mim, Jā et Sin ⁹⁶,

Quaeque in rubore roseo genarum tuarum, camphorae albedine nitentium, crinibus in faciei latera propendulis, qui ut moschus nigri sunt, scribit Lām et Nūn ⁹⁷.

Ex iis vero, quae dicta mea apud te confirmare possunt (saepe autem res (quae accidit) alias res (sibi similes) post se trahit) ⁹⁸,

Est calamitas, quae illata filiae Hadhramitae, similis est illi, quā affecta fuit So-
baira ⁹⁹, (calamitas inquam) quae e palpebris (pro lacrymis) sanguinem expressit,

95) المَصْنُونُ، المَفْعُولُ، المَصْنُونُ، اسمُ المَفْعُولِ، صَانُ، hoc loco adhibetur de re futurâ. Cf. de Sacy *Gramm. Ar.* T. II. n. 313, 2°. p. 188: quae enim ibi de المَفْعُولِ اسمُ المَفْعُولِ dicuntur, etiam valere de المَفْعُولِ اسمُ المَفْعُولِ per se patet.

96) Non potest, nisi fallor, hic versus bene explicari, nisi assumeris, hîc feminam maxime spectari, quamvis formae masculinae personarum verborum et affixorum adhibitae sint. Tum enim hoc versu depinguntur medium corpus ejus gracile, formam literae ڤ, in tenuissimum finem exeuntis, referens, lumbi ejus carnosî, latissimo ductui literae ڤ similes; natesque obesae, quarum imaginem satis exacte informaveris, si ڤ scripseris. Quarta autem forma verbi مَاتَ mediâ Ja, significans *effecit ut secaret*, ex hoc loco Lexico addenda est.

97) Grata lux huic loco affulget comparato alio versu, qui reperitur in فتوح مصر ex editione Hamakeri, p. 144 ab initio, ubi de puellâ dicitur:

(الرميل) ولها ضئعٌ على خَدِّ كَنُونِ تَحْتِ لَامِ

Suntque ei tempora super genas, quae referunt Nun suppositum ڤ Lam:

Ex hoc igitur loco cum nostro collato apparet, Arabes cincinnum illum longiorem, qui in tempora mulieris propendet, comparare cum literâ ڤ, crines vero genas operientes cum rotundâ

ن. Nihil vero obstat, quominus vocem عَدَارٌ, quamvis frequentius de lanugine, quae in lateribus faciei virilis crescit, adhibeatur, hîc de crinibus mulieris accipiamus, praesertim cum poëta hoc vocabulum eo ipso consilio usurpassé videatur, ut sensum verborum suorum redderet ambiguum. Vid. locus similis in Jonesii *Comm. P. A.* p. 104 vs. 5.

98) I. e. quod semel accidit, iterum iterumque accidere potest.

99) Quamvis Castellus memoret ضَبِيرَةٌ esse nomen feminae, nihil tamen amplius de eâ tradit. De loco hujus nominis in Lexico Geogr. haec habentur: ضَبِيرَةٌ بالتصغير موضع والصبيرة بالتعريف. Quare facile in eam opinionem inducereris, non feminam sed locum hîc significari, ubi magna quaedam calamitas acciderit. At vero dubio vacare videtur, poëtam respicere ad verba carminis compositi a Khalifâ Hispano al-Hacamo al-Mostansiro billah, cum in eo esset, ut expéditionem in Galliciam susciperet, urbem munitissimam Santisteban de Gormaz

Quaeque obvolvitur (fasciis sepulcralibus) juventutem ipsam cum frondibus suis, committitque illam terrae florentem, (sepulcro) servandam.

Cum vero ea meis curis sit erepta, non amplius etiam rationem habeo horti¹⁰⁰, neque cogito de obviam procedendo amicis, nec de vita splendida, neque de sociabus recentis juventutis¹⁰¹.

Narravit vero mihi Vezirus Abū-Mohammad Ibn-Abdūn, per aliquod temporis continuam

oppugnaturus, quo valedixit uxori dilectissimae Sobaihae (صَبِيحَةَ). Reperitur hujus carminis versio apud Condeum, T. I. a p. 485 vs. 4 a f. ad 486 vs. 3 a f., coll. ibid. p. 458—461. Jam attende ad hos versus (ibid. p. 486 vs. 7 sqq.):

Du weinstest schöne klare Perlen
Sapphire ich, vom Herzblut roth.
Die bildeten auf Deinem Busen
Ein Halsband, kostbar wunderschön.

et paucis versibus interjectis:

Die Augen brachen unter Thränen,
Die sie nicht, die das Herz geweint,
Und in die Farbe seines Blutes
Aus bitterm Schmerze eingetaucht.

Recte autem hoc loco a Condeo scribi *Sobaiha*, nulli dubio subjectum est, cum et feminam constanter ita appellet (cf. ibid. p. 476 vs. 10, p. 487 vs. ult., p. 489 vs. 2 a f., p. 499 vs. 15), et ipse nominis significationem commemoret in annotatione ad p. 487. Cum igitur etiam minime credibile sit, Abu-Bacrum ipsum in nomine uxoris notissimae Khalifae Hispani errasse, statuendum est, a librariis, historiae regni Hispanici ignaris, locum fuisse corruptum, et pro صَبِيحَةَ sine ulla haesitatione صَبِيحَةَ substituendum. Propterea vero solummodo calamitas, quae Hadhramitidi accidit, cum *re ingrata*, quam experta est Sobaiha, comparatur, quod *utriusque feminae maritus tantum inde dolorem conceperit, ut eorum oculi lacrymas sanguineos stillarent.*

100) Optimum etiam sensum praeberet lectio, quae in Codice A. voci رَوْضَةً superscripta est, si

nempe pro نَصْرَةَ reponas نَصْرَةَ *elegantiam, venustatem vel splendorem.* Verum quominus eam alteri praeferremus, obstitit, quod in altero versus hemistichio vox ab eadem radice derivata, adjectivum scilicet نَصْبِيرٌ, occurrat. Hortus vero, de quo poeta mentionem facit, est ille, in quo amicos solebat excipere.

101) طُرُونًا est in fine versus pro طُرُونٍ, 3 pers. plur. fem. perfecti verbi طُرُو, recens fuit. Logice ergo اُنْسٌ (quod collect. *hominum genus* significat) hic feminine et pluraliter construitur, quia de *puellis sociabus* cogitabat poeta,

siccitatem vexasse urbem ejus regiam, donec exaruisset rivuli ejus et pulverulenti facti essent ejus tractus: sonos quidem modulabantur aviculae, minime vero in horto bene irrigato, adducebatque desperatio homines ad res maxime insanas ¹⁰², tristemque praebebant adspectum loca arboribus consita, et querebatur terra ad coelum de miseriâ suâ. Tum vero destitit al-Motawaccilus a potu et oblectamentis, et exiit vestes splendidas, superbiae et vanitatis testes, et modestiam prae se tulit, saepiusque coram Deo se prostravit, et inclinato corpore preces peregit, donec nubibus obductus fuit aër, et effusa fuit pluvia, aquamque demiserunt nubes, et cecinerunt columbae, illuxeruntque flores ac nituerunt loci elatiores aequae ac depressi. Accidit autem, ut adveniret Abū-Jūsuf musicus ¹⁰³, cum terra induta esset, ornatis amictibus suis diversarum plantarum, nubesque (per pluviam suam) variegassent vestes ejus, et tapeti egregie picto tectae essent valles collesque ¹⁰⁴, et gratum odorem spargerent Euri flatus. Necdum ruperat al-Motawaccilus sigillum poenitentiae suae, neque ejus pulverem excusserat a corde suo ¹⁰⁵. Scripsit vero ad eum musicus:

Advēnit Abū-Jūsuf unā cum pluviā: jam vero, utinam scirem, quid sit, quod amplius exspectetur ¹⁰⁶!

Ego enim minime recuso, ut ipse tu testari potes, inter eos, qui consessui tuo ad-sunt, etiam adesse,

Neque in medium hoc coelum adscendere inter stellas lunamque ¹⁰⁷.

102) Proprie: *et praecipitem se immisit desperatio cum hominibus in pericula maxima*. Nescio autem, an praeferenda sit lectio Codicis B., adeo ut locus esset vertendus: *homines in desperationis mare omni vi praecipites se conjicere coacti fuerunt*.

103) Memoratur ab Ibn-Khallicano N°. 16. Ibn Khakan etiam integrum idque satis longum caput de eo habet, quod est primum in operis ejus parte quartâ, quae inscribitur *في بدائع أبي اسحق إبراهيم بن خناجة*. Est integrum viri nomen *نبيهة الأديباء وروائع فحول الشعراء*.

104) Sic varietatis gratiâ verti. Proprie in textu legitur: *cum veste sericâ figuris ornata tecti essent loci depressi collesque*. Imprimis ad hunc locum conferenda est locutio in Lexico memorata *دَبَّحَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ*.

105) Imago petita et ad animum translata est ab iis, qui poenitentiam prae se ferentes in humum se prosternunt et in pulvere volutantur.

106) *Quominus nempe, tristitiae et abstinentiae valedicens, gaudio te des et laetâ vitâ fruaris*.

107) *Lunâ* significatur ipse al-Motawaccilus, *stellis* ceteri computationis sodales. Quare autem scripserit poeta, se velle *inter* hanc lunam hasque stellas adscendere, tum demum bene intelligimus, si nobis informemus imaginem consessûs in aulâ regis Orientalis, qui, cum a dextrâ et sinistrâ convivae principi assideant, formam refert circuli dimidiati. In hujus igitur centro citharam pulsare cupiebat ille musicus.

Et propellere in eo veloces equos vini, incitatos scuticis chordarum (citharæ) ¹⁰⁸.
Tum misit ille ad eum vehiculum, et unâ cum eo chartulam, in quâ hos versus scripserat:

Misi ad te alam; vola igitur (ad me) ¹⁰⁹, ita ut hominum oculos lateas ¹¹⁰;

Vectus jumentis obsequentibus, ortis e partu fulminum ¹¹¹, et inter umbracula e contextâ arborum fronde ¹¹².

Is vero, qui mihi sufficit, pertinet ad eos, qui se a consortio meo tenent remotos prae duritie, quique abest, hoc redimere vellem omnes, qui adsunt ¹¹³.

Tum ille venit ad palatium, quod imminet ¹¹⁴ valli glareosae, quodque (prae situ amoeno) in contemptum adducit mansiones ar-Rauhae ¹¹⁵, et commoratus est tali

[108] I. e. efficere, ut praestans vini liquor, largiter haustus, celeriter per gulam descendat, dulcibus citharæ sonis hilaritatem et bibendi cupidinem compotatorum excitantibus.

[109] Notum est, Arabes equo ob cursûs velocitatem volatum adscribere solere.

[110] I. e. ita ut non videant te, me adeuntem. Sibi enim cavebat Rex a malâ opinione, quam plebs de ipsius piêtate concipere poterat, si, paulo ante supplicationibus intentum et ab oblectamentis abstinentem, jam statim, postquam pluvia deciderat, musicum ad se admittere viderent. Propterea vehiculum, sine dubio coöpertum, Abu-Jusofo misit, quo importunos hominum scrupulosorum oculos lateret.

[111] I. e. tam velocibus, quasi essent fulminis proles.

[112] Omnino reprobanda est emendatio in margine Codicis A. proposita, quâ pro تَسِيحِ الشَّجَرِ من substitueretur مَنِ نَسِيمِ الشَّكْرِ ex aurâ diluculi. Huic enim umbraculi nomen certe tribui nequit.

[113] I. e. si tu demum adesses, libenter eos dimittere vellem, quos jam in consessu meo praesentes aspicio.

[114] Potest eodem jure, atque altera, in textum recipi lectio Codicis B. Si hanc vero assumeris, Lexico est addendum, ظَلَّ formam verbi ظَلَّ, quando significat adeo propinqua fuit res rei, ut illius umbra hanc attingeret; etiam construi cum عَلَى. Conf. annot. ad Wakid. p. 90 vs. 18.

[115] De الرُّوحَا haec habet Lexicon Geographicum in v. : الرُّوحَا من الفُرْعِ عَلَى نَحْوِ أَرْبَعِينَ مَيْلًا : من المَدِينَةِ وَفِي كِتَابِ مُسْلِمِ بْنِ الْحَكَّاجِ عَلَى سِتَّةٍ وَثَلَاثِينَ مَيْلًا وَفِي كِتَابِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ عَلَى ثَلَاثِينَ مَيْلًا وَهُوَ الْمَوْضِعُ الَّذِي نَزَلَ بِهِ تَبِعَ حِينَ رَجَعَ مِنْ قِتَالِ أَهْلِ الْمَدِينَةِ بِرِيدِ مَكَّةَ فَأَقَامَ بِهَا وَأَرَا حَ فَمَا سَاهَا الرُّوحَا وَالرُّوحَا قَرْيَةٌ مِنْ قُرَى نَهْرِ عَيْسَى بِبَغْدَادَ عَلَى سِتِّ (سَبَبِ) 1. مَرَضِ رَوْحَا بِالْقَصْرِ قَرْيَةٌ مِنْ قُرَى الرَّحْبَةِ Ar-Rauha pertinet ad (pagum) al-Phor' (sive al-Phoro; utroque enim modo nomen pronuntiatur) et distat Medinâ quadra-

ويصلي امامه الى العرق نفسه يريد عرق الظبية قال والعرق الصغيم الذي عند منصرف الروحاً وينتهي طرفه الى ناحية الطريف دون المسجد بينه وبين المنصرف وانت ذاهب الى مكة وروى سلمة الصمري عن البهزي ان رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج يريد مكة وهو محرم حتى اذا كان بالروحاً اذا حمار وحشى عقير فقيل ذلك للنبي صلى الله عليه وسلم فقال دعوه فانه يوشك ان ياتى صاحبه فجاء البهزي وهو صاحبه الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال مرسل (لرسول leg. vid.) الله شانكم بهذا الحمار فامر رسول الله صلى الله عليه وسلم ابا بكر فقسمه بين الرفاق ثم مضى (legendum est, sicut legitur sub voce, ubi eadem res narratur) حاقف (habetur l. c. quod sine dubio spernendum) فى ظل وفيه سهم فزعم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم امر رجلاً يقف عنده لا يرىته احد من الناس حتى يجاوزوه وقال ملك اذا كانت القرية متصلة بالبيوت كالروحاً وشبهها لزمتهم الجمعة وقال كثير الشاعر سميت الروحاً لكثرة ارواحها وبالروحاً بنما يزعمون انه قبر مبصر بن نزار *Ar-Rauha est pagus magno incolarum numero florens, habitatus a tribu Mozainae* (cf. Pocockii *S. H. A.* p. 49 vs. 7 a f. et *Hamasae* p. 188 vs. 3, p. 342 et 343), *duabus noctibus* (i. e. *iter duorum dierum*) *distans Medinā, cum inter hos locos spatium sit quadraginta et unius miliarium: commemorandus est ille in descriptione Warkani, et illius vallis mentio jam praecessit in descriptione al-Asch'ari. Nomen relativum ab illo derivatum est ar-Rauhani contra analogiam; dicitur vero etiam regulariter ar-Rauhawi* (cf. de Sacy *Gramm. Ar.* T. I. p. 334 n. 776, et p. 338 n. 788). *Hic est versus Cotsajiri* (cf. Ibn-Khallican n. 557; *Hamasae* p. 303 vs. 4 a f. 541, 548 sq., 571 et 576, itemque de Sacy *Anthologie Gramm. Ar.* p. 83, 133 et 358):

Modo loca depressa flumine irrigata ad ar-Rauhā, et modo vertices Radhuae (montis inter Meccam et Medinam siti, a Janboā (يَنْبَع), portu Medinae, iter unius diei distantis), *tam tractus ejus humilis, quam arenosus.*

Narraverunt sequentia socii Zohritae (Mohammadis Ibn-Moslim: cf. Ibn-Khall. n. 574 et d'Herbelot in *vv. Zeheri et Zohari*), *quae quidem ab hoc accepta ille retulerat auctoritate Handhalee ibn-Ali al-Aslami, qui ea acceperat ab Abu-Horairā* (cf. Hamakeri ann. ad Wakid. p. 97). *Hic igitur dicere solebat: Audivi prophetam dicentem: per illum, in cujus manu est anima mea, alta voce laudes Dei celebrabit filius Mariae in valle ar-Rauhā, Meccam ad festum tendens aut loca sacra visitans, vel utramque rem repetet. Huic narrationi similia retulerunt etiam socii al-A'radji, utpote ab illo auctoritate Abu-Horairae narrata. — A pluribus autem uno traditionum auctoribus relatum est, prophetam, cum venisset in templum, quod est in medio ar-Rauhāe ad clivum ad-Dhobjae, dixisse: Haec est una e vallibus Paradisi; ante me preces pegerunt*

in hocce templo septuaginta prophetæ: Musa ibn-Imran vero illud prætervectus est, Meccam ad festum tendens aut loca sacra visitans, cinctus septuaginta millibus filiorum Israël, camelo fuscae insidens, cui instrata erant duo vestimenta Katawanica (nominis relativi, a قَطْوَانٌ (loco in urbe Cufâ) derivati, formam etiam esse قَطْوَى, non minus quam قَطْوَانِي, ex hoc loco Lexico addendum est), cum ad obediendum Dei jussis se paratum esse declararet, et latera ar-Rauhae (i. e. montes hanc vallem circumdantes) ei responderent. Retulitque Nafius (cf. Hamakeri annot. ad Wakid, p. 1 vs. 9 a f. et p. 50 vs. 2) haec: transiit (Musa) Ibn-Imran hunc locum (id est, templum parvum prius ab illo commemoratum), illumque a sinistra vel post se relinquens, preces peregit ante illum, ad ipsum clivum facie conversâ: (significat clivum ad-Dhobjae). Porro dixit: Et clivus parvus, qui est ad inflexum ar-Rauhae, cujusque extremitas pertingit ad tractum viae (eorum nempe, qui sacram peregrinationem faciunt), transeundus est priusquam ad templum pervenias, cum situs sit inter illud et inflexum, quando Meccam proficisceris. Narrauit autem Salama Dhamrita, se accepisse a Bahzita, prophetam exiisse Medinâ, Meccam tendentem et mensis sacri ritus observantem, (iterque fecisse) donec cum ad ar-Rauhâ pervenisset, ibi reperiretur onager saucius; quod ut prophetæ dictum esset, illum respondisse: Missum facite illum: nam cito futurum est, ut adveniat dominus ejus. Mox venit Bahzita, qui ipse erat illius dominus, ad prophetam, et dixit prophetæ: vester est hic asinus (quod ad locutionem شَانِكُمْ بِهَذَا الشَّىءِ cf. locus in Sacyi Chrest. Ar. T. II. p. 419 vs. 14 a f.). Tum propheta jussit Abu-Bacrum, animal dividere inter comites. Deinde perrexit, donec, ubi erat ad al-Otsajam inter ar-Rowaitsum (pagum, qui sub voce الروَيْتَةُ septemdecim, sub voce العَرَجُ vero, viginti et unam parasangas Medinâ distare traditur) et al-Ardjum (pagum quatuordecim milliarium spatium a Rowaitâ remotum), ecce ibi pedibus et capite in unum contractis in umbrâ jacebat dorcas sagittâ transfixa. Tum perhibenti, prophetam jussisse virum prope se stantem: ne quis eam videat, priusquam eam præterierint (vult: faciant ac si nihil viderint, nec lædant hanc dorcadem). Dixit autem Malicus (nempe Malicus ibn-Ans, de quo viro cf. Ibn-Khallican n. 560 et d'Herbelot in voce Malek): Quando pagus aliquis ita se habet, ut domus inter se continuæ junctæ sint (mallem hic pro بالبيوت متصلة legere متصلة البيوت), sicut ar-Rauha et similes, tum illis (incolis ejus) incumbit officium, die Veneris solenniter convenire. Kotsajirus vero poëta dixit — — — (versus ipse omissus est). — Nomen autem ar-Rauhae inditum est ob odores ejus (plantas odoratas ibi crescentes). Est autem in ar-Rauhâ ædificium, quod perhibent esse sepulcrum Modhari Ibn-Nizar.

Quod attinet ad mentionem de ar-Rauhâ factam sub vv. الرَّقَّانُ et الأشعر, nihil aliud his locis de eâ dicitur, nisi hoc, al-Asch'aro, Midjazi monti, nomen habenti a copiâ arborum (الأشعر), uni duorum illorum, ad quos tribus Djohainæ (جُهَيْنَةُ) consedit, cum alter الأجرد i. e. glaber, quoniam plantis caret, appellatus, in Syriâ situs sit, a parte Jamanæ ex adverso oppositam esse vallem ar-Rauhae; eandemque Warkano, primo montium, quos reperis Meccâ Medinam tendens, esse a dextrâ. E loco vero, quem totum descripsi, quamvis plura,

ejus loco, qualem dixit (poëta) ¹¹⁶, versans in descriptione palatii, his verbis utentis:
 - In umbraculis fornicatis, circum splendor aedes, apud quae (collocatae sunt) olivae
 maturis fructibus nitentes.

Transiit vero iis dies gaudiis dicatus, qualem non transegit Dhū-Roainus ¹¹⁷, et ne-
 mo oculo praeditus animo concepit antea, quam eorum oculi eum viderunt.

contineat, quae, quod ad rem de qua agimus attinet, nullius momenti sint, haec tamen appa-
 rent, primum *vallem ar-Rauhae plantis odoratis abundare*; deinde *Mohammadem dixisse, eam
 pertinere ad valles Paradisi*: quod dictum ad loci amoenitatem spectare, unicuique persuasum
 fore puto, qui comparaverit ea, quae idem propheta de *paradisus tribus vel quatuor terrestribus*
 dixisse narratur ab al-Khazradjio, Cod. MS. 302, p. 4 vs. 9 ad 12: وهي (صنعاء) إحدى
 جنان الارض لما روى عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال ثلاث جنات في الدنيا
 وعن بعض العلماء: مَرُومٌ من خراسان ودمشق من الشام وصنعاء من اليمن
 قال جنان الدنيا اربع غوطة دمشق وشعب بوان (cf. d'Herbelot in v. *Schabbaouan*) وصعيد
 سمرقند (leg. vid. سمرقند: cf. d'Herbelot in v. *Sogd*) وصنعاء اليمن. Haud
 dubium igitur est, significasse Ibn-Khakanem, tam amoenum fuisse et deliciis plenum palatium
 regis Badajoci, ut magis etiam incolis placeret quam mansiones ar-Rauhae tribui, quae ibi
 consedisset, isque qui semel in eo versaretur, aegre illud relinqueret.

116) Verbis, quae in Cod. A. adduntur, عدى بن زيد بن الرقاع يصنف مصنعا, in textum receptis,
 locus vertendus est: *qualem dixit Adi ibn-Zaid ibno-r-Rika, describens palatium*. Nomen poë-
 tac, ut hic offertur, conflatum est e duorum poëtarum, a se invicem diversorum, nomine, nempe
 زيد بن عدى et الرقاع بن عدى. Conf. Index ad Hamasam Abu-Tammami. Utriusque
 poëtae passim etiam versus commemorantur in Bohtorii Hamasâ, et prior quidem, de quo cf.
 etiam Sacyi *Chrest. Ar.* T. II. p. 448 et 449, et *Anthol. Gr. Ar.*, p. 147 ann. 185, ibi di-
 citur عدى بن الرقاع العاملي, posterior vero عدى بن زيد العبادي, cum igitur al-Bohtori
 jam mortuus sit a. 284 (cf. Ibn-Khall. n. 793), hinc evidenter apparet, utrumque poëtam
 illo antiquiorem fuisse, quamquam posterioris aetatem accuratius definire non possum.

117) Memoratur Dhu-Roainus ut princeps Jamanensis, qui ab arce vel monte Roain fuerit de-
 nominatus, apud Pocockium *S. II. A.* p. 108, itemque ab Hamzâ Ispahanensi et Nowairio, in
 Schultensii *Hist. Joctanid.* p. 32 et p. 66. Etiam ad Nomanem Dhu-Roainum ex auctoritate
 Abu-l-Fathi Mohammadis et Ibn Hischami refert Hamakerus, in annotatione ad Wakidaeum,
 p. 141 v. 10 a f., una cum aliis principibus Jamanensibus Islamismum professum, epistolam
 misisse Mohammadem, id quod etiam narrat al-Khazradji, Cod. MS. 302, p. 19 b. v. 7 a f.
 Fuit vero ذو رعين non unius tantum principis, sed omnium, qui sibi invicem succede-
 rent, dominorum, qui terrae tractui Roaino dicto praesuerunt, cognomen. Terrae tractum

(Præterea) mihi narravit Ibn-Abdūnus, se una cum eo iter fecisse ad urbem Santarinum, partem præstantiorem terrae tractus, qui Moslimorum imperio subest, cujus fastigia et aedificia exstantia ¹¹⁸ alte sese efferunt; quam non terret fortunæ vicissitudo, quamque non percellit cujusquam intuitus, quoniam aspera sunt loca, per quae ad eam adscendendum est, adeo ut qui in ipsam adscendere velit, hunc vulneret vehementer: fundamentis constat firmis et immotis, eminetque super ripam amnis ¹¹⁹ eam circumfluentis, quemadmodum brachialiter circumdat (mulieris) brachium: imminet agris suis laeto arborum proventu conspicuis, quemadmodum ex altâ suâ sede despicit sponsa, et plus quam portionem suam (de illis agris) resecutit (et secum velut) in aërem (sustulit). ¹²⁰ Illi vero (in itinere suo) transierunt Elvasum ¹²¹, terrae tractum, in quo fluunt

enim quemdam in Jamanâ, qualem ibi nomine مَخْلَافٌ insigniunt, totum Roaini nomen gerere apparet e loco Lexici Geogr., edito a Johannseno in *Historia Jemanae*, p. 35 vs. 10 et 9 a f., ubi legimus: وَمَخْلَافٌ وَعَيْنٌ مِنْهُ مَصَانِعُ رَعِينٍ, *Mikhklafus Roaini ad quem pertinent palatia Roaini*; itemque ex iis, quae ibidem habentur sub ipsâ voce رَعِينِ تصغير الذى رَعِينِ قَبْلَهُ مَخْلَافٌ مِنْ مَخَالِيفِ الْيَمَنِ وَعَرِينٍ أَيْضًا اسْمُ قَصْرِ عَظِيمٍ بِالْيَمَنِ وَقَبِيلٌ جَبَلٌ لَهَا فِيهِ رَعِينٌ (رَعْنٌ), *Roain, forma deminutiva nominis, quod proxime antecessit*, est unus e *Mikhklafis Jamanæ*; est vero etiam nomen arcis magnæ in Jamanâ sitæ, vel secundum alios montis ejus, in quo est castellum, a quo nomen habet *Dhu-Roainus*. Ab Ibn-Khakane vero in verbis, de quibus agimus, respicitur ad magnifica illa palatia, in priori horum locorum commemorata, quae hi principes Jamanenses tenebant, et in quibus versari laetam et lautam eorum vitam maximo incremento augebat, et significat, eorum, quamquam tam splendida aedes habitantium, conditionem, quod ad gaudiorum rerumque gratiarum, quibus fruenterur, copiam, eam non fuisse, ut vel unum diem transegissent, qualem al-Motawacillo cum musico illo celebri transigere licuerit.

118) Accepi pluralem أَعْلَامٌ de aedificiis altioribus, quae longe lateque conspici possunt, et viatoribus indicio sunt, quo iter suum dirigere debeant.

119) Significatur Tagus.

120) Vult, magnam partem horum hortorum jam ipsi urbi junctam esse.

121) Non dubito, quin bene nomen hujus urbis in textu restituerim. Est enim sita in itinere eorum, qui Badajoco Santarinum tendunt, neque ita procul etiam ab illâ urbe, a quâ tractum hoc loco memoratum parvo tantum intervallo fuisse remotum, apparet ex eo, quod Judex Ibn-Mokana, qui identidem Badajoci adesse deberet, ut de rebus ad munus suum pertinentibus cognosceret, domicilium vel villam ibi haberet. Nomen vero urbis Elvasi hoc loco agro etiam circumjacenti tribui apertum est,

rivi ad eum pertinentes, et in quo late splendent loca ejus arboribus consita ¹²²: quocumque enim sese vertebat ejus intuitus, adspiciebat hortum vel fundum egregium. Obviam vero iis processit Ibn Mokāna, qui in urbe ejus regiā Judicis munere fungebatur, et excepit eos domo suā, ostenditque iis liberalitatem suam ¹²³, et afferri jussit cibos, quodque Rex eos accipere iisque uti dignabatur, reputavit hoc pro dono et beneficio sibi praestito. Dum autem cibum sumebant, sedebat Judex ad januam conclavis, ut observator non recedens ¹²⁴; prae ejus vero pudore oculus al-Motawaccili non obibat, neque laete micabat. Exiit autem Abū-Mohammad, cum taedium ei creasset Judex per importunitatem quae ipsi oneri esset, et prohibuisset eum, quominus quietem vespertinam et somnum meridianum captaret. Tum obvium sibi habuit Ibn-Hairūam, qui eum exspectabat, et praeparaverat domum suam, ut in eam diverteret. Venit igitur in conclave, cujus florum ora subridebant, cujusque rosarum genae rubore suffundebantur prae pudore eorum, qui illud visitabant, cum ejus crateres effunderent liquorem, quem continerent ¹²⁵, illudque totum sibi vindicavissent elegantiae ¹²⁶. Cum vero ei adesset grati amicorum consortii hora tempusque, et fragrant ei herbae ejus odoratae, misit aliquem, qui observaret al-Motawaccilum, donec surrecturus esset is, qui ei assidebat, et discessurus is, cujus praesentia efficiebat, ut ejus conditio solitarii instar esset tristis, adeo ut minime sodalis nomen mereretur. Perstitit igitur legatus ejus per totum illud tempus, quo (Judex) permansit loco suo eum non deserens; adhaesit autem al-Motawaccilo,

122) Proprie: *in quo superbe se efferunt l. e. a. c.* Conf. autem, quod ad dictionem figuratam, significatio, quae in Lexico Vae speciei verbi خيال mediā Ja, cujus octava forma hoc loco occurrit, tribuitur, *adultas plene ac florentes herbas exhibuit terra.*

123) Proprie: *et fecit ignitabulum suum iis emittere ignem liberalitatis.*

124) Ambigua est vox رقيب, hoc loco usurpata. Significat enim tum eum, qui assidue aliquem observat, ut omnia, quae ei grata sint, ei suppeditet, tum etiam eum, qui exploratoris more oculorum aciem ad omnia, quae quis faciat, habet intentam, ut censorem agere possit. E sequentibus apparet, imprimis ad hanc significationem respici. Videtur igitur Judex iste vir fuisse severus, adeo ut ejus praesentia convivii hilaritati noceret.

125) Proprie: *cujusque (conclavis) craterum pectora manifestabant secreta iis commissa.*

126) Proprie: *et super quod elegantiae adstrinzerant fibulas suas.* Conf. vero locus similis in Spec. Cl. Weijers, p. 32 vs. 2 a f., quaeque ad eum annotarunt Viri Clarissimi Weijers et Hamakerus. Nostro autem loco comparato, apparet in verbis loci allati: وَحَسَّ إِلَى سَعْدٍ رَزَتْ عَلَيْهِ جَيُونَ affixum in عليه ad Ibn-Zaidunum, in جَيُونَ vero ad felicitatem esse referendum, adeoque Scholiastae explicationem reprobandam esse.

quasi hinc debito ipsi esset obstrictus ¹²⁷, nec discessit, donec putaret maxillam noctis jam omnem amisisse colorem ¹²⁸. Ut autem certior factus erat Abū-Mohammad, eum discessisse, misit ad al-Motavaccilum frustum vini (glaciati) ¹²⁹ et discum rosarum: iis autem adjunxit hos versus:

Ad te (mitto) ¹³⁰ hoc vinum (sponsae pulchrae simile), quam tu igitur, velo remoto, adspice, nitentem (adhuc) cum jam exstincta sit etiam stellae fulgentis lux;

*Quae stetit ad januam, cum janitor non prius ei intrandi veniam dederit, quam in eo esset ut somno se daret ¹³¹.

Pars autem ejus per mortem obrigit ¹³², parsque prae pudore collicuit.

Ille vero, quem Deus misericordiam complectatur, utrumque accepit, et (ad Ibn Abdunum) scripsit haec:

Pervenit ad me (sponsa) illa, quam ad me deduxisti virginem, cum tamen ejus capilli cani sint ¹³³.

Celeriter vero veni, ut repares aliquid, quod praeteriit de consuetudine nostram familiaritari, si modo reparari potest id quod praeteriit ¹³⁴.

Tum ille equo conscenso ad eum pervenit, et transtulit id quod in illo conclavi secum habebat, atque sic noctem transegerunt, vigilare non desinentes, neque aliud fulgur observantes, quam poculum et flores ¹³⁵.

127) Solet enim creditor debitorem, si ei obviam factus sit, non dimittere, sed continuis exactio- nibus vexare.

128) Vult, mediam noctem esse, qua plane omni colore res careant.

129) قَطِيع, pars resecta, hic adhiberi videtur de frusto vini glacie admixta consolidati.

130) Posses etiam vertere: veniat ad te hocce vinum; vel accipe illud: posteriore sensu etiam in- telligendum videtur, quod in Lexico Freytagii sub voce كَذَا إِلَيْكَ explicatur: cape hoc.

131) Nomine الحَاجِبِ Ibn-Mokana significatur, tum quia revera, ut ex praecedentibus patet, ad januam conclavis sederat, tum etiam quia pudor ejus Ibn-Abdunum, al-Motawaccilum ad se invitare cupientem, inde prohibuerat: proprie enim الحَاجِبِ significat prohibens, secludens.

132) Significatur vinum, cujus pars per glaciem admixtam solida erat, et pars fluebat. Partem igitur dicit mortui instar corporis rigidam esse, partem vero (ob rubrum colorem) per pudoris aestum colliquescere.

133) Spectat vini vetustatem.

134) Sensus hic est: celeriter adsis, ut horas illas, quas suavibus colloquiis transigere potuissemus, nisi Judicis molestia hoc familiaritatis fructu nos privasset, compenses (si modo unquam prae- teriti quid, quippe irrevocabile, compensari potest.)

135) Vult, eos a nemine, sive nulla re alia, quam a vino floribusque hilaritatem petiisse et exspe-

Narravit mihi Ibn-Zarkūnus, se adfuisse in conclavi, ubi vinum hauriebatur, et in latibulo dorcadum et gaudiorum ¹³⁶. Inter eos vero (qui una cum eo ibi aderant) ¹³⁷, erat coctus Vezirorum, in quibus erat Vezirus Abū-Bacr Ibno-l-Kobtorna, vir princeps ingenerositate, qui hanc virtutem clarissime oculis exhibuit ¹³⁸. Cum iis vero etiam erat Sa'dus, al-Motawaccili filius, juvenis, cui juvenus nondum vestem suam exuerat, neque marcida reddiderat jasminum suum rosamque ¹³⁹. Fuerant autem Vezirus Abū-Bacrus et uterque ejus frater Abū-Mohammad et Abū-l-Hasan tam arcte conjuncti cum al-Phadlo, juvenis regii fratre, quam sunt flores ¹⁴⁰ cum folliculis suis, et jugula cum amuletis. Cum vero illi inter se recordarentur eum sibi esse ereptum, et quomodo (eum perdendo) sanavisset tempus odium, quod contra eum concepisset, et describerent, quomodo fuisset prostratus, accendebant ardorem tristitiae in animo ejus (Abū-Bacri Ibno-l-Kobtorna); vini autem potatio efficiebat, ut largiter fluere ejus lacrymae ¹⁴¹, et narrationum de illo aures ejus reddebat avidas. Concitatus igitur est moeror ejus, et discessit laetitia ejus lusumque; quapropter emisit oculorum suorum angulos ut situlas (ad aquam petendam), et ex tempore hosce versus pronuntiavit:

O Sa'de, ope'm mihi fer ¹⁴², neque enim es avarus: benigne eas (lacrymas) funde,

ctasse. Phrasis enim شام برقا proprie dicitur de eo, qui fulmen observat, ut videat, ubi cadat pluvia; cum vero pluviae imago ad liberalitatem et munificentiam transferri soleat, verba شمت بريق فلان usurpari etiam solent ab eo, qui virum aliquem respicit ejus beneficium sperans; ad quem locutionis usum hic attendendum esse puto.

136) أقراح ut pluralis a قرح Lexico est addendum. In Cast. Lex. occurrit quidem, sed male ad قرحة refertur. Est autem haec forma pluralis frequentissimi usus: conf. Spec. Cl. Weijers, p. 20 vs. 1, Grangeret de la Grange *Anthol. Ar.*, p. 14 vs. 1 a f. et p. 83 vs. 4.

137) Aut affixum in فيهم ita explicandum est, ut ad praecedens طباء illud referas, aut personae, ad quas referendum sit, ex contextu sunt intelligendae.

138) Pronuntiare potes vel ومعرض فتيانها المجلوة, vel ومعرض. Si priore modo legas, proprie verba significant: *et locus, in quo apparebant puellae ejus (nempe generositatis) remoto velo nitentes.* Sin vero altero, ea vertenda sunt: *et qui conspectui exposuit p. e. (g.) r. v. n.* Apertum vero est puellas generositatis significare id quod in generositate est pulcherrimum.

139) Significatur albedo grato rubore distincta, qua genae ejus nitabant.

140) أنوار etiam esse pluralem a نور, Freytagii Lexico addendum. Cf. supra p. 52 vs. 10.

141) Proprie: *vinum colabat* (i. e. e venâ, qua continebantur, eliciebat) *lacrymas ejus.*

142) Vides, in textu ludi conjunctione vocum سعد et ساعدتى ab eadem radice derivatarum.

rúbras ¹⁴³, copiose manantes largissimo fluxu,

Et per horam frui me fac lacrymis oculi tui ¹⁴⁴, refrigeraque iis hominem, per ea quae acciderunt ¹⁴⁵ sitientem ¹⁴⁶.

Si al-Phadlus est occisus, ego jam saepius ob ingentem ejus, quo teneor, amorem necatus fui.

Quoties (antehac) a morte vos servavi sanguine meo, et prohibui, ne quis sublatam auferret celsitudinem vestram, dum (a me) constricta tenebatur ¹⁴⁷!

Ex orationis vero ejus (al-Motawaccili) praestantissimae speciminibus, iisque quae prosa composuit, margaritas (apte junctas) in contemptum adducentibus ¹⁴⁸, est epistola, quam ad al-Motamidum scripsit, apud eum (pro certo quodam homine) intercedens. Est illa hujusmodi: Non detexit mihi vultum tibi, quem Deus adjuvet, aliquid legendum praebendi ¹⁴⁹, neque nexuit mihi funem missionis epistolae ad te ¹⁵⁰, nisi vir unicus hujus temporis, qui ad me accessit, postquam discesserat, jamque firmo rursus proposito constituit me relinquere ¹⁵¹. Puto autem, nunc vota habenas suas mihi tradere ¹⁵² et beneficia sua manibus meis admovere. Tu enim es columnen, quod mihi reputo pro monte, ad cujus oram elatam confugiam, et pro scaturigine, cujus laticem purissimum sorbeam, proque viro summe venerando, cui tribuam secundum mensuram ipsi debitam, et quicum clanculum loquar etsi (a me) longe remoto ¹⁵³:

143) I. e. *sanguine mixtas*. Cf. ann. 99.

144) Poëta hic spectavit eam vim verbi حَبَسَ, quâ significat *in pios usus reditum rei dicavit*: quâ significatione illud cum عَلَى personae construi posse, docet collatio verbi وَقَفَ quod finalitiae potestatis est.

145) Proprie: *accesserunt* (sc. ad eum), vel *tetigerunt* (eum).

146) I. e. *qui tristitiae ardore consumitur*.

147) H. e. *et sic prohibui, vos defendendo, ne gloria vestra periret*. Ceterum cum iis, quae hoc loco narrantur, conferenda est narratio Condei, de quâ mentionem jam injeci, supra pag. 45.

148) Si lectionem Codicis A. recipis, Lexico addendum est, octavam formam verbi زَرَى, cum ب constructam, non minus, quam quartam, significationem *in contemptum aliquem vel aliquid adducendi* habere.

149) Animadvertenda est constructio quartae formae اَسْفَرَ cum accusativo *vultus*.

150) Cum وَيَعْقِفُ, aequè ac وَلَا يَغْمُرُ, hic inexplicabile esset, simpliciter statuendum putavi, illud ex وَلَا يَعْقِدُ esse corruptum.

151) Proprie in textu habetur: *quique firmiter torsit funem discessus sui*; sensu vero *discedendi* saepius usurpari octavam formam verbi نَقَصَ Lexico addendum.

152) H. e. *puto, in mea manu esse positum efficere ut vota ejus expleantur*.

153) Vult: *qui secreta mea committam, etsi longe a me remoto*.

Quum vero certum quemdam, quem Deus servet superstitem, antea jam a longó inde tempore cognoveris, et cum illo clientelae jura nobilia tibi intercesserint, pervenerintque ad me laudes, quibus te celebravit, quasque absens ad me misit, ac si spiraverint versus me Euri instar aut Aquilonis ¹⁵⁴, officium mihi incumbit certiozem te faciendi, quantopere tibi sit deditus, adeo ut unice desideret populo, qui tuo imperio paret, se adungere, itemque pro eo apud te intercedendi intercessione honestá, quá ¹⁵⁵ assequar apud te honorem intercessoris, et ille a te favoris et beneficii gloriám acquirat. Est vero haec benignitatis tuae significatio, quá eum jam ornaverás, cujusque odorem eum in ipsius horto experiri fecisti ¹⁵⁶: dein autem in eá versans hostili impetu petitus fuit, cum divulgatum esset illum eam ejusque tractus tenere ¹⁵⁷. Servabit ¹⁵⁸ vero Deus gloriam tuam ab eo, ut id, quod semel dedisti, répetatur, vel beneficium, quod praestitisti, adimatur. Equidem autem exspecto morem huic (epistolae) gestum iri ¹⁵⁹ eamque benigne acceptam fore, sicut exspectat sitiens ad aquam accedere et (ad locum habitatum) pervenire ¹⁶⁰. Si igitur tu, cujus potentiam Deus stabiliat, me donaveris responso eleganti et novitatis laude conspicuo, et conjunxeris illud cum rebus tuis bene munitis et excelsis ¹⁶¹, jure tuo tibi persolvenda erit gratiarum actio gráti, quae similis sit floribus nitentibus et nubibus matutinis, siquidem Deus hoc voluerit.

Erat autem nocte quádam una cum interioris admissionis aulicis convictu familiari occupatus, et certatim cum amicorum circulo, solis instar splendido, communem hilaritatem augere studebat, totusque vacabat gaudio, et fruebatur ¹⁶² vitá, spem fallacem in con-

154) Significatur *elegantia orationis illius epistolae, quá laudes al-Motamidi celebraverat vir ille ingeniosus, suavitate lenem Euri auram Aquilonisque flatum refrigerantem referens.*

155) Proprie: *cum quá, i. e. quam afferens.* Cf. phrasis ما معك *quid apportas?*

156) Proprie: *et de cujus odore grato in horto ejus notitiam ei impertivisti.* Ceterum vides, favorem al-Motamidi comparari cum regione amoená, horto fragrantis odoris herbas floresque producenti insigni, quam vir ille, ab Omare commendatus, antea possessione tenuisset. Observandum vero est, quartam formam verbi طلع hic cum duobus accusativis construi, quemadmodum tertiam, si simili significatione *legendum praebendi* usurpatur.

157) Significantur his verbis *invidorum hominum malitiosae machinationes criminationesque, quibus effecerant, ut vir iste favore al-Motamidi excideret.*

158) Proprie: *efficiet Deus, ut gloria tua ad ipsum confugiat, ut eam servet etc.*

159) اسعف saepe significat *morem illi gessit.*

160) Sermo est de *homine siti vexato, in deserti locis inhabitatis oberrante.*

161) Vult: *si hanc gratiam in me conferas, tu, qui per elatam tuam conditionem eam recusare posses.*

162) Proprie *donatus erat.* Quinta autem forma verbi ساع mediá Wáw Lexico addenda est. Conf. Spec. Cl. Weijers in annot. ultimá, p. 212.

temptum adducenti ¹⁶³, purique erant votorum nummi ¹⁶⁴, et micabat eorum fulgur, apperebantque prosperitatis indicia, et conspiciebantur regni splendor fastusque. Tum pervenit ad eum epistola, (quâ continebatur nuntius) Lisbonam ipsius imperio se subjecisse, eamque (ut unionem pretiosam) filis agminis ipsi parentis esse annexam ¹⁶⁵. Propterea incrementum etiam cepit gaudium ejus, et lætus expandit (aliquot) e lineis frontis suae, et benigne convertit se ad ministros suos, largiterque profudit liberalitatis suae dona in convivas et gaudiorum socios. Dixit vero ei Ibn-Khāra (in eo autem demum apparebat, quis sit juventutis flos ¹⁶⁶, et tenebat ille apud al-Motawaccillum locum amicorum): Cuinam erit hujus urbis praefectura ¹⁶⁷? Respondit: Tibi. Tum ille: Statim igitur diplomate scripto hanc praefecturam mihi confirmes. Mox sibi afferri jussit chartam albam et atramentarium, scripsitque haec, cum calamus ejus ne semel quidem siccesceret ¹⁶⁸, nec tarde ei succurrerent, quibus uteretur, vocabula: Ex

163) I. e. tam fortunatā et bonis cumulata, ut nihil amplius restaret sperandum.

164) I. e. et vota ejus ita explebantur, ut pura prosperitas, cui nihil mali esset admixtum, ei concederetur.

165) Si bene se habent ea, quae hic narrat Ibn-Khākan, statuendum est, Lisbonam aut aliquamdiu ab usurpatore quodam fuisse occupatam, qui nunc a civibus urbe esset ejectus, aut ab iis ipsis rebellionem motam fuisse, quae nunc sponte esset sedata. Cum vero in epistolā, hac occasione scriptā, quae mox refertur, nihil tale diserte commemoretur, facile opinareris, ipsum auctorem nostrum in errorem fuisse inductum verbis a quibus ea incipit:

لَمْ يُسَوِّغْ — مَنْ التَّزَامِ الطَّاعَةِ وَالِدُخُولِ فِي نَيْهِجِ الْجَمَاعَةِ

Lisbonensium ad officium suum sermonem esse, cum nihil aliud significarent, quam eos constanter in communionem regni, ad quod pertinerent, perseverare, et eandem viam, quam ceteri fideles ejus subditi tenerent, etiam sequi: quod imprimis usui maxime vulgari verbi التَّزَامِ conveniret, quo significet *firmiter perseverare*; potiusque igitur statuendum esse, ad Omarem, laetum convivium celebrantem, fuisse perlatum, praefectum urbis Lisbonae mortem obiisse, ejus vero civis ita se gerere, ut dignissimi essent, qui viri ab omni parte laudabilis imperio subjicerentur; tumque ea locum habuisse, quae deinde hic memorantur. Verum cum huic sententiae obstet verbum دَخَلَ hoc loco adhibitum, equidem arbitror, Ibn-Khakanem occasionem hanc epistolam scribendi bene retulisse, atque in eā respici ad rem ab historicis, qui mihi ad manum fuerunt, non memoratam; et verosimiliter quidem tunc temporis incolas Santarini Christianos, qui per aliquod temporis eorum urbem tenuissent occupatam, eā expulisse et dominio al-Motawaccili rursus se subjecisse.

166) Proprie: *monstrabat vero ille juventutem*; quod sensum habere videtur, quem in versione expressi.

167) تَوَلَّى est infin. formae 5^{ae}. Propria vis verborum est: *cuinam erit rō praefici ei?*

168) Significatur, eum uno impetu totam, quae sequitur, epistolam scripsisse, non vero ei opus

iis, qui grati quid aliis tribuunt, nemo tam egregium quid mihi praestitit, quam vos, obedientiae firmiter vos obstringendo, vosque in eam, quam universus (regno meo subjectorum) globus tenet, viam conferendo. Propterea etiam ego non deero vobis, et mihi met ipsi in vobis ¹⁶⁹, fidelitate in (optione) ejus quem electurus sum, ut vos regendo resque vestras omnes levis pariter ac magni momenti curando vices meas sustineat. Jam vero vobis praefeci eum, in quo non praetuli per Deum ea, quae me stimulant ad eum honoribus ornandum, iis, quae me adigerent ad eum expertum in rebus reddendum ¹⁷⁰, neque causas, quae peculiarem favorem suaderent, necessitatibus eum (periculis) probandi. Est vero ille Vezirus Dux Abū-Abdillāh Ibn-Khāra, filius meus consuetudine ¹⁷¹, parsque mei comitatu, et germen meum arctā connexione et propinquitate ¹⁷². Praescripsi autem ei e modis prohibendi (injuriā) et defendendi (jura vestra), et ex indicibus viae, quos observandos haberet in benignitate exercendā et curā (vestri) gerendā, illud, in quo plenē exsequendo semper occupatus fuit omni suo studio, et ad cujus extremum terminum stetit semper, cum omnes intenderet nervos. Ut autem opem ei praestet rogatur is, a quo solo auxilium venit. De egregiā vero ejus indole et recte factis nihil vobis annuntiabo, nisi quod vobis apparebit etiam, cum coram eum conspicietis, et purum deprehendetur, etiamsi quam accuratissime examinetur, et de quo, si Deus, cujus honor et laudes praedicentur, hoc voluerit, e vobis fama exhibit omniumque linguis celebrabitur. (Ut muneris officia) autem ei definivi, ut sit adolescentibus vestris pater, viris adultis frater, senectute incurvatis filius, quamdiu vos ipsi eum adjuvetis, hoc quod a me cupitur exsequentem, et adhaerentem (equo) remotissimo

fuisse, ut diu de verbis, quibus uteretur, cogitaret. In calamo enim tarde scribentis atramentum siccescere solet.

169) Vult se, dum *illorum* commodis prospiceret, etiam *sibi met ipsi* consulere.

170) Vult: *quem non magis honorē ornavi, quam rerum usu et experientia subactum reddidi.*

171) Membrorum resonantiā duce, hoc loco textum emendavi, cum neutrius Codicis lectio commodum sensum praebeat. Obest tamen, quod *دولة* dici tantum videatur de consuetudine cum *re* contractā (*gewendheid met een zaak*).

172) Imago petita est a *germine*, quod *arbori* succrevit. Conferendus est hic locus cum alio Ibn-Khakanis in initio vitae Ibn-Zeiduni, *Spec. Cl. Weijers* p. 19 vs. 2 a f., ubi sibi probabile videri pro *نشأة* legendum esse *نشأة* jam scripsit Cl. loci editor, p. 62 ann. 3, quam ejus sententiam confirmat auctoritas Codicis A., qui hanc lectionem etiam habet. Si autem nostrum locum comparas, necessarium non videtur statuere, Ibn-Khakanem ibi dicere velle Ibn-Zeidunum sub Dynastiā Djahwaridarum ortum fuisse, cum verba *نشأة الدولة الجهورية* commode etiam accipi possint de viro, qui praesertim ver *Djahwaridas* ad honorem et auctoritatem pervenerit.

velociter currenti ¹⁷³, et obsequio ut equo vectum. Qui vero discordiam excitat ¹⁷⁴, cuiusque voluntas et cupido ab obedientia recedit; erit ille (ab ejus favore) remotus, etiamsi ob proximam cognationem ejus necessitudinem petat. Est igitur ei populus optimus in rebus omnibus (ejus jussui) aurem praebendo et obsequendo; tum certe an-nuente Deo pietate et amicitia vobis erit optimus praefectus.

Narravit mihi Vezirus Jurisperitus Abū-Aijūb Ibn-Abi-Omaiija ¹⁷⁵, eum quodam vitae suae die transiisse hortum, cujus ora modo gratiae pleno subridebant ¹⁷⁶, cujusque venti, leniter flantes odorem erant imbuti, dum ver laevigaverat populos ejus ¹⁷⁷, et ad cantum adegerat lusciniās ejus palumbesque ¹⁷⁸, et vestibis viridibus operuerat ramos ejus, ejusque nitorem reddiderat talem, ut de solis splendore detraheret: superbiebant flores ejus prae stellis, et efferebant se induti vestibis, quibus eos ornaverant nubes (pluviam roremve) effundentes. Proinde libenter ibi versari voluit reliqua hujus diei parte et delectari violis ejus et bupthalmis. Ut vero in gratiae cum amicis conversationis medio termino erat positus, arripuit folium brassicae rore madefactum, scripsitque in eo extremitate rami teneri (hanc) invitationem ad Vezirum Abū-Talibum ibn-Gānim, unum e gaudiorum suorum sociis et coeli sui stellis ¹⁷⁹:

173) لَمَّ الْأَبْعَدُ الْجَوَادَ, pp. *adhaesit remotissimo velociter currenti*, scil. equo, videtur figurate dictum pro: *primum semper locum tenere studuit in praestandis officiis*. Quod si minus placet, cum negare nolim hoc fortasse longius quaesitum esse, statuere potes in verbis لَمَّ الْأَبْعَدُ وَالْجَوَادَ, sicut in Cod. B. legitur, vocabulum الْأَبْعَدُ e glossa, margini ad explanationem nominis الْقَمِي in proxime sequentibus adscripta, in alienum textus locum illatum, et legendum esse وَالْجَوَادَ, ut habetur in A.

174) Proprie qui baculum fidit; de hac vero locutione conf. Meidan., ed. Freyt. p. 664 n. 130 et p. 689 n. 51.

175) De hoc viro peculiari capite agitur in Cod. A. T. II. a p. 29 ad 31, quod vero in Cod. B. desideratur.

176) I. e. *cujus flores, e folliculis suis prorumpentes, suavissimum praebant adspectum*.

177) Non dubito, quin vocabulum حَوْرَانٌ (in B. Teschdidi signum supra, manifesto scriptum est) hoc loco sit legendum, quod pluralis sit forma ducta a حَوْرٌ *populus* (arbor), ita ut ab حَوْرٍ est pluralis حَوْرَانٌ. Populi autem sunt arbores laevi cortice.

178) Quod ad usum quartae formae verbi نَطَقَ, quam hoc loco conjecturam restitui, de *avium cantu adhibitae*, conf. locus similis in *Specimine* Cl. Weijers p. 23 vs. 3 a f.

179) De Abu-Talibi ibn-Ganim cum Omare familiaritate cf. locus Condei T. II. p. 185 vs. 8 sqq.

Ad nos accede, Abū-Tālib, et delabere in nos; ut delabitur ros ¹⁸⁰:

Sumus enim, quamdiu tu nobis non ades, monile, cui media margarita deest.

Postquam autem venit festus ille dies, quo non amplius nomina eorum percellabant suggestum sacrum ¹⁸¹, et in cuius tractibus ¹⁸² gratum odorem non diffundebant de iis moschus et ambarum ¹⁸³, et abstulerat al-Phadlum fatum ejus, ejusque laudes in hocce conventu solenni (nullius poetae) carmine ornabantur; sibi in memoriam revocavit Vezirus Abū-Mohammad ibno-l-Kobtorna tempus, quod cum eo transegerat, et animo suo informavit imaginem dierum festorum dierumque Veneris eo vivente celebratorum, quantopere ejus nitore splenduissent et nobilitate ejus fuissent exhilarati; et cogitavit de vulturibus et aquilis in eum delapsis, deque feris, quae corpus ejus, quondam ramo myrobalani simile, dilaceraverant. Tum hocce carmen extulit:

O pater al-Phadli! non miror mortem tuam: hoc enim est tempus, in quo nihil permanet, ne ipsum quidem tempus ¹⁸⁴;

Verum (miror) gladios, qui percutientes te aggressi fuerunt, cum fueris gladius; cujus ornatus erat victoria.

Quantopere vero mirandum est, e terrae, quam in vitā tuā dominio tenuisti, scrobe, quam mortuus esses, nullum te obtexisse velum!

Utinam ob tenerum amorem venires ¹⁸⁵ ad sepulcrum, (quod tibi parares) ex oculo meo et corde, cum non fuerit sepulcrum!

Certe ad plorandum adigam hoc festo, postquam tu decessisti, adolescentes, quorum suspiria sunt carmina, et lacrymae elegans oratio soluta;

180) Quod a quodam librario in hoc versu pro verbo سقط, وقع fuit positum, studio lectionem faciliorem pro difficiliore substituendi adscribendum videtur: وقع enim de eo, qui subito ad alium venit, frequenter usurpatur, سقط vero non item, quippe quod ob solam comparisonem cum rore hic adhibetur.

181) Verbum قرح hic adhibetur de nominibus principum Aphtasidarum, in oratione sacrā, الخطبة dictā, altā voce proclamatis, cujus vocis sonus suggestum commovebat et percellerat.

182) Significantur terrae tractus, in quibus hoc festum celebrabatur.

183) Quibus nempe quondam fuerant inuncti.

184) Significat, mortem ejus tempori esse adscribendam, in quo nulla res perstat, ita ut ipsum tempus continenter mutetur et praetereat.

185) Appellatione العيد significatur festum sacrificii sive victimarum, cujus occasione etiam hoc carmen compositum est: cf. Spec. Cl. Weijers p. 22 vs. 6. تتامل est pro تتامل, et debet hic referri ad nomen فتية, quod hic jam feminine construitur, cum in superiore versu masculine esset constructum. Dicit juvenes istos contemplari, an pro more suo al-Motawaccilus ad festum venturus esset, cum vero non videntes apparentem jam omnia festa nigra habere et tristia.

Qui contemplantur, an nitēat facies tua (solis instar) in conspectum prodiens, sed quorum obtutibus nigrum apparet et Festum (majus) et Festum soluti jejunii 186.
Te curet in me vir tui commiserans, ardore animi praeditus in suis tuendis, cum non curaverit te lupus et vultur 187.

Huic capiti longiori alium locum breviorē adjungo, in quo mentio fit horti, in quo versans Omar grato amicorum, doctrinae elegantia praestantium, consortio totum se dare solebat. Occurrit ille in ejusdem Ibn-Khākānis operis parte secunda, et quidem in capite de Vezīris filiis al-Kobtornae, Codicis A. T. II. p. 12 vs. 7 sqq. et Cod. B. p. 71 b. vs. 12 sqq., estque hujusmodi:

وبات (الوزير أبو محمد) مع أخويه ه في أيام صباه ، واستنابته جنوب الزمان ب وصباه ،
بالمُنِيَّة المسماة بالبديع وهو روض كان المتوكل يَكَلِّف بموافاته ، وبيتهج بحسن صفاته ،
ويَقْطِف رباحينه وزهره ، وَيَقْف عليه أغفاه وسهره ، ويستنفره c الطرب متى ذكره ، وبيتهز قمرص
الأنس فيه روحانه وبكره ، ويدير حبيبه على ضفة نهره ، ويخلع d سره فيه لطاعة جهره ، ومعها
أخواه وطاردوا اللدات حتى أنصوها ، وليسوا برؤد الشباب e وما نصوها ، حتى صرعنهم العفار ،
وظلمتهم f تلك الاوقار ، فلما هم رداء الفاجر ان يندا ، وحبيره الصبح ان يتبدا ، قام
الوزير أبو محمد فقال

(الخفيف) يا شقيقى وافى الصباح بوجه
فأصطحب وأغتئم مسرة يوم • لست تدرى بما يجئى مسرة

ثم استيقظ أخوه أبو بكر فقال

(الخفيف) يا أخى قم تر h التسيم علبا
لا تنم وأغتئم مسرة يوم أن تحنت الثراب يوما طويلا

186) مشفق pendet a عليك.

187) Qui nempe corpus tuum voraverunt.

a) B. أخوته. b) B. الشمال. c) B. ويستنفره ، fortasse corruptum e ويستنفره. d) A. ويخلع ؛
B. سره non addito ويخلع. e) B. السروز. f) B. وظلمتهم. g) B. pro حبيبي. h) B. ترى. i) In B. additur versus :
habet: وچيش

في رياض تعانق النور فيه مثل ما عانق الخليل خليلا

ثم استيقظ اخوهما ابو الحسن ، وقد هب من غفلة الوسن ، فقال

(البسيط) يا صاحبي ذرا لومي ومعتبتي فم تصطبيح^k خمرة من خير بما ذخرو
وبادرا غفلة الايام واغتنما فاليوم خمرة ويبندو في غد خبير

Noctem transegit (Vezirus Abū-Mohammad) cum duobus fratribus suis diebus, quibus juventute fruebatur et gratum temporis austrum eurumque experiebatur, in terrae tractu¹⁸⁸, qui appellabatur al-Badī (*novā et admirabili praestantiā insignis*). Hic autem erat hortus, quem al-Moiawaccilus libentissime adire solebat, cujusque pulchris gaudebat qualitatibus: carpebat herbas ejus odoratas et flores, et in cogitatione ejus infixum tenebat somnum aequae ac vigiliam suam; exultabat gaudio, quoties ejus recordabatur, et avide arripiebat occasiones ibi amicorum consortio se dandi temporibus suis vespertinis et matutinis, et ad ripam fluvii ejus in orbem circumferri jubebat inebrians vinum suum, legemque in eo violavit clam, quoniam publice semper illi parebat¹⁸⁹. (Tum autem) unā cum eo (Abū-Mohammade) fuerunt (ibi) duo ejus fratres, et certatim propulerunt voluptates, donec eas emaciaverant, et induti erant vestibus alacritatis juvenilis, neque eas exuebant, donec prostravit eos vinum, et lassaverunt eos haec onera¹⁹⁰. Postquam vero in eo erat pallium aurorae ut madesceret¹⁹¹, et vestis coloribus distincta temporis matutini¹⁹² in eo ut appareret, surrexit Vezirus Abū-Mohammad, et dixit:

O frater mi, venit tempus matutinum, vultum ostendens, cujus lumen et splendor velo obtexit noctem¹⁹³.

Sume igitur potum matutinum, et praedae instar cito tibi vindica gaudium diei, cujus vespera quid apportatura sit, nescis.

k) A. نضبج. I) Sic non dubitavi edere, quamvis uterque Codex offerat حبر.

188) Pronuntiandum videtur^{منية} منية, quod (ut recte in Lexico Meninskii est notatum) apud Geographos Aegypti vicum significat, et propterea in centenis nominibus propriis vicorum et oppidorum Aegyptiorum offenditur. Mirum tamen est, idem vocabulum h. l. apud scriptorem Hispanum reperiri.

189) Propria vis verborum est: et exiit in illo secretum ejus (obedientiam), quoniam parebat (semper legi) publicum ejus. خلع per se non minus, quam خلع الطاعة, significat rebellavit.

190) I. e. donec vinum largiter haustum corpora eorum aequae lassā reddiderat, ac jumenta esse solent, quae diu nimio onere pressa fuerunt.

191) Locus explicandus est de rore tempore diluculi terram obtegente.

192) Depingitur hinc pulcher coeli sole oriente adspectus.

193) I. e. fecit ut noctem non amplius videas.

Deinde evigilavit frater ejus Abū-Bacrūs et dixit:

O frater! surge: videbis auram esse lenem ¹⁹⁴, quae mane venit ad hortum, et vinum esse refrigeratum ¹⁹⁵.

Ne dormias, sed praedae instar cito rape gaudium diei; sub pulvere enim longus erit somnus.

Deinde evigilavit utriusque frater Abū-l-Hasan, et excitatus est e somni incuriā, dixitque:

O uterque mi sodalis, desinite me reprehendere et objurgare (dicentes): surge, ut pro potu matutino tibi sumas vinum ex optimo ejus, quod in usum futurum reconditum est,

Et (potius ipsi) properate (ad utendum) incuriā dierum ¹⁹⁶, et ut praedam vobis eam rapite: nam hodie vinum (se offert), et cras manifestare se potest res aliqua (gravis et calamitosa).

Haec de Omaris ingenio et doctrinā, deque favore, quo homines literatos complectebatur, sufficiant. E priore autem duorum, quos hic attuli, locorum jam nonnulla etiam de Ibn-Abdūno nobis innotuerunt. Quae vero praeterea de eo reperi, capite proximo referam.

194) *عليل*, de *aurā*, simpliciter *lenem* significat, oppositam *forti et validae*. Conf. *Spec. Cl. Weijers*, p. 24 vs. 3, et imprimis quoque Grangeret de la Grange, *Anth. Ar.* p. 117 vs. 9, ubi etiam de *نسيم عليل*, *aurā gratae lenitudinis*, sermo est.

195) Qui in Codice B. hoc loco additur versus vertendus est: *In hortis, in quibus flores se invicem amplexi sunt, quemadmodum amicus amplectitur amicum*. Cum vero in eō de *hortis* in plurali sermo sit, secus atque in versu praecedenti, ubi de *uno* tantum, in quo versabantur fratres, *horto* in singulari mentio fit; satis tuto statui posse videtur eum aliunde in hunc locum alienum fuisse translatum.

196) H. e. *tempore, quo mala fortuna animum ad nos non attendit*.

CAPUT TERTIUM,

DE IBN-ABDUNO.

De Ibn-Abdūno peculiare etiam in secundā operis sui parte Caput habet Ibn-Khākān, quod reperitur in Cod. A., ab initio Tomi II. a p. 1 ad 8, et in B: a p. 69 a ad 70 b. Praeter hos duos Codices in textu hujus loci constituendo etiam adhibuimus varias lectiones Codicis Gothani, ex quo hoc caput quondam descripsit Cl. Weijers, qui apographum suum humaniter mihi commodavit. Sic igitur de Ibn-Abdūno refert Ibn-Khākān:

الوزير الكاتب أبو محمد ابن عبدون رحمه الله ^b

منتمى الاعيان ، ومنتهى البيان “ المطاول لسكبان ^c ، والمعارض ^d لصعصة ^e بن صوحان
الذى اطلع الكلام زاهرا ، ونزع فيه ^f منزعا باهرا “ نخبة العلاء ^g ، ونقية ^h اهل الملا ⁱ “
الشامخ الرتبة ^k ، العالى الهضبة ^l “ فاق الافراد والافذان ^m ، ومشى فى طرق الابداع الوحد
والاعدان ⁿ ، وراقب ^o رقة ما يجويه العراق وبغداد ^p “ له الادب الرائق البهيج ^q ، والمذهب
العاطر الأرج “ فاز بمعاد ^r الانتقاد ، وامسك عنان الاقتياد ^s “ وقد أثبت له من البدائع
الروائع ^t ؛ ما هو أصفى من ماء الوقائع ، وأبهى من الشمس فى المطالع “ حللت ^u بياض
فانزلنى واليهما بقصرها ، ومكننى من جنى الأمانى وقصرها “ فأقمت ليلى ^v ، أجس على

- a) + A. الفقيه. b) A. pro his 2 voc. رحمة الله عليه. c) B. بسكبان. d) A. والمعارض.
e) A. لصعصة. f) A. منه. g) A. العلاء. h) A. ونقية. i) A. et B. الاملا.
k) in G. videtur legi الرتبة. l) A. النصبة. m) G. والافذاع; B. والافذان. n) B.
والاعدان. o) A. وراقب. p) A. et B. وبغداد. q) B. والبهيج. r) A. et B. بمقدان.
s) B. et G. الاقتنان. t) — B. u) G. وحللت. v) G. لى.

المَجْرَةَ ذَيْلِي w ، وتنتظرد x في مِيدَانِ السَّرُورِ خَيْلِي “ فلما كان من الغد باكرني الوزير ابو
 محمد مسلما ، ومن تنكبيي y عنه مَنَّا مَنَّا “ ثم عطف على القائد عاتبا عليه z في كوني
 لديه ، ثم انصرف وقد اخذني من يديه “ فحللت عنده في رَحْبٍ ، وَهَمَّتْ عَلَيَّ مِنَ الْيَمِّ
 امْطَارُ سَحْبٍ “ في مجلس كان الدَّارِيءُ فيه مصفوفة ، او كان الشمس اليه مرفوفة a “
 فلما حان انصرافي ، وكثر تطلُّعي الي مَالِغِي b واستشرافني “ ركب معي c التي حديقة
 نصره d ، مُجَاوِرَةً لِلْخَضْرَاءِ e “ فَأَنَحْنَا عَلَيْهَا اَيْدِي عَيْسِنَا f ، وَنَلْنَا مِنْهَا مَا شَنْنَا f من تائبسنا “
 فلما امتطيت عَزْمِي ، وسددتُ الي غَرَضِ الرِّحْلَةِ سَهْمِي g “ انشدني

(الطويل) سلامٌ كما حَيْثِي لِرَفْرِ السَّهْبِي عَرَفِي
 حنيني h الي تلك السَّجَايَا وَاتِّهَا i
 دليلي اذا ما ضلَّ في المَجْدِ كوكبي
 نَأَى لَا نَأَى k عَهْدُ التَّوَاوُلِ بَيْنَنَا
 وَأَطْلِعِي m يَسْتَسَامُ الْعُقُولُ كَانَمَا
 تُقَابِلُنَا مِنْهُ النُّسُورُ بَوَاسِمَا
 معانٍ وَالْفِطَاظُ كَمَا رَفَّ p زَاهِرٌ
 تَحُلُّ حُبِّي r الْأَحْلَامُ هَزَا كَانَمَا
 يَوْدُ بِجَدِّعٍ t الْأَنْفِ شَانِيكَ أَنَّهَا
 فانت الذي لولاه لا فاه لي قم
 نصيري ابا نصر على الدهر لا نوي
 رحلت ولا شسعي u ولا مركبي معي

فلا سَمِعَ آلَا وَدَّ لَو أَنَّهَا أَنْفُ
 لِأَثَرِ أَعْيَانِ الْمَسَاعِي النَّتِي أَنْفُ
 وَأَنْ لَمْ يَعْقِفْ لَا غُرُوبٌ وَلَا بَسْفُ
 فَجَدَّدَ بِهِ رَسْمَ التَّوَاوُلِ l لَا يَعْفُ
 يُلَاحِظُنَا مِنْ كُلِّ حَرْفٍ لَهُ طَرْفُ
 أَنْعَرُ تَقَرِّي n عَنْ كَمَيِّ الْكَبِيرِ ام h حَرْفُ
 مِنَ الرُّوْضِ q او دارت مُعْتَقَّةٌ صَرْفُ
 لِسَامِعِهَا فِي كُلِّ جَارِحَةٍ عَطْفُ
 لِنَظَرِهِ كَحَلِّ وَفِي أُذُنِهِ شَنْفُ
 وَلَا فَجَسَّتْ نَفْسٌ وَلَا كَتَبَتْ كَفُ
 فَمِنْكَ لَهَا نَصْرٌ وَأَنْتَ لَهَا كَهْفُ
 فَلَا حِيَاثُ يَقْضِي وَدَادِي وَلَا خُفُ

- w) B. ذيلِي. x) G. وتظار. y) G. تنكبي. z) G. pro his 2 voc. راعيا اليه. a) G.
 مدفوع. b) A. et B. نامي. c) — G. d) B. pro his 2 voc. حديقة نصر. e) G.
 سيبي. B. سهلي. g) A. ما شئنا بها. G. فيها ما شئنا. f) B. pro his 3 voc. للخضرة.
 h) B. حننت. i) A. et G. فانها. k) B. pro his 3 voc. تلامي. l) A. التخطاب. m) B.
 واطبعه. n) G. تبدأ. o) B. pro his 2 voc. جبر او. p) B. رف. q) B. pro his
 2 voc. للروض. r) B. حيا. s) B. شنف, omissio versu sequente. t) G. بجديع.
 u) A. صبري.

فلا عَيْشَةٌ v تصفو w ولا رَيْشَةٌ v تَصْفُ w
 فلا y أَدْمَعُ تَهْمِي وَلَا أَضْلَعُ تَهْفُ
 ولو غيمه ما ضاق عدلٌ a ولا صَرَفُ
 مصت وعلى أظفارها b من دمي وكف
 وإن عزيبنا غاب عنك لمُتَلَفٌ d

ولست على التشبيح أن سرت قادرا
 عزيز على العلياء x وداعك لي غدا
 ساشكو اليك البين حسبي وباله z
 أقلنني بل اشكو اليك لياليا
 وإن حبيبا بنت عنه c لعاطل

وله e

فكم لي بها من معانٍ فصاح
 ووَشِي معاطف تلك البيطاح
 وجرتي فيها ذيول k المراج
 يجاذب l بردي راج m الرياح
 ولم أضغ سمعا إلى لحي لاج
 كم أدري له شققا o من صباح

(المتقارب) سقاها الحيا من مغان f فساح
 وحلى الكليل g تلك الرهي h
 فما أنس لا أنس عهدى بها
 وتومنى على حبرات الرياض
 بكيث لم أعط النهى n طاعة
 وليدل كرجعة طرف الريب

وله P

ظبي تمضي على قيم الدور
 ابنت غير القبور أو القصور q
 فما فضل الكبير على الصغير *
 وما اصغى s إلى قول المشير t

(الوافر) أخلاعي ونسى قرب الصدور
 وقد صمتت جوانحنا قلوبا
 إذا الكرماء باتت فوق صميم
 فقبل r ابي الدنيا قيس عيس

v) A. عيشة et ريشة. w) A. يصفو et يصفو. x) G. الدنيا. y) G. ولا. z) A. وما له.

a) A. صدر. b) B. آثارها. c) Pro his 2 voc. A. عنك. d) B. لمتلف; et sic etiam est in textu Cod. A., verum ibi voci superscriptum est لمتلف. e) + G. رحمه الله.

f) A. معان. g) G. الكليل. h) B. الرهي. i) A. فلا. k) B. ذيول. l) G.

m) B. et G. مر. n) A. الهوى. o) G. شققا. p) + A. أيضا. q) Pro his 3 voc. B. العيون والقصور. r) A. فقبل. s) B. Pro his 2 voc. وما اصغى. t) G.

u) Additur in A. hic versus:

ودلتهنى فراق بنى سعيد
 فما أدري قبيل من ديبم

وله

(المنقارب) * وما أنس^ص ليلتنا والعنا
الى ان تقوس ظهر الظلا
ومس رقيقف رداآ النسيم
ق قد مزج الكل منا بكُل
م وأشمسط عارضه واكتهل
على عاتق w الليل بعض البلل

وله

(الكامل) هل x تذكر العهد الذي لم y أنسه
ومبيتنا في نهر a حيص والحاجا
ودموع طل الليل تخلف اعيناه
ومودتسى مسخدمية z بصفاآ
قد حل عقد حياه b بالصهبآآ
ترنو اليانا من عيون d الماء

وله

(الطويل) وما أنس بين النهر والقصر وقفة
رميت بلاحظى f رمية g سمخت به
نشدت بها ما صلآ e من شارد الحب
فلم أنينه إلا وماجر وحها قلب h

وله

(الوافر) اقول لصاحبى قم لا بأمر
لعل الصبح قد وافى k وقامت
ذنية ان شأنك غير شأن i
على الليل النوايح بالاذان

وله والقسيم^ا الاول للمثوكل بن الاقطس ملك بطليوس^{m n}

(المجتث) الشعر خبطة خسف
للشيخ عيبة عيب
لكل طالب عرف
وللفتى طرف طرف o p

- v) G. أنسا. w) B. عارض. x) B. وهل. y) — B. z) B. ممزوجة. a) B. ارض.
b) A. صباه. B. احياء. c) B. اناجما. d) In margine Codicis. G. adscriptum est خدون
quod ipsum A. loco vocis عيون in textu habet. e) A. طول. f) B. et G. يعينى.
g) A. دمبية. h) Duo hi versiculi in G. positi sunt post versus in p. 103 sequentes, quorum
initium est الياام ممرت على الايام. i) A. شانى. k) A. et G. ولى. l) B. et G. والقسم.
m) Verba بطليوس — B. n) A. بطليوس. o) G. طرف. p) Verba

وله

(الطويل) مررت على الايام من كل جانب
يُنِيرُ q لِي الثَّغْرانِ صَبِحَ وِصَارم
وقد r لَقَطْنِي الارضَ الا تَنْوِفَةُ
اصعد فيهما تارة واصوب
ويكتمني قلبان ليل وغيث
يحدثني فيها العيان فيكذب

s وله مراجعا للوزير ابي بكر بن البلخ

(البيسط) ممطور فضلك حيانى فاحيانى
ماذا جلوت u على لحظى وسبعى فى
تثرت وصلت به نظما كما وصلت
او مثل ما تابع الساقى w كباثرة
استغفر الله لا بل مثل ما ما شفعت x
ودون ما انت منشئه ومنشده
فلا خياب نور e دنيا اطاعتك ولا
رفوا t بغاعيتى روح وزبحان
معراج بذك v من حسن واحسان
ايدى المواشط ياقوتا بمرجان
على تراجيع اوتار والحنان
يد الحفيظة y قضبانا z بخرصان
يتخذ a مقول سحبان وحسان
ابلى جديد d معاليك لتجدان

وله وقد انزل المتوكل على الله بدار وكفت عليه فكتب اليه

(الطويل) ايا ساميا من جانبيه e الى العلى
لعبدك f دار حل فيها كاتها
سوا حباب الماء حالا على حال
ديارة نسلى عافيات بنى خال

quae, وما انس in G. posita sunt post duo illa disticha, quorum initium est
ut jam dixi, in illo Codice sequuntur versiculos مررت على الايام الحج. In B. vero hos ipsos
immediate excipiunt. q) A. نبير. r) G. لقد. s) Quae sequuntur ad verba usque
desunt in B. et G. t) Cod. رهوا. u) Cod. حلوت. v) Cod. بذك.
w) Cod. الساقى. x) Cod. سععب. y) Cod. الحفيظة. z) Cod. قضبان. a) Cod.
b) Cod. حبا. c) Cod. نور. d) Cod. جديد. e) Cod. جانبيه.
f) Cod. لعبدك. g) Cod. بدار: et sic etiam in sequentibus puncta diacritica multifariam
desunt, ubi tamen necesse non habui id enotare.

الصهباء صاحب اعنتها “ وبتزديدها *y* يمين نقيبه ، ويزيدها *w* كشره فعدت *x* منها وجنيبه ،
 فالى اى لامة تسدد *y* وماحك ، وعلى اى هلمة تجرد صفاحك “ هل تجد الا من يمر
 بين يديك فى شخص صئيل *z* ، وينظر اليك من طرف كليل “ وهل تحسن الا ضلوعا من
 ساكنيها قفارا ، ودموعا من الناسف على التخلف حرارا “ لا تستعد الا بالتسليم لسيفك *a* ،
 والتعظيم لحقك “ ابصارا *b* تادنى لمحة من نثير منك *c* او نظيم ، يبرد من الافهام والاهام *d* .
 كل لفحة *e* ولو كانت من نار ابراهيم ، ولم كد *f* من البصائر *g* والخواطر كل نفحة ولو
 كانت من الريح العقيم “ دع ذا *h* وعد القول فى يوم هذا الزمان ، معلى همم الاعيان “
 جمال السدين والدنيا ، الرئيس الأسنى ابنى يحيى “ وأقسم بمساعيه العظام *i* ، واياديه
 الجسام “ الكالية للاعناق *k* الكرام ، الذارية باطواق الحمام “ لقد *l* نشرت عليه ثوب
 احسان ، تقصر عنه صنعة قس *m* وسحبان “ ، وانه لأبصر بكرامة الصيغان ، من زرقاء اليمامة
 بعسكر حسان “ ، واما ذلك المصحف المبدل للمعاني والأغراض ، المقابل لما لا يفهمه
 بالاعراض “ فما الحساب ، كما *n* ظن الذباب “ اذا *o* ظن لا يناويه *p* بصغيرة العصفور ، فكيف
 يجاوبه *q* بزقيرة الليث الهصور *q* “ ولولا تمريرت الزمان بذكرك ، وتلوينت الأوان بقبباتك
 وتكره “ ، لتريتك من خطله وتلك ما يضحك الثكلى ، ويستدرك به الجاحظ باب التوكى “
 دع عنك راحل الصليل ، والاشتغال بالاباطيل من *r* الاقويل “ ألحف الله *s* ثانية ابن ابنى
 سلمى بخيار اهل ملته ، فلقد *u* انتفع السلف والخلف *v* بحكمته *w* “ ونادى عنه لسان
 الزمان ، فاسمع من كانت له آذان “ ، وكانه ما عنى غير ذلك الانسان ، وان كان فى غير
 هذا *x* الاوان “

- v) A. et B. ويزيدها . w) A. ويزيدها B. x) A. بعدة ; G. قعيدة . y) G. تشدد .
 z) A. صقيل . a) A. لسيفك (i. e. لسيفك) . b) A. ابصارا ; B. et G. انصارا . c) — B.
 d) Pro his 2 voc. G. الاوهام والافهام . e) Omnia inde ab hoc vocabulo usque ad نفحة in
 altero membro , exciderunt in B. f) Sic edo e conjecturá ; A. habet وتذكرتم ; in G. olim legebatur
 g) G. يم . h) Pro his 2 voc. B. ودع . i) B. الكرام .
 k) Sic B. ; A. habet لاعناق G. الاعناق . l) G. لو . m) B. قيس . n) Pro hac voce A. كما .
 o) B. ان . p) A. ناويه . q) A. بحاربه . q*) B. pro الهصور ظن — transpositis verbis habet :
 r) A. قس . s) A. لثة .
 t) A. باختيار . u) A. فعد . v) Pro his 2 voc. B. الخلف والسلف . w) G. بحكمته . x) B. ذلك .

(الطويل) وفي خطب في القول يحسب انه مصيب فما يلئم به فهو قائلة
عبأت له حلماً وأكرمت غيره وأعرضت عنه وهو باد مقاتلة

وفي القطر الذي أتت فيه وصل ي الله بسطة ناصره وحاميه z ، وأدام y عزة حاضره a وبادية
شرف قديم ، وسلف كريم b ، وآداب وعلوم ، والباب وحلوم ، والوية c يكتابها الطول
والقصد عذاب ، واندية ينتابها القول والفعل رحاب ، وعليك سلام الله d ما لاح شهاب
ووكف سحاب

Interpretatio loci Ibn-Khākānis de Ibn-Abdūno.

Vezius idemque Scriba Abū-Mohammad Ibn-Abdūn, cui Deus propitius sit, est culmen, ad quod evolare possunt viri excellentes, et summus facundiae terminus, isque qui diu de palmā certare potuisset cum Sahbāno¹; et pari passu incedere cum Sa'sa'a Ibn-Sau-

y) A. h. l. أدام, in altero vero membro ووصل. z) Pro his 2 voc. G. ناصره وحامية. a) A. صاحبه. b) Pro his 4 voc. A. سلف قديم وشرف كريم. c) A. et B. أودية. d) A. Pro his 2 voc. السلام.

1) De Sahbano ejusque facundiā mentio fit in Pocockii *S. H. A.* p. 168 vs. 8 et p. 336 vs. 4, atque imprimis etiam apud Meidanium (cf. *Prov. Ar.* ed. Freytag., p. 450 n. 94), Haririum ex edit. Sacyi p. 11, et Nowairium (cf. Rasmusseni *Additam.*, p. 10 vs. 6, et vers. Lat. p. 74). Verba vero textus المطاول لسحبان explicanda esse puto e versu, quem apud Pocockium p. 336, itemque apud Haririum et Meidanium ll. citt., Sahbanus refertur de se protulisse. Ille vero sic sese habet:

(الطويل) لقد علم الحكي اليمانون أنني إذا قلت أما بعد أنني خطيبها

Nōvit tribus Tamenensis, me, si pronuntio verba (jam tum apparere) *me esse eorum oratorem maximum.*

Quorum verborum haec est vis, tam egregie jam sese habere ejus orationis exordium, quo Dei laudes celebrare solent Arabes, ut, antequam ad ipsam orationem pervenisset, auditores jam perspectum haberent eum oratorum tribus esse maximum. In nostro igitur loco ad hoc Sahbani dictum respiciens scribit Ibn-Khakan, si oratione prosā eleganti Ibn-Abduno cum viro isto celebri fuisset contendendum, hunc per longius certe temporis spatium, quam quod ad exordium rite absolvendum requiratur, loqui debuisse, antequam victoriae laus ei tributa fuisset. Sensus vero loci est, Ibn-Abdunum oratione solutā non minus eleganter co-

hān *, quique orationem evexit splendidem, et cucurrit in eā cursum excellentem³, selectus inter nobilissimos viros⁴, et eximius inter homines praeclaris ingenii dotibus praedi-

gitata expressisse, quam Sahbanum, adeo ut, quamvis diu utrumque eloquentiā certantem audivisses, tamen dubius haereres, utri palmam tribuere oporteret.

- 2) Sa'sa'am Ibn-Sauhan poëtam fuisse ex oppositione oratoris Sahbani colligo, adeo ut auctor, Ibn-Abdunum cum utroque hoc viro comparans, significet, eum et solutā et ligatā oratione excelluisse. Nomen *صمصمة بن صوحان* etiam in Indice Krügeriano ad Meidanium, quem manuscriptum possidemus, reperio, tanquam bis in illo opere occurrens, in comm. ad prov. 1477 et 4921. Verum cum ipsam nostrum Meidanii exemplum nunc Bonnae penes Cl. Freytagium sit, inquirere non potuimus, quid in duobus istis locis de eo legatur et an inde appareat eum, poëtam fuisse celebrati nominis. In Kamuso sub v. *صاح* haec scripta sunt: *وَبْنُو صَوْحَانَ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ*.

- 3) De phrasi *مَنْزَعًا تَنْزِعَ* cf. Cl. Weijers *Spec.* p. 152 ann. 255.

- 4) [Ipsa loci ratio omnibus facile persuadebit, *عَلِيٌّ* hic non pro singulari formā, quae *celsitudinem, nobilitatem* significet, sed pro plurali, cui notio subsit *nobilissimorum hominum*, habendam esse. Est ergo pluralis, ducta ab *عَلِيًّا*, sicut a formā intensivā *فَعْدَى* ex lege fit pluralis *فَعْدَى*. *عَلِيًّا* autem, vi formae suae, aut *celsissimam, nobilissimam*, foeminam significat; aut etiam neutro sensu, *celsissimam, nobilissimam, rem*, aut denique per subintellectum vocabulum *الطائفة*, *celsissimum, nobilissimum, hominum agmen* exprimere potest. Jam apparet quidem e Lexicis, hoc ultimo sensu eam formam reverā usitari, sed peculiariter tantum, ut inde efficeret, de *nobilliori parte gentis مَضْرُوعٌ*; latius autem istam significationem patere, et tam singularem formam *عَلِيًّا*, quam pluralem *عَلِيٌّ*, etiam in universum *nobilissimos homines, celsissimos viros*, designare, alii in eodem Ibn-Khakanis libro exstantes loci probant. Sic in hoc de Ibn-Abduno capite mox versus explicandus erit, siq̄ incipiens: *عَزِيزٌ عَلَى الْعَلِيَّا الْخِ*, grave erit *nobilissimis viris*; et in capite de Ibn-Zaiduno offert se versus, sic sonans: *وَأَيْنَ جَوَابٍ مِنْكَ تَرْضَى بِهِ الْعَلِيَّ الْخِ* (edit. meae p. 28 vs. 8), et ubi jam responsum est, quo acquiescant *nobilissimi viri*? Olim hunc locum vertens (in p. 97), minus bene pro *nobilissimi viri, celsissimi animorum sensus* scripsi, quasi non *homines* hac formā designari potuissent, sed necessario de *rebus* cogitandum esset. Sunt tamen loci, in quibus *عَلِيًّا* et *عَلِيٌّ* reverā de *rebus celsissimis*, et quidem de *nobilissimis sive generosissimis actionibus*, usurpata sint: sic in Tibrizii *Comment. ad Hamasam*, p. 1 vs. 1, 2, hic citatus est versus Habibi Ibn-Aus:

(الكامل) وَتَبَدُّ بَيْنَهُمُ الْعَلِيَّ إِلَّا عَلِيٌّ جَعَلْتِ لَهَا مِرَّةً الْقَرِيصَ قِيُونًَا

tos⁵, alto positus loco et in elato eminens colle: superabat viros unicos (ceteroquin) et incomparabiles, et in viis compositionis novae pedibus jactatis celerique gradu procedebat; admiratione afficiebat elegans ratio eorum, quae (animo) complectebatur, Irākam et Bagdhādhum⁶: erat ei humanitas pulchra et venusta, et ratio (loquendi et scribendi) gratum odorem spirans et diffundens: potius erat paradiso facultatis meliores dictiones a sequioribus discernendi, et manu prehensas tenebat habenas obsequii (quod ipsi lingua praestabat). Hic jam in medio posui e pulchris ingenii ejus foetibus talia, quae puriora sunt quam aqua, quam scrobes montium continent, et splendidiora quam sol in locis ubi oritur.

Deversabar Evorae, et praefectus hujus urbis hospitio me exceperat in ejus arce, et copiam mihi dederat fructuum votorum, eaque ad me attrahendi. Transegeram igitur noctem, super ipsam viam lacteam trahens laciniam vestis meae, et certatim se invicem propellentibus in gaudii hippodromo equis meis. Postridie vero mane ad me venit Vezirus Abū-Mohammad salutans, dolensque me ipsum praeteriisse. Deinde petiit praefectum, eum objurgans propterea quod apud eum versabar. Mox vero abiit, postquam me e manibus ejus abduxerat. Tum apud eum diversatus sum

Et dispersa aufugiunt (in oblivionem eunt) inter illos (Arabes) facta nobilissima, praeter talia, quibus funes poëseos facti sunt compedes.

Et eandem istius formae potestatem, ut puto, spectans, Tibrizius ipse, Commentarii sui p. 11 vs. 7, scripsit, *vocabula العَلِيَّة (nobilis actio) et العَلِيَّا idem significare.* H. E. W.]

- 5) Verba *عمل الملأ وبقية أهل القوم*, quae, ex parte lectionem Codicis B. secutus, in textum recepi, explicanda putavi e dictione in Lexico memoratā *القوم بقية القوم cives optimi*; ex hac vero lectione utramque, et Codicis A. *بقية نقية purissimam partem i. h. p. i. d. p.* habentis, et Cod. G., in quo *بقية desiderium, i. e. hominem desideratum i. h. p. i. d. p.* legitur, esse corruptam.
- 6) Debent verba *ما يكونه* de cogitatis ingeniosis et doctrinā Ibn-Abduni, quorum nempe in scriptis dabat specimina, intelligi. Ceterum magna sane laus est, ipsis Irakensibus et Bagdadensibus, elegantiarum peritissimis iudicibus, praestantiā operum admirationem movere. Sin vero haec explicatio minus placet, de ipsā urbis Bagdadensis eleganter aedificatae et pulcherrimi tractus Irakensis praestantiā, excellentiā eorum, quae Ibn-Abdunus ingenio proferre valebat, superatā, locum accipere potes. *راق*, enim (mediā Waw) significat etiam praestantiā superavit.
- 7) Si lectio *وتتطارد*, quam in textum recepi, bene se habet, Lexico ex hoc loco est addendum, sextanae formam verbi *طرد* significare certatim se invicem propellere. Lectio vero Cod. Gothani *تطارد* pronuntiari potest vel *تَطَارَدُ*, ut sit formae sextae, vel *تَطَارِدُ*, ut sit tertiae. Sexta tamen forma hic requiri videtur: conf. Hamas. p. 11 vs. 6.

in areis amplis⁸, et liberalitatis donâ tam largiter in me effusa sunt, quam pluvia e nubibus⁹; in conclavi (tam splendido), quasi stellae fulgentes ordinibus in eo essent dispositae, aut sol ipse, ut sponsa omni suo ornatu nitens, in illud esset deductus. Cum vero tempus mihi esset discedendi, multumque ad locum habitationis meae consuetum respicerem et oculorum aciem intenderem, equo vectus me comitatus est usque ad hortum laete florentem urbi vicinum¹⁰. In illo igitur crura anteriora camelorum nostrorum, albedine ad flavum vergente insignium, in genua inclinavimus, et ab illo quantum volebamus consecuti sumus e gaudiis et oblectamentis¹¹. Postquam autem firmum propositum pro jumento mihi sumseram et ad scopum profectionis sagittam meam direxeram, recitavit mihi hos versus:

(Fuit haec, quam visens mihi dedit amicus) talis salutatio, ut salutat (aliquem, obviam veniens) odor florum in collibus nascentium, adeo gratus, ut non sit auris, quae non optet, se esse nasum.

Desiderio feror in illas indolis virtutes, cum sane sint (in memoriâ meâ) vestigia ipsorum illorum laudabilium studiorum, quae sequor¹².

8) Si Goli Lexicon inspexeris, fortasse in eam induceris opinionem, hic non sicut ego feci رَحِبٌ, sed رُحِبٌ esse pronuntiandum, quo resonantia melius se habeat. Formae enim رَحِبَةٌ sive رُحِبَةٌ ibi etiam praeter plurales رِحَابٌ, رَحَبٌ et رَحِيبَاتٌ, quae solae testibus Djanuario et Phiruzabadio ei propriae sunt, etiam ut plurales tribuuntur رُحِبٌ, رُحِبٌ et رَحِيبَاتٌ. Verum, cum nullo jure id a Goli factum videatur, sine ulla haesitatione رَحِبٌ pronuntiandum esse puto: cui formae ne cui mirum videatur quod deinde resonet forma رَحِيبٌ: nam in ornatâ hâc prosâ, haud minus quam in poësi, licet ut literas sibi invicem resonantes diversae vocales antecedant. Conf. de Sacy in *Traité de la Prosodie* §. 73 et 91, *Gramm. Ar.* T. II. p. 652 et 657.

9) Proprie in textu legitur: *et super me fluxerunt e liberalitatis donis pluviae nubium.*

10) Vocabulum حَضْرَةٌ significat urbem primariam, aut totius regni, ut in eâ Rex, aut regionis, ut in eâ Praefectus sedem habeat.

11) Liberius verti: si lectionem recipis Codicis A., quam equidem utpote exquisitorem praetuli, proprie in textu ita fere legitur: *et consecuti ab illo sumus id quod volumus ex eo quod nos sibi assuetos et familiares redderet. Assuetum autem loco esse apud Arabes significat liberum facilemque se in eo sentire ejusque caritate obstrictum esse.*

12) أَمَارٌ et أَعْيَانٌ hic solito modo sibi invicem opponuntur, ita ut in singulari numero عَيْنٌ و عَيْنَانِ opponi solet: hoc enim sensu nomen عَيْنٌ pluralem formam عَيْنَانِ habere, docet locus in Abulfardji *Hist. Dyn.* p. 51 vs. 4 a f. Vult poeta se amici absentis

Est ille mihi viae index, si quando in gloriae tramite errat stella mea¹³, etiamsi non impediatur eam (sicut stellis accidere solet) occasus aut defectus¹⁴.

Removit se (jam amicus ab urbe mea); at ne remotum sit¹⁵ foedus, ex quo continenter veniant (epistolae a nobis invicem scribendae): quare renova per hoc (epistolarum commercium) vestigium mutuae nostrae amicitiae, ut non oblitteretur¹⁶,

Et fac ut appareat illud, pretii loco sibi petens (hominum) mentes, ita comparatum ut velut e quavis ejus litera nos adspiciat furtim oculus¹⁷;

Ut lineae ejus nobis ob oculos positae sint subridentes, (et rogemus): Utrum (hoc) est os, quod se aperiendo conspectui exhibet labia fusca ante dentes, quorum albedo ad flavedinem vergit, an vero litera?¹⁸

Cujus sensus et vocabula (tam grata sint), ut niteat¹⁹ ex horto flos vividi coloris, aut obeat vinum merum diu conservatum;

Quae²⁰ vel maxime moderatis tantam efficiant alacritatem, ut surgere eos cogant, quasi in omni membro illius, qui haec audiat, esset locus inflectendo aptus²¹;

praestantes virtutes non minus sibi ut exemplum, quod imitaretur, proponere, quam quum praesentem coram eum adspiceret.

13) Nomine figurato كوكبى hinc sine dubio ratio mea significatur.

14) Nomen actionis كسف hinc passivam habet significationem eclipsi affici.

15) تَأْتِي ipsa grammatica postulante, hinc optativo sensu vertendum est. — Si voluisset poeta cum tamen non remotum sit, dicere debuisset ولم يَأْتِ.

16) Forma sexta تواصل hinc his usurpata est, sed diverso sensu, nempe تَوَّصَلَ continenter venire, et secum invicem conjunctos esse.

17) Vides, Ibn-Abdunum epistolae, quam petit ut Ibn-Khakan sibi mittat, praestantiam describere in imagine petita a pueris puellis, quae non minore pretio viris se conspiciendas praebent, quam ut mentes eorum captas teneant et amore vehementi perturbent. Cum enim imprimis mulieris oculorum adpectus amoris ardorem in animis hominum excitare soleat, hujus scriptionis literas cum totidem comparat oculis amatores allicere et irretire consuetis. Quod ad significationem et constructionem octavae formae استام attinet, cf. Ham. p. ٤٨ vs. ١١.

18) Proprie in textu legitur: Utrum est (hoc) os, quod se aperiendo conspectui exhibet colorem fuscum albedinis ad flavedinem vergentis, an vero litera? Scriptionis literas atramento ductas poeta comparat cum labiis fuscis, chartam vero, in qua scriptae forent, cum dentibus flavis.

19) Certo de eo pronuntiare non ausim, an forte lectio Codicis B., qui pro ف, habet ف, praeferranda sit. E Lexico tamen efficeret, hoc verbum de fulminis potius splendore adhiberi.

20) Nempe sensus et vocabula.

21) Sensus est: tantopere prae admiratione elegantiae istius scripti commoveatur, cuicumque illud praefectum audire licebit, ut nullum ejus membrum quietum manere possit, neque collum tantum, axillae et similes, sed omnes omnino ejus artus ita videantur constituti, ut se inflectendo apti sint et ad id destinati.

Quae optet is ipse, qui te odio habeat, vel eâ conditione, ut nasus ipsius amputetur, ut pupillae suae sint collyrium, et ornamentum in aure suâ ²².

²³ Tu vero es ille, qui nisi existeret, os mihi nullum proferret sermonem, nec quidquam opinaretur animus ²³, neque scriberet manus.

²⁴ Qui auxilium mihi fers contra temporis injuriam, Abū-Nasr (*pater auxilii*), ne (diu) locum habeat absentia: a te enim auxilium est animae meae, et tu ei es refugium ²⁴.

²⁵ Tu (jam huc usque ab Evorâ) discessisti; at vero neque lorum, quo solem pedis meo adstringam, neque jumentum, quo vehar, mecum est, ita ut neque (equi) unneque ocrea solvere possit debitum amoris mei:

Neque deducere (amplius) possum (te discedentem), si iter persequeris: nec vita (mihi gula, amplius) clara erit, neque opes abundabunt:

Molestum erit cras praestantiori hominum parti ²⁵ te mihi valedixisse, nec amplius manabunt lacrymae, neque costae prae alacritate celeriter se commovebunt ²⁵.

Querendum mihi erit ad te de discessu: ex quo quam percepturus sum noxa mihi sufficiet, ut plura quidem perferre non valerem; si vero alius generis noxa esset, non insuperabilis mihi esset aequalis pensatio aut permutatio.

Initum mihi pactum remitte ²⁷: sed quid dico? potius conquerar ad te de noctibus, quae praeterierint stillante in ungues earum sanguine meo:

Nam profecto amicus, a quo tu separatus es, caret ornamento, et vir familiâ orbatus, qui a te abest, (fasciis sepulcralibus) est obvolutus ²⁸.

22) Significat Ibn-Khakan, tantam epistolae, quam ab amico petit, fore praestantiam, ut ipse ejus inimicus merita ejus agnoscere cogere, et libenter magnum detrimentum, quale est nasi amputatio, pati vellet, si modo laudem compositionis talis scripti sibi tribuere ipsi liceret.

23) Ex hoc loco apparet, non minus in usu esse locutionem هاجست النفس, quam eam, quae sola in Lexico memoratur, هاجس في النفس الشيء.

24) لها hic sine dubio referendum est ad nomen نفسي, de quo auctor cogitaverit. Dixisset لي, nisi metrum obstitisset.

25) [De voce العلياً conf. Spec. mei p. 28 vs. 8, ut supra in p. 107 annotavi. H. E. W.] Cum vocis العلياً vis, de qua supra exposuit Cl. Weijers, librariis esset incognita, pro difficiliore lectione substituerunt facilius الدنيا, quod in Cod. G. legitur.

26) Quod nempe fiebat, prouti tu aut lugubria recitabas aut laeta carmina.

27) I. e. Remitte mihi promissum de mittendis etiam a meâ parte ad te litteris: nam non potero ei satisfacere. Verbum اقال, quod proprie significat initum mercatum irritum reddere, non minus e mercaturâ desumptum est, quam عدل mercium cum mercibus, et صرف monetarum cum monetis permutatio, in versu praecedente.

28) I. e. non melior est ejus conditio, quam illius, qui mortem jam obiit et sepulcro est conditus.

Praeterea hi etiam ejus sunt versus:

Irriget illam, (quae una est) e mansionibus felicibus amplis ²⁹, pluvia (quot enim mihi in eâ (succurrerunt) sententiae facunde enuntiatae!),

Et monilibus ornet coronas horum collium, et variis coloribus pingat pallia harum vallium ³⁰!

Quodcumque obliviscar, non obliviscar unquam tempus quod in eâ transegi, et traxisse me in eâ pone me syrmata laetiliae,

Et dormivisse me super hortorum vestibibus variatis, cum petulantia ventorum vestem meam in diversas traheret partes;

Adeo ut neque prudentiae (gaudia turbanti) obsequium praestarem, nec cujusquam reprehendentis reprehensioni aures praeberem.

Quot fuere noctes similes conversioni oculi hominis prae timore inquieti, quibus coeli post occasum solis ruborem ab aurorae luce non discernerem ³¹.

Aliud ejus carmen est hoc:

Amici mei! (vos appello) dum sunt prope pectora nostra cuspides, quae transeunt super omnes homines ³²,

Et vero continent costae nostrae corda, quibus nihil aliud placet, quam aut sepulcra aut palatia ³³.

Quando homines generosi in injuriâ acceptâ acquiescere possunt ³⁴, quâ tandem in re vir nobilis vili praestare censendus est?

29) فساح^س, ut forma pluralis a singulari فساح, Lexico est addendum.

30) Comparatur pluvia in plantas laete florentes decidens, cum monili e margaritis connexis constanti, quod superimponitur coronae gemmarum varii coloris consertarum; terra vero plantis floribusque tecta, cum veste variis coloribus pictâ.

31) I. e. Quot noctes tam jucunde transegi, ut non longiore temporis spatio contineri viderentur, quam quod requiritur ad conversionem oculi hominis, quem timor inquietum reddit, cujusque visus propterea non diu in unam eandemque rem manet defixus; sed continuo huc illuc movetur; neque aliter mihi esset tempore matutino, quam si adhuc in primâ noctis parte versarer, cum aurorae lucem cum luminis post solis occasum reliquiis confunderem.

32) Proprie super agmina saeculorum, h. e. in saeculis viventia. Significat calamitates, quae unam hominum generationem post alteram infestant, quibus poeta cedere nollet. Non enim, ut addit in versu sequenti, iis eo se adduci prae animi generositate patiebatur, ut re vili contentus esset, verum omne, quod abjectum esset, respuebat et longe a se removebat.

33) I. e. quae mori malunt, quam in abjectâ conditione versari.

34) Proprie: quando homines generosi pernoctare super injuriâ possunt.

Antehac rem humilem recusavit Kaisus Absita, neque aurem praebuit dictis ejus, qui consilium ei dabat ³⁵.

Item:

- Neque obliviscar ³⁶ noctem, quam transegimus, cum mutuus amplexus totum corpus nostrum cum toto corpore alieno misceret ³⁷,

c. Donec incurvabatur dorsum obscuritatis, et maxilla ejus canescebat ³⁸, et ad provectam aetatem illa (obscuritas) pervenerat,

35) Ad eandem historiam hic respicitur, de qua supra p. 59, in annot. 8, mentionem injeci. Res igitur humilis, quam recusabat Kaisus, fuit in modum mendici alimentum petere; is vero, qui consilium ei dabat, erat ejus comes, qui ut opem tribus, ad quam accessissent, imploraret eum exhortabatur. Cf. imprimis versiculi in Rasmusseni *Additam*, p. 30 vs. 3 et 4, qui sic constituendi videntur:

(المديد) ان قيسا كان ميتهنن • انفا والحر منطلق
في دريس لا يعيبه • رب حر تونه خلق

Quod vero attinet ad versum, qui in margine Codicis A. additur, ille sic vertendus est:

Et mentem mihi alienavit discessus filiorum Saidi, nec discernere possum filium, quod inter nendum antrosum trahitur a filo quod retroducitur (h. e. res inter se quantum potest maxime oppositas secum invicem confundo).

Sine dubio autem e margine antiquioris Codicis male in textum Codicis A. investus est. Ibi autem in marginem scriptus fuerat, tanquam locus parallelus, quo illustraretur versus Ibn-Abduni, paucis interjectis antecedens:

وليل كم جعة طرف المريب لم ادر له سقفا من صباح

Nimirum, sicut in hoc dictio كذا من كذا لم occurrit, ita quoque in isto قبيل ما ادرى قبيلا. Nequaquam igitur interpolatus ille versus ipsius Ibn-Abduni videtur, et multo etiam minus pertinere ad carmen, cujus nunc ultimus est, in Cod. A. Causa, cur huic carmini sit additus, facile patet, nempe quod utriusque et metrum et resonantia finalis inter se convenirent. Quisque vero intelligit, poetam in eo loqui de tribu quae ipsum reliquerat, cujusque discessus mente ipsum privaverat.

36) De imperfecti modo jussivo, a poetis, metro id requirente, pro indicativo usurpato, cf. de Sacy *Gramm. Ar. T. II. p. 503 n. 923*.

37) De resonantia inter بکر و اکتھل vid. supra ann. 8.

38) Si, ut ego feci, pronuntias أشمط, nona forma verbi شمط ex hoc loco Lexico est addenda. Notum vero est, novam verborum formam, ubi de coloribus sermo est, usurpari solere.

Et tetigerat tenuè pallium aurae (matutinae) super humero noctis aliquid de ma-
dore ³⁹.

Item :

An meministi tempus, cujus ego minime oblitus sum, cum amorì meo amicitia sin-
cerà obsequium praestaretur;

Et quomodo noctem transegerimus in Nahro Himsi ⁴⁰, cum ingenium (nostrum) vino
esset excitatum,

Et lacrymae roris nocturni laeves redderent oculos, qui spectarent ad nos continuo
e fontibus aquae ⁴¹.

Item :

Non obliviscar, me aliquando inter fluvium et palatium stetisse, quo faciendo quae-
sivi id quod amissum erat de amore fugaci.

Semel ego obtutum meum jeci (in puellam) jactu tali qui illum (obtutum) large
praebebat: nec prius avertere illum potui, quam cor meum jam locus esset ab eà
(puellâ) vulneratus ⁴².

39) I. e. et aura matutina se inter vapores matutinos miscere eosque fugare coeperat. Proponitur
his duobus versibus nox ad finem vergens, cum aurora jam tenuibus quibusdam luminis radiis
obscuritatem coeli exhilarat, sub imagine viri senescentis, in cujus barbâ capilli nigri cum
albis mixti sunt. Porro aura lenis mane spirans dicitur noctem a tergo assequi, adeo ut ipsius
vestis ejus humerum attingat, et vapores nocturnos, qui mox in rorem sole oriente dissolventur,
dispellat.

40) Videtur حمص نهر fuisse locus ad rivum vel fluvium situs, non procul ab Hispali: haec enim
urbs, quippe in qua, Arabibus Hispaniam occupantibus, milites Emessâ oriundi consedis-
sent, Emessae (حمص) nomen a novis incolis accepit. Conferantur locus ex historiâ Gra-
natensi apud Casirium T. II. p. 252, Conde T. I. p. 172, et haec Lexici Geographici verba
in voce حمص: وحمص أيضا بالاندلس وهم يسمون مدينة أسنسله (اشبيلية 1). حمص: حمص

41) Spectat roris gemmas, quae per Lunae radios super clarâ fontium aquâ reniderent. Parum
abfuit, quin praetulissem lectionem, quae in margine Gothani et in textu Codicis A. habetur,
ubi nempe pro عيون substitutum videmus خدود, adeo ut versus esset vertendus: E. l. r. n.
l. r. o. q. s. a. n. c. e genis aquae.

42) Vult, se isto in loco constitisse, ut puellam, a se amatam rursus videret, et statim primo obtutu
cor suum ab eâ vehementissimum in modum vulneratum esse.

Item:

Dicebam socio meo: Surge, non tamen ut imperans (hoc tibi dico) ⁴³. evigila; at res tua alia est quam mea ⁴⁴.

Fortasse aurora jam venit, et super noctis (ultimis tenebris) precum horam promulgandi partes in se susceperunt (columbae) gementes ⁴⁵.

Sunt ejus etiam hi versus; primum vero eorum hemistichium al-Motawaccilum Ibn-l-Aphtas regem Badajōci habet auctorem ⁴⁶:

Poësis est conditio jacturae unicuique qui studet virtuti ⁴⁷,
Seni cophinus vitiositatis, at juveni vas elegantiae ⁴⁸.

Composuit Ibn-Abdūnus etiam hoc carmen:

Ab omni parte dies transii, nunc in loca eorum alta adscendens, nunc in depressa descendens,

Cum affulgerent mihi duo ora, aurora et gladius acutus, et abderent me duo corda, nox et tenebrae;

Et vero benigne me projectum sustulit terra, excepto tali deserto, in quo colloqueretur mecum (amata puella) coram adspecta, ac dein fidem datam falleret ⁴⁹.

⁴³) I. e. *quamvis modo utar imperativo, non tamen quid tibi impero, sed amice tantum te admoneo.*

⁴⁴) I. e. *Si tu mavis dormire, equidem non impediam: res tua non mea est.*

⁴⁵) H. e.: *columbae gemitu suo, quem sub auroram ordiuntur, jam precum instare tempus nuntiant.* Praetuli lectionem Cod. B., quoniam ea, quam praebent A. et G., non nisi longe quaevis explicatio assumpta defendi posse videbatur.

⁴⁶) Hoc ita intelligendum est, al-Motawaccilum per jocum, utque Ibn-Abduni ingenii vires exerceret, hoc hemistichium in contentum poëseos protulisse; hunc vero alterum hemistichium alterumque versum adjunxisse. At alia eaque verosimiliora de origine horum versuum narrat Abdolwahidus al-Marracischi loco infra edendo.

⁴⁷) Conf. Lexicon et in ⁵⁰خسف et in ⁵¹خطة, (quo posteriore loco male est ⁵²خسف). Vult: *unusquisque, qui virtuti (معرفة enim idem est quod معرف) studet, si semel poësi dat operam, huic se conditioni submitit, ut in virtutis studio aliis lege inferior maneat: poësin enim per ipsam indolem suam jocis et lasciviae locum dare.*

⁴⁸) Versui al-Motawaccili alium subjunxit Ibn-Abdunus, itidem de poësi agentem, verum neque adeo in laude ejus, neque in vituperio versantem, et hoc simpliciter significantem, eam, si a senibus colatur, saepe vitiosam esse et nullo modo placere, si a juvenibus, ut plurimum elegantiae ornatu splendere.

⁴⁹) Significat poëta, *se omnis generis fortunae casus expertum fuisse, nunc in sublimi conditione*

Respondit literis Vezīri Abū-Bacri Ibno-l-Milh ⁵⁰ his versibus:

(Epistola tua, ut) planta tuae praestantiae pluviā irrigata, salutavit me et vitam meam instauravit; cum niteret duobus cypri floribus, suave olentibus, ut leni aerae flatu et herbā odoratā ⁵¹.

Quid hoc est e pulchritudine et pulcherrimā compositione, quod obtutui et auditui meo exhibuisti, (stans ipse) in scālā elatā excellentiae tuae, quā reliquos omnes antevertis?

Est oratio soluta, cui adjunxisti ligatam, ut adjungunt manus earum, quae sponas comunt, hyacinthos margaritis;

Aut sicut pocillator identidem gravia sua crimina perpetrat, ad resonantias chordarum et modulationum (cantūs).

(Dei veniam imploro!) ⁵² quin potius sicut manus, ad defensionem jurium et honoris prompta, una cum gladiis acutis sibi etiam sumit hastas ⁵³.

Minoris vero praestantiae, quam ea quae tu (oratione solutā) profers et (oratione ligatā) recitas, sunt ea quae linguae Sahbāni et Hassāni protulerunt ⁵⁴.

versantem, nunc in infimā, et in priori quidem laeta sibi omnia contigisse, perfectāque se felicitate gavisum esse, in posteriori vero etiam non defuisse sibi misero solatia et tegumenta adversus malae fortunae verbera. In universum dicere se posse, semper omnes terrae regiones, in quibus unquam versatus esset, sibi bonitate suā non defuisse, nec de quāquam sibi querendum esse, praeterquam de solo deserto tali caet. Cogita, noctem non semper obscuram esse, neque igitur frivolum et ineptam hic esse dictionem tegi a nocte et tenebris. Caeterum de illā dictione tegi a nocte conf. Specimen. Cl. Weijers p. 47 vs. 2 a f. Lexico autem ex hoc loco addendum est; secundam formam verbi صاب (mediā Waw), non minus quam primam, significatione e loco superiore descendendi usurpari. عيان vero, ut in Lexico etiam traditur, de ipsā personā, quam coram adspicis, adhibetur, ad quam significationem hic attendendum est.

50) De hoc viro peculiari etiam capite egit Ibn-Khakan, Cod. A. T. II. a pag. 95 ad 99 et Cod. B. p. 89.

51) Partem prosaicam epistolae cum venti leni flatu comparat, poëticam vero cum herbis odoratis.

52) Dei veniam implorat poëta pro eo quod comparisonem desumptam a re illicitā, qualis a Moslimis habetur inter vini potationem musicā et cantu se exhilarare, usurpasset.

53) Si veram verbi شفع vim accurate reddere velis, verba ita vertere debes: s. m. a. d. j. e. h. p. impari numero armorum non contenta, praeter gladios etiam hastis assumtis, efficit, ut jam numerus armorum par sit.

54) Liberiori verti: proprie, si emendationem nostram assumseris, locus sic sonat: *lingua vel talium virorum, qualis Sahban et Hassan fuerunt, exsecatur intra (quam proferat) ea quae tu profers et recitas.* De Sahbano cf. ann. I in pag. 106; de Hassano vero, poëta Medinensi celeberrimo, cf. Spec. Cl. Weijers p. 66—68 et loci ibi citati, et imprimis etiam Kosegartenii *Chrestom. Ar.* p. 132 vs. 9 sqq.

Ne exstinguatur lux mundi, cui ortum debes ⁵⁵, neque terat novitatem multiplicis illius, quae in te est, nobilitatis successio continua diei et noctis!

Hos versus scripsit ad al-Motawaccilum alällāh, cum domus, quam ut mansionem, ubi diversaretur, ei dederat, super eum pluviam stillaret ⁵⁶:

O tu, qui ab utroque latere ad nobilitatem te effers, sic ut eminent bullae aquae, altero tempore identidem magis quam altero ⁵⁷!

Servo tuo est domus, in qua diversatur, quam fere haberes pro mansionibus Salmae deletis ad Dhū-l-Khālum ⁵⁸.

Dicit ei, postquam vidit indicia vetustatis ejus: age, jucundo fruimini tempore matutino, reliquiae vetustate consumtae!

Tum illa (neque curabat, quomodo responsum suum redderet ⁵⁹): Num is, inquit, qui tempore praeterito jam fuit, jucundā frui potest conditione?

55) H. e.: *ne in te exstinguatur sol istius terrae, in qua natus es!*

56) Videtur Ibn-Abdunus tum Evorā, ubi habitaret, ab al-Motawaccilo invitatus, Badajocum venisse.

57) Vides al-Motawaccilum hīc dici, identidem magis famā inclarescere, suisque excellere aequa-

libus ut bullae supra aquam emineant. Illud *جائبيته من* autem fortasse spectat ad laudem ejus tam bellicam quam literariam.

58) *سَلْمَى* est nomen gentis ad tribum Darimitarum pertinentis, ut apparet ex hoc loco Djauharii

sub radice *سَلْمَى حَى من دارم قال: سلم*

(الطويل) *تَعْبِرُنِي سَلْمَى وَلَيْسَ بِقَضَاةٍ* ولو كنت من سَلْمَى تَفَرَّغْتَ دارما

Qui versus sic vertendus est:

Exprobras mihi originem e gente Salmae, et hoc tamen non est vitium: si tu e Salmā originem traxisses, potuisses principem mulierem e Darimi tribu uxorem ducere.

Locus vero, *ذو الخال* appellatus, in Lexico Geographico non commemoratur, ubi tamen aliū, nomine simili *ذات الخال* dicti, mentio fit. E versu tamen Ibn-Abduni, si *سَلْمَى*

habes pro nomine tribūs, satis apparet hanc ibi temporibus antiquissimis habitasse, deinde vero domicilia eorum ab iis deserta vetustate concidisse. Quod si minus placet, statuere potes

سَلْمَى hīc nomen esse montis notissimi, juxta quem Tajitae, irrupente inundatione,

سَبِيل العرم dictā, e Jamane pulsi, sedem fixerunt (cf. Pocockii S. H. A. p. 43 vs. 11 a f.),

ideoque de mansionibus Tajitarum, tempore valde remoto, quo ista inundatio locum habuit, ab iis ibi exstructis, sermonem esse. Cf. supra p. 64, ann. 32.

59) I. e. *statim respondit, non diu de ratione ejus responsi a se reddendī sollicita.*

Jube igitur eum, qui mansionibus hospitibus procurandis est praefectus ⁶⁰, praestantiorrem aliquam (mihi assignare) : nam juvenis ille delirat, nec boni quid praestat ⁶¹.

Complexus est literas serviles hoc versu :

Rogavi literas serviles ipsarum nomen; tum illae dixerunt minime mentientes : Amān watashil ⁶².

Hos versus scripsit ad Vezirum Medicum Abū-l-Alāum Ibn-Zohr ⁶³ :

Portio mea, (quam cupio) e bonis hujus mundi est amor viri gloriā excellentis, quo (amore) clam ad insaniam usque rapior, quemque palam obsequiose colo.

(Bene sit tibi: si veniam das dicendi, dicam (quod mihi in animo est), nihil (tibi) exprobrans; sin vero recusas, tacebo tibi, ne petens quidem ut te excuses ⁶⁴.)

E cujus (viri) amore ad ipsum veni matrimonio expetitur nobilem feminam, et pro sponsali dono ei dedi gratiarum actionem meam ⁶⁵, hoc modo magni pretii dotem pro ejus ⁶⁶ possessione solvens.

60) Praetuli pronuntiare صاحب الأتزال, dominus procurationis mansionum, alteri pronuntiandi modo صاحب الأتزال, dominus mansionum.

61) I. e. adeo male provinciam sibi demandatam administrat. Forma فَعَال Lexico addenda est: occurrit ea etiam Korani Surae XI. versu 109.

62) Significant haec verba: securitas et auxilium ad res faciliores reddendas; hujus vero eorum significationis nullam rationem habuisse videtur poeta, cum iis tantum literas serviles omnes comprehendere voluerit.

63) De hoc viro, cujus nomen integrum est أبو مروان عبد الملك بن أبي العلاء زهر بن عبد الملك; cujusque filius commemoratur in loco al-Marracischii infra edendo, mentio fit in opere Herbelotii in v. Zohr. — Vita ejusdem exstat apud Ibn-Khəllicanem n. 683.

64) De لك الخير, benedicendi formulā, cf. Spec. Cl. Weijers, p. 38 vs. 3, Hamas. p. 4 vs. 3 a f., et 34 vs. 6 a f. Secundus ille versus quasi parenthesi inclusus est a poetā: nimirum in reliquis versibus in tertiā personā ad virum, quem appellat, loquitur, ut minus eum offendant querelā, quā ipsum adit, utque minus dura et molesta sit tecta sua iniquitatis amici accusatio. Jam autem hīc parenthesi illā dicit: visne pergā, an vero jubes me tacere: si veniam das loquendi, loquar sine acrimoniā, sin jubes tacere, parebo, et ne causam quidem istius negationis rogabo. — Pergit mox, quasi amicus in ajentem partem respondisset.

65) I. e. Jam ante beneficium acceptum gratias egi, quae instar essent donorum, quae patri virginis dat juvenis, qui in matrimonium eam expetit.

66) Si legis به, ut est in Codice, affixum referendum est ad هواء. Verum [durius videtur, cum primo versus hemistichio dixisset poeta se ex amici amore nobilem virginem in matrimonium

At ille tacuit, et ne unam quidem protulit literam, neque mihi a se ⁶⁷ reddidit responsum, sive ligatâ oratione, sive solutâ.

Non autem silentium hoc loco est e legis praecepto ⁶⁸, neque amicitiam hujus viri pro-
catus sum, cum intacta esset virgo ⁶⁹:

At vero, si (hanc, quam ab eo petii, feminam) in aliûs cujusque proci domum deducit, me solo excepto, nullus tamen adhuc mei similis repertus est neque promisso-
rum observatione, neque fide:

Si autem contingat mihi, ut (tandem) petitioni meae morem gerat, rem priorem ⁷⁰
excusabo, neque rei posterioris ⁷¹ ingratus ero.

Haec est epistola, quâ mihi aliquando respondit:

Adegit me facundia tua, (responsum a meâ parte eliciens), eo, ut praeverteretur fa-
cundia mea, et superata est mea pulchrum quid componendi facultas, tua vero evasit su-
perior ⁷², per duos oculos ex oratione ligatâ et solutâ amplos, quos si huc illuc vibrarent

petiisse, statuere eum mox eodem versu ipsum illum amorem ut mulierem, quam uxorem ducere
velit, proponere. Quare pro certo habeo legendum esse بها. Ortum est vitium ex eo, quod
librarius ubi praecedens pronomen masculinum in اليه, in هواء et in انحلته, hic etiam puta-
vit femininum necessarium esse. Non dubito etiam, quin recte pro واغالى substituerim واغالى,
quoniam imperfectum hoc loco necessario esse debet الخال, neque igitur و ei praemitti
potest (cf. de Sacy *Gramm. Ar.* 2e partie, p. 384 n. 665); cumque انحلل ut donum spon-

sale dare plane quod ad sensum conveniat cum vocabulo مهن, apparet cum hoc ipso verbo
illud etiam conjungendum esse. Nullo discrimine dicitur apud Arabes غالى بالشى et اعالى
بالشى, carum reddidit pro re pretium. Cf. scholion ad Haririum p. 338. Accusativus vero pre-
tium hic etiam additur; id quod moris esse in Lexico non traditur. Ex اعالى vero obscurius

• scripto primum exstitit اعالى, deinde metri causâ و ei fuit praefixa.

67) Proprie منه vertendum esset quod ab ejus parte veniret.

68) Sunt nempe casus, in quibus traditio Moslimos jubet ad ea quae rogantur quaeque ab iis
petuntur non respondere, sed silere. Minime vero silentium ei praescribitur viro, cujus
filia in matrimonium petitur; ad talem enim petitionem, aut concedendo, aut recusando, re-
spondendum est.

69) Vult poeta, vel complures jam ante ipsum fuisse, cui benigne amicitiam suam vir ille excellen-
tissimus largitus esset, vel amicitiae illius sibi ipsi antea jam datas fuisse significationes.

70) I. e. repulsam quam tuli.

71) I. e. voti accepti.

72) Ego nullus dubito, quin pro وارحجن, quod hic explicari non posse videtur, sit substituendum
وارتاجين, octava forma verbi رجن, quo facto egregia erit avriθεαις inter tergum vertere et
consistere.

Pleiades multo mane ad occasum vergentes ⁷³, coruscaret fulgur earum et copiose manaret earum pluvia continua; perque duos articulos e margaritis et hyacinthis, quin potius per duos serpentes ex incantamentis Hārūti et Mārūti ⁷⁴: quando adspicis orationem solutam, dicis: si haec metro fuerint ligata, corrumpentur; si vero inspicis ligatam, dicis: si haec metro fuerint soluta, elegantiae ejus, apto nexu carentes, peribunt ⁷⁵. At sane, si tu dirigis in me e facundiā hastam, in quā duae sunt cuspidēs, cujus utraque extremitas haud alia est, quam caput, cui insertum est ferrum acutum mortem inferens, cujusque utraque acies haud alia est, quam (acies) findens, quam contra constare non potest animus firmo ceteroquin proposito res peragere solitus; sique tu mihi opponis ex artis bene scribendi cohortibus et e compellationis turmis Tofailum ejus hujusque filium Amirum ductorem equorum ejus, et Abū-Barāum, lusorem cuspidum ejus ⁷⁶, et Abū-s-sahbāum, prehensorem ejus habenarum ⁷⁷, et Doraidum

73) Eam significationem verbi رفرق hīc adhibendam esse putavi, quae in Lexico, utpote in Diwane Hodhailitarum occurrens, memōratur, adeo ut Pleiādum sideri pluviam afferenti hīc adscribantur oculi lacrymantes hīc illuc vibrati. Quod si minus placet, pro رقمتهما legere potes رقم اثمتها et locum vertere *quorum splendor si esset Pleiādibus* cet.

74) De Haruto et Maruto cff. Korani Sura II. vs. 96 et auctores citati a Silvestre de Sacy, *Chrest. Ar. T. III. p. 142 ann. 13.*

75) Significatur, quantopere Ibn-Khakan iudicii acumine valeret, cum statim vidisset, utrum duorum orationis generum, sive ligatum sive solutum, singulis, quae epistolā suā complexus esset, melius conveniret.

76) At-Tofailum et Abu-Baraum Amirum, Malici filios, virtute bellicā excelluisse eamque laudem cum fratribus suis habuisse communem, vel ex eo apparet, quod mater eorum أم البنين الرابعة appellari consuevisset, adeoque poēta Lebidus, filius Rabi'ae, Malici nepos, de suā familiā praedicare posset:

(الرجز) نحن بنى أم البنين الرابعة

Cff. Rasmuss. Additam. p. ٣٩; de proelio autem ad Rabrahanum commisso, cui uterque horum heroum adfuit, et in quo Amiratae, ad quos illi pertinebant, victoriam reportarunt, ejusdem Hist. praec. Ar. Regn. p. 70. De Abu-Barao Amiro praeterea mentio fit l. I. p. 96, et imprimis in Additam. citt. p. ٣٩ ad ٣٩ et p. 27 ad 29, quorum locorum posteriore de cognomine ملاعب vel لاعب الاسنة ei tributo exponitur. Quantopere vero arte equestri et equitum copiis valuerit at-Tofaili filius Amirus, constat ex iis quae narrantur ibid., p. f v vs. 11 sqq., cujus loci initium, ita, ut nobis constituendum videtur, emendatum, adjunctā versione describemus:

وقد (عامر ابن الطفيل) على رسول الله ومعه أريد بن قيس مع قوم من بنى عامر فقال يا
 محمدا ان اسلمت ما (requiritur) لى قال رسول الله لك ما للمسلمين وعليك ما

ejus quod ad consilii prosperitatem 78, et Zaidum ejus quod ad multitudinem jumentorum de eâ, quibus insidetur quaeque a latere ducatur 79; in quam tandem lori-

قال فتجعل لى الوبر ولك (فقال ليس ذلك بقومك) قال لا الا ان تجعل لى الامر من بعدك
 المدبر قال لا ولكن اجعل لك اعنة الخيل قال لو ليست لى ثم قال يا محمد والله
 لا ملائتها عليك خيلا ورجلا ولا ريطن بكل نخلة فرسا. Venit (Amir filius at-Tofaili) und
 cum Arbado Kaisi filio et catervâ Amiritarum ad Legatum Dei, eumque rogavit: Si Islamismum
 amplexus fuero, quid commodi mihi inde redundabit? Eadem commoda, respondit propheta,
 eademque onera tibi erunt, quae caeteris Moslimis. Non amplectar, inquit Amir, nisi hac con-
 ditione ut imperium post mortem tuam mihi mandes. — [At tuae genti non competit]. — Ergo,
 inquit, ut me Nomadibus praeficias Arabibus, dum ipse oppidanis praesis. — Minime respondit
 propheta, verum habenas equorum tibi committam. Tum ille: (Aliquid diceres), si jam non
 essent mihi. Quibus addidit: per Deum, o Mohammad t sane terram (affixum ☉ referendum est ad
 الارض, quod Amir in mente habebat) contra te implebo equitibus peditibusque, et ad unam-
 quamque palmam equum alligabo." Ceterum de Amiro et expeditionibus bellicis, quibus inter-

77) Esse Abu-s-Sahbaum cognomen Bistami, Ibn-Kais, de quo cf. supra in p. 66 sq. annotatio 36 ad
 Caput Secundum, apparet ex Hamasae p. ٣٧٠ vss. ٣ et ٢ a f. et Hariri p. ٣٧١ scholl. vss. ٣ et
 ٢. E Rasmussen autem Additam. p. ٢٧ vs. 9 ad 11 apparet hunc unum fuisse e tribus illis vi-
 ris, qui ab Arabibus pro equitum illius aetatis praestantissimis et fortissimis habiti fuerunt, et
 propterea ربيعة فارس fuisse appellatum.

78) De Doraido Ibno-s-Simma (دريد ابن الصمة), qui hoc loco significatur, cf. Hamaker ad
 Wakidaeam p. 77, Rasmussen Hist. praec. Ar. Regn. p. 93 ad 95, Pococke l. c. p. 48
 vs. 8 a f. Carmina ejus habentur in Hamasâ p. ٣٧٧ ad ٣٨٠, p. ٣٨٠ ad ٣٨٣ et p. ٧١٢
 et ٧١٥. Eum vero prudentiae militaris laude maximopere floruisse constat ex iis quae e Djan-
 nabio et Abulfadao referuntur a Gagnierio in libri *La vie de Mahomet* T. II. p. 158 et p.
 160 ab init.; ibidem vero a pag. 166 vs. 4 a f. ad p. 169 usque de ejus nece, iisque, quae
 proxime eam praecesserunt, exponitur.

79) De Zaido, qui زيد الخيل appellari solebat, cf. Hamaker ad Wakidaeam p. 146 et 147, et
 imprimis Rasmussen Additam. p. ٣٣ ad ٣٦ et p. 22 ad 25, ubi etiam pag. nempe ٣٣ vs: 1.
 de magno numero equorum ejus mentio fit. Praetuli vero lectionem Codicis Gothani ei, quam praec-

cam dirigis hastas tuas, et contra quodnam caput evaginas gladios tuos ⁸⁰! Num quemquam reperis, quin ante te transeat in corporis specie emaciata, et spectet ad te ex oculo obtuso? num quidquam percipis, nisi costas carnes carentes ⁸¹, et lacrymas prae moerore (hominum), quod (tanto intervallo post te) remaneant, calidas ⁸²? Non nisi eo eventu, ut salutent (homines) praestantiam tuam ceteros omnes praevententem, utque magnifico te honore prosequantur, tu paras vel levissimi intuitus adspectum e prosaica, quae tibi debeatur, aut poetica compositione ⁸³, (adspectum, inquam) qui refrigerat ex intellectibus et imaginationibus omnem ustionem, si vel esset ex igne. Ibrahimi ⁸⁴, et ad quietem redigit ⁸⁵ ex intelligentiis ⁸⁶ et cogitationibus omnem

bent A. et B., quoniam haec sensum idoneum non praebere videretur. ^{قعدلة} plane idem, quod

^{قعود} aut ^{مقتعد} significat, teste Djauhario.

80) Proprie partes latiores gladiatorum tuorum.

81) Ad literam haec verba quaesitae ambiguitatis plenissima Latine commode reddi nequeunt. Animadvertendum enim est, auctorem ludere in duplici significatione pluralis ^{صلوع}, qui et de hominis costis et de terrae gibbosis tractibus adhibetur. Jam vero primo adspectu putares, verba esse vertenda: Num percipis quidquam, nisi loca montana ab incolis deserta: si autem contextum consulis, vides revera de costis sermonem esse debere, et incolis earum significari carnem, qua tectae quondam fuissent, quae vero jam a corporibus istis emaciatis paene evanuisse videretur. Porro observandum est, verbum ^{قفر} etiam figurate de muliere non carnosam adhiberi, et ^{قفر} pluralem substantivi ^{قفر} proprie eam vim habere, ut locus esset vertendus: *N. p. q. n. l. m. quae a parte incolarum (mutata sunt in) deserta i. e. quae ab incolis relicta deserta facta sunt.*

82) ^{حرار} per solitum formae usum est pluralis ab ^{حار} calidus.

83) Similem comparisonem supra vidimus: cf. ann. 18.

84) Vides ignem Ibrahimi hoc loco memoratum esse ignem fornacis illius, in quam, uti in Korano refertur, Abrahamus, quoniam idola patris demolitus esset, fuit conjectus. Utraque autem comparatione, tam ea quae his verbis continetur, ab ignis ardore desumta, quam illa quae in proxime sequentibus occurrit, a venti flatibus petita, nihil aliud significatur, nisi vel felicissima ingenia, quaeque altissime se efferrent, simulac partem levissimam operum Ibn-Khakanis cognitam haberent, agnoscere debere, se ad talem praestantiam adspirare minime posse, eaque, quae antea maximae iis laudi ducebantur, jam pro nihilo esse habenda.

85) Vides me hoc loco aliter edidisse, quam in utroque Codice legitur; neutrius enim lectio bonum sensum praebere videtur: de mea vero emendatione satis certum me esse posse putare. Quarta autem forma verbi ^{ركد} a Castello memorata Freytagii Lexico est addenda.

87) ^{افهام} ut pluralis a ^{فهم}, quod ut nomen intellectum significans in solo Castelli Lexico memoratur, operi Freytagii est addendum: cf. Grangeret de la Grange, *Anthol. Ar.* p. lv vs. 4.

flatum, si vel esset ex vento vehementissimo. Hoc mitte ⁸⁷, et sermonem iterum injice de Harimo hujus temporis, qui elevat proposita virorum excellentium ⁸⁸, decore rerum mundanarum et religionis, principe celsissimo, Abū-Jahjā ⁸⁹. Juro vero per studia ejus gravissima et manus ejus magnificas, quae ornant monilibus pretiosis colla generosorum, et largiter spargunt torques pulcherrimos ⁹⁰: profecto explicuisti super illo vestem pulchrae compositionis, qualem componendo impar erat ars Kossi et Sahbāni ⁹¹.

87) I. e. noli tantis elegantiarum copiis me rursus petere, sed potius laudibus iterum orna principem illum egregium, quem semel jam encomio celebrasti.

88) I. e. qui efficit, ut homines praestantissimi ad alta quaevis adspirare possint. Cf. locus similis al-Marracischii quem edidit Cl. Weijers supra p. 8 annot. vs. 1.

89) Appellatione *Harimus hujus temporis* significatur *judex justus et aequus*, qualis suo tempore erat Harim Ibn-Kotba (هرم ابن قطبة), de quo viro cf. Rasmussen in Hist. pr. Ar. Regn. p. 90

ann. I. et in Additam. p. ۴۴ ad ۴۶; item scholion ad Haririum, p. ۲۷۴, imprimis vero versiculi al-Aschae relati ibid. vs. 6 a f. sq. et Prov. Ar. edit. Freytag. p. 402 n. 172. Quod autem ad nominis ejus pronuntiationem attinet cf. Ham. p. ۱۳۴ vs. 11 a f. sq. Verosimile est hic sermonem esse de rege, quem Conde per errorem appellat Muhamad ben Man (*Gesch. d. Herrs.* etc. T. II. p. 175 vs. 10 a f.), cujus autem nomen verum refert Ibn-Khakan ab initio capitis, quo in primâ operis sui parte de eo egit, nempe

المعتزم بالله أبو يحيى معن ابن مكمد بن صمادح. Hic enim princeps, cum anno demum 484, postquam per quadraginta annos regnum tenuerat (cf. Conde l. c. p. 176), diem supremum obierit, ut ex iis, quae Ibn-Khakan loco allato de eo refert, apparet, insignem literis operam navavit. Si igitur assumeris apud hunc principem Ibn Khakanem, cum epistolam, quam tractamus, ad eum scriberet Ibn-Abdunus, versatum fuisse, statuendum est auctorem nostrum, cum vel anno 535 vel, ut alia fert traditio, anno 529 interfectus sit, aetatem sexaginta saltem annorum attigisse, adeo ut ante annum 484 jam adeo ingenii laude florere potuerit, ut propterea a rege Almeriae hospitio exceptus et laute habitus fuerit: cf. locus Ibn Khallicanis in Specimine Cl. Weijers, pagg. 6 et 7.

90) طوق الحمام (*halskragen der duiven*) figurate dicitur de torquibus pulcherrimis. Hinc complura poemata et scriptiones prosaicae elegantiores nomen tulerunt طوق الحمام.

91) De Sahbano cf. supra ann. I in p. 106; de Kosso vero cf. Prov. Ar. ed. Freytag. p. 189 sq. n. 139 et Prov. Meid. ed. Schultens p. 46 sq. n. 90, Pocockii Spec. H. A. p. 47 vs. 3 et 168 vs. 6, itemque scholion ad Haririum p. ۲۷۱. Quamvis vero قس pronuntiet Freytagius, ceteri auctores, quos

citavi, omnes pronuntiant قس. Dhammâ vocem instruendam esse praecipitur etiam in Kamuso. Significatur autem hoc loco, Ibn-Khakanem Abu Jahjae laudes egregio quodam opere celebrasse, quo, quasi splendidâ, quâ indutus esset, veste, eximie esset ornatus. Hoc vero opus prosâ oratione fuisse compositum, e comparatione cum Sahbano et Kosso, arte oratoriâ imprimis claris, probabile fit.

Et sane ille melius etiam perspicit nobilem indolem convivarum ⁹², quam Zarka Jamāmae vidit exercitum Hassāni ⁹³. — Quod vero attinet ad istum, qui errat in lectione, et pervertit sensus scoposque, audacterque se opponit iis quae non intelligit; non erit rationum exactio, sicut susurrat musca. Si ille ita susurrat, ut ne passer quidem sibilo suo eum alternis vicibus velit excipere ⁹⁴, quomodo tandem ei respondebit rugitu suo leo praedam confringens ⁹⁵. — Nisi vero tempus inquinaretur ⁹⁶ commemoratione ejus, aetasque contaminaretur illis, quae in eo sunt turpia, et molesta, ostenderem tibi e futilibus ejus dictis et erroribus talia, quae vel mulieri liberis orbatæ ⁹⁷ risum moverent, quibusque uti posset al-Djāhidh ad caput de hominibus fatuis retractandum supplendumque ⁹⁸. Missos fac camelos Imrao-l-kaisi ⁹⁹, neque amplius occuperis dictis inanibus. Adjungat Deus iterum

92) Vult: *et sane, ne dubites te ab illo remuneratum iri tuamque praestantiam ab illo perspectam esse et agnitam: ille enim, si vir celebrer ad eum venit conviva, melius etiam et facilius perspicit nobilem ejus indolem, quam etc.*

93) De historiā, ad quam hoc loco respicitur, cf. scholion ad Haririum pag. 61^r, Prov. Ar. ed. Freytag. p. 192 n. 145, et Meidani Prov. ed. Schultens p. 32 ad 34 n. 57.

94) Significatio, quam hoc loco tertiae formae verbi ناب (mediā Waw) tribuendam esse putavi, commemoratur in Lexico Castelli.

95) Vult: *quomodo tu tam misero homini, cui tantum praestas, quantum leo praestat muscae, respondebis? Cf. locus similis in Sacyi Chrest. Ar. T. I. p. lvo vs. ult. Sine dubio spectatur hic certus aliquis vir, qui in Ibn-Khakanis stilum acriter invectus erat.*

96) Significatio formae secundae verbi مَرث *sordibus inquinavit, dehonestavit*, a Castello memorata, Freytagii Lexico est addenda.

97) *Ideoque tristissimae et a risu alienissimae.*

98) De Abu-Othmano Amro Ibn-Bahr, cognomine الجاحظ (*protuberantes habens oculos*) cf. Ibn-Khallican n. 517, d'Herbelot in v. *Giahedh*, et Silvestre de Sacy *Chrest. Ar. T. III. p. 495 — 499 ann. 71*, et *Anthologie Grammaticale Arabe* pag. 304 ann. 23 et pag. 461. Hunc igitur virum ex hoc loco apparet in quodam operum suorum peculiari capite de hominum fatuorum stulte dictis vel factis exposuisse, quod vero relatione eorum, quae homo hic notatus temere effutisset, augeri posse existimabat Ibn-Abdunus.

99) الملك الصليل, *Rex multum errans*, est cognomen *Imrao-l-kaisi*, de quo cf. locus in vitā

Imrao-l-kaisi, ex كتاب الاغانى editā a Mac-Guckino Slanio, p. 1 vs. 15. Et hunc revera hic spectari, non dubitabis, collatis quae Freytag. ex Meidani Comment. descripsit ad explicationem Prov. 1. in p. 479. Nimirum راحل الصليل hic sunt *cameli Imrao-l-kaisi*, qui ipsi furto abducti erant, quos cum restituere ei voluisset Khalidus aliquis, reliquos etiam camelos suos amisit. Hic ergo illud proverbium significat: *missam fac nec cura amplius inanem istius viri jactationem, ne obloquendo pejorem etiam provoces sermonem*. Caeterum carmen illud, cujus primum

Ibn-Abi-Solmam optimis inter gentem legis suae ¹⁰⁰: et vero enim ex ejus sapientiâ utilitatem perceperunt majores eorumque posteri, et de illo clamavit lingua temporis, effecitque ut (laudes ejus) audirent quotquot aures haberent: hunc autem diceres nullum alium spectasse, quam istum hominem, quamvis alio, quam hoc (nostro), tempore vixerit;

Quot fuerunt futillum verborum copiam proferentes, qui opinarentur se rem acu tangere, et (contra) quidquid ipsis in mentem veniret, eloquerentur,

Quibus exhibui patientiam, cum alios ab iis diversos honorarem, et a quibus me averti, cum cæteroquin loca, in quibus lethali vulnere affici potuissent, conspectui parent ¹⁰¹!

In regione vero, in quâ tu versaris, (det Deus amplitudinem iis, qui opem ei ferunt eamque defendunt, et perpetuam reddat potentiam incolarum urbium et agrorum ejus), sint nobilitas antiqua et majores generosi ¹⁰², studiaque humanitatis et disciplinarum scientia, cordaque (erecta) et intelligentiæ, vallesque quas transeant divitiæ et abundantia dulcem aquam offerentes ¹⁰³, et conciliabula, quæ identidem theoria et praxis visitent ¹⁰⁴, ampla. Tibi denique sit salus Dei, quamdiu fulgeat stella et pluviam stillet nubes!

Magis, quam hoc Ibn-Khākānis capite, vita Ibn-Abdūni illustratur iis, quæ de eo habet Abdolvāhidus al-Marrācischī tribus locis diversis, quorum primus statim excipit ea, quæ ex illius auctoris opere in Capitis primi paragrapho primâ, p. 6 sqq., edidimus.

versum Freytagius ex Meidano descripsit (male pro حديث edens حديث, nam sensus est: at nuntium aliquem (mihi affer), nuntium de (reliquis) meis camelis), totum exstat in Diwano Imrao-l-Kaisi, edito a Slanio, p. ٣٢. Conf. etiam ibidem vitæ ejus, modo commemoratæ, p. ١٢ vs. 4.

100) Vult: det Deus nobis in te rursus virum ita agentem, ut Ibn-Abi-Solmam, quique ideo inter eos, qui fidelissime ea, quæ Deus utpote justa et recta præscripsit, observant, optimo jure possit referri. Versus hic citati non pertinent ad Zohairi Ibn-Abi-Solmæ Moallakam. In Hamasâ vero, p. ١٣٢ vs. 3 a f. ejusdem metri et Kasîæ versus, Zohairum auctorem habens, affertur, qui fortasse ad idem carmen, atque ii, qui hic descripti sunt, pertinet.

101) I. e. cum facile fuisset eos ad silentium redigere et arrogantiam eorum reprimere, si occidere eos voluissem.

102) I. e. Per te in hac terrâ vetus nobilitas rursus adsit, et generosi illi, quos veneramus, majores velut in vitam redierint!

103) عذاب pluralem esse formæ singularis عذب, a Castello memoratur: quod Freytagii Lexico addendum est.

104) H. e. in quibus identidem disciplinæ contemplativæ et practicæ tractentur.

Reperitur autem Codicis 546 p. 71 vs. 3 a. f. sqq., et sic sese habet

وفيه يقول الوزير الكاتب الابرع ذو الوزارتين ابو محمد عبد المجيد بن عبدون من اهل مدينة يابرة قصيدته الغرّاء لا بل عقيلته العذراء " التي ازرت على الشعر ، وزادت على السحر ، وفعلت في الالباب فعل الخمر " فجلست عن ان تُساما ، وأنقبت من ان تُصاها ، " فقل لها النظير ، وكثر اليها المشير ، وتساوى في تفضيلها وتقديها بائل وجريير ، " فلله هي من عقيلة خدير قريبت بسهولة حتى اطمعت ، وبعدت حتى عزت فامتنعت " اوردتها في هذا المصنف وان كان فيها طول مخرج عن النكد الذي رسمته ، مُخَلِّ بالتلخيص الذي شرطته " لصحة مبانيها ، ورشاقة الفاظها وجودة معانيها " سلك فيها ابو محمد رحمه الله طريقة لم يُسنف اليها ، وورد شريعة لم يُزاحم عليها " فلذلك قل مثلها لا بل عدم ، وعز نظيرها فما تُوقم ولا علم " وهي

الدَّهْرُ يَفْجَعُ بَعْدَ الْعَيْنِ بِالْأَثَرِ . فَمَا الْبُكَاءُ عَلَى الْأَشْبَاحِ وَالصُّورِ

الى اخر القصيدة

وكان ابو محمد هذا يكتب للمتوكل على الله ونعمت بحاله معه وهو احد كتّاب المغرب ومن جمع منهم فضيلتي الكتابة والشعر على انه مُقلٌّ من النظم لم يَتَّبِعْ a له منه الا سبيداً بالنسبة الي عزارة آدابه ونباهة قدره وسيور من مختار رسائله في موضعه من هذا الكتاب ما يدل على ما وصفناه به

حكى عن نفسه رحمه الله انه كان بين يدي مؤتبه وسنه انذاك ثلث عشر سنة فعن للمؤتّب ان قال

(المجنت) الشعر خُطّة خَسَفِ b

وجعل يردد هذا القول قال الوزير ابو محمد رحمه الله فكتبت في لُوحى مُجَبِّراً له

لكل طالب عُرِف

ثم خطر لي بيت ثانٍ c وهو

للشيخ عَيْبَةُ عَيْبٍ ولفتي ضَرْفٌ ضَرْفٌ d

a) In Cod. est يَتَّبِعَتْ .
صرف صرف .

b) In Cod. est خَسَفِي .

c) In Cod. ثانى .

d) In Cod.

قال فنظر إلى المودب وقال يا عبد المجيد ما الذي تكنب في ريتك اللوح فلما رآه لطمني
وعرك اذني وقال لا تشتغل بهذا وتكنب البيتين عنده *
ومن عزارة حفظه رحمة الله ما حدثت الوزيم الاجل ابو بكر محمد بن الوزيم ابي مروان
عبد الملك بن ابي العلاء زهر بن عبد الملك بن زهر وكان ابو بكر هذا قد مات عن سن
عالية نيف على الثمانين قال بينا انا قاعد في دهليز دارنا وعندي رجل ناسخ امرته ان
يكنب لي كتاب الاغاني فجااء الناسخ بالكرايس التي كتبها فقلت له ايس الاصل الذي
كنبت منه لاقابل معك به قال ما اتيت به معي فبينما انا معه في ذلك ان دخل الدهليز
علينا رجل بد الهبة عليه ثياب غليظة اكثرها صوف وعلي راسه عمامة قد لاها من غير
اتقان لها فحسبته لما رايته من بعض اهل البلادية فسلمت وقعد وقال لي يا بني استاذن لي
على الوزيم ابي مروان فقلت له هو نائم هذا بعد ان تكلفت جوابه غاية التكلف حملني
على ذلك نروة الصبي وما رايته من خشونة هيئة الرجل ثم سكت عنى ساعة وقال ما هذا
الكتاب الذي بايديكما فقلت له ما سؤالك عنه فقال احب ان اعرف اسمه فاني كنت
اعرف اسماء الكتب فقلت هو كتاب الاغاني فقال الى اين بلغ الكاتب منه قلت بلغ موضع
كذا وجعلت اتحدث معه على طريق السخرية به والضحك على قلبه فقال وما لكاتبك
لا يكتب قلت طلبت منه الاصل الذي يكتب منه لاعارض به هذه الاوراق فقال لم اجي
به معي فقال يا بني خذ كرايسك وعارض قلت بما ذا واين الاصل قال كنت احفظ هذا
الكتاب في مدة صباهي قال فتبسمت من قوله فلما راي تبسمي قال يا بني امسك على
قال فامسكت عليه وجعل يقرأ فوالله ان اخطأ واوا ولا فاء قرأ هكذا نحواً من كراستين e
ثم اخذت له في وسط السقمي وآخرة فرايت حفظه في ذلك كله سواء فاشتد عجبى وقمت
مسرعا حتى دخلت على ابي فاخبرته بالخبر ووصفت له الرجل فقام كما هو من قوره وكان
ملتقاً برداء ليس عليه قميص وخرج حاسر الرأس حافي القدمين لا يرفق على نفسه وانا بين
يديه وهو يوسعني لوما حتى تراما على الرجل وعانقه وجعل يقبل راسه ويديه ويقول يا
مولاي اعذرني فوالله ما اعلمنى هذا الخلف الا الساعة وجعل يسبني والرجل يخفص عليه
ويقول ما عرفنى وابي يقول هبه ما عرفك فما عذره في حسن الادب ثم ادخله الدار واكرم

e) In Cod. كراستين.

وبجلسه وخلا به فتحدثنا طويلا ثم خرج الرجل وأبى بين يديه حائفا حتى بلغ الباب وأمر بدأبته التي يركبها فأسرجت وحلف عليه لئيركبتها ثم لا ترجع اليه ابدا فلما انفضل قلت لأبى من هذا الرجل الذي عظمته هذا التعظيم قال لى اسكت ويحك هذا اديب الاندلس وامامها وسيدها فى علم الآداب هذا ابو محمد عبد المجيد بن عبدون ايسر محفوظاته كتاب الأغاني وما حفظه فى ذكاء خاطره وجودة قريحته سمعت هذه الحكاية من ابي بكر بن زهر رحمة الله حين دخلت عليه وقد وفد عن سراكش لتجديد بيعته امير المؤمنين ابي عبد الله محمد بن ابي يوسف فى شهر سنة خمس وتسعين وخمسائة وانشدنى الوزير ابو بكر المذكور فى هذا التاريخ لنفسه بعد ان سألنى عن اسمى وعن نسبى فتسببت وانتسبت وتسمى لى هو رحمه الله وانتسب من غير استدعاء تواضعا منه وشرف نفس وتهذيب خلق قدس الله روحه وسامحه

(البسيط) لاج المشيب على راسى فقلت له

الشيب والعيب لا والله ما اجتماعا

يا سياتى الكاس لا تعدل التى بها

فقد هجرت الحنميا والحكيم معا

وانشدنى رحمه الله وقال احفظ عنى

(البسيط) انى نظرت الى المرأة ان جليت

فانكرت مقلتناى كلما رأنا

زابت فيها شنيجا لست اعرفه

وكنيت اعرف فيها قبل ذاك فتنا

هذا ما انشدنى لنفسه بلفظه رحمه الله وله شعر كثير اجاد فى اكثره وأما الموشحات خاصة فهو الامام المقدم فيها وطريقته هى الغاية القصى التى يجرى كل من بعده اليها هو آخر المجيدين فى صناعتها ولولا ان العادة لم تجر بايراد الموشحات فى الكتب للمجلدة المخددة لاوردت له بعض ما بقى على خاطرى من ذلك

Quae verba Latine sic reddenda sunt:

Ac de illis canit Vezirus Scriba praestantissimus, utroque Veziratu ornatus ¹⁰⁵, Abū-Mohammad Abdolmadjid Ibn-Abdūn, ex incolis urbis Evorae, carmen suum illustre, quin potius illud appellem virginem nobilissimam intactam, quae in vituperium adduxit poëmata, et numerum auxit incantamentorum, et in hominum mentes eandem habuit vim, quam vinum. Nimis vero illustre exstitit, quam ut de gloriâ cum eo contendere posset, et dedignatum est, ut sui similia haberet. Pauca ei sunt paria, multi vero, qui illud (ut pulchritudinis exemplum) digito monstrant, atque aequales inter se sunt in praedicando excellentiam ejus primoque illud loco ponendo Bakilus et Djarirus ¹⁰⁶. Sane vero divina est illius praestantia ¹⁰⁷, talis cum sit generosa puella pone velum latens, quae, si prope quidem accedit facilitate suâ usque dum cupidinem excitavit, mox longe se removet, adeo ut in eximio pretio habeatur, neque aditus ad ipsam pateat. Attulî illud poëma in hoc opere, quamvis eâ sit longitudine, quae eos fines, quos mihi scripsi, excedere cogat, adeo ut negligatur propter id ipsum conditio praecipua breviter tantum notandi, quam mihi posui, (idque feci) ob integritatem formarum ejus grammaticarum et stili, ejus elegantiam sensibus egregiis junctam. Incessit in eo Abū-Mohammad, cui Deus propitius sit, viâ, quam nemo ante eum inierat, et accessit ad aquisitionis locum, ad quam (poëtae ob magnum numerum) se invicem non presserant. Propterea pauca sunt carmina ei similia, quin potius desiderantur, et rara sunt ei aequalia, eaque exstare ne opinione quidem conceptum, nedum certo cogitum est. Sic vero sese habet:

Fortuna affligit caet.

Erat autem hicce Abū-Mohammad Scriba al-Motawaccili alallah, et elata fuit apud illum (regem) ejus conditio. Pertinebat ad Scribas illustres Occidentis, et quidem ad illud eorum genus, quod conjunxit utramque facultatem praestantem, scribendi (eleganti oratione prosâ) ¹⁰⁸ et carmina pangendi; ita tamen ut pauca tantum artis poëticae specimina ederet, ex quibus quidem nullum constat reverâ eum habere auctorem, quia (in illo describendo) incipiatur a significatione illud profectum esse ab eximiâ doctrinâ.

105) De hoc honoris titulo cf. Cl. Weijers *Specim.* p. 60—62 in ann. I.

106) I. e. *balbutiens pariter ac disertissimus*. De Bakilo cf. scholia ad Havirium, p. 14, in quibus etiam, p. 70, de poëtae Djariri Ibn-Atijae (apud Ibn-Khallicanem n. 129 quoque commemorati), facundiâ exponitur.

107) In phrasibus *لله هو من رجل*, *ille talis est vir, ut Dei esse videatur*, et *لله هذه من جنة*, *hic talis est hortus ut Dei e. v.*, praepositio *من* idem valet, quod nostrum *voor in wat voor een man is dat?* aut Latinorum genitivus in dicto *quid rei hoc est?* Caeterum cf. notum illud Hebraeorum *הרי האלהים* et similia, de quibus vide Gesenii Thesaurum in voce *אלהים*.

108) *Qualis nempe in eo requiritur, cui regis nomine epistolae et diplomata sunt scribenda.*

ejus elegantis praestantiâ ejusque dignitatis nobilitate ¹⁰⁹. Allegabuntur autem certae quaedam ex selectis ejus epistolis loco suo in hoc libro, quae ostendent verum esse id, quod de eo praedicavimus.

Fert traditio ex ipsius ore accepta, eum annos tredecim natum coram praeceptore suo sedisse, tum vero praeceptori in mentem venisse, ut diceret: Poësis est conditio jacturae. Quam sententiam eum saepius repetivisse. Tum scripsi (his fere verbis Vezirus Abū-Mohammad rem narrare solebat), in tabulâ meâ, hemistichio, quod dixerat, alterum addens; Unicuique qui studet virtuti. Deinde in mentem mihi incidit alter versus hujusmodi:

Seni copihus vitiositatis, at juveni vas elegantiae ¹¹⁰.

Tum ad me oculos convertebat praeceptor, et dicebat: Quid scribis, Abdolmadjid? Ostendi ei tabulam, quam ut vidit, palmâ passâ genam meam percutiens, auremque perficans, Ne hisce, ait, occuperis. At scripsit duos hosce versiculos penes se.

Ad ea autem, quae de excellenti illius memoriâ relata sunt, pertinet hoc, quod narravit Vezirus illustrissimus Abū-Bacr Mohammad, filius Veziri Abū-Marwāni Abdolmalici filii Abū-l-Alāi Zohri filii Abdolmalici filii Zohri ¹¹¹. (Hic vero Abū-Bacr, cum moreretur, ad summam pervenerat senectutem, et plus quam octoginta annos vixerat). Haec sunt hujus viri verba: Cum aliquando in vestibulo domus nostrae sederem et mecum esset scriptor librarius, jussi illum mihi exscribere librum Cantilenarum. Deinde ille attulit ad me folia quae descripserat. Tum ei dicebam: Ubi est exemplar, unde descripsisti, ut unâ collationem cum eo instituamus. Respondit: Non attuli. Cum autem in hisce essemus, intravit ad nos vestibulum vir squalido habitu, vestibus crassioribus maximâ ex parte laneis indutus, tiaram capiti sine curâ alligatam habens, adeo ut, cum eum viderem, putarem eum ad quamdam campestrium tribum pertinere. Ille vero nos salutavit et consedit. Tum mihi, Filiole, ait, pete mihi admissionem ad Vezirum Abū-Marwānum. Ad quod ego: Dormit ille. Hoc autem ei respondi, postquam non sine maximo labore a memet ipso impetraveram, ut responsum ei darem, perductus ad talem contemptum puëritiae insipientis petulantia eoque quod videbam ex viri habitu horrido. Postquam vero ille per horam siluerat, dixit mihi: Qualis est hic liber, quem manibus vestris tenetis? Tum ego ad illum: Quid est, quod de eo quaeras? Respondit: Vellem titulum ejus cognitum habere: novi enim

109) I. e. *Carmina, quae reverâ constat illum habere auctorem, nemo unquam erit, qui in meo ponat, quin commendationis causâ magni hujus viri nomen praemittat.*

110) Cf. quae de his versibus notavimus in annot. 46—48, supra p. 115,

111) Cf. supra annotatio 63 in p. 118.

nomina librorum. Declaravi ei hunc esse Librum Cantilenarum. Ad quod ille: Ad quemnam ejus locum usque pervenit scriptor librarius? Indicavi ei locum, et coepi cum eo confabulari eum ludibrio habens ejusque habitum ridens. Ille vero, Quid, ait, impedit scriptorem tuum, quominus scribat? Dixi: Petii ab eo exemplum quod describit, ut haec folia cum eo conferrem; at mihi indicavit se illud non attulisse. Tum ille, Sume, inquit, filiole, chartas tuas et confer. At ego: Quocum conferam? ubi est exemplum? Respondit: Puer hunc librum memoriter edidit. Ad hoc ejus dictum subridebam, quod ut vidit, Filiole, ait, contine te erga me. Ego me continui. Tum coepit recitare, et, per Deum, ne in una quidem Waw vel Phā erravit ¹¹². Ita perrexit recitare circiter duas chartarum partes. Tum recitandos indicavi illi locos in medio et fine libri exstantes ¹¹³, et vidi eum haec omnia aequè bene memoriā tenere, quod maximam mihi movit admirationem. Surrexi igitur festinanter accurrens ad patrem meum; ad quem ut intravi, narrabam ei rem et describebam ei virum. Ille vero exemplo surrexit ita ut erat, pallio involutus, sine tunica, et exiit nudo capite, discalceatis pedibus, commodo suo non consulens ¹¹⁴, meque interim ipsi praeëuntem opprobriis cumulans, donec coram illo viro se projecit illumque amplexatus est, coepitque illius caput manusque osculari, haec dicens: Excusatum me habe, domine! per Deum! non certio rem me fecit hicce nullius frugis filius (te hic esse), nisi hoc ipso momento. Tum coepit me conviciis petere, cum vir ille eum exhortaretur ut mitioribus verbis uteretur ¹¹⁵, dicens: Non noverat me. At pater meus respondit: Concede eum te non cognovisse; quid tamen ad eum excusandum potest afferri, si spectas decentem legum urbanitatis observationem (quam violavit). Dein in domum eum introduxit, et sedem amplio rem ei dedit, et soli arbitris remotis una remanserunt, et per longum tempus confabulati sunt. Tandem vero exiit vir, patre meo ei praeëunte (adhuc) discalceato, donec ad portam perveniret. Tum jussit equum suum; quo ipse vehi solebat, stragulo

112) Haec ita intelligenda: Facile potest quis in eo errare, ut و copulativam positam putet ubi tamen ف scripta sit, vel vice versa ف pro و memoriae vitio substituat, cum non satis certae regulae dentur, quibus omnibus locis definiri possit, alterutra harum copularum requiratur. Hic vero vir ne in his quidem erravit.

113) In phrasi أخذ له hic accusativus الكتاب supplendus est: proprie significat sumsi illi librum in hoc illove loco (ik nam het boek voor hem op): sic dicunt etiam أخذ عليه الكتاب hij overhoorde hem het boek. Cf. Hamasae p. 7. vs. 2 a f; sq.

114) لا يرفق على نفسه simpliciter significat: dum sibimet ipsi non facilis, lenis, erat; h. e. non incedebat commodo suo, sed quantum maxime poterat se urgebat.

115) Proprie, cum vir iste ei diceret: خففص عليك القول.

instrui; quod ut factum erat, virum obsecratus est, ut eum conscendere vellet, nec deinde (equus ille) unquam ad se rediret, (sed in illius possessione maneret). Postquam igitur discesserat, rogavi patrem: Quis est hicce vir, cui tantum habuisti honorem? Tum respondit: Tace, vae tibi: hic est vir elegantissimus Hispaniae, et illius antistes princepsque in doctrinâ humanitatis: hic est Abū-Mohammad Abdolmadjid Ibn-Abdān: minima pars eorum, quae memoriâ complēctitur, est Liber Cantilenarum. Quid autem est ejus memoriæ capacitas; si eam comparas cum mentis ejus acumine et ingenii praestantiâ?

Hanc traditionem ipse accepi ab Abū-Bacro Zehri filio, cui Deus propitius sit, cum eum viserem, postquam Marochio venerat, ut renovaret inaugurationem Imperatoris Fidelium Abū-Abdillāhi Mohammadis Ibn-Abi-Jūsuf, quodam mensium anni quingentesimi nonagesimi quinti ¹¹⁶. Recitavit autem mihi Vezirus memoratus Abū-Bacrūs hoc ipso

- 116) Cum e relatione Condei, T. II p. 417 vs. 14 sqq., tantum appareat, hunc Mohammadem, antequam post patris mortem anno 595 Imperator Fidelium salutaretur, jam eo adhuc vivente solenniter fuisse inauguratum, de anno etiam, quo prior haec inauguratio locum habuerit, certiores nos reddit al-Marracischi, qui p. 321, in initio Capitis, quo de principe hic commemorato agit, haec habet: ابو عبد الله هذا هو محمد بن يعقوب بن يوسف بن عبد المومن بن علي أمه أم ولد اسمها زهر رومية بويغ له بعهد أبيه اليه في سنة خمس وتسعين وخمس مائة بعد وفاة أبيه وقد كان أبوه امر ببيعته في سنة ست وثمانين وسنة إنذاك عشر سنين إلا اشهرًا وكان مولده في آخر سنة ست وسبعين وخمس مائة ولم يزل مرسحا (مرسحا. ا.) للخلافة معروفا بها الى ان مات أبوه واستقل بالامر في التاريخ المذكور سنة يوم بويغ له البيعة الكبرى العامة سبع عشرة سنة واشهر وكانت وفاته لعشر خلون من شعبان سنة عشر وستمائة. *Abu-Abdillah hicce est Mohammad ibn-Jakub ibn-Jusuf ibn-Abdilmunan ibn-Ali; mater vero ejus fuit serva concubina, cujus nomen erat Zahar, genere Graeca. (Haec nullo modo videntur in concordiam redigi posse cum iis, quae leguntur apud Condeum l. l. p. 416 vs. 2 a f. sqq.) Inauguratus est, a patre tum mortuo regni haeres institutus, anno 595, postquam idem ille jam jusserat inaugurationem ejus anno 586, cum anno aetatis ejus decimo aliquot tantum menses deessent: erat enim natus anno 576 extremo. Neque desiit ad Khalifatum gerendum educari atque ut successor in hanc dignitatem designatus notus esse, donec mortuus est pater ejus, et solus rerum potitus est anno jam memorato: erat autem aetas ejus die, quo hac inauguratione majore universali inauguratus est, septendecim annorum et nonnullorum mensium. Mortuus vero est, cum praeteriissent decem dies mensis Scha'bani anni 630 (cf. Conde l. l. p. 433). Optimo igitur jure auctor hic de inaugurationis renovatione loquitur. — Jam vero, si locum quem jam tractamus confers cum illo,*

tempore versus quosdam a se compositos, postquam ejus rogatu nomen meum et stemma meum ei significaveram, atque ille ipse, cui Deus propitius sit, nomen suum et a quibus majoribus originem duceret, mihi quoque declaraverat, absque ut hoc (a me) requireretur, faciens id per *δυνατάβασιν* quamdam suam et obsecutus animi generositati indolisque probitati. [Deus animum ejus ut sanctum habeat et benigne cum eo agat!] (Sunt autem versiculi isti hujusmodi:)

Apparuit cana senectus in capite meo; ego vero ei dixi:

Canities et vitium non, per Deum! illud est quod (hic) unā convēnit ¹¹⁷

O tu qui bibendum porrigit poculum, ne illud mihi apportes:

Disjunxi me enim simul a vino et a propinquo ¹¹⁸.

Ac recitavit mihi idem ille vir, cujus Deus misereatur (Abū-Bacr ibn-Zohr), addens: Haec a me memoriā tuā accipe:

Oculos adverti ad speculum, cum politum esset, abnegaruntque oculi mei omne quod videbant:

Vidi in eo virum corrugatum, quem non notum habebam, et noveram antea in eo juvenem ¹¹⁹.

quem supra edidit Cl. Weijers in annot. a p. 15 vs. 4 a f. ad p. 16 vs. 13 a f., apparet; Marracischium tempore, quo Mohammad solenniter secundā vice Khalifa salutatus fuerit, quatuordecim annos natum fuisse; illud autem vitae spatium, quod ab anno aetatis ejus nono ad vicesimum secundum effluxit, modo Fezzae, ubi literis fuerit eruditus, modo in urbe natali Marochio versantem transegisse, ideoque statuendum esse, Abu-Bacrum Zohri filium, quem Marochio ad illum locum, ubi tum ipse versaretur, venisse scribit, Fezzae ab illo fuisse visitatum. Vides praeterea ex iis, quae narrantur a Condeo l. c. p. 417 vs. 17 a f. sqq., Khalifam, cum pater die 22° prioris Rabi'i anni 595 esset mortuus et ipse paulo post inauguratus, initio Djomadæ Fezzam esse profectum, ubi ad ultimum diem Jovis ejusdem mensis commoratus fuerit. Alterutrum igitur statuendum, aut Abu-Bacrum tum Khalifam cum aliis qui ad aulam ejus pertinerent viris principibus comitatū, aut antea jam Fezzam missum fuisse, ut incolae hujus urbis promissa obedientiae et fidei, quas Mohammadi ibn-Jakubi praestare vellent, ipsi ut legato illius iterarent. Imprimis huic sententiae favet, quod verbum *وفد*, hoc loco adhibitum, fere semper de adventu legati usurpari solet.

117) *أجتماعاً* est pro *اجتماع* in fine versūs. Vult, si jam senectus in se conspicitur, hanc certe senectutem esse vitiorum labe non contaminatam.

118) Vult, sicut a familiā et propinquis disjunctus ibi degeret, ita etiam a vini usu destituisse.

119) Vides ex hoc loco, vocem *شنيح*, de quā an existat dubitat Freytagius, in usu esse.

- Hi sunt versus, quos ab ipso compositos suo mihi ore recitavit. Exstant vero multa illius carmina, in quorum plerisque eximium poetam se praestitit. Quod vero peculiariter ad illud eorum genus attinet, quod *balteo instructorum* 120 nomine appellatur, in his est antistes caeteros praecedens, et via, qua ille incessit, est terminus extremus, ad quem contendunt omnes qui eum secuti sunt, ultimusque est ille inter eos, qui in arte eorum componendorum excelluerunt 121; ac nisi obstaret, moris non esse afferre carmina *balteo instructa* in libris como compactis perduraturis, afferrem ex iis nonnulla quae mente adhuc retineo.

Alter locus reperitur p. 160 vs. 2 :

ثم كتب له (لامير المسلمين يوسف بن تاشفين) اولابنه بعد ابي بكر هذا
(المعروف بابن القصيرة) الوزير الاجل ابو محمد عبد المجيد ابن عبدون قد
تقدم من نعته ما اغنانا عن تكراره هاهنا وكان يكتب قبل من يكتب له منهما للامير
سير بن ابي بكر بن تاشفين وهو الذي دخل على المعتمد على الله اشبيلية فلم
يزل يكتب له الى ان اتصل بامير المسلمين باستدعاء منه له فمن رسائله
عنه الى امير المسلمين رسالة يخبر فيها بفتح مدينة شنترين اعادها الله وكان سير
هذا هو الذي تولى فتحها فكتب عنه ابو محمد كتابا ادام الله امر امير
المسلمين وناصر الدين ابي الحسن علي بن يوسف بن تاشفين خاتمة بنصرة الدين اعلامه ،
نافذة في السبعة الاقاليم اعلامه ، من داخل مدينة شنترين وقد فتحها الله تعالى بكسي
سيرتك وبنن نفسك على المسلمين ، والحمد لله رب العالمين ، حمدا يستغرق g الالفاظ
الشارحة معناه ، ويسبق الالفاظ الطامحة ادناه ، لا يرد وجهه نكوص ، ولا يحسد كنهه
تخصيص h ، ولا يحزره بقبض ولا ببسط مثال ولا تخمين ، ولا تحصره باخط ولا بعقد شمال
ولا يمين ، ولا يسعه امد يكويه ، ولا يقطع امد يستوفيه ، ولا يكبعه عدن يخصيه ،
اذا سبقت هواديه ، لحقت تواليه ، وعلى محمد عبده وامين وحيه ، الصادع بامر ونهيه ،

120) Cf. Freytagii *Darstellung der Arabischen Verskunst*, p. 421 seqq.

121) Cum lectio Codicis commodum sensum non praereret, eam emendare necessarium esse existavi.

g) In Cod. يستغرق.

h) In Cod. تخصيص.

نظام الأمة ، وامام الائمة “ سر i ادم من بنيه ، وفخر العالم ومن فيه “ صلاة تامة
 فقصيها ، وتحيية عامة نوديها “ ترفض ارفضاض الزهر من كمامها ، وتنفص انفضاض المسك من
 ختامها “ فلقد صدع بتوحيدده ، واجمع i* على وعده ووعبده “ ووضح الحقف وجلاه ، ونضح
 الخلق وهداه “ الا من حقت عليه كلمة العذاب ، وسبقت له الشقوة في أم الكتاب “ واطهر
 العزيز عزت اسماؤه ، وجلت كبرياؤه “ دينه على جميع الاديان ، على زعم من الصلبان “
 ووهم k من الاوثان “ وانجز لنا تعالى وعده ، ونصرنا معه صلى الله عليه وسلم وبعده “
 وجمع في هذه الجزيرة شمل الاسلام بعد انصرامه وانباته ، وقطع غيل l الاشرار m بعد
 انتظامه n ونباته “ وانزل الذين كفروا من اهل الكتاب بايدينا من صياصيمهم ، ناخذ باقدامهم
 ونواصيمهم “ وكانت قلعة شنترين ، ادام الله امر امير المسلمين “ من احصن المعادل للمشركين ،
 واتبعت المعاهد على المسلمين “ فلم نزل يسعيك الذي اقتفيناه ، وقد يدى الذى
 اقتفيناه “ اتخذد شوكتها ، وتكحت اقلتها “ وتناولها عللا بعد مهل ، ونطاولها عجلا
 فى مهل “ ونخرف الحيين بعد الحيين سراة رجالها ، وتطرف المرة بعد المرة حماة ابطالها “
 ونفخوص غمار كفاحهم ، وبكاره صفاحهم “ الى بسط اشباحهم ، وقبض ارواحهم “ ونهدى
 لبقنا وصدورها رؤوسهم ، والى لظى وسعيها نفوسهم “ ونقلهم p من الشغار البيانية ، الى
 النار الحامية “ وترف بالجد والنشيم q حجاب كيدهم الغامض ، ونصصع باستخارة القديم
 القديم هصاب ايدهم الهائض “ ولما راينا هذه القلعة الشريفة المناسب فى القلاع ، المنيفة
 المناصب على البقاع “ فد استشرى داؤها ، واعيا دواؤها “ استخرنا الله تعالى على صمدهاء ،
 وضرعنا اليه فى تسهيل قصدها “ وسألناه ان لا يكلنا الى نفوسنا ، وان كانت فى
 صيانة ديانتنا مبدولة ، وعلى المكروه والمكبوب فى ذاته محموله “ فقصدنا اليها ،
 وهجمنا هجوم الردى عليها “ فى وقت انسدت فيه ابواب السبل ، واعيت اهلها بحول
 الله وجوه الحيل “ والدهر قد كشر عن انيابه العصل ، وقام من التحول والسيول على اثبت
 رجل “ فنزلنا بساحة القوم ، فساء صباحهم ذلك اليوم “ فلم نزل نصولهم مصالاة المحتسب

i) In Cod. سر. i*) In Cod. وجمع. k) In Cod. ووقم. l) In Cod. ميل. m) In Cod. الاشرار.

n) A primā manu in Cod. scriptum fuit ابتصامه; recentior pro ص posuit. o) In Cod.

p) In Cod. وينقلهم. q) In Cod. والنشيم.

الموتنجر ، ونظاولهم مطاوله المرتقب r لامر الله المنتظر “ ونشئ الغارات ، على جميع الجهات “ فترد جيوشنا عليهم خفافا وتصدر الينا ثقالا ، قتلنا صدور الاعداء اوجلا ، وايدى الاولياء امولا “ وامرنا باقامة سوق سنبيهم واموالهم ، على مرأى ومسمع من نساتهم ورجالهم “ فزادنا ربحهم بذلك ركودا ، وناهم خمودا “ ولما ضمهم لصيف ولاجه الحصار ، وغشبيهم بتفريق امواجه البوار “ واحاط بهم البلا ، واستشيط عليهم بغضب الجبار القضا “ ولم يكن لليل ياساتهم سكر يتأمل ، ولا لورد صراغهم صدر يومل “ اختاروا الدنيا على المنية ، ورضوا بالاستسلام للعبودية ، واسلام الاهل والنديه “ والسلامة من مدارج الكفن ، وموالج الجنين ، ولو بجريعة الدفن “ وكان القتل كما قدمنا قد اتى على صيد اعيانهم ، وصناديد هرسانهم “ فلم تبغ الا شردمة قليلة ، وعضبة ذليلة “ لا تصر حياتهم موحدا ، ولا تسر نجاتهم ملخدا s “ نقلناهم من يمين النون ، الى شمال الهون “ ومن اليم الحصار ، الى لثيم الاسار “ وكانوا سالونا الابقاء عليهم فاجبناهم ، بعد ان قدموا من الخضوع صدقة بين يدي دجواهم “ ووهبنا اولاهم لأخراهم ، وجعلنا العقو عنهم تطريفا لسواهم ، ممن يتقىل صنيعهم اذا نحن غدا بأذن الله حاصرناهم “ وهذه القلعة التى انتهينا الى قرارها ، واستولينا على اقطارها “ ارحب المدن أمدا ، للعبون واخصبها بلدا “ فى السنين لا يربها الخصب ولا يتخطاها ، ولا يرومها الجذب ولا ينعاظها “ فروهها فوق الثريا شامخة ، وعرفها تحت الثرى راسخة “ تباهى بارهاها نجوم السماء ، وتناجى باسهارها أذن الجوزا “ مواقع القطار هى سواها مغبرة مريدة وهى زاهرة ترف انداؤها ، ومطالع الانوار فى حاشاها مقشورة مسودة وهى ناطرة تشف اصواؤها “ وكانت فى الزمن الغابر ، اعيت على عظيم القياصر “ فنازلها بياكشر من القطر عدا ، وحاولها باوهم من البكر مددا “ فابت على طاعته كل الابا ، واستعصت على استطاعته اشد الاستعصا ، ومردت سرود ، مارا على الربا “ فامكننا الله تعالى من ذروتها ، وانزل ركبها لنا عن صهوتها u “

ومن رسائله الأخوانيات رسالة كتب به الى ابي عبد الله محمد بن ابي الخصال
يخطب مودته ، ويستدعى من اخائه جدته v “ انا مع عبادى الاعظم ادام الله

r) In Cod. المرتقب.

s) In Cod. مكلدا.

t) In Cod. مورد.

u) In Cod. صهوتها.

v) In Cod. جدته.

w) Reperitur haec epistola etiam in Cod 415, a p. 55 a vs. 7 ad

علوه كعزيب طواه الجهد ، وأواه x من تهامة وقد ، وما له يريحا العقيم ولا باخرها
 المقعد المقيم عهد “ فرمت y به من سرايها المغرب وشرابها المخرق في حمام ، فاشرف
 من ذلك الجحيم وضرمه لولا تنغييس الرحيم عنه بكرمه على الحمام “ فوهل الى رتبة من
 رباها ، وسأل جبال فاران عن مهت صباها “ ليلتقط من انفاسها بوساطة نأجد ، برداً يهديه الي
 حر الوجد “ فاحيته بلبيل ، من نسيبها العليل ، فاحيته بعد التعليل z “ وأنا ما قصدت
 فيما خطبت به اليك لأخذ عليك بفضل a الابتداء ، وإنما سلكت سبيل الاقتداء ، واتبعته دليل
 الاقتداء “ وأردت أن استنيم باضوائك ، واستنير من سوائك “ ناجوما تهديني في غسق
 الظلام ، أو رجوما تهديني على مسترق سمع الكلام “ فان سمع عمادي بالجواب ورجعه ،
 عالظت b بما حصل منه لدى ووصل الى الحمام في سآجه “ والانصار في حسانها ،
 والاعصار في نيسانها “ وطيتا في وليدها وحبيبها ، وسعدا في خالدها وشيببها “ وخرقت بما
 اعار من مراح ، وإثار من ارتياح “ جيب مخارف طريا ، ولم ادع لابي العتاهية في ثقيله
 المغرب c وخفيفه المطرب أريا “ وطالبت بلغاة العصر ، بالمثل المصروب في جمل مصر “ وقلت هذه القارة
 اناشيد لبيد “ وطالبت بلغاة العصر ، بالمثل المصروب في جمل مصر “ وقلت هذه القارة
 فراموها وأنصفوا ، وهذه الغاية فرموها أو نصفوا d “ وأن كانت تومه البواهر ما أنكلت في
 درجتي ، ونجومه الزواهر ما حلت في برجي “ وأن كفي من جنا ثماره لصقر ، وإن طرقي
 من سنا اقبارها لقم “ وأنى بضنه e على بدرة من بخره ، أو نغته من سآخه “ لبين
 ظنين ، لم أحصل من تحقيقهما f معه g على أتري ولا عين “ احدهما قلت أنه أجرى اسمي
 على خلده ، فلم يجدنني في انداده ولا بلده “ فقال وما أنا وفلان وهل هو إلا من الغرب ،
 وإن كان بزعمه في الصميم من الغرب “ وهل الغرب في الاقطار ، إلا كاللخف بين الاسطار “
 والآخر ربما يقول ، ما لا تقبله العقول “ أتى لأنظر من فلان باحد من نظر الزرقا ، الي اجل
 من خطر العنقا “ وينشد قول ابي العلاء بن سليمان ، شاعر معرة النعمان “

x) Cod. 415. ماواه. y) Sic in Cod. 415; in Cod. 546 habetur فرتمت. z) Haec 2 vocabula
 in Cod. 546 non habentur: addidi ea e Cod. 415. a) Cod. 415 + في. b) Cod. 546
 عالظت; Cod. 415 غالظت. c) Sic in Cod. 415; Cod. 546 habet المغرب. d) Cod. 415
 نصفوا. e) Pro hoc vocab. Cod. 415 من لضنه. f) Sic Cod. 546; Cod. 415
 تحقيقها. g) Addit hoc vocab. Cod. 415; — Cod. 546.

(الواقر) أرى العنقاء تكبر أن تصادا

وانا أقسم بالريبع الممطر واقتلاف أوانه ، والبقيع المزهر واختلاف الوانه “ والشباب ودولته ، والمضرب وصلوته “ ، والمثنائي اذا نسقت h ، والقناني وما وسقت “ وأن اقسمت من بعضها ببين ، لا اتلقى رأيها : بشمال ولا يمين “ أن اسمي في البلغاء والفهما ، كاسم العنقاء في الاسماء ، اسم ما وقع على مستى ، ولغظ ما دل على معنى “ فباين اقبح مما تريد “ وكتابي بين يدي حمدي او عتابي بريد “ ينقض تهائم ظنوني ، وينقض تمام جنوني “ وله الرأي العالي في الجواب ، على خطأ كنت من طئي او صواب “ ان شاء الله عز وجل ومن سلامي ، على عبادي الاعظم وامامي “ احفله واحفده ، واجزله واوفده “ واللم الاتم الاعم عليه ورحمة الله وبركاته k فراجعه الوزير ابو عيد الله برسالة لم يكتب مثلها في بابها ابداع فيها غاية الابداع وان كان فيها بعض تكلف تسمى هذه الرسالة الحويلية متعنى من ايرادها في هذا المرسوم ما فيها من الطول ولا يبي محمّد عبد المجيد المذكور احسان قد اشتهر عندنا بتلك الاقطار شهرة الامثال ، وسار ذكره فيها سير الجنوب والشمال “

Qui locus sic vertendus est :

Demde Scribae loco ei (Jūsōfo ibn-Tāschifin) aut filio ejus ad manum fuit post huncce Abū-Bacrum 122 Vezirus illustrissimus Abū-Mohammad Abdolmadjid ibn-Abdūn, qui qualis fuerit, in praecedentibus jam satis indicatum est, adeo ut opus non sit ibi dicta hic repetere. Antequam vero apud alterutrum eorum Principum hoc munere fungeretur, Scriba erat Sīri ibn-Abi-Bac ibn-Tāschifin, ejusdem illius, qui (vi hostili) intravit ad al-Mo'tamidum alāllāh. Neque desiit illius viri Scriba esse, donec pervenit ad Imperatorem Moslimorum ab illo invitatus.

Exstat autem inter epistolas ejus quaedam, illius (Sīri) nomine ad Imperatorem Mosli-

h) Cod. 415 اتسقت. Cod. 415.

i) Cod. 415 رأبها.

k) Verba — عز — بركاته non habentur in

122) Fuerat hic vir, qui القصيرة ابن appellari solebat, antea Scriba al-Mo'tamidi regis Hispalensis; ex illius vero epistolis nonnullae ad notitiam Marracischii quidem pervenerant, verum nihil amplius ex iis, cum opus suum componeret, memoriā tenebat. De illo Ibn-Khakan egit peculiari capite in secundā operis sui parte, Cod. MS. A. T. I. p. 192—198 et Cod. B. p. 50 a—51 b.

morum scripta, in quâ refert de expugnatione urbis Santarîni (quam Deus Moslimis restituit!): hic autem Sîrus fuerat vir, qui tanquam dux exercitûs expugnationi ejus urbis prae-fuerat ¹²³: quo facto Abu-Mohammad nomine ejus hanc epistolam scripsit: Perennem red-dat Deus rem Imperatoris Moslimorum, adjutoris religionis, Abû-l-Hasani Alii filii Jûsofi filii Tâschifini, vibrantibus ad adjuvandam religionem signis ejus, et pervadentibus per septem terrae climata mandatis calamo ejus scriptis. (Scribimus haec) intra Santarinum: hu-jus enim urbis portas nobis aperuit Deus, qui laudibus efferatur, ob praeclarum, quo in principatu te geris, modum et ob benignitatem animi tui erga Moslimos. Laudetur vero Deus, dominus hujus universi, laudatione, cujus sensus omnia sibi requirit vocabula, quibus aliquid explicari potest, cujusque pars proxima effugit oculos in altum subla-tos ¹²⁴, cujus vultum non avertit retrocessio ¹²⁵, cujusque substantiam definire non potest specialis descriptio ¹²⁶, cum mensuram ejus imitari non possit sive arctius sive latius hanc

123) Narratur in opere Condei l. c. p. 209 vs. 8 a. f., eodem fere tempore, quo Alius filius Jusofi filii Taschifini, expeditione in Hispaniam susceptâ, Toletum obsidione premeret, Sîrum ben Bekir (leg. ibn-Abi-Bacr) in occidentali illius regionis parte bellum gessisse, urbes Zintirasum Badajocum, Evoram, Bortecalum, Lisbonam, ceterasque omnes, quas Christiani hucusque tenuissent, vel quarum incolae partes Morabitarum nondum sequerentur, occupasse et mense Dhulkaâdâ anni 504 qualis esset conditio hujus tractus ad regni limites siti literis scriptis Alio, interim in Africam reverso, significasse. Quam narrationem ita in suos usus adhibuit Aschbachus, *Gesch. Sp. und Port. zur Zeit der Herrsch. der Almorav. und Almoh.* p. 167, ut primum Bortecalum illud omiserit, quippe quod, e regionis Portugalliae nomine corruptum, ibi perperam quasi urbis esset nomen positum sit (de urbe enim Portu Cale (Oporto), quippe nimis longe a ceteris hoc loco memoratis remotâ et in medio tractu, quem tum Christiani tenebant, sitâ hic sermo esse non potest); deinde pro Zintiras substituerit Zintria, denique urbibus, quas Condeus a Sîro expugnatas esse refert, nescio quo auctore, addiderit Santarem sive Santarinum. Equidem vero nulli dubio obnoxium esse puto, occasione expeditionis a Sîro susceptae, quam l. l. citt. commemoraverunt Condeus et Aschbachus, locum habuisse illam Santarini expugnationem, quam in epistolâ, a Marracischio nobis servatâ, Imperatori Alio annuntiat Ibn-Abdunus, adeo ut etiam satis nobis constet, hunc poëtam non in aulâ Jusofi Ibn-Taschifin ut Scribam fuisse versatum, sed apud filium ejus Alium demum hoc munus gessisse, cum anno quarto, ex quo hic imperium capessivisset, adhuc Sîrum comitaretur. Non improbable autem est, eum post hujus Morabitarum ducis mortem, quae non ita multo post, anno nempe 507 accidit (cf. Conde l. c. p. 210-sq.), ab Imperatore ipso, elegantis ipsius doctrinae et egregiae scribendi facultatis famâ commotum, fuisse arcessitum, ut sibi ad manum esset.

124) I. e. cujus ne minimam quidem partem hominum intellectus capere potest.

125) Qualis nempe fit ob sensum majoris magnitudinis alienae; i. e. quae nulli alii cedit dignitate.

126) Si تَحْصِيصٌ, quod est in Codice, retinere velis, locus vertendus est et ad cujus substantiae definitionem non pertinet hoc quod dilucida sit. Attamen non dubito fere, quin bene pro hoc

statuendo aut assimilatio aut nuda conjectura ¹²⁷: nec complectitur eam totam scripturam aut monili manus dextra vel sinistra, neque comprehendit eam aetas, quae eam totam capere posset, neque abrumpit aevum; quod eam absolveret, neque colligit numerus, qui eam contineret; tergis equorum, qui agmen ejus praecedunt, inhaerent proxime sequentes ¹²⁸. Mohammadi autem servo ejus, cui credidit ea quae hominibus revelavit, quique clare exposuit quid ab eo jussum, quidque vetitum sit, qui sectatorum suorum coetui est id, quod margaritis consertis funiculus, quo continentur, antistiti antistitum, qui Adamo e posteris ipsius causa laetitiae existit ¹²⁹, gloriae mundi ejusque incolarum, sit precatio perfecta quam peragimus, et vota universalia pro ejus salute quae facimus, quae se explicant, ut flores e calicibus suis, seque effundant, ut moschus e (vasis quibus continetur) sigillo suo (rupto). Etenim in clarissimam lucem collocavit Dei unitatem, et statuit id quod credendum est de promissis ejus minisque, manifestam reddens veritatem, velumque quo tecta erat removens; sincere admonuit homines et in rectam viam eos duxit, iis exceptis, in quos certo constituta erat poenae sententia, quibusque antea definita erat miseria in libro decretorum divinorum. Illius (Mohammadis) vero religioni victoriam concessit praepotens, cujus gloriosa sint nomina cujusque illustris sit majestas, ab omnibus religionibus, ab opinione crucium ¹³⁰ et a commento idolorum ¹³¹, praestititque

* vocabulo substituerim تَخَصُّبِص. Sensus est omnia in his laudibus aequae magna esse et egregia; adeo ut nihil utpote ceteris partibus praestans peculiariter memorari possit. Cf. Hama-sae p. 11° vs. 3.

127) *Mensuram rei definire*, بِقَبْضِ أَوْ بَسْطِ, significare videtur nostrum *krap of ruim*. مثال hoc loco necessario vim infinitivi habet et significare debet *assimilationem*, nempe ut *mensuram rei definias eam assimilando alii rei*. Quae tamen vis si minus bene cadere videretur in tertiam formam, pro مثال legi posset تَمَثَال, infinitivus formae secundae, cui ipsa illa potestas propria est.

128) I. e. *Nunquam haec laudatio intermittitur; ne per minimum quidem temporis momentum.*

129) Si, ut ego feci, pronuntias سَرَّ, cum hoc loco omnino conferendus est Ibn-Hischami locus, quem citavit Hamakerus in annot. ad Wakidaeum p. 151 vs. 17 sqq. Sin vero, vocalem sub *w*, quae in Codice scripta est, assumens, pronuntiaveris سَرَّ, verba سَرَّ — بَنِيهِ — سَرَّ vertenda sunt *parti optimaee Adamae inter posteros ejus*; id quod fortasse praefendum est.

130) I. e. *recepta a Christianis, crucem venerantibus, ejusque imaginem signis militaribus imponere vel iisdem intexere solitis.*

131) Cum وَرَقَم plane respondeat vocabulo زَعَم in priore membro, non dubitandum esse existimo, quin illud pro وَرَقَم, quod Codex habet, substituendum sit.

nobis Is qui laudibus efferatur promissum suum, et tum eo, cui Deus propitius sit et faveat, vivente, tum post ejus mortem, opem nobis tulit, collegitque in hac insulâ coetum Islamismi, postquam discissus fuerat et disruptus, et excidit multas densasque arbores religionis, quae socios Deo tribuit, postquam aptâ serie dispositae fuerant et progerminaverant ¹³², deturbavitque Deo fidem non habentes ex iis, qui libro (Euangelii) donati sunt, per manus nostras e castellis suis apprehensis pedibus eorum et antiis. Erat autem arx Santarini (perennem vero reddat Deus rem Imperatoris Moslimorum!) ex castellis munitissimis Christianorum, et validissimis contra Moslimos arcibus ¹³³. Neque intermisimus ex proposito tuo, quod secuti sumus, et ductu tuo, qui nobis suffecit, spinam ejus resecare, et dolare tamaricem ejus ¹³⁴, et bibere de eâ alterâ vice post haustum primum, atque cum lentâ festinatione oppugnationem ejus prolongare, ac decerperé sensim sensimque strenuos bellatores inter ejus viros, et depascere unâ vice post alteram propugnatores ex ejus heroibus, nosque immergere gurgitibus dimicationis, et maribus manuum consertionis cum iis, donec in arenâ extenderentur eorum corpora, et apprehenderentur eorum animi (a corpore separandi) ¹³⁵, et ut dona offerre capita eorum hastis illarumque cuspidibus, et igni infernali illiusque flammae animos eorum, eosque transferre ab aciebus gladiatorum Jamanensium ad ignem fervidum. (Neque desimus etiam) diligenter et expedite tollere velum, quo tecta erant eorum stratagemata obscura, soloque aequare, bona petentes a Sempiterno Omnipotenti, colles roboris eorum vehementis. Postquam autem vidimus hujus arcis, cujus nomina relativa sunt nobilia inter arces ¹³⁶,

132) Significatur, *Moslimorum rem à Deo in melius esse restitutam, adeo ut Hispaniae partem sibi a Christianis ereptam recuperassent, et eorum potentiam, quae ultimis temporibus nimis crevisset, depressissent.*

133) Non dubito fere, quin ^عمَعْقِدٌ hic figurate arcem significet: proprie denotat locum, ubi quid ligatum est nodoque constrictum, et usurpari igitur posset de iis partibus humani corporis, in quibus diversi articuli ope nervorum inter se colligati et constricti sunt. Hinc ergo etiam figurate ad talia loca munita transferri potest, quibus diversae alicujus regionis partes inter sese velut firmo vinculo continentur. Quod si minus probabile tibi videatur, pro ^{علي المسلمين}المقاعد على المسلمين, locis ubi sedent insidias struentes contra Moslimos.

134) ^عنَكَتْ أَقْلَتَهُ, proprie dolavit, h. e. dolando comminuit, tamaricem ejus, figurate significat obtreclavit alicui; laudem ejus minuit; hic de arce, robor ejus minuit. Haec Djaubarius in v. يقال فلان يَنْكُتْ أَقْلَتَنَا إِذَا قَالَ فِي حَسْبِهِ قَبِيحًا: أَقْلَةٌ.

135) Ab angelis nempe, quos morientium animos e corpore auferre et ad paradysum aut gehennam transferre existimant Mohammadani.

136) I. e. quae ab hominibus illustribus exstructa et habitata fuit, a quibus etiam denominatur.

T

quaeque eminent celsitudine supra regiones, gravem esse morbum, ita ut remedium ei parari amplius non posset, expetivimus Dei, altis laudibus efferendi, favorem, ne nos moraretur locus ejus salebrosus, et suppliciter illum rogavimus, ut expeditionem contra eam susceptam nobis redderet facilem, poposcimusque, ne nostrae ipsorum curae nos relinqueret, etsi pro tutelâ cultûs Illius religiosi nos tradidissemus, et in Illius causâ ingrata juxta et grata aggredieremur. Tum ad eam tetendimus et impetum interitûs in eam fecimus horâ, quâ obstructae fuerunt portae viarum ¹³⁷, et potenti Dei auxilio incolis ejus praepeditae fuerunt variae rationum se servandi species, quâque tempus (ridendo) denudavit dentes suos curvos ¹³⁸ et surrexit e luto et torrentibus firmissimo pede consistens ¹³⁹. Tum castra posuimus in ipsâ hujus populi areâ, adeo ut illo die infelix sane iis esset tempus matutinum. Neque intermisimus acriter in eos impetum facere, sicut impetum facit is, qui opera sua bona in computum refert et mercedem sperat, atque moras iis nectere ¹⁴⁰, ut moras nectit is, qui Dei jussa observat et exspectat. In omnes partes ad incursiones faciendas emisimus equites; exercitus vero nostri accedebant ad eos leves et expediti, at redibant ad nos cum onere gravi, replebantque pectora hostium timore et manus amicorum opibus. Mox jussimus vendi captivos et opes eorum, loco ubi, quid ageretur, videre et audire possent viri eorum et mulieres. Tum eo magis adhuc ventus eorum quievit et ignis eorum consedit ¹⁴¹. Postquam vero obsidio eos redegerat ad angusta sua latibula ¹⁴², et invaserat eos cum fluctibus suis terrorem incipientibus perniciis, et undique cinxerat eos calamitas, et effuderat in eos iram Omnipotentis decretum ¹⁴³, neque erat nocti infortunii eorum diluculum, ad quod spectaretur, neque accessioni noxae eorum reditus, qui speraretur, praetulerunt morti humilitatem, et gratum habuerunt servituti se submittere, tradentes (victori) familias suas et liberos suos, atque

137) I. e. quâ se non amplius expedire potuerunt, itaque arx tandem a nostris capta fuit.

138) De fortunâ nempe Moslimorum gaudens.

139) I. e. postquam per satis longum tempus impeditum fuerat, quôminus omni vi arcis incolas, quos perdere decreverat, oppugnaret, cum in luto quasi haereret, et torrentes, in quibus mediis versaretur, ei essent transeundi, jam stabilem locum reperiebat, e quo firmo talo consistens petere eos poterat.

140) I. e. Quos cepimus, non statim omnes occidimus, sed aliquos in vitâ servavimus.

141) I. e. omnis vigor eorum extinctus est, adeo ut plane animum desponderent. Saepius vero ab Arabibus vehementiam bellatorum in hostes suos ruentium comparari cum igne omnia devastante, notum est.

142) Pluralem substantivi ^{سَلْبَةٌ} وِلايَاتٍ, esse etiam ^{وِلايَاتٍ}, ex hoc loco Lexico addendum est.

143) Proprie et excanduerat in eos, iram Omnipotentis iis immittens, decretum.

evadere è locis ubi complicatur involucrum ferale et e latebris sepulcri, etiamsi ad sortem subeundam paulo tantum ipsâ morte meliorem ¹⁴⁴. E medio autem sustulerat, ut ante memoravimus, trucidatio eos qui caput cum fastu extollebant e viris eorum principibus, et fortissimos propugnatores equitum eorum, neque supererat; nisi manipulus exiguus et agmen contemnendum, quorum vita non nocet cultori Dei unius, quorumque salus non afficit gaudio falsae religionis asseclam. (Sic) eos transtulimus a dextrâ leti ad sinistram contentus, et a dolore obsidionis ad captivitatem probrosam. Cum enim petissent, ut vitam ipsi conservaremus, iis annuimus, postquam humilis obsequii elemosynam ¹⁴⁵ iis e numero suo praemiserant, qui clanculum (nobiscum de pace impetrandâ) acturi essent. Dedimus igitur prius eorum posteriori ¹⁴⁶, et poenae remissionem, iis concessam, fecimus viam ceteris, qui similem agendi rationem secuturi sunt, quando nos postea, Deo id permittente, obsidione eos presserimus. Haec vero arx, ad cujus firmam sedem pervenimus, cujusque tractus occupavimus, urbem habet adjunctam, in quâ oculis spatium est amplissimum, cujusque ager proventibus est ditissimus; annorum decursu non destituit eam proventuum copia, neque ab eâ ad alias transit, nec petit eam sterilitas, neque eam sibi sumit vexandam; fastigia ejus supra Pleiades sunt elata, et radices ejus ¹⁴⁷ sub terrâ stant firmæ; de pulchritudinis laude ob flores suos contendit cum coeli astris, et clanculum de arcanis suis loquitur in aurem Orionis ¹⁴⁸: loca, in quae decidunt guttae pluviales, in ceteris (arcibus) sunt pulvere cinereove colore; in hac autem splendent fulgentque humores eorum; sol vero oriens in aliis praeter eam primum se prodit in locis lucem tremulam tenebris mixtam habentibus, cum haec sit oculus, cujus lumina sunt purissima ¹⁴⁹. Temporibus autem praeterlapsis negotium facessiverat potenti e Caesaribus qui oppugnavit eam cum militibus numero pluviae guttas superantibus, et expetivit eam cum auxiliis copiosioribus, quam maris undis; verum illa recusavit ei obedire recusatione,

144) Phrasis *أَثَلَّتْ بِحَجْرَيْعَةِ الدَّقْنِ*, quae testibus Lexicographis Arabum et Maidanio (Prov. 3197)

significat *morti jam imminens vix se periculo isti eripuit*, proprie de eo dicitur, qui, quum in maximo periculo esset ne siti periret, ita evasit, ut unum aquae haustum inveniret, quo nil nisi mentum perfundere posset. Est ergo proverbialis locutio de salute, quae salutis nomen vix mereatur.

145) I. e. *pecuniae vim, quâ humile suum obsequium praestabant.*

146) I. e. *ob submissam eorum agendi rationem priorem contumaciam iis condonavimus.*

147) I. e. *fundamenta.*

148) Significatur, arcem ad coelum fere usque elevatam esse.

149) Proprie *cujus lumina sunt subtilia*, i. e. *nullis tenebris offuscata et gravata*. Sensus est: *ob situm altiozem plenâ jam luce fulget, quando in ceteris arcibus vix tenuis solis radius tenebras pertumpit.*

cui nihil ad obstinationem accedere posset, et vehementissime rebellavit contra obsequium ei praestandum, contumaxque fuit sicut ille, qui calamitati pertinaciter resistit. In nostram vero potestatem Deus, qui laudibus efferatur, redegit ejus fastigium, nobisque deturbavit illius equites e turri ejus excelsa.

Inter epistolas autem, quas ad amicos misit ¹⁵⁰, est quaedam scripta ad Abū-Abdillāhum Mohammedem Ibn-Abi-l-Khisāl ¹⁵¹, quā expetit ejus amorem, sibique exoptat ex amicitia ejus opulentiam. Est autem illa hujusmodi: Ratio mea cum columine meo aestimatissimo, cujus nobilitatem Deus reddat perennem, similis est conditioni viri a gente suā longe absentis, quem totum occupavit molestia, quemque recepit terra depressa Tihāmae, cum non noverit, qualis sit ventus ejus vehemens, qualisque ejus calor hominēs ad sedendum adigens, mox vero eos surgere cogens ¹⁵²; quem igitur (regio ista) conjecit ¹⁵³ e vapore suo meridiano submergente ¹⁵⁴ et potu suo adurente ¹⁵⁵ (velut in balneum ¹⁵⁶, adeo ut prope absit a morte propter hunc ignem vehementem ejusque ardorem, nisi illum recreet (Deus) misericors liberalitate suā; qui vero confugit ad quemdam ejus regionis collem, rogavitque montes Phārāni ¹⁵⁷, ubi sit flatus Euri

150) Nomen relativum أَخْوَانِي, derivatum a plurali أَخْوَانٌ, Lexicis addendum est.

151) Celebrantur hujus viri laudes ab Ibn-Khakane in secundā operis sui parte, Cod. A. T. II. p. 69—80 et Cod. B. p. 83a—84b.

152) Depingitur viator, qui calore vehemēti opprimitur, quique propterea nec viam persequi potest, cum identidem quiescendi causa residere cogatur, neque tamen etiam tranquille in uno loco remanere, aestu, quo aduritur, eum inquietum reddente.

153) Faciliorem lectionem, quam praebet Codex 415, hoc loco secutus sum: ea, quae habetur in opere Marracischii, orta videtur ex emendatione librarii, qui in فرمت obscure scripto ductus literarum verbi رقص, quod de سراب sive vapore meridiano usurpari solet, sibi deprehendere videbatur.

154) I. e. ab omni parte eum circumdante, totumque, quam late prospicere potest, finitorem obtegente.

155) I. e. salivam in ore desiccante, gulaeque aestum doloremque excitante.

156) Sic appellari poterant vapores illi fervidi, quibus hic viator ab omni parte cingebatur et submergebatur.

157) I. e. Meccae. Hanc enim urbem, vel ejus territorium, ab Arabibus nomine Pharani appellari,

• فاران مذکور فی التوراة فی قوله:

جاء الله من سينا واشرف من ساعير واستعلن من فاران مساعير (وساعير ل. جبال فلسطين وهو (واشرفه من ساعير هو ل. انزاله الاناجيل على عيسى وثاران مكة او جبالها على ما تشهد به التوراة واستعلايه (واستعلايه ل. منها انزاله انقران على رسوله محمد

eorum, ut colligat e spiritibus illius venti, intercedente Nadjdi regione ¹⁵⁸, frigus, quod deducat ad calorem aegritudinis suae; quemque tum Eurus salutavit flatu humido ex aurâ suâ leni ¹⁵⁹, cuique vitam et vigorem restituit, postquam semel iterumque inde ei bibendum dedit ¹⁶⁰. Ego vero minime mihi propositum habui in verbis, quibus expetivi favorem tuum, ut interciperem tibi praestantiam inventionis: simpliciter enim inaccessi viâ imitationis, et secutus sum indicium viae rectae. Volui lucem mihi petere a luminibus tuis, et mihi prôducere e coelo tuo astra, quae ducant me in tenebris obscurissimis ¹⁶¹, aut stellas deorsum jactas, quae opem mihi ferant contra illum, qui furtim aufert auditionem sermonis ¹⁶². Si vero liberaliter concesserit columen meum responsum.

صلى الله عليه وسلم وفاران قرية من نواحي السعد (السعد) من أعمال سمرقند وقيل
فاران والطور كورتان من كور مصر القبلية. *Pharan commemoratur in Pentateucho in dicto*
ejus (Deut. cap. 33 vs. 2): venit Deus a Sina, et alte se extulit e Sairo, seque manifestavit e
Pharane. Sairi nomine significantur montes Palaestinae; Deum vero ascendisse e Sairo, ita intelli-
gendum est, eum Evangelium Jesu revelasse. Pharan autem significat vel Meccam vel ejus montes,
secundum id quod de eo loco testatur Pentateuchus. Cum enim dicitur Deus ibi se manifestasse,
sermo est de Korano Mohammadi prophetae ejus revelato. Pharani vero nomen etiam gerit
pagus ad tractus as-Sogdi et ditionem Samarkandae pertinens. Ex aliorum vero relatione
Pharan et at-Tour sunt duae regiones Aegypti meridionalis. Jam vero apparet, ex iis, quae
referuntur a Niebuhrio Beschreibung von Arabien p. 349 coll. p. 4, regionem circa Meccam
sitam, in cujus quâdam valle errantem viatorém describit Ibn-Abdunus, aestate vehementissimo
calore adurî et propterea aridam esse et sterilem; in tractu vero montano non procul ab hac
urbe distante fructuum praestantissimorum copiam reperiri, qui ibi provenire non possent,
nisi aër subinde ventis lenibus, a parte altioris Arabiae, نَجْد dictae, ideoque ab oriente spi-
rantibus, refrigeraretur. Haec igitur causa est, cur auctor discrete de Pharani sive Meccae
montibus mentionem facit.

- 158) I. e. *procurante eum (Eurus) mediatoris instar Nadjdi regione. Situs enim locorum*
vetat haec verba vertere Nadjdi regione mediâ intercedente. Cf. annot. proxime praecedens.
- 159) *Proprie debili. De significatione vocabuli عليل ef. locus Ibn-Khakanis, quem edidi supra p. 96*
vs. 2 a f., quaeque ad illum annotavimus p. 98 in ann. 194.¹
- 160) *Nihil aliud hac comparatione adhibitâ sibi vult Ibn-Abdunus, nisi se tantopere desiderare*
epistolam Ibn-Abi-l-Khisali, quam viator calore enecatus aurae lenis refrigerationem, seque, si
huic desiderio satisfactum esset, non minus dulcem gaudii sensum experturum, quam ille expe-
riatur, si aërem purum frigidumque ipsi respirare liceat.
- 161) *Proprie quando valde obscurae sunt tenebrae. غسق enim hoc loco est nomen actionis a verbo,*
غسق significatione multum tenebrosus fuit.

162) *Respicitur hoc loco ad ea, quae in Korano traduntur de diabolo et angelis ejus partes secu-*

ejusque redditionem, ego propter illud, quod de eo exstabit apud me et ad me pervenerit, duris verbis petam ¹⁶³ (vitiosi quid in suavibus, quos edant, sonis iis objiciens) columbas ob modulatum suum gemitum, et (Mohammadis) adjutores [Medinenses] ob Hassānum suum ¹⁶⁴, annique tempora ob Nisānum suum ¹⁶⁵, et Tajitas ob Walidum suum et Habibum ¹⁶⁶, Sa'ditasque ob Khālidum suum et Schabībum ¹⁶⁷; et lacerabo per eam, quam commodaverit, alacritatem eamque, quam excitaverit, laetitiam sinum illius, qui spe frustratus est, prae gaudio ¹⁶⁸, nec relinquam Abū-l-Atāhijae ¹⁶⁹, sive in carminibus suis metri tardioris, quae remotissimas regiones pervaserunt, sive in metri rapidioris

tis, cum clanculum ad coelum accessissent, ut colloquia beatorum illius incolarum audirent et sic secreta consilia divina cognoscerent, stellis in iis jactis inde depulsis. Vocabulum نجوم de his stellis adhibetur Surae 67 vs. 5: cff. praeterea Surae 37 vs. 8 et Surae 72 vs. 8. Vult igitur Ibn-Abdunus, eam esse vim elegantis orationis Ibn-Abi-l-Khisali, ut vel diaboli malitiam ab ipso repellere posset; qualem efficaciam notum est Moslimos tribuere etiam solere Suris duabus ultimis Korani, quippe quae ex eorum opinione, si a quo homine recitantur, contra omnes incantamentorum species omniumque daemonum et hominum injuriam eum muniant.

- 163) Tertia species verbi غلط, significatione *duriter tractandi* cum accusativo personae et فسي rei, ob quam eam duriter tractas, constructa, Lexico addenda videtur, cum verbum غلط non exstet, forma غالط vero huic loco non apta sit. Fortasse tamen pro غالطت substituentum est اغلظت.
- 164) Cff. de hoc viro loci, quos citavimus supra, p. 116 in ann. 54.
- 165) Mense Nisano, partim cum Martio, partim cum Aprili conveniente, veris est initium, quo aves, suavi aëris temperie laetae, dulcissimo cantu agros sylvasque replent. Verum ne hi quidem soni auctori nostro satisfacturi erant, si epistolam quamdam Ibn-Abi-l-Khisali multo numerosiorem accepisset.
- 166) De Walido, al-Bohtorii nomine noto, anthologiae notissimae auctore, eodemque poëta celebri, cf. Ibn-Khallican n. 793 et d'Herbelot in vv. *Bakhteri* et *Bokhteri*. Est autem Habib, de quo hic sermo est, Abu-Tammam Habib Ibn-Aus, Hamasae a Freytagio editae auctor, ab eodem Ibn-Khallicane n. 146 commemoratus, adeo ut hic duo poëtae, qui ambo anthologiis, idem Hamasae nomen gerentibus, concinnatis celebres fuerunt, conjungantur. Cf. Spec. Cl. Wejjers, p. 44 vs. 2 a f. et p. 152 in ann. 256.
- 167) Quinam yiri e pluribus illis, qui, ut Khalidi et Schabibi nomen gerentes, ab Ibn-Khallicane et in Indice ad Hamasam commemorantur, hic significantur, nescio, cum nemini eorum nomen السعدى tributum videam.
- 168) I. e. *si elegantem tuam orationem communicavero cum viro, qui ob tristem vitae suae conditionem plane ad desperationem adactus est, nihilominus suavibus ejus numeris tantam illi movebo alacritatem, ut prae nimio gaudio et immoderato corporis motu vestis sinum laceret.*
- 169) De Abu-l-Atahijā, celebratissimo poëta, conf. Ibn-Khallican n. 93 (ex edit. Wüstenf. Fasc. I. p. 119 seqq.), et de Sacy *Chrest. Ar. T. I. p. 2 et p. 34 ann. 6.*

exhilarantibus, solertiae laudem ¹⁷⁰, ac respuam Abīdi cantus ¹⁷¹, meque avertam a carminibus Labidi ¹⁷², et expostulabo cum hujus temporis viris facundis, proverbio utens repetito a camelo Aegypti ¹⁷³, dicamque: Haec est gens al-Kārae ¹⁷⁴: cum hac igitur

170) Appellatione التثقيب significari videntur carmina, quorum metrum ob ipsam syllabarum naturam gravius tardiusque procedit, qualia sunt, quae normam specierum الطويل et الكامل sequuntur; الخفيف vero novimus nomen esse undecimae metrorum Arabicorum speciei, quae, ut vel nomen ipsum indicat, rapidissima est. Quam distinctionem Arabes indicare videntur, cum dicunt, in الخفيف tres أسباب se invicem sequi, quod in tardioribus illis metris locum non obtinet. Cf. in Freytagii *Darst. der Arab. Versk.* etc. p. 139 cum pp. 64 sq. Quoniam vero species الرمل haud minus rapida est, quam الخفيف, conjunguntur etiam التثقيب et الرمل a Saphadio in Cod. MS. 868 p. 2 vs. 5, ubi de Ibno-l-Athiro scribit: جمع بين العلم والعمل، وسجع بين التثقيب والرمل conjunxit scientiam operamque, et modulatus est, modo metris tardioribus, modo specie ar-Ramal appellatā utens: qui locus ei, quem tractamus, simillimus est.

171) Celeber ille Abid, de quo hic mentio fit, est sine dubio الأبرص بن عبيد، poeta clarus, qui aequalis fuit Nabigae Dhobjanensis et Regis potentissimi Nomanis III. Nomen ejus reverā عبيد esse pronuntiandum, non عبّيد، ut vulgo fit (conf. Willmeti annot. in Tydemanni *Conspectu* p. 96, et de Sacy in *Notices et Extraits* T. IV. p. 323); haec evidentissima verba Dhahābī in المشتبه (MS. 325) docent: عبيد كثير وبالفتح عبيد بن الأبرص وفي الجاهلية جماعة.

172) Labidus Moāllakae auctor notissimus est. Ex hoc vero loco Lexico addendum est, non minus dici in quartā formā ضربه عنده صفحا، quam in primā ضربه عنده صفحا.

173) Quale hoc proverbium sit, nescio.

174) Describo hic, quae sub voce القارة habentur in Lexico Djauharii: والقارة قبيلة وهم عَصَلُ والنديش ابنا الهون بن خزيمه سُموا قارة لاجتماعهم والتغافل لما اراد ابن الشداخ ان يعرفهم في بنى كنانة فقال شاعرهم

(الوافر) دَعُونَا قَارَةً لَا تَنْفِرُونَا فَنَجْعَلُ مِثْلَ اجْفَالِ الظَّلِيمِ

وهم رُماة وفي المثل أَنْصَفَ القارة من رَامَاهَا

Al-Kara est tribus quaedam originem ducens ab Adhalo et ad-Daischo, filiis al-Houni ibn-Khozaima. Nomen al-Karae (h. e. ursae) acceperunt, quoniam in unum congregatos et conjunctos se servarunt, postquam Ibno-s-Schaddakh (videtur esse filius illius viri, qui in

sagittandi arte contendite, et (victi) quod justum est date; atque hic est extremus (facundiae) terminus: hunc igitur petite, aut (si tutius videtur) dimidium ejus spatium assequendum vobis sumite ¹⁷⁵: etiamsi (nunc quidem) ¹⁷⁶ margaritae ejus splendidissimae nondum donatae sunt in capsulam meam, astraque ejus fulgentiâ nondum commorantur in Zodiaci signo, quod ego teneo: et vero enim manus mea decerptis fructibus ejus adhuc vacuaest, et oculus meus luce lunarum ejus adhuc caret. Quod vero ille avare a me retinet unionem e mari suo, aut inflationem ex incantamentis suis ¹⁷⁷, de eo inter duas fluctuo opiniones, quarum utra vera sit non magis, quarum utra veritatis habeat speciem, certo cognoscere, cum ipso (eâ de re agenti) mihi contigit ¹⁷⁸! Una

Hamasâ p. 11 appellatur (الشَّدَاخُ بْنُ يَعْمَرِ الْكِنَانِيُّ) *dispergere eos voluerat inter Kinanitas. Dixit eorum poëta:*

Sinite nos esse Karam, neque nos ad fugam concitetis: quo quidem in casu quam celerrime aufugere possemus, ut aufugit struthio.

Illi autem fuerunt celebres sagittarii: quare in proverbio est: Tribui Karæ semper justum dederunt victoriae præmium ii, qui cum illâ jaculando contenderunt (facile nempe se victos esse fatentes). Proverbium memoratum a Djauhario, quod in loco quem tractamus spectatur, exstat apud Meidanium n°. 3360 (قَدِ أَنْصَفَ السَّيْحَ). Vult igitur Ibn-Abdunus, homines facundi ingenii vires intendant, ut oratio ipsorum orationis Ibn-Abi-l-Khisali elegantia sit similis, at parent se simul ad justum victoriae præmium huic tradendum.

- 175) Uti نصف in primâ formâ significat *dimidiam rem attingit, dimidium epotavit calicem*, ita hic eadem potestas secundae formae tribuenda est. Conf. Castelli Lexicon.
- 176) Iis, quae jam proxime sequuntur, auctor significat, *se tam praeclaram opinionem de viri docti, ad quem scribit, facundia concepisse; etiamsi nullas adhuc literas ab eo accepisset*. Hac enim epistolâ petit, ut literarum commercium secum institueré velit.
- 177) Nomine *inflationis magicae*, quali nempe *praestigiatore* nodos a se nexos (de quibus cf. historia exstans apud Gagnierium, *La vie de Mahomet T. II. p. 43—45*) *inflare solebant, ut ii, quos fascinant, ipsorum vim experirentur*, significat auctor *Ibn-Abi-l-Khisali elegantis orationis specimen, cujus lectio animum suum non minus firmiter vinctum captumque teneret, quam fascinatorum praestigiae corpus hominis incantati*.
- 178) Vis verbo حصل propria est Latini *existit*, unde hic cum على rei, *supra quam quis exstiterit, ad quam devenerit*, construitur. Sic etiam in loco a Grangereto de la Grange edito in *Anth. Ar. p. 18 vs. 11* legitur: حصل من السلاح على البكا, *devenit ab armis ad fletum*. Apparet autem ex his verbis, Ibn-Abdunum expectasse, Ibn-Abi-l-Khisalum secum literarum commercium institutum, sive jam aliqua consuetudo sibi cum eo intercessisset, sive, quod verosimilius puto, ob communem, quam uterque literarum elegantiae et poësi dabat, operam sibi hoc ab eo tributum iri putaret. Jam vero scribit se, ut causam, cur huic expectationi non

earum est hujusmodi, ut dicam: Ille de nomine meo apud animum suum cogitavit; at me non reperiens inter sui similes et in suâ regione, hoc dixit: Quid mihi cum tali? Certe non aliunde oriundus est, quam ex Occidente (Hispaniae), etiamsi prae se ferat se pertinere ad puri generis Arabes? Num vero tractus ille Occidentis alium in regionibus locum tenet, quam tenent glossae inter scripturae lines 179? Altera vero opinio haec est, ut mecum cogitem: Fortasse 180 ille dicit aliquid quod minime admittent (aliorum) intellectus 181, nempe hoc: Sane ego intueor visu acutiore etiam, quam az-Zarkāe, cujusdam nobilitatem illustriorem, quam al-Ankāe 182, recitatque hunc versum Abū-l-

satisfiat, sibi explicet, duas vicissim opiniones a se invicem diversas mente volvere, cumque sibi non contigerit ab ipso Ibn-Abi-l-Khisalo resciscere, utra earum veritati sit consentanea, animum inter utramque habere suspensum.

179) Vocem *لَحَقَ* (sic in Codice scriptum est) habere significationem, quae hoc loco requiritur, quamque ei in versione tribui, ejus nempe quod inter lineas scripturae, *textum explicandi causâ, adscriptum est*, in Lexico non memoratur. Fortasse nonnullis probabile videbitur, pro *كالملاحق*

reponendum esse *كالملاحق*. Ceterum ex iis, quae hic scribit Ibn-Abdunus, videmus Ibn-Abi-l-Khisalum, etiam natione Hispanum, non sicut Ibn-Abdunum, qui Evorae natus esset, ex Occidentali illius terrae regione, sed ex aliâ, quae pro nobiliori haberetur, ortum esse. Jam vero in loco ipsius Marracischii, qui in Codice p. 175 vs. 3 a f. sqq. occurrit, narratur illum, postquam per satis longum tempus in aulâ Imperatoris Alii Scribae munere functus esset, fratre Abu-Marwane (qui quondam iisdem illis, quibus ipse, honoribus gavisus, quibusdam vero Imperatoris nomine minus prudenter scriptis iis privatus erat) mortuo, *Cordubam rediisse*; unde saltem apparet eum, *antequam in Africam trajiceret, Cordubae habitasse*. Si vero pro certo assumere liceret, eum *Cordubae natum fuisse*, apertum esset, minime admirationem movere debere, si vir, qui in urbe nobilissimâ Hispaniae, regni Khalifarum Omajjadarum olim sede, natus esset, despiceret et contemneret Ibn-Abdunum, ex Occidente Hispaniae, regione nullâ nobilitatis famâ insigni, ortum. Haec igitur auctoris erat opinio, *se, utpote nobilitate longe inferiorem, ab Ibn-Abi-l-Khisalo dignum non haberi, quocum epistolarum commercium exerceret*.

180) Significatione, quam hoc loco voculae *نَمَا*, tribuendam esse putavi, haec etiam occurrit ex. gr. apud Wakidaem p. 37 vs. 5 a f.

181) Vult Ibn-Abdunus verba, quae in sequentibus attribuit Ibn-Abi-l-Khisalo, utpote declaranti, se ab epistolis ad ipsum mittendis abstinere, quoniam gloriâ et nobilitate nimis sibi excelleret, quam ut id sibi multum inferiori tutum licitumque pararet, tantopere a rei veritate abhorrrere, ut nemo prudentior illa probaret, et assensu suo reciperet.

182) De *العنقا*, ave fabulosa, sive a colli longitudine, sive ab ejusdem parte albâ ita appellatâ, et pro avium reginâ habitâ, nunquam autem *vişâ*, cf. Haririî ed. Sac. p. 51f.

alāi ibn-Solaimān poëtae Maärrae No'māni¹⁸³ :

Pro majore al-Ankāam habeo, quam ut eam venentur homines¹⁸⁴.

At equidem juro per ver pluviosum, et amicorum consuetudinem tempore ejus¹⁸⁵, fundumque floridum variosque ejus calores, et per juventutem ejusque prosperitatem, et plectrum ejusque vim, per disticha etiam, quando bene juncta sunt¹⁸⁶, et amputas vitreas idque quod continent (etiamsi per aliquot ex his (hoc) jusjurandum juro, absque ut eorum vexillum aut dextrā aut sinistrā acceptum teneam¹⁸⁷): profecto nomen meum inter viros facundos et intelligentes simile est nomini al-Ankāae, quippe nomen quo nihil appellatur, et vocabulum, quod nihil significat¹⁸⁸. Quid vero jam a tuā vo-

183) De poëtā notissimo Abu-l-alao, praeter Herbelotium in v. *Aboulola*, cf. Ibn-Khallican n. 46, et de Sacy *Chrest. Ar.* T. III. p. 89—92. Urbs Maärra, inter Halebum et Emessam sita, ut ab aliā urbe *Maärrā* distinguatur, Maärrato-n-No'mani dicta est a nomine an-

Nomani ibn-Baschir as-Sahabi (النعمان بن بشير الصحابي), qui quatuordecim menses post Mohammedis fugam natus, primus fuit, qui post hoc factum inter Medinenses (الانصار) lucem adspexerit. Is deinde sub Khalifā Moawijā urbi Maärrae simul et Emessae praefuit. Conf. Schultensii Index Geogr. ad Vitam Saladini in v. *Maärra*, itemque Koehleri *descr. Syriae* p. 111, et *Mishcat-ul-Masabih*, ex edit. Matthewsii T. I. p. 228.

184) Carmen, unde haec verba repetita sunt, non novi. Sensus versūs esse apparet, *al-Ankaam utpote avium reginam, ab hominum conspectu remotam, non ut ceteras a venatoribus capi posse, ideoque omnem operam, quam in eā persequendā consumas, esse inutilem, quare poëtae visum esse, a tali venatione potius abstinere.* Ibn-Abdunus vero, cum hoc versu Ibn-Abi-l-Khisalum inducit utentem, vult illum eo significare, *cum viris tantā facundiae gloriā excellentibus, qualem ipsi tribueret, certamen literarum eleganter compositarum non esse ineundum.*

185) Vere enim novo, reviviscente terrā, cum agrī hortique grato virore nitent, floresque coloribus suis oculos, odoribus olfactum delectant, omnia ad suave consortium amicos invitant. Quāre etiam hoc jucundissimum anni tempus epulis, inter arborum laete florentium adpectum et dulces avium cantus celebratis, dicare solent.

186) Posses etiam lectionem Cod. 415, loco *انسقت* habentis *انسقت*, in textum recipere (sensus enim eodem rediret), nisi obstaret sic in membro proxime sequenti eandem radicem *انسقت*, a quā *انسقت* derivatum est, recurrere, quod minus Arabum consuetudini convenit, qui, divitias linguae suae ostendere gestientes, non facile easdem voces in operibus stilo ornatiore conscriptis repetere soleant, nisi verborum lusum captent.

187) I. e. *etiamsi sunt inter has res, quas ipse non possideam, et quibus uti non soleam.*

188) I. e. *Minime quod ad nobilitatem al-Ankaae me aequiparare debes, cum in eo potius huic avi sim similis, quod, sicut illa in rerum naturā non existit, sed in hominum tantum opinione, ego etiam inter facundos et intelligentes nullum plane locum teneo, cumque nihil eximium in literis praestem, nihil de me nisi vanum nomen auditur.*

luntate obtinebo ¹⁸⁹, et epistola mea eritne tabellarius laudem meam an objurgationem praecedens ¹⁹⁰, utrum qui excutiet (animo meo) suspiciones (malarum) opinionum mearum ¹⁹¹, an vero qui dissolvat amuleta insaniae meae ¹⁹²? Est autem ei ¹⁹³ excelsa opinio de responso (a te expectato), sive erroneam fuisse appareat opinionem meam, sive veritati consentaneam, si quidem Deus, cujus gloria et magnitudo celebrentur, voluerit ¹⁹⁴. Salus vero, precor, columini meo aestimatissimo et antistiti meo tribuatur copiosissima et prosperantissima, absolutissima, quaeque promptissime ad eum veniat, cum honorum congregatione perfectissimâ et maxime universali, Deique clementiâ et favoris ejus indicis.

Respondit ei Vezirus Abū-Abdillāhus epistolâ, cujus similis in hoc genere nunquam scripta fuit, cum extremam in eâ novitatis metam assecutus sit, quamvis nonnulla contineat studio quaesita. Vocatur haec epistola al-Hauhja (h. e. *annicula*) ¹⁹⁵: quominus vero eam in hoc libro exhiberem, retinuit me ejus longitudo ¹⁹⁶. Excelluit autem hic Abū-Mohammad Abdolmadjid, de quo mentionem injeci, egregiâ opera pulchra componendi facultate, quae apud nos in his tractibus non minus nota est et pervulgata, quam proverbia, cujusque commemoratio in iis quaquaversum penetravit, ut flatus Austri et Aquilonis.

189) Verba *أين أقع مما تريد* significant: *ubi cadam, quo deveniam, ex iis quae tu voles? Quid tu mihi facere voles?*

190) Vult simpliciter: *epistolam hancce, quam jam ad te mitto, sequeturne laus et benevolum a tuâ parte responsum, an objurgatio?*

191) Vult: *qui mihi persuadebit, me nullâ causâ suspectam habuisse tuam in me benevolentiam. Sine dubio autem *تَهائم* hic suspiciones significat: conf. formae *تَهْمَة* et *تَهيم* in lexicis.*

192) I. e. *qui insaniae meae superbiae finem facturum est. Vides e versione meâ, me pro *وينقص*, ut Codicis lectionem secutus in textu edidi, jam substituendum esse existimare *أو ينقص*.*

193) Nempe *huic epistolae meae tabellarii instar ad te venienti.*

194) I. e. *si Deus permiserit te meis literis respondere.*

195) Forma illa adjectiva *حولي* usurpatur de omnibus animalibus, quae unum aetatis annum exegerunt. Videtur haec epistola per ludibrium sic dicta esse, ut ipso nomine exprimeretur, quantâ arte in eâ componendâ auctor usus fuisset, tantâ nempe, ut integrum, annum ei impendisset, ita ut jam annicula esset, antequam ad Ibn-Abdunam veniret.

196) In Cod. 415 haec epistola Abu-Abdillahi Mohammadis Ibn-Abi-l-Khisali proxime excipit illam Ibn-Abdunâ, ad quam responsum continet. Verum Codex ille tam negligenter scriptus est, et tot in eo sunt vitia, ut non facile ex eo solo, nisi alium melioris notae in usus tuos adhibere tibi licuerit, textum bene et emendate constituere possis.

Tertius locus denique, qui in p. 171 vs. 1 sqq. reperitur, continet hæc :

ولم يزل أمير المسلمين (علي بن يوسف بن تاشفين) من أول أمرته يستدعي أعيان الكتاب من جزيرة الأندلس وصرف عنايته إلى ذلك حتى اجتمع له منهم ما لم يجتمع لملك كابي القاسم بن الحجد المعروف بالأحذب أحد رجال البلاغة وأبي بكر محمد بن محمد المعروف بابن القبطنة وأبي عبد الله محمد بن أبي خصال وأخيه أبي مروان وأبي محمد عبد المجيد بن عبدون المذكور آنفاً في جماعة يكثر ذكرهم وكان من أنبيهم عنيداً وأكبرهم مكانةً لديه أبو عبد الله محمد بن أبي خصال ١٩٨

Nec desiit Imperator Moslimorum (Alius ibn-Jūsuf ibn-Tāschiphīn) a primis imperii sui temporibus ad se invitare praestantissimos e Scribis peninsulae Hispanae, et convertit in id curam suam, donec tales ad eum convenerunt, quales nulli unquam Regi simul adfuerunt, veluti Abū-l-Kāsim ibno-l-Djadd, notus nomine al-Ahdabi (gibberi), unus e viris facundiae 197; Abū-Bacr Mohammad Ibn-Mohammad, notus nomine Ibno-l-Kobtorae, Abū-Abdillāh Mohammad Ibn-Abi-l-Khisāl, ejusque frater Abū-Marwān, itemque Abū-Mohammad Abdolmadjid Ibn-Abdūn, prius jam commemoratus, unā cum multitudine aliorum, de quibus omnibus mentionem facere nimis multa requireret verba. Ex iis autem, qui apud eum nobilissimi erant et maximā gaudebant auctoritate, erat Abū-Abdillāh Mohammad Ibn-Abi-l-Khisāl 198.

Denique hic afferam versiculos Ibn-Abdūni, quos nobis servavit Salāhoddīnus Abū-s-Saphā Khalīl ibn-Aibac as-Saphadi 199 in opere inscripto كتاب نُصْرَةِ الثائرِ علي الممثل

197) I. e. ex iis, qui perfectā gaudebant facundia, sicut homo, qui ad aetatem virilem pervenit, staturam viresque plenas habet et completas. Ceterum laudes Ibno-l-Djaddi celebrantur ab Ibn-Khakane Cod. A. T. I. p. 204—216 et Cod. B. p. 52b—55b. Conf. phrasin كان من رجال العرب in annot. ad Wakidaeum p. 67 vs. 9 a. f., coll. textus p. 91 vs. 5, p. 96 vs. 4 a. f. et p. 127 vs. 4.

198) Sequuntur in opere Marracischii laudes Ibn-Abi-l-Khisali et ejusdem epistola scripta ad كتاب الذخيرة أبو الحسن علي بن بشار صاحب كتاب الذخيرة, a p. 171 vs. 9 ad p. 174 vs. 4 a. f., et adduntur nonnulla de fatiis ejus fratrisque Abu-Marwani ad finem usque p. 175.

199) De Saphadio cf. d'Herhelot in v. Saphadi. Locus de eo satis amplius exstat in Ibn-Habibi opere inscripto دولة الأتراك في دولة الأسلاك في دولة الأتراك Codicis nostri MS. 425 p. 532, ex quo jam statim hoc apparet, eum mortuum esse anno 764.

المثل السائر, *Liber adjumenti ejus qui impetum facit in opus, cui titulus المثل السائر, Proverbium divulgatum* 200, Cod. MS. 868 p. 130 vs. 2 sqq., ubi legitur haec 201:

200) Ipsa haec inscriptio jam indicat, argumentum libri Saphadii versari in notandis et refellendis erroribus, commissis ab Ibno-l-Athiro in opere المثل السائر dicto. Integrum hujus scriptoris nomen est أبو الفتح نصر الله بن أبي الكرم محمد الشيباني المعروف بابن الأثير الجزري الملقب صبياء الدين. Commemoratur ab Ibn-Khallicane n. 773. Hadji-Khalifa de hoc opere ejus mentionem fecit titulumque plenus sic scripsit: المثل السائر في آداب الكاتب والشاعر. Conf. de hoc etiam Hammerus in *Jahrbücher der Literat.* Vol. 62, Anzeige-Bl. p. 13 n. 38.

201) Operae pretium videtur hic etiam exponere, quâ occasione quibusque de causis hi versiculi a Saphadio adducantur. Inter alia quamplurima ab Ibno-l-Athiro minus bene dicta retulerat etiam hoc, p. 124 vs. 6 sqq.: وقال (ابن الأثير) بعد ما أورد أبيات أبي نواس:

(الطويل) تدار علينا الراح في عَسْجِدِيَّة

الآبيات الثلاثة وهذا المعنى وقولهم فيه انه معنى مبتدع ويحكى عن الجاحظ انه قال ما زال الشعراء يتناقلون المعاني قديما وحديثا الا هذا المعنى فان ابا نواس انفرد بابداعه وما اعلم انا ان اقول لهؤلاء سوى ان اقول قد تجاوزتم حد الاكثار ومن الامثال السائرة بدون هذا يباع الكمار وقضاحة هذا الشعر عندي هي الموصوفة لا هذا المعنى فانه لا كبير كلفة فيه لان ابا نواس رأى كاسا من ذهب ذات تصاوير فحكاها في شعره والذي عندي في هذا انه من المعاني المشاهدة فان هذه الخمرة لم تحمّل الا ماء يسيرا وكانت تستغرى صور هذا (هذه 1) الكاس الى مكان جنوبها وكان الماء فيها قليلا بقدر القلائس التي على رؤسها وهذا حكاية حال مشاهدة بالبصر. *Dixit (Ibno-l-Athir), post allegatos tres versus Abu-Nowasi, quorum initium est hujusmodi:*

In orbem inter nos obit vinum in camelis regum usibus destinatis (i. e. in poculo talium camelorum imaginibus ornato), etc.

et post explicatam hanc ideam commemoratumque dictum eorum, hanc ideam primum ab illo inventam esse: Refertur dixisse al-Djahidhus (de hoc viro cff. loci, quos supra jam citavi in p. 124 ann. 98): *Semper poetae temporibus antiquis atque ac recentioribus unus ab altero egregias ideas mutuati sunt; aliter vero res sese habet cum sensu his versibus expresso: Abu-Nowaso enim soli laus ejus primum inventi tribuenda est. Ceteris vero illis nescio quid dicere possem, nisi hoc: excessistis fines, qui repetitioni unius ejusdemque sensus saepius jam enuntiati scripti sunt. Haec quidem al-Djahidhus. At recte quidem est in proverbio divulgato: si vel infra hoc sit, tamen*

vendibilis est asinus (de hoc proverbio, de re quae nimium laudatur adhibito, deque occasione, quâ primum usurpatum fuit, eadem referuntur a Saphadio p. 131, quae a Maidanio in edit. Freyt. p. 475 n. 9 de simili *دون ذأ وبنفق الحمار*, coll. ibid. p. 653 sq. n. 3): *Ratio clara et perspicua horum versuum haec est, quam ego laudandam censeo, non haec idea: minime enim in eâ excogitandâ magnâ virium ingenii intentione opus fuit, cum Abu-Nowasi descripserit tantummodo in carmine suo poculum aureum figuris ornatum, quod vidisset. Haec igitur mea est sententia, rem quam significat esse ex iis, quas poëtae describant, ut oculis ipsorum obversatae fuerint. Erat enim vino, quod videbat, pauca tantum aqua affusa, vinoque illa submersae erant effigies huic poculo insculptae usque ad locum laterum ipsarum, cum paucae, quae in eo esset, aquae non major esset quantitas, quam pro ratione pileorum capitibus earum impositorum. Hoc vero nihil aliud est, quam referre quomodo se habeat res oculis obversatae. Jam vero Ibno-l-Athiro se opponens Saphadius, postquam quaedam attulerat, e quibus appareret, quanta al-Djahidi in ejusmodi rebus esset auctaritas, ipse ejus verba, quippe ab Ibno-l-Athiro minus accurate tradita, in hunc modum refert, p. 125 vs. ult. sq. : *وانا احكى ما قاله الجاحظ فان ابن الاثير رحمه الله تعالى روج المقال والذي نقله ائمة الادب عنه انه قال وجدنا المعاني نقلت ويؤخذ بعضها من بعض الا قول**

عنتره في الذباب

(الكامل) *وخلا الذباب بها فليس ببارح* غردا لثعل (غردا كفعل ا) الشارب المترجم
هزجا يحك ذراعاه بذراعاه قدح المكب على الزناد الاجدم

وقول ابي نواس في تصاوير الكاس

تدار علينا الراح في عسجدية

Ego vero hic referam verba al-Djahidhi: nam profecto Ibno-l-Athirus dictum illud per festinationem minus accurate adduxit. Id autem, quod utpote ab eo acceptum tradiderunt doctrinae elegantis antistites, hoc est, eum dixisse: Reperimus ideas (vulgo a poetis aliunde) translatas esse, ita ut unus eorum eas ab altero sumat, praeter dictum Antarae de musca (conf. Moallakae ejus vs. 18 et 19):

Et in quem (nempe hortum) secesserunt muscae, neque inde recedunt, susurrum edentes, sicut facit is, qui (vinum) potat cantans, Stridentes interimque fricantes brachium suum brachio altero, ut tundit manu truncatus, igni ex igniariis eliciendo intentus.

illudque Abu-Nowasi, dicentis de figuris in poculo sculptis:

In orbem inter nos obit vinum in camelis regum usibus destinatis.

Dein recitavit (tres) illos versus (ab Ibno-l-Athiro etiam commemoratos). Vides Saphadium in Ibno-l-Athiri verborum al-Djahidi relatione primum hoc reprehendere, quod Abu-

Nowasi versus solos, ut sensum a nemine ante eum expressum continentes, commemoravisset, omissâ dicti Antarae mentione. Statim vero post commemorat ea, quae ipsi innotuerant de eo, quod Abu-Nowaso ansam dedisset versus citatos componendi. Id vero facit his verbis: قال ابن بسام في الذخيرة وقد ذكر ان ابا نواس ولد هذا المعنى من قول امرى القيس

(الطويل) فلما استطابوا صب في الصحن نصفه وشجنت بماء غير طري ولا كدير

فجعل الشراب والماء نصفين لقوة الشراب فتسلف عليه ابو نواس واخفاه بما شغل به الكلام من ذكر الصور المنقوشة الا انها سرقة ملبحة وكرر ابو نواس هذا المعنى عاكباً به في مواضع كقوله

(الطويل) بنينا على كسرى سماء مدامة مكللة حافاتها بنجوم
فلورد في كسرى ابن ساسان روحه اذا لا صفانا (لاصطفاً ا. ل) دون كل نديم

• *Dixit Ibn-Bassam in opere, cui titulus الذخيرة (thesaurus reconditus)* [Commemoratur hic vir a Marracischio ut aequalis Mohammadis Ibn-Abi-l-Khisali: cf. supra p. 152 ann. 198: plura de eodem vide in Sacyi *Anthol. Gr. Ar.*, p. 445 ann. 66.]: *Traditum est, Abu-Nowasum hunc sensum produxisse ex hoc dicto Imraö-l-Kaisi* [ad literam hunc sensum genuisse e dicto *Imraö-l-Kaisi*. Exstat vero hic *Imraö-l-Kaisi* versus in *Diwane* ejus, a Slanio edito, p. 30 vs. 7 a f.]:

Ut autem dulcem aquam invenerunt, effunditur inde in craterem dimidium ejus, vinumque sic miscetur aqua, quae nec sordibus est inquinata, neque turbida [Affixum in نصفه referendum est ad الماء, quod latet in verbo استطابوا; femininum autem genus in verbo شجنت pendet a subintellecto nomine الخمر].

Dicit poeta, vinum et aquam duas partes (potius de quo loquitur) constituere, propter vini vim (ob quam necesse esset aqua illud temperari). Hanc igitur ideam arripuit Abu-Nowasus (تسلف, constructum cum على (coll. vitae Tim. T. I. p. 322 vs. 8), significat conscendit summam rei partem, occupavit eam; hoc loco figurate usurpatur de sententiâ ab aliis velut occupatâ et sumtâ), sed abscondidit eam (ne nimis manifestum esset se eam aliunde mutuatum esse), oratione conversâ ad mentionem imaginum insculptarum; verum est hoc furtum pulchrum. Quia autem hic sensus Abu-Nowaso magnopere placebat, passim illum repetivit, ut in dicto:

Exstruximus super Cisra (i. e. super Cisrae effigie, poculo insculptâ) coelum vini, dum orae ejus stellis coronatae sunt (Vult, hujus poculi parti inferiori Cisrae Persarum regis imaginem, superiori vero stellas esse insculptas).

Si vero Cisrae filio Sasani redderetur ipsius anima, certe nos eligeret potius, quam quemquam sodalium.

وقال ابن عبدون

(البسيط) ساروا، ومسك الدياجي غير منهوب
 قَطْرَةُ الشَّمْسِ عَقْدٌ دُونَ تَذْهِيبِ
 عَلَى رُؤْيَى لَمْ يَزَلْ نَادَى a الدُّبَابَ بِهَا
 يَلْقَى تَأْتَفُ b مَلْفُوظٌ وَمَضْرُوبٌ

وقد اخذه من قول المنقب العبدى يذكر الناقة وقول الأقبشير

(البسيط) وقد تَقَرَّ c على راسي مُنْعَمَةٌ
 لَهَا أَنَا طَرِبْتُ مِنْ صَوْتِهَا الْفُجْجِ
 كَمَا يَطْنُ d ذُبَابُ الرُّوْحَةِ الصَّرِجِ
 قَتْرُفُ الصَّوْتِ أَحْبَابَنَا وَتَحْفِضُهُ

واخذ ابن عبدون قوله من قول الأخطل في وصف ثور وحشى

(البسيط) فَرَدَّ e نُغْنِيَهُ ذُبَابُ الرِّيَاضِ كَمَا
 غَنَّى العَوَاةُ بِصُبْحٍ عِنْدَ اشْرَافِ f

His jam adjunguntur plurimi variorum poetarum versus, in quibus, Abu-Nowasi vestigiis insistentes, de imaginibus poculo insculptis mentionem fecerant, a p. 126 vs. 5 *anf.* ad p. 129 vs. 5 a f. Quibus non contentus, jam de Antarae etiam versibus, in quibus comparationem a muscae sibilo repetitam adhibuerat, agere incipit Saphadius his verbis utens: *Quod vero attinet ad dictum Antarae de muscā, perhibuerunt viri doctrinā elegantī excellentes, illud pertinere ad comparationes semel tantum et nunquam post usurpatas* (De عَقْمٍ, plurali ab اعقم vel عقيم, ejusque verā significatione cff. quae Cl. Weijers ad Speciminis sui p. 51 vs. 1 annotavit, *ibid.* p. 181 ann. 320). Ut vero hanc viro-*rum* doctorum sententiam falsam esse ostendat, auctor jam plures versus adducit, quibus idem ille muscae sibilus a poetis fuit commemoratus, a p. 129 vs. 3 a f. ad p. 130 vs. 13. Primum nobis exhibet versus Ibno-r-Roumii (cf. d'Herbelot in voce *Roumi* et Ibn-Khallican n. 474), deinde illos Ibn-Abduni quos in textu editurum sum, denique alios Abu-Bacri Ibn-Sa'd al-Bataljusi. Quibus addit duo alia ejusdem generis dicta, nempe Dhu-r-Rommae (de quo cf. Ibn-Khallican. n. 534, et de Sacy Chrest. Ar. T. III. p. 222 sq.) versus de sono, quem edunt locustae, et as-Salamii de crabronum stridore, tandem adhuc poetae anonymi versiculos de muscae sibilo adjungens. Finem autem hisce imponit causam memorans, quae ad locos hos similes adducendos ipsum movisset, his verbis utens p. 131 vs. 10 sq.: *لم أُورِدْ هذه المقاطيع في الكاس المصورة والذباب واكثر منها الا ان هذا الموضع من مخيّرات الادب وغريب المعانى ونعل هذا*

- a) In Cod. لمنادى. b) In Cod. تاتف. c) In Cod. تقدم. d) In Cod. يطن.
 e) In Cod. فرده. f) In Cod. اشوار.

Et dixit Ibn-Abdūnus:

Profecti sunt, cum moschus tenebrarum noctis nondum esset ablatus, et margo solis rubro colore pictus, neque tamen inauratus ²⁰²,

Super collibus, in quibus praeco muscarum semper sibi obviam habet abactionem (carminis) recitati et (instrumenti musici) pulsati ²⁰³.

Haec vero desumsit e dicto al-Mothakkibi Obaiditae in loco, quo de camelo mentionem facit ²⁰⁴, et his versiculis al-Okaischiri ²⁰⁵:

Ac continenter assidet capiti meo (puella) molliter educata, cui (per femorum obesitatem) lentus incessus est ²⁰⁶, per cujus sonum (plus semel) ad alacritatem excitati sunt tardi:

القَدْر ما اجتمع لاحد. Non aliam ob causam adduxi has carminum partes de poculo imaginibus insculptis ornato, et de musca, pluresque, nisi quod hic locus in eorum est numero, qui pro selectissimis sunt habendi in literis elegantibus, et in quibus vari sensus atque dictiones se offerunt. Ac fortasse nemini (quantam hic attuli, hujus generis versuum) copia in unum collecta adfuit.

- 202) Depingit poetae coeli tenebris adhuc obducti faciem, quando, solis radiis primo diluculo caliginem aliquatenus dispellentibus, rubore nitet quidem, verumtamen nondum auream illam lucem habet, qua mox fulsura est sole orto.
- 203) I. e. in quibus prae eorum amoenitate semper adsunt homines carminum recitatione instrumentisque musicis pulsandis muscas abigentes, adeo ut illae in his locis tranquille una manere non possint. Verti vocabulum ناد *praeco*, quoniam, siquidem Saphadius Ibn-Abduni mentem assecutus sit, in hoc versu de sibilo muscarum sermo esse debet: si vero hoc probaveris, haec appellatio explicanda est de musca sibilo suo ceteras in unum locum convocante. Nihil vero obstaret, quominus verba نادى الذباب verteres conventus sive concilium muscarum.
- 204) De al-Mothakkibo Obaidita cf. Spec. Cl. Weijers p. 27, annot. vs. 3—5, coll. pp. 93 et 94 ann. 107. A verosimilitudine non abhorret, versus ejus, e quibus Ibn-Abdunus sua repetiit, partem efficere ejusdem carminis, cujus versus etiam a Scholiasta l. c. adducitur. In hoc certe etiam de camelo sermo est.
- 205) Versus poetae الأبيش الأسدي adducuntur in Hamasâ p. vii vs. 9 a f. sqq. In Kamuso hoc tantum legitur (in v. قشر): والأبيش مَصْعَرٌ أَفْشَرٌ لَقَبُ الْمَغِيرَةِ الشَّاعِرِ: (قشر).
- 206) أَنِي est nomen actionis ab أَنِي, tardus in incessu fuit, unde participium أَنِيَّة et adjectivum أَنِيَّةٌ, pinguis et inde lenti incessus mulier: conf. Spec. Cl. Weijers p. 36 vs. 3.

Modo illa vocem attollit, modo cam demittit, sicut sibilat musca horti velox 207.

Praeterea Ibn-Abdūnus dictum suum desumpsit e versu al-Akhtali 208, quo describit taurum silvestrem. Est vero ille hujusmodi:

Solivagus, cui canunt muscae hortorum, sicut canunt homines misere errantes 209
mane apud improbos 210.

207) Formam ضَرَجٌ non minus quam ضَرِيحٌ significare *velox*, ex hoc loco Lexico addendum est.

208) Quamvis الأخطل cognomen sit plurium poëtarum, videtur tamen verosimillimum, hic significari celebrem illum Farazdaki aequalem, de quo eff. de Sacy *Anthol. Gramm. Ar.* p. 189 ann. 26, et locus ibid. citatus in Scholl. ad Haririum, p. fol°.

209) I. e. *cantores, artem religionis legibus adversam exercentes.*

210) I. e. *in consortio improborum, qui computationem nocturnam ad diluculum usque protraxerunt.*

Verosimillimum autem puto, poëtae, de quo agimus, etiam adscribendos esse versus, quorum auctor esse traditur in eodem Cod. 868, e quo proxime adducta descripsimus, p. 32 vs. 3 a f. sqq., مَكْمَدُ بْنُ عَبْدِوَنٍ: reponendum enim esse puto مَكْمَدُ بْنُ عَبْدِوَنٍ. Ibi vero a Saphađio adducuntur, ut ostendat, si metonymiá (الكنایة) uti velis, non satis esse ingenio duce considerare, quomodo sententia optime enuntietur, sed linguae etiam usús e traditione cogniti et a Lexicographis imprimis memoriae proditi rationem esse habendam. Sic autem l. l. legitur:

وقول مَكْمَدُ بْنُ عَبْدِوَنٍ فِي خَمْرِ عَادَتِ خَلًا

(الطويل) إلا في سبيل اللهو كاس مدامة

انتتنا بطعم عهدة غير ثابت

حكمت بنت بسطام بن قيس صبيحة

وراحت كجسم الشنفرى بعد ثابت

أراد بنت بسطام صبيحة وجسم الشنفرى قوله

(المديد) قاسنبيها يا سواد بن عمه إن جسمي بعد خالي لخل

(Ejus vero, quod dixi, exemplum etiam est) dictum Mohammadis (Abu-Mohammadis), Ibn-Abdun de vino, quod acetum factum erat:

Nonne ad res ludicras pertinet calix vini, quod saporem nobis attulit, cujus experientia non est stabilis,

Cum mane simile fuerit filiae Bistami ibn-Kais, vespere vero corpori as-Schanfaræ post Thabiti (mortem).

Nomine filiae Bistami ibn-Kais significat vinum (صبيحة: prænomen enim Bistami erat أبو صبيحة); cum vero loquitur de corpore as-Schanfaræ, in mente habet dictum ejus:

E locis, quos jam descripsimus, paucissima tantum de vitâ et fatis Ibn-Abdūni nobis innotuerunt. Eorum summa huc redit: eum Evoræ natum fuisse, cum juvenis esset tredecim annorum, jam poëticae facultatis specimina dedisse, deinde ab Omare al-Motawaccilo Badajocum fuisse arcessitum, ut Scribae munere fungeretur, ad cujus regis familiaritatem cum mox fuisse admissum, adeo ut ubique ipsum comitaretur: ubi vero Omar vitâ regnoque esset privatus, primum apud Sîrum Ibn-Abi-Bacr, dein apud Alium filium Jūsofi, Imperatorem Morabitarum, eundem locum tenuisse. Quibus, si bene se habent quae referuntur a Casirio T. I. p. 64, addendum est, eum anno Ar. 529 in urbe natali Evorâ mortem obiisse. E carminibus vero ejus inter Arabes celebratissimis plura quidem breviora nobis servata sunt, ceteris tamen omnibus excellit longius illud in cladem familiae Aphtasidarum: cujus editioni quae praemisi, si ad Arabum Hispanorum historiae stilique cognitionem promovendam nonnihil attulerint, operam meam non perditam esse existimabo.

Propina mihi hocce (vinum), o Sawade fili patruī ejus! etenim corpus meum avunculo meo mortuo emaciatum est (Ludit igitur Ibn-Abdunus in duplice significatione vocabuli خَلّ, quod et macilentum et acetum notat).

ADDENDA ET EMENDANDA.

Ad p. 4 vs. 3—6. Iterum haec verba المعروف بساجة consideranti, nisi certum, at verosimillimum mihi visum est, illa corrupta esse ex المعروف بابن باجة, adeoque aut Ibn-Khaldūnum, aut librarium quemdam, qui ea addiderit, Mohammadem Ōmaris patrem confudisse cum Mohammade Ibn-Bādja, qui nomine Ibn-Sāigi notus est et commemoratur ab Ibn-Khallicane n. 681; hujus autem erroris causam in eo esse quaerendam, quod uterque Mohammad cognomen التنجيبي gesserit. Quae jam ad hunc locum scripsi, adhibeantur etiam ad corrigenda ea, quae leguntur hujus Speciminis p. 34 ann. 37.

P. 8 vs. 2 pro احرص	legatur احرص.
P. 24 ann. 13 vs. 10 pro <i>exstat</i> : et quercus	legatur <i>exstat</i> . <i>Quercus</i> vero
P. 36 vs. 1 post <i>que</i> (<i>uterque</i>)	tollendum est <i>vero</i> .
P. 37 vs. 13 pro <i>abeo</i>	legatur <i>ab eo</i> .
P. 38 vs. 7 pro <i>ejus</i>	legatur <i>suas</i> .

Ad p. 82 vs. 10--14. Cum haec scriberem, in errorem inductus eo quod in Lexico Geographico non commemoratur, nomini urbis notissimae *Rahbae* articulum praemittere, de alio loco الرحبة appellato in verbis, quae descripsi, cogitandum esse putavi. Postea vero casu inspiciens Sacyi *Chrestomathiae* Tomum II, in pag. 10 vs. 3 a f. huic ipsi urbi nomen الرحبة tributum vidi, ideoque nullum est dubium, quin etiam locus ille ar-Rauha, de quo h. l. agitur, ad pagos hujus *Irakae Arabicae urbis* pertineat.

T H E S E S.

I.

Masoretarum ratio in accentibus textui Hebraeo adscribendis, plena licet nugarum, ab illo tamen cognoscatur necesse est, qui scire velit, quomodo isti singulos locos intellexerint.

II.

Quum ii ergo, quibus *textum a Judaeis constitutum* religiose edere propositum sit, necessario accentus, ab his ei adjectos, accurate exprimere debeant, non video tamen, qui *postulari* queat, ut quoties locus ex Hebraeo Codice describatur, ne hilum quidem a Masoretarum in accentibus ponendis ratione deflectatur.

III.

Contra satis esse censeo, ut uno eodemque accentu in omnibus vocabulis syllaba *acuenda* notetur. *Pausae* tamen locus, quoniam haud raro vim suam in *vocales* exercet, diversis etiam signis indicandus videtur.

IV.

Prae reliquis omnibus, quae in Judaeorum instituto, ad veterem linguae suae pronuntiationem accurate exprimendam spectante, laudanda sunt, hoc commendatione dignum videtur, quod eandem vocalem, pro eo ut vel statim consonanti clauderetur

(ut in nostro vocabulo *bal*), vel apertiori sono efferretur (ut in nostris *va-der* et *baal*), diversis signis repraesentarent. Idem si a nobis fieri posset, statim ex ipsa scriptione liqueret, quomodo talia vocabula, qualia ex. gr. sunt *lachen* (*lagchen*), *wereld*, *pOchen* (*pogchen*) et *kuchen* (*kugchen*), pronuntiemus.

V.

Qui Hebraeorum antiquitatem explicaturus est, huic imprimis de aetate diversorum librorum Hebraei Codicis severe inquirendum est.

VI.

Praestat, ut in universis literis, ita etiam in Hebraeis, ut prudenti conjecturam textus emendandi periculum fiat, quam ut tuendam lectionem in Codicibus oblata certae Grammaticae leges violentur.

VII.

Geneseos Cap. IV vs. 7 pro *הַשָּׂאת הַרְבִּיץ* legendum est *הַשָּׂאת הַרְבִּיץ*; in ejusdem yero Capituli vs. 22 pro verbis *לֹא־כָל־הָרִשׁ לֵטֵשׁ* substituendum *אָבִי כָל־הָרִשׁ*: vocabulum enim *לֵטֵשׁ* e glossa marginali, ad explicationem vocis *הָרִשׁ* pertinente, in textum inductum est.

VIII.

In Geneseos C. XV vs. 2 sq. pro verbis *וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי יְהוִה מִה־תִּתֶּן־לִי וְאֶנְכִּי הֵלֶךְ עֲרִירִי וּבֶן־מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דָּמָשֶׁק אֵלֵיעֶזֶר וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי יְהוִה מִה־תִּתֶּן־לִי וְאֶנְכִּי הֵלֶךְ עֲרִירִי הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בְּנֵי־בֵיתִי יֹרְשׁ אִתִּי*, substituendum: *וְהִנֵּה בְּנֵי־בֵיתִי יֹרְשׁ אִתִּי הֵלֶךְ עֲרִירִי הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בְּנֵי־בֵיתִי יֹרְשׁ אִתִּי*. Verba ommissa e glossis orta fuerunt.

IX.

In Iudicum libro C. VIII vs. 32 verba *אָבִי הָעִירִי* delenda sunt. In Cap. autem XI vs. 20 pro *לְעֵבֶר* substituendum *עֵבֶר*.

X.

Jesaiæ C. XLII vs. 19 pro **בְּמִשְׁלָה** legatur **בְּמִשְׁלָה**; Cap. vero LI vs. 4 pro
אֹפִיעַ, אֲרָגִיעַ.

XI.

Jesaiæ Cap. LXI vs. 8 pro **גִּזְלֵי בְּעוֹלָה** substituendum est, aut **גִּזְלֵי פְּעֻלָּה**, aut
גִּזְלֵי פְּעֻלָּה, aut denique **גִּזְלֵי פְּעֻלָּה**.

XII.

Prov. Cap. XII vs. 12 sic constituendus est: **חֶמְדַּם רִשְׁעִים מוֹעֵד וְשֹׁרֵשׁ צְדִיקִים אֵיתָן**.

XIII.

In eodem Proverbiorum Capite vs. 25 pro **יִשְׁחַנָּה** et **יִשְׁמַחַנָּה** reponenda sunt voca-
bula **יִשְׁמַחַנּוּ** et **יִשְׁחַנּוּ**.

XIV.

Hiobi C. XXI vs. 24 pro **עֲמִינֵי מְלֵאֵי חֶלֶב** pronuntiandum est **עֲמִינֵי מְלֵאֵי חֶלֶב**,
eaque verba vertenda sunt *latera ejus adipe plena sunt.*

XV.

In Ruthae libro Cap. II vs. 3, pro verbis, hunc sensu carentibus, **וַיִּקֶּר מַקְרָהּ**, sim-
pliciter mutatâ unâ vocali substituendum est **וַיִּקֶּר מַקְרָהּ**, *et effecit bona illius fortuna,*
ut esset caet.

XVI.

In libro Ecclesiastae C. V vs 9 pro **וּמִי־אֵהָב בְּהֶמוֹן**, reponendum est **וּמִי־אֵהָב הֶמוֹן**;
Cap. IX vs. 12 vero pro **בְּהֵם מִיִּזְקָשִׁים**, **בְּהֵם יִזְקָשִׁים**.

XVII.

In Epistolâ ad Galatas C. IV vs. 25 verba *Τὸ γὰρ ἄγαρ σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ ἀραβίᾳ*, utpote e duplice glossâ orta, e textu tollenda sunt.

XVIII.

Epistolae Jacobi C. IV vs. 6 verba *διὸ λέγει* e textu tollenda, itaque, post *ὁ θεός* pronomine relativo *ὃς* addito, versus 5us et 6us sic constituendi et distinguendi sunt: *Ἡ δοκεῖτε ὅτι κενῶς ἡ γραφή λέγει; πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα ὃ κατώκησεν ἐν ἡμῖν· μείζονα δὲ δίδωσι χάριν ὁ θεός, ὃς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν.*

00078414

